Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ

πρὸς τὸν «ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΕΚΔΟΤΙΚΟΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΝ»

διὰ τὰ «ΑΠΑΝΤΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ»

«...Ἡ ὑφ' ὑμῶν ἀναληφθεῖσα ἐκδοτικὴ προσπάθεια πολλὰς θὰ φέρῃ ὠφελείας εἰς τὸ ὀρθόδοξον πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐνισχύσῃ ὑμᾶς διὰ τὴν ὁλοκλήρωσιν τοῦ ἔργου».

Ἀριθ. Πρωτ. 69/Τ.Ε./1336/1972

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΕΡΓΑ

ΤΟΜΟΣ 47

ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΝΕΣΙΝ ΟΜΙΛΙΑΙ ΛΣΤ'—ΜΑ'

Κείμενον: B. de Montfaucon

Μετάφρασις - Σχόλια
ΚΥΡΙΑΚΟΥ Γ. ΡΟΥΜΠΗ
Πτυχιούχου Θεολογίας, Φιλολογίας,
Ἱστορίας - Ἀρχαιολογίας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

* Οἱ ἐντὸς παρενθέσεων ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς τὰς ἀντιστοίχους σελίδας τοῦ κειμένου.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΕΚΤΗ

«ΜΕΤΑ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΑΥΤΑ Ο ΚΥΡΙΟΣ ΕΝΕΦΑΝΙΣΘΗ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΙΑΡΚΕΙΑΝ ΤΗΣ ΝΥΚΤΟΣ ΚΑΙ ΕΙΠΕΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΒΡΑΜ, 362 B ΜΗ ΦΟΒΕΙΣΑΙ ΑΒΡΑΜ. ΕΓΩ ΣΕ ΥΠΕΡΑΣΠΙΖΩ, Ο ΜΙΣΘΟΣ ΣΟΥ ΘΑ ΕΙΝΑΙ ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ ΜΕΓΑΛΟΣ».[1]

Ἡ ἀρετὴ τοῦ δικαίου ὁμοιάζει μὲ θησαυροφυλάκιον ποὺ ἔχει πολὺν καὶ ἀνυπολόγιστον πλοῦτον. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἀπὸ ἐκεῖ, ὅταν ἠμπορέσῃ νὰ πάρῃ κάποιος ἔστω καὶ ἕνα μικρὸν μέρος, δημιουργεῖ διὰ τὸν ἑαυτόν του μεγάλην εὐπορίαν, τὸ ἴδιον θὰ ἴδῃ κανεὶς νὰ συμβαίνῃ καὶ μὲ τὴν ἀρετὴν τοῦ πατριάρχου. Πράγματι, ἐνῷ ἡ διδασκαλία ποὺ σᾶς προσφέρωμεν κάθε ἡμέραν προέρχεται σχεδὸν ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἄβραμ καὶ σᾶς παραθέτω πλουσίαν πνευματικὴν τράπεζαν, ἐν τούτοις δὲν κατώρθωσα ἀκόμη οὔτε ἕνα μικρὸν μέρος ἀπὸ τὰ κατορθώματά του νὰ σᾶς παρουσιάσω. C Τόσον μεγάλη εἶναι ἡ ἀρετή του. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἀπὸ μίαν πηγὴν ποὺ τρέχει ἄφθονον νερό, καὶ ἂν ἀκόμη ὅλος ὁ κόσμος ἀντλῇ, ὄχι μόνον δὲν ὀλιγοστεύει τὸ νερὸ ποὺ ἀναβλύζει ἀπ' αὐτήν, ἀλλ' ὅσον περισσότεροι εἶναι αὐτοὶ ποὺ ἀντλοῦν, τόσον πολλαπλασιάζονται τὰ νερά, τὸ ἴδιον ἀκριβῶς θὰ ἴδοῦμε νὰ συμβαίνῃ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ πατριάρχου. Πόσοι, λοιπόν, ἀπὸ τότε μέχρι σήμερα ἀντλοῦν ἀπὸ τὴν πηγὴν τῶν κατορθωμάτων του, καὶ ὄχι μόνον δὲν τὴν ἐξήντλησαν, ἀλλ' ἀντιθέτως, πολὺ μεγαλύτερα ἀναπηδοῦν τὰ κατορθώματά του; Πράγματι, ἡ διήγησις τῆς Ἁγίας Γραφῆς δι' αὐτὸν D ὁμοιάζει σὰν μία χρυσῆ ἁλυσίδα. Καὶ εἰς κάθε περίπτωσιν ὁ πατριάρχης ἐδείκνυε τὴν ἰδικήν του εὐσέβειαν καὶ ἀμέσως ἠκολούθει ἡ ἀμοιβὴ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ. Καὶ διὰ νὰ πεισθῆτε ὅτι τοιουτοτρόπως ἔχουν τὰ πράγματα, εἶναι ἀνάγκη νὰ σᾶς διηγηθῶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν συντόμως τὴν ἱστορίαν του, διὰ νὰ γνωρίσετε καὶ τὴν ὑπερβολικὴν πίστιν ποὺ ἐδείκνυεν ὁ δίκαιος πρὸς τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀφθονίαν, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ φιλάν-

1. Γεν. 15, 1.

θρωπος Θεός τοῦ παρεῖχε τὰς ἀμοιβάς. Πράγματι, ὁ δίκαιος αὐτὸς εἶναι εἰς θέσιν νὰ μᾶς διδάξῃ ὅλους ν' ἀναλαμβάνωμεν μὲ προθυμίαν τοὺς ἀγῶνας τῆς ἀρετῆς, ἐνθαρρυνόμενοι ἀπὸ τὰς οὐρανίους ἀμοιβάς, E καί, γνωρίζοντες τὴν μεγαλοδωρίαν τοῦ Κυρίου μας, νὰ δεχώμεθα κάθε τι, ποὺ εἶναι δύσκολον εἰς τὴν παροῦσαν ζωήν, μὲ εὐκολίαν, τρεφόμενοι μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀνταποδόσεως.

Προσέχετε, λοιπόν, σᾶς παρακαλῶ, ὅτι ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἠξιώθη ν' ἀπολαύσῃ τὴν θείαν ἐπιφάνειαν, ἐπειδὴ διὰ τῶν ἰδίων του δυνάμεων ἐπετέλεσε τὸ καθῆκόν του, ὁδηγούμενος ἀπὸ τὴν ὑπάρχουσαν μέσα μας ἔμφυτον γνῶσιν τοῦ ἀγαθοῦ, χωρὶς νὰ ἔχῃ κανένα ἐξωτερικὸν διδάσκαλον καὶ παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἀνετράφη ἀπὸ γονεῖς ἀπίστους. 363 A Δηλαδή, ἐπειδὴ κατὰ τὴν νεανικήν του ἡλικίαν δὲν ἠκολούθησε καθόλου τὴν πλάνην τοῦ πατρός του, ἀλλ' ἐδείκνυε τὴν πίστιν του εἰς τὸν Θεόν, δι' αὐτὸ γρήγορα κατέστη ἄξιος τῆς οὐρανίου ὀπτασίας, ὅταν ἀκόμη εὑρίσκετο εἰς τὴν Χαλδαίαν. Αὐτό, βεβαίως, μᾶς τὸ διηγεῖται σαφέστερον ὁ μακάριος Στέφανος, ὅταν λέγῃ τὰ ἀκόλουθα: «Ὁ Θεὸς ὁ ἔνδοξος ἐνεφανίσθη εἰς τὸν πατέρα μας τὸν Ἀβραάμ, ὅταν ἦτο ἀκόμη εἰς τὴν Μεσοποταμίαν, πρὶν νὰ κατοικήσῃ αὐτὸς εἰς τὴν Χαρράν».[2] Εἶδες πῶς ἡ ἐμφάνισις τοῦ Θεοῦ τὸν ἔκανε νὰ μεταναστεύσῃ; Βεβαίως, ἦτο φυσικὸν ὅτι μαζὶ μὲ τὴν πίστιν του εἰς τὸν Θεὸν θὰ ἐδείκνυε καὶ τὸν ἀνάλογον σεβασμὸν πρὸς τοὺς γονεῖς του, ὥστε θὰ τὸν ἠγάπα πολὺ ὁ πατέρας του B καὶ ὁ ἴδιος θὰ ἔγινεν ἡ αἰτία νὰ μετακινηθοῦν καὶ αὐτοὶ ἀπὸ ἐκεῖ μαζί του. Δηλαδή, διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ υἱοῦ του, ἐδέχθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πατρίδα του καὶ νὰ κατοικήσῃ εἰς ξένην χώραν. Ἀλλὰ κύτταξε, σὲ παρακαλῶ, μὲ ποῖον τρόπον ἡ ἐμφάνισις τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτόν, σὰν ἀνταμοιβὴ τῆς προηγηθείσης ἀρετῆς του, καθιστᾷ καὶ πάλιν λαμπροτέραν τὴν ἀρετήν του. Διότι προετίμησε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πατρικήν του χώραν καὶ νὰ κατοικήσῃ εἰς ξένην γῆν, διὰ νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ. Καί, ὅπως φαίνεται, ἦτο ἕτοιμος καὶ μόνος του, χωρὶς τοὺς συγγενεῖς του, νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν ἀποδημίαν. Ἀλλ' ὅπως εἶπα ἀνωτέρω, ἡ ἀρετή του C καὶ ἡ μεγάλη του περιποίησις πρὸς τοὺς γονεῖς του παρεκίνησαν τὸν πατέρα του νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ εἰς τὴν μετακίνησίν του. Εἰς τὴν συνέχειαν, ὅταν ἔφθασαν εἰς τὴν Χαρρὰν ἔστησαν ἐκεῖ τὴν σκηνήν των. Καί,

2. Πράξ. 7, 2.

ὅταν ἀπέθανεν ὁ Θάρρα (αὐτὸ ἦτο, βεβαίως, τὸ ὄνομα τοῦ πατρός του), πάλιν λαμβάνει διαταγὴν ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ μεταναστεύσῃ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ. «Φύγε», λέγει, «ἀπὸ τὴν πατρίδα σου καὶ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς σου καὶ ἔλα εἰς χώραν, τὴν ὁποίαν θὰ σοῦ ὁρίσω».[3] Ἐπειδή, δηλαδή, μετηνάστευσαν οἰκογενειακῶς εἰς τὴν Χαρράν, δι' αὐτό, διατάσσων αὐτὸν νὰ φύγῃ, προσέθεσεν «ἀπὸ τὴν πατρίδα σου καὶ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς σου», ὑποδεικνύων ὅτι θέλει νὰ μεταναστεύσῃ τελείως μόνος D καὶ οὔτε τὸν ἀδελφόν του, τὸν Ναχώρ, ἐννοῶ, οὔτε ἄλλον κανένα νὰ πάρῃ μαζί του. Ἔλεγε δὲ «ἀπὸ τὴν πατρίδα σου», ἐπειδὴ ἔμειναν ἐκεῖ ἀρκετὸν χρόνον καὶ ἐκατοικοῦσαν ἐκεῖ ὡσὰν νὰ εὑρίσκοντο εἰς τὴν πατρίδα των. Μολονότι τὸ πένθος ἀπὸ τὸν θάνατον τῶν γονέων του ἦτο πρόσφατον καὶ μεγάλαι δυσκολίαι ὑπῆρχαν τότε εἰς τὰς μετακινήσεις διὰ μέσου τόπων ποὺ δὲν ὑπῆρχαν δρόμοι, ὅμως μὲ κάθε προθυμίαν ἐφήρμοζε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ. Καὶ μάλιστα χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ποὺ θὰ τελειώσῃ ἡ περιπλάνησίς του. Διότι τοῦ λέγει «ἔλα» ὄχι εἰς αὐτὴν ἢ ἐκείνην τὴν χώραν, ἀλλ' «εἰς τὴν χώραν, τὴν ὁποίαν θὰ σοῦ ὁρίσω». Καὶ ὅμως, μολονότι ἡ ἐντολὴ ἦτο τόσον ἀόριστος, E καθόλου δὲν διστάζει καὶ ἐκτελεῖ τὴν προσταγήν. Ἐπῆρε δὲ μαζί του τὸν ἀνεψιόν του καὶ τοιουτοτρόπως ἐπέδειξε τὴν ἀρετήν του. Ἐπειδή, δηλαδή, τὸν εἶχεν ἀπὸ μικρὸν κοντά του καὶ τὸν προετοίμαζε νὰ μιμηθῇ τὴν ἀρετήν του, δὲν ἠμποροῦσε ν' ἀνθέξῃ τὸν χωρισμόν του, ἀλλὰ τὸν ἐπῆρε μαζί του εἰς τὴν ἀποδημίαν. Διότι, ἐὰν ὁ πατέρας μου, λέγει, ἂν καὶ ἦτο ἄπιστος, παρακινούμενος ἀπὸ τὴν ἀγάπην του δι' ἐμέ, ἐδέχθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πατρικὴν οἰκίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγεννήθημεν καὶ ἀνετράφημεν καὶ νὰ μὲ ἀκολουθήσῃ καὶ μάλιστα ἀπέθανε εἰς ξένην χώραν, 364 A πολὺ περισσότερον ἐγὼ δὲν θὰ ἠμποροῦσα ν' ἀνεχθῶ ν' ἀφήσω ἐδῶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ, ποὺ εἶναι νέος καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐμφανίζει σημεῖα ὅτι θὰ προοδεύσῃ εἰς τὴν ἀρετήν.

Ἀφοῦ, λοιπόν, μ' ὅλας τὰς πράξεις του ἐφανέρωσε τὴν εὐσέβειάν του, ἐπραγματοποίησε καὶ αὐτὴν τὴν ἀποδημίαν, ὅταν δὲ ἔφθασεν εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ διέβη τὰ σύνορα τῶν Χαναναίων, ἐνεφανίσθη εἰς αὐτὸν ὁ Θεὸς καί, ἐπιθυμῶν νὰ τὸν ἐνθαρρύνῃ καὶ νὰ τοῦ δώσῃ χεῖρα βοηθείας, τοῦ λέγει· «Εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω

3. Γεν. 12, 1.

τὴν χώραν αὐτήν».[4] Αὐτὸ ἀκριβῶς, τὸ ὁποῖον ἐπεθύμει καὶ ἐπόθει, ἐννοῶ τὴν ἀπόκτησιν ἀπογόνων, αὐτὸ ἀμέσως τοῦ ὑπόσχεται, **B** δίδων ἀμοιβὴν διὰ τοὺς τόσους πόνους του. Ἐπειδή, δηλαδή, ἡ φύσις τοῦ εἶχε στερήσει αὐτὴν τὴν ἱκανότητα καὶ ἡ ἡλικία του τὸν ἔκανε νὰ μὴ ἐλπίζῃ, μὲ τὴν ὑπόσχεσιν τονώνει τὸν ἀθλητήν, τὸν καθιστᾷ προθυμότερον καὶ τὸν κάνει νὰ νοιώθῃ ὡσὰν νέος εἰς τοὺς ἀγῶνας ποὺ τὸν ἀναμένουν.

Κύτταξε, λοιπόν, ὅτι ὕστερα ἀπὸ τὴν ὑπόσχεσιν αὐτήν, ἄλλην δοκιμασίαν δέχεται ὁ δίκαιος. Ἐπειδὴ ἐπεκράτησε πεῖνα καὶ ὑπῆρχε μεγάλη δυσκολία εἰς τὴν Χαναὰν κατέφυγεν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Καὶ ἐνῷ προσεπάθει νὰ εὕρῃ ἀνακούφισιν ἀπὸ τὴν πεῖναν, ἔρριψε τὸν ἑαυτόν του εἰς μεγαλυτέρους κινδύνους. Διότι ἡ ὡραιότης **C** καὶ τὸ κάλλος τῆς συζύγου του Σάρρας σχεδὸν τοῦ προεκάλεσε τὸν βέβαιον θάνατον. Δι' αὐτὸ καὶ ὅταν ἔφθασε εἰς τὰ σύνορα τῆς Αἰγύπτου, λέγει πρὸς αὐτήν· «Γνωρίζω ὅτι εἶσαι γυναῖκα εὔμορφος».[5] γνωρίζω τὴν ἀκτινοβολίαν τῆς ὡραιότητός σου καὶ φοβοῦμαι τὴν ἀκολασίαν τῶν Αἰγυπτίων. Ὅταν, λοιπόν, σὲ ἴδουν καὶ πληροφορηθοῦν ὅτι εἶσαι σύζυγός μου, ἐσένα πιθανῶς νὰ σὲ περιποιηθοῦν, διὰ νὰ πραγματοποιήσουν τὴν ἀφηνιασμένην των ἐπιθυμίαν, ἐνῷ ἐμένα θὰ μὲ φονεύσουν, ὥστε νὰ ἠμποροῦν νὰ ἐκτελοῦν χωρὶς φόβον τὴν παρανομίαν των, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ αὐτὸς ποὺ θὰ ἠδύνατο ν' ἀποκαλύψῃ τὴν μοιχείαν των. «Δι' **D** αὐτὸ πὲς ὅτι εἶμαι ἀδελφός σου».[6] Κύτταξε ψυχὴν ἀδαμαντίνην, κύτταξε καρδίαν περισσότερον σταθερὰν καὶ ἀπὸ τὸν σίδηρον. Πράγματι, δὲν τοῦ παρέλυσε τὴν σκέψιν ἡ προσδοκωμένη συμφορά, οὔτε ἐσκέφθη οὔτε εἶπε πρὸς τὸν ἑαυτόν του. Δι' αὐτό, λοιπόν, ἐγκατέλειψα τὴν πατρίδα μου καὶ ἔδειξα τόσην ὑπακοὴν καὶ ἦλθα εἰς τὴν ξένην χώραν, διὰ νὰ ὑποστῶ τόσα πολλὰ κακά; Πρὸ ὀλίγου δὲν μοῦ ὑπεσχέθη ὁ Θεὸς ὅτι «εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτήν»; Νά, ὅμως ποὺ ὁ φόβος τῆς μοιχείας καὶ τοῦ θανάτου συγκλονίζει τὴν ψυχήν μου. Ἀλλὰ κανένα ἀπ' αὐτὰ δὲν κατεδέχθη οὔτε κἂν νὰ σκεφθῇ. **E** Δι' ἕνα μόνον ἐνδιαφέρεται, πῶς, δηλαδή, θὰ ἠμπορέσῃ, ὑποκρινόμενος τὴν θλιβερὰν αὐτὴν ὑπόθεσιν, ν' ἀποφύγῃ τὸν ἕνα ἀπὸ τοὺς δύο κινδύ-

4. Γεν. 12, 7.
5. Γεν. 12, 11.
6. Γεν. 12, 13.

νους ποὺ τὸν ἀπειλοῦν. Καὶ ἀφοῦ αὐτὸς ἔκανε ὅτι ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὸν ἴδιον καὶ μὲ γενναιότητα ἔδωσε τὴν συμβουλὴν καὶ ἡ σύζυγος, ἀποδεικνύουσα τὴν μεγάλην της ἀγάπην καὶ ὑπακοὴν πρὸς τὸν ἄνδρα της, συνεφώνησε καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ σχεδίου, τὸ ὁποῖον τοὺς ἐφάνη καλὸν εἰς τὴν περίπτωσιν ἐκείνην. Ὅταν, πλέον, κατέληξαν εἰς τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν καὶ εἶχαν φθάσει εἰς τὴν τελείαν ἀπελπισίαν συμφώνως πρὸς τὰ ἀνθρώπινα πράγματα καὶ σχεδὸν εἶχε φθάσει νὰ γίνῃ πραγματικότης ἡ παρανομία, τότε ἀποδεικνύεται μεγάλη ἡ μέριμνα τοῦ Θεοῦ δι' αὐτόν. Διότι ὄχι μόνον τὴν γυναῖκα ἔσωσεν ἀπὸ τὴν ταπείνωσιν μὲ τὴν ὀργήν του ὁ Θεός, 365 **A** τὴν ὁποίαν ἐξαπέλυσεν ἐναντίον τοῦ βασιλέως καὶ ὁλοκλήρου τῆς οἰκογενείας του, ἀλλὰ καὶ τὸν πατριάρχην ἐπανέφερεν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον εἰς τὴν Παλαιστίνην μὲ μεγάλην δόξαν.

Πρόσεχε μὲ ποῖον τρόπον ὁ Θεὸς προσφέρει τὴν βοήθειάν του, ἐνῷ εὑρίσκεται μέσα εἰς τοὺς πειρασμοὺς ὁ πατριάρχης, καὶ τοιουτοτρόπως καθιστᾷ τὸν ἀθλητὴν ἀκμαῖον διὰ τοὺς ἐπομένους ἀγῶνας, χωρὶς νὰ τὸν ἀφήνῃ ἀβοήθητον, ἀλλὰ ποικιλοτρόπως ἐξοικονομεῖ τὰ πράγματα διὰ νὰ τοῦ ἀποδείξῃ σαφῶς **B** ὅτι μολονότι αὐτὸς προσφέρει ὀλίγα, ἐν τούτοις γίνεται ἄξιος νὰ λάβῃ μεγάλα καὶ μάλιστα πάρα πολὺ μεγάλα, τὰ ὁποῖα ὑπερβαίνουν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν.

Εἶδες, λοιπόν, τὴν ὑπακοὴν τοῦ δικαίου; Πρόσεχε, πάλιν, τὸ μέγεθος τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ τῆς ἐπιεικείας του, μετὰ τὴν ἐπάνοδον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον. Ὅταν ἐπανῆλθεν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, ἀφοῦ ἀπέκτησεν ἄφθονα πλούτη (συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν ἀνεψιόν του Λώτ) «δὲν ἦτο ἀρκετὴ ἡ χώρα Χαναάν, ὥστε νὰ μείνουν μαζὶ ὁ Ἄβραμ καὶ ὁ Λώτ, ἐπειδὴ τὰ πρόβατα καὶ τὰ λοιπὰ ζῷα τοῦ πατριάρχου καὶ τοῦ Λὼτ ἦσαν πολλά».[7] Δι' αὐτὸ καὶ ἐφιλονίκησαν οἱ ποιμένες τοῦ Λὼτ μὲ τοὺς ποιμένας τοῦ Ἄβραμ. Ἀλλ' ὁ δίκαιος, ἀποδεικνύων τὴν πραότητα τῆς ψυχῆς του **C** καὶ τὸ μέγεθος τῆς εὐσεβείας του, ἀφοῦ ἐκάλεσε τὸν Λώτ, τοῦ λέγει· «Δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχῃ φιλονεικία μεταξύ μας οὔτε μεταξὺ τῶν ποιμένων μου καὶ τῶν ποιμένων σου, διότι εἴμεθα συγγενεῖς, θεῖος καὶ ἀνεψιός».[8] Δηλαδή, σὰν νὰ τοῦ ἔλεγε περίπου. Τίποτε δὲν

7. Γεν. 13, 6.
8. Γεν. 13, 8.

ἐξισώνεται μὲ τὴν εἰρήνην. Τίποτε δὲν εἶναι χειρότερον ἀπὸ τὴν φιλονεικίαν. Λοιπόν, διὰ νὰ ἐξαφανίσωμεν κάθε ἀφορμὴν φιλονεικίας, διάλεξε ὅποιαν περιοχὴν προτιμᾷς καὶ ἄφησε εἰς ἐμένα τὴν ὑπόλοιπον, ἀρκεῖ μόνον νὰ μὴ ὑπάρχη μεταξύ μας φιλονεικία καὶ διαμάχη.

Εἶδες τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός; Παρεχώρησεν εἰς τὸν νέον τὰ πρωτεῖα τῆς ἐκλογῆς καὶ ἠρκέσθη εἰς τὴν ὀλιγώτερον εὔφορον γῆν. Ἀλλὰ πρόσεχε καὶ πάλιν πόσην ἀμοιβὴν λαμβάνει, ἀφοῦ ἔκανε τὸ καθῆκον του. **D** Δηλαδή, μόλις ἔγινεν ὁ χωρισμός, λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Θεός, ἀφοῦ ὁ Λὼτ εἶχε πλέον ἀπομακρυνθῆ· «Σήκωσε τὰ βλέμματά σου ὑψηλὰ καὶ παρατήρησε ὁλόκληρον τὴν χώραν πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν, διότι ὅλην αὐτήν, τὴν ὁποίαν βλέπεις θὰ δώσω εἰς σὲ καὶ τοὺς ἀπογόνους σου ὡς αἰωνίαν κατοικίαν σας».[9] Πρόσεχε πόσης μεγαλοδωρίας καθίσταται ἄξιος διὰ τὴν ταπεινοφροσύνην ποὺ ἔδειξε πρὸς τὸν ἀνεψιόν του. Καὶ αὐτὸς μὲν παρεχώρησεν ὀλίγα, ἀλλ' ἠξιώθη νὰ λάβη πολλά, ἐνῷ ἐκεῖνος (ὁ Λὼτ) ἔσπευσε πρὸς τὰ πρωτεῖα, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον περιέπεσεν εἰς κινδύνους. Καὶ ὄχι μόνον δὲν ἐκέρδισε τίποτε ἀπὸ τὴν ἐκλογήν, ἀλλ' ἀμέσως ἠχμαλωτίσθη καὶ ἔμεινε χωρὶς οἰκογένειαν καὶ χωρὶς οἰκίαν, **E** καὶ ἐδιδάσκετο ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα τὸ μέγεθος τῆς ἀρετῆς τοῦ δικαίου καὶ συγχρόνως ὁ ἴδιος ἐπαιδεύετο νὰ μὴ κάνη ποτὲ πλέον τίποτε παρόμοιον. Διότι μόλις ἐγκατεστάθη εἰς τὰ Σόδομα ὁ Λώτ, ἀμέσως ἐδημιουργήθη πόλεμος φοβερὸς καὶ οἱ βασιλεῖς τῶν γειτονικῶν λαῶν ἐπετέθησαν μὲ πολλὰς δυνάμεις καὶ κατέστρεψαν ἐν γένει ὅλην τὴν χώραν, ἐφόνευσαν τοὺς γίγαντας, ἐφυγάδευσαν τοὺς Ἀμαληκίτας, ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τὸν βασιλέα τῶν Σοδόμων καὶ τῆς Γομόρρας, κατέλαβον ὅλην τὴν ὀρεινὴν περιοχὴν καὶ συνέλαβαν τὸ ἱππικὸν τοῦ βασιλέως τῶν Σοδόμων καὶ ἠχμαλώτισαν τὸν Λὼτ καὶ τὰς γυναῖκας καὶ ὅλα τὰ ὑπάρχοντά των καὶ τοιουτοτρόπως ἔφυγαν.

366 **A** Ἀλλὰ κύτταξε καὶ πάλιν τὸ μεγάλο ἐνδιαφέρον τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ ἤθελε καὶ τὸν Λὼτ ν' ἀπελευθερώση καὶ συγχρόνως νὰ καταστήση περισσότερον ἔνδοξον τὸν πατριάρχην, παρωθεῖ τὸν δίκαιον νὰ σπεύση πρὸς βοήθειαν τοῦ ἀνεψιοῦ του. Ὅταν, δηλαδή, ἐπληροφορήθη τὰ γεγονότα, ἀφοῦ ἐπετέθη μὲ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ὑπηρεσίας του ἐναντίον τῶν βασιλέων ἐκείνων, καὶ αὐ-

9. Γεν. 13, 14 - 15.

τοὺς μὲ μεγάλην εὐκολίαν ἐνίκησε, καὶ τὸν Λὼτ καὶ τὰς γυναῖκας καὶ ὅλον τὸ ἱππικὸν τοῦ βασιλέως ἐπανέφερεν, ἐπιτελέσας μέγαν θρίαμβον καὶ ἐφανέρωσε πρὸς ὅλους τὴν εὔνοιαν τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτὸν **B** καὶ ἀκόμη ὅτι δὲν ἐπέτυχε τὴν μεγάλην αὐτὴν νίκην μὲ τὴν ἰδικήν του δύναμιν, ἀλλὰ προστατευόμενος ἀπὸ τὴν ἐξ οὐρανοῦ προερχομένην βοήθειαν. Εἰς τὴν συνέχειαν ἔσπευσε νὰ γίνη διδάσκαλος τῆς εὐσεβείας εἰς ὅλους τοὺς κατοίκους τῶν Σοδόμων μὲ τὰς πράξεις του, διὰ τῆς συζητήσεως ποὺ ἔκανε μὲ τὸν βασιλέα. Ὅταν, δηλαδή, τὸν συνήντησεν ὁ βασιλεὺς καὶ τοῦ ἐξέφρασε τὴν εὐγνωμοσύνην του δι' ὅσα ἔπραξεν ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἔλεγεν ὅτι θὰ τοῦ παραχωρήση ὅλον τὸ ἱππικὸν καὶ θὰ κρατήση μόνον τοὺς ἄνδρας, πρόσεχε καὶ πάλιν τὴν μεγαλοψυχίαν τοῦ δικαίου, μὲ ποῖον τρόπον διδάσκει συγχρόνως καὶ τὴν ἰδικήν του εὐσέβειαν, ἀναδεικνυόμενος ἀνώτερος τῆς προσφορᾶς αὐτοῦ, **C** καὶ τὸν ὁδηγεῖ εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ. Διότι δὲν τοῦ εἶπεν ἁπλῶς ὅτι δὲν θ' ἀνεχθῶ νὰ πάρω κάτι ἀπὸ ἐσένα, οὔτε ὅτι δὲν ἔχω ἀνάγκην ἀπὸ τὴν ἀμοιβὴν αὐτοῦ τοῦ εἴδους, ἀλλὰ τί εἶπεν; «Ἁπλώνω τὴν χεῖρά μου καὶ ὁρκίζομαι εἰς Κύριον τὸν Θεὸν τὸν Ὕψιστον»,[10] διδάσκων αὐτὸν σχεδόν, ὅτι δὲν εἶναι θεοὶ αὐτοὶ τοὺς ὁποίους ἐσὺ προσκυνεῖς, ἀλλὰ εἶναι ξύλα καὶ λίθοι, διότι ἕνας εἶναι ὁ Θεὸς τῶν πάντων, «ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν».[11] «Δὲν θὰ λάβω ἀπὸ τὰ ἰδικά σου ἀπὸ κλωστὴν μέχρι λωρίου ὑποδήματος»[12] διὰ νὰ μὴ νομίσης ὅτι ἔκανα τὸν πόλεμον χάριν αὐτῶν καὶ νὰ μὴ ἰσχυρίζεσαι **D** ὅτι ἐσὺ εἶσαι ἡ αἰτία τῶν ἀγαθῶν μου. Διότι αὐτὸς ποὺ μοῦ ἔδωσε τὴν νίκην καὶ ἔστησε μαζί μου τὸ τρόπαιον, αὐτὸς εἶναι ποὺ μοῦ ἔδωσε καὶ τὰ πλούτη. Πρόσεχε ὅτι ὁ βασιλεύς, ἐὰν ἤθελεν, ἠμποροῦσε νὰ ὠφεληθῇ ἀπὸ ὅσα ἔλεγεν ὁ πατριάρχης. Ἐδιδάσκετο, δηλαδή, νὰ μὴ στηρίζεται πλέον εἰς τὰς ἰδικάς του δυνάμεις, ἀλλὰ νὰ γνωρίση τὸν αἴτιον τῶν πάντων, νὰ περιφρονῇ τοὺς χειροποιήτους θεοὺς καὶ λατρεύῃ τὸν Θεὸν τοῦ Σύμπαντος, τὸν δημιουργὸν τῶν ὅλων, τὴν πηγὴν τῶν ἀγαθῶν. Πράγματι, διὰ μέσου ὅλων ἐμάθαινε τὴν ἀρετὴν τοῦ πατριάρχου. Διὰ νὰ μὴ νομίση, ὅμως, ὅτι ἀπὸ ἐγωϊσμὸν καὶ ὑπερηφάνειαν περιεφρόνησε τὴν δωρεάν του, **E** δι' αὐτὸ λέγει

10. Γεν. 14, 22.
11. Γεν. 14, 22.
12. Γεν. 14, 23.

πρὸς αὐτόν. Ἐγὼ δὲν θὰ πάρω τίποτε, διότι δὲν ἔχω ἀνάγκην οὔτε χρειάζομαι νὰ μοῦ αὐξήση κάποιος ἄλλος τὴν περιουσίαν μου, ἀλλὰ θὰ ἐπιτρέψω νὰ λάβουν τὸ μερίδιόν των ὅσοι ἐκινδύνευσαν μαζί μου, διὰ ν' ἀνακουφισθοῦν κάπως ἀπὸ τοὺς κόπους των.

Καὶ πρὸς μὲν τὸν βασιλέα τῶν Σοδόμων αὐτὴν τὴν ἀπάντησιν ἔδωσεν ὁ δίκαιος. Ὅταν, ὅμως, καὶ ὁ Μελχισεδέκ, ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰερουσαλήμ, τοῦ προσέφερεν ἄρτους καὶ οἶνον, (διότι «ἦτο ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου», λέγει),[13] δέχεται τὴν προσφορὰν ἐκείνου καὶ ἀνταμείβων αὐτὸν διὰ τὴν εὐλογίαν ποὺ τοῦ ἔδωσε καὶ τὴν δοξολογίαν ποὺ ἀνέπεμψε πρὸς τὸν Θεόν, (διότι «εἶπε», λέγει, «ἂς εἶναι εὐλογημένος ὁ Ἄβραμ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου 367 A καὶ ἂς εἶναι δοξασμένος ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος κατέστησεν ὑποχειρίους εἰς σὲ τοὺς ἐχθρούς σου»),[14] τοῦ δίδει τὸ ἕνα δέκατον ἀπὸ ὅλα τὰ λάφυρα ποὺ ἀπεκόμισεν ἀπὸ τὸν πόλεμον ἐκεῖνον. Εἶδες ὅτι ὁ δίκαιος μ' ὅλην του τὴν συμπεριφορὰν ἀποδεικνύει τὴν ἀγάπην του πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ὅτι ἀπὸ μὲν τὸν βασιλέα τῶν Σοδόμων δὲν ἐδέχθη νὰ λάβη ἀπὸ κλωστὴν μέχρι λωρίου ὑποδήματος, ἐνῷ ἐδέχθη τὰς προσφορὰς τοῦ Μελχισεδὲκ καὶ μάλιστα προσέφερε πρὸς ἀνταπόδοσιν ἀπὸ τὰ ἰδικά του, διδάσκων καὶ ἡμᾶς ὅτι πρέπει νὰ κάνωμεν μεγάλην διάκρισιν καὶ νὰ μὴ λαμβάνωμεν ἀπὸ ὅλους ἀπερισκέπτως καὶ ἐλευθέρως; Ἐπειδή, λοιπόν, ἐκεῖνος μὲ τὴν προσφοράν του ἀπεδεικνύετο εὐγνώμων, ἐνῷ κατὰ τὰ ἄλλα ἦτο ἄπιστος καὶ ἐχρειάζετο μεγάλην διδασκαλίαν, B δι' αὐτὸ περιεφρόνησε μὲν τὰ προσφερόμενα, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἄρνησίν του νὰ λάβη αὐτὰ καὶ μὲ ὅσα εἶπεν, ἐφρόντισε πολὺ νὰ τὸν ὁδηγήση πρὸς τὴν θεοσέβειαν. Ἀπὸ τὸν Μελχισεδέκ, ὅμως, δικαιολογημένως δέχεται τὴν προσφοράν. Ἐξ ἄλλου δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον ἐπεσήμανε τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός, ὅταν εἶπεν· «ἦτο δὲ ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου». Ἐπὶ πλέον, ὅσα συνέβησαν ἦταν τύπος τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ προσφερθέντα προεμήνυον κάποιο μυστήριον. Δι' αὐτὸ καὶ τὰ ἐδέχθη καί, ἀφοῦ τὰ ἐπῆρε, μὲ τὴν ἰδικήν του ἀνταπόδοσιν ἐδίδασκε τὸ μέγεθος τῆς ἀρετῆς του. Διότι τοῦ προσέφερε τὸ ἕνα δέκατον ἀπὸ τὰ λάφυρα, ἀποδεικνύων μὲ τὴν ἐνέργειάν του αὐτὴν τὸν φιλόθεον σκοπόν του.

13. Γεν. 14, 18.
14. Γεν. 14, 19 - 20.

C Πιθανῶς νὰ διήρκησε πολὺ ὁ λόγος, ἀλλ' αὐτὸ δὲν ἔγινε τυχαίως καὶ ἀσκόπως. Διότι ἐγνωρίσαμεν συντόμως τὴν παλαιὰν καὶ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τοῦ σημερινοῦ ἀναγνώσματος ἀρετὴν τοῦ δικαίου, τὴν μεγαλοψυχίαν του, τὴν ὑπερβολικήν του πίστιν, τὴν εὐσεβῆ του διάθεσιν, τὸ μέγεθος τῆς ταπεινοφροσύνης του, τὴν ὑπερβολικήν του περιφρόνησιν πρὸς τὰ χρήματα, τὴν διαρκῆ εὔνοιαν τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτόν, καὶ ἀκόμη μὲ ποῖον τρόπον κάθε φορὰ ἡ προσφερομένη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτὸν βοήθεια καθίστα τὸν δίκαιον ἐπιφανέστερον καὶ λαμπρότερον.

Ἀλλ' ἐὰν ἐπιθυμῆτε καὶ δὲν ἔχετε κουρασθῆ ὑπερβολικῶς, ἂς πλησιάσωμεν καὶ τὰ πρὸ ὀλίγου ἀναγνωσθέντα D καί, ἀφοῦ προσθέσωμεν ὀλίγα, ἂς τελειώσωμεν τὸν λόγον, διὰ νὰ πληροφορηθῆτε πόσην μεγάλην ἀμοιβὴν λαμβάνει πάλιν ἐπειδὴ δὲν ἐδέχθη ὅ,τι τοῦ ἐδίδεν ὁ βασιλεὺς τῶν Σοδόμων. Τί λέγει, λοιπόν; «Μετὰ τὰ γεγονότα αὐτὰ ὁ Κύριος εἶπε πρὸς τὸν Ἄβραμ».[15] Διὰ ποῖον λόγον ἤρχισε μ' αὐτὸν τὸν τρόπον «ὕστερα ἀπὸ τὰ γεγονότα αὐτά»; Ποῖα γεγονότα ἐννοεῖ, πές μου; Ἢ εἶναι φανερὸν ὅτι ἐννοεῖ τὴν πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Σοδόμων συμπεριφοράν του; Δηλαδή, μετὰ τὴν ταπεινοφροσύνην ἐκείνην, λέγει, μετὰ τὴν ἄρνησιν νὰ δεχθῆ τὴν προσφορὰν ἐκείνου, μετὰ τὴν διδασκαλίαν, ποὺ ἔκανε μὲ τὴν ἄρνησίν του νὰ δεχθῆ τὰ προσφερόμενα, E ὁδηγῶν αὐτὸν (τὸν βασιλέα τῶν Σοδόμων) πρὸς τὴν θεοσέβειαν καὶ τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ δημιουργοῦ τοῦ Σύμπαντος. «Ὕστερα ἀπὸ τὰ γεγονότα αὐτά», μετὰ τὴν προσφορὰν τοῦ ἑνὸς δεκάτου τῶν λαφύρων εἰς τὸν Μελχισεδέκ, ὅταν, λέγει, ἔκανε ὅ,τι ἐξητεῖτο ἀπ' αὐτόν, τότε «μετὰ τὰ γεγονότα αὐτὰ ὁ Κύριος ἐμφανισθεὶς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτὸς εἶπεν εἰς τὸν Ἄβραμ. Μὴ φοβεῖσαι, Ἄβραμ. Ἐγὼ σὲ ὑπερασπίζω, ὁ μισθός σου θὰ εἶναι πάρα πολὺ μεγάλος».[16]

Πρόσεχε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου, μὲ ποῖον τρόπον παρακολουθεῖ καὶ ἀνταμείβει μὲ τὰς δωρεάς του καὶ προετοιμάζει τὸν ἀθλητὴν καὶ τὸν ἀνανεώνει. 368 A «Ὁ Κύριος ἐνεφανίσθη εἰς τὸν Ἄβραμ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτὸς καὶ εἶπεν». Διατί, ὅμως, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτός; Διὰ νὰ δεχθῆ μὲ ἡσυχίαν τὰ λεγόμενα. Καὶ λέγει πρὸς αὐτόν· «Μὴ φοβεῖσαι, Ἄβραμ». Κύτταξε ὑπερβολικὸν ἐνδιαφέρον. Διὰ ποῖον λόγον ἔλεγε «μὴ φοβεῖ-

15. Γεν. 15, 1.
16. Γεν. 15, 1.

σαι»; Ἐπειδὴ περιεφρόνησε τόσον πολὺ πλοῦτον, μὲ τὸ νὰ μὴ δείξῃ ἐνδιαφέρον διὰ τὰς προσφορὰς τοῦ βασιλέως τῶν Σοδόμων, λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Θεός· «μὴ φοβεῖσαι», ἐπειδὴ περιεφρόνησες τόσας μεγάλας δωρεάς, νὰ μὴ κατέχεσαι ἀπὸ ἀγωνίαν, μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι ἐλαττώνεται ἡ περιουσία σου. «Μὴ φοβεῖσαι». Ἔπειτα, διὰ νὰ ἐνθαρρύνῃ ἀκόμη περισσότερον τὴν ψυχήν του, προσθέτει εἰς τοὺς λόγους του καὶ τὸ ὄνομά του καὶ λέγει· «Μὴ φοβεῖσαι, Ἄβραμ». B Ὁπωσδήποτε δὲν εἶναι ἀσήμαντον καὶ αὐτὸ διὰ νὰ τονώσῃ τὸ ἠθικὸν κάποιου, τὸ νὰ τὸν προσφωνήσῃ, δηλαδή, μὲ τὸ ὄνομά του. Εἰς τὴν συνέχειαν λέγει· «Ἐγὼ θὰ σὲ ὑπερασπίσω». Μεγάλην ἔμφασιν περικλείει καὶ ἡ λέξις αὐτή. Ἐγώ, ποὺ σὲ ξεσήκωσα ἀπὸ τὴν χώραν τῶν Χαλδαίων, ἐγὼ ποὺ σὲ ὡδήγησα εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν χώραν, ἐγὼ ποὺ σὲ ἀπήλλαξα ἀπὸ τοὺς κινδύνους τῆς Αἰγύπτου, ἐγὼ ποὺ μίαν καὶ δύο φορὰς σοῦ ὑπεσχέθην ὅτι θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτὴν εἰς ἐσένα καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους σου, ἐγὼ θὰ σὲ ὑπερασπίζω. Ἐγὼ ποὺ κάθε ἡμέραν σὲ καθιστῶ λαμπρότερον, ἐγὼ σὲ ὑπερασπίζω. Δηλαδή, ἐγὼ ἀγωνίζομαι πρὸς χάριν σου, ἐγὼ εἶμαι ὑπέρμαχός σου, ἐγὼ σὲ φροντίζω, ἐγὼ μεταβάλλω ὅλα τὰ δύσκολα εἰς εὔκολα πρὸς χάριν σου, ἐγὼ σὲ ὑπερασπίζω. C «Ὁ μισθός σου θὰ εἶναι πάρα πολὺ μεγάλος». Δὲν ἠθέλησες νὰ λάβῃς ἀμοιβὴν διὰ τοὺς κόπους ποὺ ὑπέμεινες μὲ τὸ νὰ ἐκθέσῃς εἰς τόσους κινδύνους τὸν ἑαυτόν σου, ἀλλὰ περιεφρόνησες καὶ τὸν βασιλέα καὶ ὅ,τι σοῦ ἔδιδεν. Ἐγώ, λοιπόν, θὰ σοῦ δώσω ἀνταμοιβήν, ὄχι τόσην μόνον, ὅσην ἐπρόκειτο νὰ λάβῃς, δηλαδή, ἀλλὰ κατὰ πολὺ μεγαλυτέραν. «Ὁ μισθός σου», λέγει, «θὰ εἶναι πάρα πολὺ μεγάλος».

Εἶδες τὴν μεγαλοδωρίαν τοῦ Κυρίου; Εἶδες σοβαρότητα λόγων; Εἶδες μὲ ποῖον τρόπον ἐνεθάρρυνε τὸν ἀγωνιστὴν τῆς εὐσεβείας; Εἶδες πῶς ἐνεδυνάμωσε τὴν ψυχήν του; Βεβαίως, ὁ Θεός, ποὺ γνωρίζει τὰς ἀποκρύφους σκέψεις, ἐγνώριζεν ὅτι ὁ δίκαιος εἶχεν ἀνάγκην στηρίξεως διὰ τῶν λόγων. D Κύτταξε, λοιπόν, ποίαν ἀπάντησιν λαμβάνει ὅταν ἐπῆρε θάρρος ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ. «Ὁ δὲ Ἄβραμ ἀπήντησε. Κύριε, τί θὰ μοῦ δώσῃς; Ἐγὼ θὰ ἀποθάνω χωρὶς τέκνα».[17] Ἐπειδή, λοιπόν, τοῦ ὑπεσχέθη μισθόν, καὶ μισθὸν πολύν, μάλιστα δὲ ἐξαιρετικῶς πολύν, ἀποκαλύπτων τὴν ὀδύνην τῆς ψυχῆς του καὶ τὴν συνεχῶς αὐξανομένην λύπην του μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἐξ αἰτίας τῆς ἀτεκνίας του, λέγει· Κύριε τί παρόμοιον θὰ μοῦ δώσῃς; E «Νά, λοιπόν, ποὺ θὰ ἀποθάνω[18] ἄτεκνος»,[19] ἀφοῦ ἔφθασα εἰς βαθὺ γῆρας. Κύτταξε πῶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὁ δίκαιος ἐφιλοσόφει μὲ τὸ νὰ ὀνομάζῃ τὸν θάνατον «ἀπόλυσιν».[20] Διότι ὁποῖοι εἶναι πράγματι ἐνάρετοι, ὅταν μεταστοῦν ἀπὸ τὴν ἐπίγειον ζωήν, τοιουτοτρόπως ἐλευθερώνονται, ὡσὰν νὰ ἀπαλλάσσωνται ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰ δεσμά. Βεβαίως, δι' ὅσους ζοῦν ἐναρέτως, ὁ θάνατος εἶναι μία μετάβασις ἀπὸ τὰ χειρότερα πρὸς τὰ καλύτερα καὶ ἀπὸ τὴν πρόσκαιρον ζωὴν εἰς τὴν διαρκῆ, ἀθάνατον καὶ ἀτελεύτητον ζωήν.

«Ἐγώ», λέγει, «ἀποθνήσκω ἄτεκνος». Καὶ διὰ νὰ προσελκύσῃ τὴν εὔνοιαν τοῦ εὐσπλαγχνικοῦ Κυρίου δὲν σταματᾷ εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, ἀλλὰ τί προσθέτει; «Ὁ δὲ υἱός[21] τῆς ἐν τῷ οἴκῳ μου γεννηθείσης δούλης μου Μαζέκ, 369 A ἐπειδὴ δὲν ἔδωσες εἰς ἐμένα υἱὸν θὰ μὲ κληρονομήσῃ».[22] Μεγάλην ψυχικὴν ὀδύνην φανερώνουν οἱ λόγοι αὐτοί. Σχεδόν, λέγει πρὸς τὸν Θεόν· Δὲν ἠξιώθην ν' ἀποκτήσω τὰ ἴδια μὲ τὸν υἱὸν τῆς δούλης ποὺ ἐγεννήθη εἰς τὴν οἰκίαν μου, ἀλλ' ἐγὼ θ' ἀποθάνω ἄγονος καὶ ἄτεκνος, ἐνῷ αὐτός, ὁ υἱὸς τῆς δούλης μου, θὰ κληρονομήσῃ τὰ ὅσα μοῦ ἔδωσες, καὶ μάλιστα, ὅταν δύο φορὰς μοῦ ἔδωσες τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι «εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτήν».

Πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, καὶ ἀπὸ ἐδῶ τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου, διότι μολονότι αὐταὶ αἱ σκέψεις ἀπησχόλουν τὸν νοῦν του, ἐν τούτοις καθόλου δὲν ἀγανακτεῖ, οὔτε λέγει κάτι ἀνάρμοστον. B Ἀλλὰ καὶ τώρα, ἀφοῦ προετράπη ἀπὸ τοὺς λόγους ποὺ τοῦ ἀπηύθυνεν ὁ Θεός, ἐμφανίζεται πρὸς τὸν Κύριον καὶ ἀποκαλύπτει τὴν ταραχὴν τῶν σκέψεών του καὶ φανερώνει τὸ τραῦμα τῆς ψυχῆς του. Δι' αὐτὸ καὶ ἐδέχθη ἀμέσως καὶ τὴν θεραπείαν. «Καὶ ἀμέσως», λέγει, «ἠκούσθη φωνὴ Κυρίου πρὸς αὐτόν».[23] Κύτταξε

17. Γεν. 15, 2.

18. Ἡ λέξις τοῦ κειμένου εἶναι «ἀπολύομαι» καὶ ἐπ' αὐτῆς διατυπώνει εὐθὺς ἀμέσως ὡριμασμένας σκέψεις ὁ Χρυσόστομος.

19. Γεν. 15, 2.

20. Βλέπε σημείωσιν 18.

21. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἶναι Ἐλιέζερ. Ἐπίσης καλεῖται Δαμασκός, διότι, ἂν καὶ αὐτὸς καὶ ἡ μητέρα του εἶχαν γεννηθῆ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ἀβραάμ, πιθανῶς ὁ πατέρας του κατήγετο ἐκ Δαμασκοῦ.

22. Γεν. 15, 2 - 3.

23. Γεν. 15, 4.

τὴν ἀκρίβειαν τῆς Γραφῆς. «Ἀμέσως», λέγει. Δὲν ἐπέτρεψεν οὔτε ἐπ' ὀλίγον νὰ δυσανασχετήσῃ ὁ δίκαιος, ἀλλὰ ταχέως παρέχει τὴν παρηγορίαν καὶ μὲ τοὺς λόγους ποὺ τοῦ ἀπευθύνει διασκορπίζει τὸ μέγεθος τῆς λύπης του. «Καὶ ἀμέσως», λέγει, «ἠκούσθη φωνὴ Κυρίου πρὸς αὐτὸν λέγουσα. Δὲν θὰ σὲ κληρονομήσῃ αὐτός. **C** Θὰ σὲ κληρονομήσῃ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος θὰ γεννηθῇ ἀπὸ ἐσένα».[24] Αὐτό, λέγει, φοβεῖσαι; Αὐτὸ σοῦ ταράσσει τὴν σκέψιν; Αὐτὸ ἐπιτείνει τὴν λύπην σου; Μάθε, λοιπόν, ὅτι «δὲν θὰ σὲ κληρονομήσῃ αὐτός, ἀλλ' ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος θὰ γεννηθῇ ἀπὸ ἐσένα, αὐτὸς θὰ σὲ «κληρονομήσῃ». Νὰ μὴ σκέπτεσαι τὴν ἀνθρωπίνην σου φύσιν, οὔτε νὰ σὲ ἀπασχολῇ τὸ γῆράς σου καὶ ἡ στείρωσις τῆς Σάρρας. Ἀλλ' ἔχε πεποίθησιν εἰς τὴν δύναμιν ἐμοῦ, ποὺ σοῦ δίδω τὴν ὑπόσχεσιν καὶ ἄφησε τὴν στενοχωρίαν, λάβε ἱκανὴν παρηγορίαν καὶ πίστευε ὅτι θὰ ἔχῃς ὡς κληρονόμον αὐτὸν ὁ ὁποῖος πρόκειται νὰ γεννηθῇ ἀπὸ ἐσένα. Ἔπειτα, ἐπειδὴ ἡ ἐπαγγελία, ὑπερέβαινε τὴν φυσικὴν τάξιν **D** καὶ ἦτο ἀνωτέρα τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως, (διότι μεγάλην ζάλην τοῦ ἐπροξένουν τὰ ἐμπόδια τῆς φύσεως, δηλαδὴ τὸ γῆρας τὸ ἰδικόν του, ἡ στείρωσις τῆς Σάρρας καὶ ἡ νέκρωσις τῆς μήτρας), αὐξάνει τὸ μέγεθος τῆς ἐπαγγελίας, ὥστε ὁ δίκαιος νὰ ἠμπορέσῃ ν' ἀνακτήσῃ τὸ θάρρος του ἀποβλέπων εἰς τὴν μεγαλοδωρίαν αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος τοῦ παρεῖχε τὰς ἐπαγγελίας. «Ὁ Θεὸς ὡδήγησε», λέγει, «τὸν Ἄβραμ ἔξω τῆς σκηνῆς του καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν. Σήκωσε τὸ βλέμμα σου, λοιπόν, εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐὰν ἠμπορῇς μέτρησε τοὺς ἀστέρας. Τόσοι θὰ εἶναι οἱ ἀπόγονοί σου. Ὁ Ἄβραμ δὲ ἐπίστευσεν εἰς ὅ,τι εἶπεν ὁ Θεὸς εἰς αὐτὸν καὶ ἡ πίστις αὐτὴ ἐθεωρήθη ὡσὰν μεγάλη ἀρετή,[25] σὰν τὸ κεφάλαιον ὅλων τῶν ἀρετῶν».

Διὰ ποῖον λόγον ἐσημείωσεν ὅτι τὸν ὡδήγησεν ἔξω; Ἐπειδή, δηλαδή, εἶπεν ἀνωτέρω, **E** ὅτι ἐνεφανίσθη εἰς αὐτὸν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτὸς καὶ τοῦ εἶπε τοὺς λόγους αὐτοὺς καὶ θέλει νὰ τοῦ δείξῃ τὸ ἀνυπολόγιστον πλῆθος τῶν ἀστέρων τοῦ οὐρανοῦ, λέγει· «Ὁ Θεὸς ὡδή-

24. Γεν. 15, 4.
25. Ἡ ἀπόκτησις πάσης ἀρετῆς εἶναι κατόρθωμα. Ἡ πίστις, ὅμως, εἶναι ἡ πηγὴ κάθε ἀρετῆς. Ὁ Ἀβραὰμ εἶναι ὑπόδειγμα πίστεως, ὅταν ἐγκατέλειψε πατρίδα καὶ οἰκείους καὶ ὅταν ἀργότερα ἀπεφάσισε νὰ θυσιάσῃ τὸν υἱόν του. Ἀλλὰ καὶ τώρα μὴ καμφθεὶς ἐκ τῆς γεροντικῆς ἡλικίας, τῆς ἀτεκνίας, τῆς στειρότητος τῆς Σάρας, καὶ πιστεύσας εἰς τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ, ἔγινεν ἰδιαιτέρως εὐάρεστος εἰς τὸν Θεόν.

γησε τὸν Ἄβραμ ἔξω τῆς σκηνῆς του καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν. Σήκωσε τὸ βλέμμα σου, λοιπόν, εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ μέτρησε τοὺς ἀστέρας, ἐὰν ἠμπορέσῃς νὰ τοὺς μετρήσῃς. Καὶ εἶπε. Τόσοι θὰ εἶναι οἱ ἀπόγονοί σου».[26] Μεγάλη ἡ ἐπαγγελία, πολὺ τὸ μέγεθος τῆς ὑποσχέσεως. Ἀλλ' ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν δύναμιν τοῦ ὑποσχομένου, δὲν θὰ μᾶς φανῇ καθόλου μεγάλη. Πράγματι, αὐτὸς ποὺ ἀπὸ τὸ χῶμα ἔπλασε τὸ σῶμα καὶ ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξίαν τὸ ἔφερεν εἰς τὴν κατάστασιν τῆς ὑπάρξεως καὶ ἐδημιούργησεν ὅλα τὰ ὁρατὰ πράγματα, αὐτὸς θὰ ἠμπορέσῃ νὰ χαρίσῃ καὶ αὐτὰ ποὺ ὑπερβαίνουν τὴν φυσικὴν τάξιν.

370 **A** Εἶδες τὴν μεγαλοδωρίαν τοῦ Κυρίου; Ὅταν, δηλαδή, εἶπεν ὁ πατριάρχης, ὅτι «θ' ἀποθάνω χωρὶς τέκνον» καὶ ὡσὰν νὰ εὑρίσκετο εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ θανάτου καὶ δὲν ἦτο πλέον εἰς θέσιν νὰ τεκνοποιήσῃ ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτὰς ἄφησε νὰ ἐξέλθουν αὐτοὶ οἱ λόγοι (ἀπὸ τὸ στόμα του) ὅταν εἶπεν· «Θὰ μὲ κληρονομήσῃ ὁ υἱὸς τῆς δούλης μου Μασὲκ ποὺ ἐγεννήθη εἰς τὴν οἰκίαν μου». Δι' αὐτὸν τὸν λόγον, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τονώσῃ τὸ φρόνημά του καὶ νὰ καταστήσῃ τὴν σκέψιν του νεανικήν, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸν ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὸν ἐπικείμενον φόβον καὶ τοῦ ἀνορθώνει τὴν διάνοιαν μὲ τὴν ὑπόσχεσιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ μὲ τὸ μέγεθος τῆς δωρεᾶς καὶ τὴν ὑπόδειξιν τοῦ πλήθους τῶν ἀστέρων καὶ τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι ἀνάλογος θὰ εἶναι καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀπογόνων του, τοῦ ἔδωσε ἀγαθὰς ἐλπίδας. **B** Ἀφοῦ, λοιπόν, ἤκουσε τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Κυρίου, ἀπέβαλε κάθε ἀνθρωπίνην σκέψιν, χωρὶς νὰ προσέξῃ οὔτε τὸν ἑαυτόν του οὔτε τὴν Σάρραν, ἡ ὁποία παρουσίαζε τὰ περισσότερα ἐμπόδια, ἀλλ' ὑπερεπήδησεν ὅλας τὰς ἀνθρωπίνους δυσκολίας καί, γνωρίζων ὅτι ὁ Θεὸς δύναται νὰ δωρήσῃ καὶ τὰ ὑπὲρ τὴν φύσιν, ἔλαβε θάρρος ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν ἄφησε νὰ τὸν κυριεύσῃ καμμία ἀμφιβολία, οὔτε ἐδίστασε πρὸ τῶν ὑποσχέσεων. Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ γνώρισμα τῆς ἀληθινῆς πίστεως, μολονότι, δηλαδή, ἡ ὑπόσχεσις δὲν εἶναι σύμφωνος μὲ τὰ ἀνθρώπινα δεδομένα, ἐν τούτοις ἔχομεν πεποίθησιν εἰς τὴν δύναμιν τοῦ ὑποσχομένου. **C** Πράγματι, «πίστις καθιστᾶ», ὅπως λέγει καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, «πραγματικὰ ἐκεῖνα ποὺ ἐλπίζομεν καὶ βέβαια ἐκεῖνα ποὺ δὲν βλέπομεν».[27] Καὶ πάλιν· «Γιατὶ νὰ ἐλπίζῃ κανεὶς δι' ἐκεῖνο

26. Γεν. 15, 5.
27. Ἑβρ. 11, 1.

πού ἤδη βλέπει»[28] Συνεπῶς, αὐτὸ σημαίνει πίστις, ὅταν, δηλαδή, πιστεύωμεν εἰς ὅσα δὲν βλέπομεν, προσέχοντες εἰς τὴν ἀξιοπιστίαν τοῦ ὑποσχομένου. Πρᾶγμα τὸ ὁποῖον, βέβαια, ἔκανε καὶ ὁ δίκαιος αὐτὸς μὲ τὸ νὰ δείξῃ μεγάλην καὶ γνησίαν πίστιν εἰς τὰς ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ. Δι' αὐτὸ καὶ προβάλλεται ἀπὸ τὴν θείαν Γραφήν. Διότι, ἀμέσως, προσέθεσεν· «Καὶ ὁ Ἄβραμ ἐπίστευσεν εἰς ὅ,τι εἶπεν ὁ Θεὸς εἰς αὐτὸν καὶ ἡ πίστις αὐτὴ ἐθεωρήθη ὡς μεγάλη ἀρετή».[29] D Εἶδες ὅτι καὶ πρὶν ἀκόμη πραγματοποιηθοῦν αἱ ἐπαγγελίαι, διὰ τὴν πίστιν του μόνον εἰς αὐτὰς ἔλαβε τὴν ἀνάλογον ἀμοιβήν; Διότι ὑπελογίσθη ὅτι ἐτήρησε κάθε νόμον καὶ ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνεκηρύχθη δίκαιος μὲ τὸ νὰ πιστεύσῃ εἰς τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Θεοῦ, χωρὶς νὰ ἐξετάσῃ μὲ ἀνθρωπίνους ὑπολογισμοὺς ὅ,τι τοῦ εἶπεν ὁ Θεός.

Λοιπόν, ἂς διδασκώμεθα καὶ ἡμεῖς σᾶς παρακαλῶ, ἀπὸ τὸν πατριάρχην νὰ πιστεύωμεν εἰς ὅσα λέγει ὁ Θεός, νὰ ἔχωμεν πεποίθησιν εἰς τὰς ὑποσχέσεις του καὶ νὰ μὴ ἀκολουθῶμεν τὰς ἰδικάς μας σκέψεις, ἀλλὰ νὰ ἐκφράζωμεν μεγάλην εὐγνωμοσύνην πρὸς αὐτόν. Διότι αὐτὴ ἡ διαγωγὴ θὰ μᾶς δώσῃ τὴν δυνατότητα νὰ καταστῶμεν δίκαιοι E καὶ συντόμως θὰ μᾶς προετοιμάσῃ ν' ἀποκτήσωμεν καὶ τὰς ὑποσχέσεις ποὺ μᾶς ἔδωσεν. Εἰς τὸν Ἀβραὰμ ὑπεσχέθη ὅτι ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους του θὰ δημιουργηθῇ μεγάλο πλῆθος ἀνθρώπων καὶ ἡ ἐπαγγελία αὐτὴ ὑπερέβαινε κάθε ἀνθρωπίνην φύσιν καὶ τάξιν, δι' αὐτὸ καὶ ἡ πίστις του τοῦ παρέσχε τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ δικαίου. Ἀλλὰ καὶ εἰς ἡμᾶς, ἐὰν εἴμεθα προσεκτικοί, ὑπεσχέθη πολὺ μεγαλύτερα καὶ κατὰ πολὺ δυνάμεθα νὰ ὑπερβῶμεν τὰς δυνατότητας τῆς ἀνθρωπίνης λογικῆς, ἀρκεῖ μόνον νὰ πιστεύσωμεν εἰς τὴν δύναμιν τοῦ ὑποσχομένου, διὰ νὰ λάβωμεν καὶ τὴν δικαιοσύνην ποὺ δίδει ἡ πίστις καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ ἀγαθὰ ποὺ μᾶς ὑπεσχέθη.

Πράγματι, αἱ ἐπαγγελίαι ποὺ μᾶς ἐδόθησαν, νικοῦν κάθε ἀνθρωπίνην σκέψιν 371 A καὶ ὑπερβαίνουν κάθε ἀνθρωπίνην διάνοιαν. Τόσον μεγάλο εἶναι τὸ μέγεθος τῶν ὑποσχέσεων. Διότι δὲν μᾶς ὑπεσχέθη μόνον τὰ παρόντα ἀγαθὰ καὶ τῆς ἐπιγείου ζωῆς τὴν συγκρότησιν καὶ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων, ἀλλὰ καὶ ὕστερα ἀπὸ τὸν θάνατον καὶ τὴν φθορὰν τοῦ σώματος, ὅταν τὰ

28. Ρωμ. 8, 24.
29. Γεν. 15, 6 καὶ Ρωμ. 4, 3.

σώματά μας πλέον θὰ διαλυθοῦν εἰς τέφραν καὶ σκόνην, τότε ὑπεσχέθη νὰ τὰ ἀναστήσῃ καὶ νὰ τὰ καταστήσῃ ἐνδοξότερα. «Διότι πρέπει», λέγει ὁ μακάριος Παῦλος, «τὸ φθαρτὸν αὐτὸ σῶμα νὰ ἐνδυθῇ ἀφθαρσίαν καὶ τὸ θνητὸν αὐτὸ σῶμα νὰ ἐνδυθῇ ἀθανασίαν»,[30] καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀνάστασιν τῶν σωμάτων ὑπεσχέθη νὰ μᾶς δωρίσῃ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς βασιλείας του, τὴν συναναστροφὴν μὲ τοὺς ἁγίους, B τὴν ἀπόλαυσιν εἰς τὸν ἀτελεύτητον αἰῶνα καὶ τὰ ἀνέκφραστα καὶ τὰ ἀπερίγραπτα ἐκεῖνα ἀγαθά, «τὰ ὁποῖα ὀφθαλμὸς δὲν εἶδε καὶ οὖς δὲν ἤκουσε καὶ ἀνθρώπινος νοῦς δὲν ἐφαντάσθη».[31] Εἶδες πόση εἶναι ἡ ὑπερβολὴ τῶν ὑποσχέσεων; Εἶδες τὸ μέγεθος τῶν δωρεῶν;

Αὐτὰ συλλογιζόμενοι καὶ γνωρίζοντες ὅτι ὁ ὑποσχεθεὶς δὲν ψεύδεται, ἂς ἀναλαμβάνωμεν μὲ προθυμίαν τοὺς ἀγῶνας τῆς ἀρετῆς, διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν ν' ἀπολαύσωμεν τὰ ἀγαθὰ ποὺ μᾶς ὑπεσχέθη ὁ Θεός, χωρὶς νὰ προτιμῶμεν τὰ πρόσκαιρα ἀπὸ τὴν σωτηρίαν μας καὶ τὴν ἀπόλαυσιν τόσων ἀγαθῶν, οὔτε νὰ ὑπολογίζωμεν τοὺς κόπους ποὺ ἀπαιτεῖ ἡ ἀρετή, C ἀλλὰ νὰ ἔχωμεν τὴν προσοχήν μας προσηλωμένην εἰς τὰς ἀμοιβάς, οὔτε, πάλιν, νὰ προσέχωμεν εἰς τὴν δαπάνην τῶν χρημάτων, ἀφοῦ εἶναι ἀνάγκη νὰ τὰ προσφέρωμεν εἰς τοὺς πτωχούς, ἀλλὰ ν' ἀποβλέπωμεν εἰς τὸ κέρδος ποὺ ἐπιτυγχάνομεν, ὅταν ἐξοδεύωμεν αὐτά. Διότι δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἡ Γραφὴ παρωμοίασε τὴν ἐλεημοσύνην μὲ τὸν σπόρον, διὰ νὰ κάνωμεν αὐτὴν μὲ χαρὰν καὶ μεγάλην προθυμίαν. Πράγματι, ἐὰν αὐτοί, ποὺ ἐμπιστεύονται τοὺς σπόρους εἰς τὴν γῆν καὶ σκορπίζουν ὅσα ἔχουν συγκεντρώσει καὶ φυλάσσουν εἰς τὰς ἀποθήκας των, τὸ κάνουν μὲ χαρὰν καὶ τρέφωνται μὲ καλὰς ἐλπίδας D καὶ φαντάζωνται πλέον τὰ δεμάτια μὲ τὰ στάχυα καὶ τὸ ἁλώνι γεμᾶτο, πολὺ περισσότερον, βεβαίως, ἁρμόζει νὰ χαίρωνται καὶ νὰ εὐφραίνωνται αὐτοί, ποὺ ἠξιώθησαν νὰ σπείρουν τὸν πνευματικὸν αὐτὸν σπόρον, διότι, ἐνῷ σπείρουν εἰς τὴν γῆν, πρόκειται νὰ θερίσουν εἰς τὸν οὐρανὸν καί, καταβάλλοντες χρήματα, ἀπαλλάσσονται ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας των καὶ εὑρίσκουν λόγον παρρησίας, ἀφοῦ μὲ τὰς ἐδῶ προσφορὰς των δημιουργοῦν τὴν αἰωνίαν ἀνάπαυσίν των καὶ ἐξασφαλίζουν τὴν συναναστροφὴν των μὲ τοὺς ἁγίους. Καί, ἐὰν μᾶς εὐ-

30. Α΄ Κορινθ. 15, 53.
31. Α΄ Κορινθ. 2, 9.

χαριστῇ ἡ σωφροσύνη, νὰ μὴ ἐξετάζωμεν αὐτό, ὅτι, δηλαδή, ἡ ἀρετὴ συνεπάγεται κόπον, οὔτε ὅτι ἡ παρθενία προϋποθέτει μεγάλον ἀγῶνα, E ἀλλὰ νὰ σκεπτώμεθα τὴν τύχην ποὺ μᾶς περιμένει, καί, ἀναλογιζόμενοι αὐτήν, ἄς τιθασεύσωμεν τὴν λύσσαν τῆς πονηρᾶς ἐπιθυμίας, ἄς κατανικήσωμεν τὰ σκιρτήματα τῆς σαρκὸς καὶ ἄς ἐκμηδενίσωμεν τὴν δυσκολίαν τῶν πόνων μὲ τὰς ἀμοιβὰς ποὺ θὰ λάβωμεν ὡς ἀνταπόδοσιν. Διότι ἡ ἐλπὶς τῶν ἀγαθῶν εἶναι ἱκανὴ νὰ μᾶς κάνῃ νὰ ὑποστῶμεν τοὺς κινδύνους καὶ νὰ ὑποφέρωμεν μὲ γενναιότητα τοὺς κόπους τῆς ἀρετῆς. Ὅταν, λοιπόν, καταλάβῃς ὅτι, ἐὰν ἀγωνισθῇς ὀλίγον χρόνον καὶ διατηρήσῃς ἀναμμένην τὴν λαμπάδα τῆς παρθενίας, θ' ἀξιωθῇς ν' ἀπολαύσῃς τὴν μακαρίαν ἐκείνην ζωὴν καὶ νὰ εἰσέλθῃς μαζὶ μὲ τὸν νυμφίον, ἐάν, βεβαίως, διατηρήσῃς τὰς λαμπάδας ἀναμμένας, μὲ τὸ ἀνάλογον ἔλαιον, δηλαδή, τὴν ἐργασίαν ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὰς ἀγαθὰς πράξεις, τότε πῶς δὲν θὰ ἠμπορέσῃς νὰ ὑπερπηδήσῃς ὅλας τὰς δυσκολίας 372 A μὲ κάθε εὐκολίαν, ἀντιλαμβανόμενος ἐκεῖνο ποὺ ἐλέχθη ἀπὸ τὸν μακάριον Παῦλον· «Ἐπιδιώκετε νὰ ἔχετε εἰρήνην μὲ ὅλους καὶ τὸν ἁγιασμὸν διότι χωρὶς αὐτὸν κανεὶς δὲν θὰ ἴδῃ τὸν Κύριον».[32] Εἶδες μὲ ποῖον τρόπον συνεδύασε τὴν εἰρήνην καὶ τὸν ἁγιασμόν; Διὰ νὰ μάθωμεν, δηλαδή, ὅτι δὲν ἐπιζητεῖ μόνον τὴν ἁγνότητα τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ τὴν εἰρήνην, ἐπικαίρως τὸ ἐμνημόνευσεν, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ μᾶς ἀσφαλίσῃ καὶ ἀπὸ τὰς δύο πλευρὰς καὶ νὰ τὸ ἔχωμεν συνεχῶς ὑπ' ὄψιν μας, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχῃ μεταξύ μας καμμία ταραχὴ ἢ θόρυβος, ἀλλὰ νὰ ζῶμεν μὲ γαλήνην καὶ ἡσυχίαν καὶ νὰ φερώμεθα πρὸς ὅλους μὲ εἰρηνικὴν διάθεσιν καὶ νὰ εἴμεθα ἥμεροι, πρᾶοι καὶ ἐπιεικεῖς, B διὰ ν' ἀπαστράπτουν εἰς τὸ πρόσωπόν μας ὅλα τὰ χρώματα τῆς ἀρετῆς.

Τοιουτοτρόπως, λοιπόν, θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ καταφρονήσωμεν καὶ τὴν δόξαν τοῦ παρόντος βίου καὶ θὰ προτιμήσωμεν τὴν ἀληθινὴν δόξαν, θὰ φροντίσωμεν πολὺ διὰ τὴν ταπεινοφροσύνην καὶ θὰ ἀδιαφορήσωμεν διὰ τὴν εὐημερίαν τῆς ἐπιγείου ζωῆς καὶ διὰ νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν ἀληθῆ καὶ βεβαίαν εὐπορίαν καὶ ὑπὸ τὰς προϋποθέσεις αὐτὰς ν' ἀξιωθῶμεν ν' ἀντικρύσωμεν τὸν Χριστόν. Διότι λέγει· Μακάριοι εἶναι ἐκεῖνοι, ποὺ ἔχουν τὴν καρδίαν των καθαράν διότι αὐτοὶ θὰ ἴδουν τὸν Θεόν».[33] Συνεπῶς, ἄς καθαρίσωμεν τὴν συνείδησίν μας καὶ ἄς τακτοποιῶμεν μὲ ἀκρίβειαν τὸν βίον μας, ὥστε, ἀφοῦ διέλθωμεν τὴν παροῦσαν μας ζωὴν κατὰ τρόπον ἐνάρετον, C ν' ἀξιωθῶμεν νὰ λάβωμεν τὰς ἀμοιβὰς τῶν ἐδῶ κόπων μας εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις καὶ ἡ τιμή, τώρα καὶ πάντοτε καὶ τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Γένοιτο.

32. Ἑβρ. 12, 14.
33. Ματθ. 5, 8.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΕΒΔΟΜΗ

«Ο ΔΕ ΚΥΡΙΟΣ ΕΙΠΕΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΒΡΑΜ. ΕΓΩ ΕΙΜΑΙ Ο ΘΕΟΣ Ο ΟΠΟΙΟΣ ΣΕ ΕΒΓΑΛΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΧΩΡΑΝ ΤΩΝ ΧΑΛΔΑΙΩΝ, ΔΙΑ ΝΑ ΣΟΥ ΔΩΣΩ ΝΑ ΚΛΗΡΟΝΟΜΗΣΗΣ ΤΗΝ ΧΩΡΑΝ ΑΥΤΗΝ. ΚΑΙ Ο ΑΒΡΑΜ ΑΠΗΝΤΗΣΕ ΔΕΣΠΟΤΑ ΚΥΡΙΕ, 372 D ΚΑΤΑ ΠΟΙΟΝ ΤΡΟΠΟΝ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΠΟΙΟΝ ΧΡΟΝΟΝ ΘΑ ΓΙΝΩΜΕΝ ΚΥΡΙΟΙ ΕΓΩ ΚΑΙ ΟΙ ΑΠΟΓΟΝΟΙ ΜΟΥ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΤΑΥΤΗΣ;».[1]

Μεγάλη εἶναι ἡ δύναμις τῆς θείας Γραφῆς καὶ πολὺς ὁ πλοῦτος τῶν νοημάτων ποὺ κρύπτεται εἰς τοὺς λόγους της. Δι' αὐτὸ πρέπει μὲ ἀκρίβειαν νὰ προσέχωμεν καὶ νὰ ἐρευνῶμεν μὲ προσοχήν, ὥστε νὰ ἀποκομίσωμεν μεγάλην ὠφέλειαν ἀπὸ ἐδῶ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς παρήγγειλε, λέγων «Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς»,[2] διὰ νὰ μὴ περιοριζώμεθα μόνον εἰς μίαν ἁπλῆν ἀνάγνωσιν ἀλλὰ ν' ἀνιχνεύωμεν τὸ βάθος διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν ν' ἀντιληφθῶμεν τὴν ἀληθινὴν σημασίαν τῆς Γραφῆς. **E** Διότι ἔχει αὐτὴν τὴν συνήθειαν ἡ Γραφή, δηλαδή, εἰς συντόμους λόγους εἶναι δυνατὸν νὰ εὕρωμεν μεγάλο πλῆθος νοημάτων. Βεβαίως, τὰ διδάγματα εἶναι θεῖα καὶ ὄχι ἀνθρώπινα καὶ δι' αὐτὸ εἶναι δυνατὸν νὰ ἴδης ὅτι αὐτὴ ἀπαρτίζεται ἐντελῶς διαφόρως ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν. Καὶ σοῦ ἐξηγῶ μὲ ποῖον τρόπον. Ἐκεῖ λοιπόν, ἐννοῶ τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν, ὅλη ἡ προσπάθεια ἀποβλέπει εἰς τὴν κατάλληλον πλοκὴν τῶν λέξεων, ἐνῷ ἐδῶ (τὴν Γραφὴν) συμβαίνει ἐντελῶς τὸ ἀντίθετον. Εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφὴν δὲν γίνεται κανένας λόγος διὰ τὴν ὡραιότητα καὶ τὴν πλοκὴν τῶν λέξεων, διότι τὰ λεγόμενα ἔχουν ἀφ' ἑαυτῶν ἀπαστράπτουσαν τὴν θείαν χάριν καὶ τὸ κάλλος. Καὶ ἐκεῖ μὲν ὕστερα ἀπὸ πολλὴν καὶ ἀφάνταστον φλυαρίαν 373 **A** εἶναι δυνατὸν νὰ συλλάβῃς τὰ νοήματα, ἐνῷ ἐδῶ ὅπως γνωρίζετε, καὶ μία σύντομος φράσις πολλὰς φορὰς ὑπῆρξεν ἀρκετὴ διὰ νὰ ὑφάνῃ ὁλόκληρον τὴν διδασκαλίαν μας. Δι' αὐτό, λοιπόν, καὶ κατὰ τὴν χθεσινήν μας συνάντησιν, ἀφοῦ σᾶς πα-

1. Γεν. 15, 7-8.
2. Ἰωάν. 5, 39.

ρουσίασα τὰ πρὸς ἀνάγνωσιν κείμενα καὶ ἐξητάσαμεν τὴν ἀρχὴν αὐτῶν, δὲν ἠμπορέσαμεν νὰ προχωρήσωμεν περισσότερον, ἐπειδὴ συνηντήσαμεν μεγάλον πλοῦτον νοημάτων, ὥστε νὰ μὴ καλύψωμεν διὰ τοῦ πλήθους τῶν λεγομένων τὴν μνήμην σας καὶ καταστρέψωμεν καὶ ὅσα ἐλέχθησαν.

Ὅθεν ἐπιθυμῶ νὰ συνεχίσω τὸν λόγον καὶ νὰ συνδέσω ὅσα ἐλέχθησαν χθὲς μὲ ἐκεῖνα ποὺ πρόκειται τώρα νὰ εἴπω, **B** διὰ νὰ ἑρμηνεύσωμεν τὸ ἀνάγνωσμα εἰς τὸ σύνολόν του καὶ ὕστερα νὰ σᾶς ἀπολύσω ἀπὸ ἐδῶ. Ἀλλὰ σᾶς παρακαλῶ, νὰ προσέχετε πολὺ εἰς τὰ λεγόμενα, διότι, ἐὰν ὁ κόπος τῆς ὁμιλίας εἶναι ἰδικός μου, τὸ κέρδος, ὅμως, εἶναι ἰδικόν σας, ἢ μᾶλλον εἶναι καὶ τῶν δύο μας. Μά, διατί λέγω ὅτι ὁ κόπος εἶναι ἰδικός μου; Ὄχι, βεβαίως. Ἀλλ' εἶναι δωρεὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ. Συνεπῶς, ἂς ὑποδεχώμεθα μὲ προσοχὴν τὰ δῶρα ποὺ προσφέρει ὁ Θεός, διὰ νὰ κερδίσωμεν κάτι, ποὺ νὰ συντελῇ εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς μας, καὶ τοιουτοτρόπως νὰ φύγωμεν ἀπὸ ἐδῶ. Ἐξ ἄλλου, δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον σᾶς παραθέτω κάθε ἡμέραν τὴν πνευματικὴν αὐτὴν τράπεζαν, ὥστε μὲ τὴν ἀδιάκοπον νουθεσίαν καὶ τὴν συνεχῆ ἀνάγνωσιν τῶν θείων Γραφῶν **C** νὰ ἠμπορέσωμεν ν' ἀποκρούσωμεν καθολοκληρίαν τὴν ἐπίθεσιν τοῦ πονηροῦ δαίμονος. Διότι, ὅταν ἴδῃ ὅτι δεικνύομεν μεγάλο ἐνδιαφέρον διὰ τὰ πνευματικὰ ζητήματα, ὄχι μόνον δὲν θὰ μᾶς ἐπιτεθῇ, ἀλλὰ δὲν θὰ τολμήσῃ οὔτε ἁπλῶς νὰ μᾶς ἐνοχλήσῃ, ἐπειδὴ γνωρίζει ὅτι ἡ ἀπόπειρά του θὰ εἶναι χωρὶς ἀποτέλεσμα καὶ ὅτι ἡ τόλμη του θὰ στραφῇ ἐναντίον τῆς ἰδίας του τῆς κεφαλῆς.

Ἐλᾶτε, λοιπόν, ἂς ἐνθυμηθῶμεν ὅσα σᾶς ἔλεγα χθὲς καὶ ἂς προσπαθήσωμεν νὰ ἐξηγήσωμεν τὰ ὑπόλοιπα. Τί σᾶς ἔλεγα χθές; Μά, σᾶς περιέγραφα τὴν ἐπαγγελίαν ποὺ ἔδωσεν ὁ Θεὸς πρὸς τὸν Ἄβραμ, ὅταν διέτασσεν αὐτὸν νὰ κυττάξῃ ὑψηλὰ πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ νὰ παρατηρήσῃ τὸ πλῆθος τῶν ἀστέρων. «Ἐὰν ἠμπορῇς», λέγει, «μέτρησε τοὺς ἀστέρας. Καὶ εἶπεν ὁ Θεός. Τόσοι θὰ εἶναι οἱ ἀπόγονοί σου».[3] **D** Ἐν συνεχείᾳ ἡ Γραφὴ ἀποδεικνύουσα τὸ φιλόθεον τῆς σκέψεως τοῦ πατριάρχου καὶ ἀκόμη ὅτι ἐπίστευεν εἰς ὅσα εἶπεν ὁ Θεός, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὸν ἐπαγγειλάμενον καὶ σκεπτόμενος τὴν δύναμιν τοῦ ὑποσχομένου, λέγει· «Καὶ ὁ Ἄβραμ ἐπίστευσεν εἰς ὅ,τι τοῦ

3. Γεν. 15, 5.

εἶπεν ὁ Θεὸς καὶ ἡ πίστις του αὐτὴ ἐθεωρήθη σὰν μεγάλη ἀρετή».[4] Μέχρις αὐτοῦ τοῦ σημείου ἔφθασεν ἡ χθεσινὴ ὁμιλία μας καὶ δὲν ἐστάθη δυνατὸν νὰ προχωρήσωμεν, περαιτέρω, δι' αὐτὸ εἶναι ἀνάγκη νὰ συνεχίσω σήμερον. Τί λέγει, λοιπόν; «Ὁ δὲ Θεὸς εἶπεν εἰς τὸν Ἄβραμ. Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεὸς ποὺ σὲ ἔβγαλα ἀπὸ τὴν χώραν τῶν Χαλδαίων, διὰ νὰ σοῦ δώσω νὰ κληρονομήσῃς τὴν χώραν αὐτήν».[5] Κύτταξε συγκατάβασιν τοῦ Θεοῦ, μὲ ποῖον τρόπον ἐπιθυμεῖ νὰ σταθεροποιήσῃ τὴν πίστιν τοῦ πατριάρχου, E καὶ νὰ τὸν πείσῃ ὥστε νὰ ἔχῃ μεγάλην βεβαιότητα εἰς τὰς ὑποσχέσεις, δηλαδή, σὰν νὰ τοῦ λέγῃ· Νὰ ἐνθυμῆσαι ὅτι ἐγὼ σὲ ἔκανα νὰ μετακινηθῇς ἀπὸ τὴν πατρίδα σου. Νὰ ποὺ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα εἶπεν ὁ Θεὸς διὰ τὸν πατριάρχην, ἀποδεικνύονται σύμφωνα μὲ ἐκεῖνα ποὺ εἶπεν ὁ μακάριος Στέφανος, ὅτι, δηλαδή, καὶ ἀπὸ τὴν πατρίδα του καὶ ἀπὸ τὴν Χαλδαίαν ἡ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ ἔκανε τὸν Ἄβραμ νὰ μεταναστεύσῃ.[6] Καί, ὅπως σᾶς προανέφερα ἤδη ὅτι ἀκολουθῶν τὴν ἀπόφασιν τοῦ πατριάρχου, ὁ πατέρας του μολονότι ἦτο ἄπιστος, τὸν ἠκολούθει καὶ ἐξήρχετο ἀπὸ τὴν χώραν του, ἐπειδὴ τὸν συνέδεε μεγάλη ἀγάπη μὲ τὸν υἱόν του. Τοῦ ὑπενθυμίζει, λοιπόν, ἐν προκειμένῳ ὁ Θεὸς πόσην πρόνοιαν ἔδειξε δι' αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἀρχήν, 374 A ἀποκαλύπτων εἰς αὐτόν, ὅτι ἐπειδὴ εἶχε κάποια μεγάλα σχέδια δι' αὐτὸν καὶ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τοῦ δώσῃ αὐτὰς τὰς ὑποσχέσεις καὶ νὰ τὰς πραγματοποιήσῃ, δι' αὐτὸ τὸν ὑπεχρέωσε νὰ κάνῃ τόσην ὁδοιπορίαν. «Ἐγὼ εἶμαι ποὺ σὲ ἔβγαλα ἀπὸ τὴν χώραν τῶν Χαλδαίων, διὰ νὰ σοῦ δώσω νὰ κληρονομήσῃς τὴν χώραν αὐτήν». Μήπως, λοιπόν, σὲ μετεκίνησα ἀσκόπως ἀπὸ ἐκεῖ; Μήπως τυχαίως καὶ ματαίως σὲ παρέσυρα καὶ ἀπὸ ἐδῶ; Ὄχι, βεβαίως. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἤθελα νὰ καταλάβῃς τὴν Παλαιστίνην, ν' ἀφήσῃς τὴν πατρικήν σου χώραν καὶ νὰ ἔλθῃς εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν χώραν, διὰ νὰ τὴν κληρονομήσῃς. B Συνεπῶς, σκεπτόμενος τὸ πόσην πρόνοιαν ἔδειξα δι' ἐσένα ἀπὸ τότε ποὺ ἐγκατέλειψες τὴν Χαλδαίαν μέχρι σήμερον καὶ πόσον ἔνδοξος ἔγινες, δοξαζόμενος κάθε ἡμέραν περισσότερον ἀπὸ τὴν ἰδικήν μου συμπαράστασιν, καὶ ἀκόμη συλλογιζόμενος τὴν φροντίδα ποὺ ἔχω δι' ἐσέ, δεῖξε πίστιν εἰς ὅσα σοῦ λέγω. Εἶδες ὑπερβολὴν

4. Γεν. 15, 6.
5. Γεν. 15, 7.
6. Πρβλ. Πράξ. 7, 3 ἑξ.

φιλανθρωπίας; Εἶδες μέγεθος συγκαταβάσεως; Μὲ ποῖον τρόπον ἐπιθυμεῖ νὰ στηρίξῃ τὴν ψυχήν του καὶ νὰ καταστήσῃ σταθερωτέραν τὴν πίστιν του, ὥστε νὰ μὴ τὸν ἀπασχολοῦν πλέον τὰ ἐκ τῆς φύσεως προερχόμενα ἐμπόδια, ἀλλά, συλλογιζόμενος τὴν δύναμιν τοῦ ὑποσχομένου, νὰ ἔχῃ τόσον θάρρος, ὡσὰν νὰ ἔχουν πραγματοποιηθῆ αἱ ὑποσχέσεις; C Ἀλλὰ κύτταξε, πάλιν, τὸν πατριάρχην ὅτι ζητεῖ περισσοτέρας λεπτομερείας, ἀφοῦ ἔλαβε θάρρος ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ. Διότι λέγει· «Δέσποτα Κύριε, πῶς θὰ γνωρίσω ὅτι θὰ κληρονομήσω τὴν γῆν;» Μολονότι ἡ θεία Γραφὴ ἐπρόφθασε καὶ ἐδήλωσεν ὑπὲρ αὐτοῦ, ὅτι ἐπίστευσεν εἰς ὅ,τι τοῦ εἶπεν ὁ Θεός, δι' αὐτὸ καὶ «ὅτι ἡ πίστις του αὐτὴ ἐθεωρήθη ὡσὰν μεγάλη ἀρετή», ἐν τούτοις, ὅταν τοῦ εἶπεν ὁ Θεὸς ὅτι «δι' αὐτὸ σὲ ἔβγαλα ἀπὸ τὴν χώραν τῶν Χαλδαίων, διὰ νὰ σοῦ δώσω νὰ κληρονομήσῃς τὴν χώραν αὐτήν», λέγει πρὸς τὸν Θεόν· Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δείξω ἀπιστίαν εἰς ὅσα μοῦ λέγεις, ἀλλ' ὅμως θέλω νὰ μάθω καὶ τὸν τρόπον συμφώνως πρὸς τὸν ὁποῖον πρόκειται νὰ κληρονομήσω αὐτήν. D Διότι βλέπω ὅτι ἐγήρασα πλέον καὶ ἔφθασα ἐδῶ περιφερόμενος σὰν πλάνης μέχρι τώρα, καὶ κατὰ συνέπειαν δὲν ἠμπορῶ συμφώνως πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην σκέψιν νὰ καταλάβω αὐτὸ ποὺ πρόκειται νὰ γίνῃ, μολονότι, λέγει, ἐκ τῶν προτέρων ἐπίστευσα εἰς ὅ,τι μοῦ εἶπες, ἐπειδὴ προήρχοντο ἀπὸ ἐσένα, ὁ ὁποῖος δύνασαι ἐκ τῆς ἀνυπαρξίας νὰ φέρῃς κάτι εἰς τὴν κατάστασιν τῆς ὑπάρξεως, νὰ δημιουργῇς καὶ νὰ μετασχηματίζῃς τὰ πάντα. Λοιπόν, δὲν ἐρωτῶ αὐτό, ἐπειδὴ κατέχομαι ἀπὸ ἀπιστίαν, ἀλλ' ἐπειδὴ μοῦ ὑπενθύμησες πάλιν τὴν κληρονομίαν, ἤθελα νὰ ἔχω κάποιο πειστικώτερον καὶ σαφέστερον σημεῖον, ποὺ θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐνδυναμώσῃ τὴν ἀσθενῆ μου ψυχήν. E Τί ἔκανε, λοιπόν, ὁ ἀγαθὸς Κύριος; Φερόμενος μὲ συγκατάβασιν πρὸς τὸν δοῦλόν του καὶ ἐπιθυμῶν νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ψυχήν του, ἀφοῦ ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ τὴν ἀδυναμίαν του, καὶ πιστεύει μὲν εἰς τὴν ὑπόσχεσιν, ἀλλ' ἐπιθυμεῖ νὰ ἔχῃ μίαν σαφεστέραν πληροφορίαν, λέγει πρὸς αὐτόν· «Λάβε δάμαλιν τριῶν ἐτῶν, αἶγα ἐπίσης τριῶν ἐτῶν καὶ κριὸν τριῶν ἐτῶν, μίαν τρυγόνα καὶ μίαν περιστεράν».[7] Κύτταξε μὲ ποῖον τρόπον συμφωνεῖ μαζί του ὁ Θεὸς ἐπὶ τῇ βάσει ἀνθρωπίνων δεδομένων. Ὅπως, δηλαδή, εἰς τὰς ἀνθρωπίνους σχέσεις, ὅταν ὑποσχώμεθα κάτι εἰς κάποιον, 375 A ἐπειδὴ θέλομεν

7. Γεν. 15, 9.

νὰ τὸν πείσωμεν, τοῦ δίδομεν μίαν ἀπόδειξιν καὶ κάποιαν ἐγγύησιν, ὥστε νὰ ἔχη τὴν βεβαιότητα, ὁσάκις θὰ βλέπη αὐτά, ὅτι ὁπωσδήποτε θὰ πραγματοποιηθοῦν αἱ ὑποσχέσεις μας, τοιουτοτρόπως καὶ ὁ φιλάνθρωπος Κύριος, ἐπειδὴ τὸν ἠρώτησεν ὁ Ἄβραμ «πῶς θὰ γνωρίσω (ὅτι θὰ γίνω κληρονόμος τῆς γῆς αὐτῆς;)» τοῦ ἀπαντᾶ, ἰδοὺ σοῦ προσφέρω καὶ αὐτό· «Λάβε δάμαλιν τριῶν ἐτῶν, αἶγα ἐπίσης τριῶν ἐτῶν καὶ κριὸν τριῶν ἐτῶν, μίαν τρυγόνα καὶ μίαν περιστεράν». Πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, πόσον αἰσθητὰ μέσα καταδέχεται νὰ χρησιμοποιήση ὁ ἀγαθὸς Κύριος, διὰ νὰ λάβη σαφεστέρας ἀποδείξεις ὁ πατριάρχης. Ἐπειδή, δηλαδή, κατὰ τὴν παλαιὰν ἐκείνην ἐποχὴν τοιουτοτρόπως συνήθιζαν νὰ συνάπτουν τὰς μεταξύ των συμφωνίας οἱ ἄνθρωποι B καὶ νὰ τὰς ἐπισημοποιοῦν διὰ τῆς θυσίας τῶν ἀνωτέρω ζώων, δι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς μεταχειρίζεται τὸν ἴδιον τρόπον. «Καὶ ὁ Ἄβραμ», λέγει ἡ Γραφή, «ἔλαβε τὰ ζῷα αὐτά[8] καὶ ἔκοψε τὸ καθένα ἀπ' αὐτὰ εἰς δύο».[9] Πρέπει νὰ προσέξωμεν ὅτι ὄχι ἀσκόπως καὶ τυχαίως ἐσημείωσε καὶ τὴν ἡλικίαν τῶν ζώων. Διέταξε νὰ λάβη ζῷα τριῶν ἐτῶν, δηλαδή, ζῷα ἄρτια καὶ τελείως ἀνεπτυγμένα. «Καὶ ἔκοψε τὸ καθένα ἀπ' αὐτὰ εἰς δύο τεμάχια καὶ ἔθεσε τὰ τεμάχια ἀντιμέτωπα ἀλλήλων. Τὰ πτηνὰ ὅμως δὲν τὰ ἔκοψε εἰς δύο».[10] Καὶ ὕστερα ἐκάθητο καὶ ἐπρόσεχεν, ὥστε νὰ μὴ ἁρπάζουν τὰ τεμάχια τὰ πετῶντα ὄρνια, ἔκανε δὲ αὐτὴν τὴν ἐργασίαν ὅλην τὴν ἡμέραν. «Εἰς τὰ κομμάτια τῶν ζώων αὐτῶν ἐπέπεσαν ἁρπακτικὰ πτηνά. Ὁ Ἄβραμ ἐκάθητο πλησίον αὐτῶν (πρὸς ἐκδίωξίν των). C Κατὰ τὸ ἡλιοβασίλεμμα ὁ Ἄβραμ ἔπεσεν εἰς ἔκστασιν, μέγας δὲ καὶ σκοτεινὸς φόβος κατέλαβεν αὐτόν».[11] Διὰ ποῖον λόγον κατὰ τὸ ἡλιοβασίλεμμα, ὅταν πλέον ἔρχεται ἡ νύκτα, συνέβησαν αὐτά; Δι' ὅλων αὐτῶν ὁ Θεὸς ἐπιθυμεῖ νὰ καταστήση τὸν Ἄβραμ περισσότερον προσεκτικόν. Δι' αὐτὸ καὶ πίπτει εἰς ἔκστασιν καὶ τὸν κυριεύει μέγας καὶ σκοτεινὸς φόβος, ὥστε διὰ μέσου τῶν γεγονότων αὐτῶν νὰ λάβη αἴσθησιν τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Θεοῦ, διότι τοιουτοτρόπως συνηθίζει κάθε φορὰ νὰ κάνη

---

8. Δηλαδή, τὰ πέντε ζῷα ποὺ ἀνέφερεν ἀνωτέρω καὶ τὰ ὁποῖα βραδύτερον θ' ἀποβαθῆ τὰ πλέον εὔχρηστα διὰ τὴν προσφορὰν θυσιῶν.

9. Γεν. 15, 10. Ἡ προαναφερθεῖσα πρᾶξις δὲν ἀποσκόπει εἰς νομοθέτησιν τῆς θυσίας, ἀλλ' εἰς τὴν ἐπιβεβαίωσιν τῆς ὁρκωμοσίας κατὰ τὴν κρατοῦσαν τότε συνήθειαν.

10. Γεν. 15, 10.

11. Γεν. 15, 11 - 12.

ὁ Θεός. Πράγματι, ὅταν ἀργότερον ἐπρόκειτο νὰ δώση εἰς τὸν Μωϋσῆ τὸν νόμον καὶ τὰς ἐντολὰς ἐπάνω εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ, D «ἐπεκράτει», λέγει, «σκότος καὶ καταιγίδα καὶ τὸ ὄρος ἐκάπνιζε».[12] Δι' αὐτὸ καὶ ἡ Γραφὴ λέγει· «Ὁ Κύριος ἐγγύζει τὰ ὄρη καὶ καπνίζουν».[13] Ἐπειδή, λοιπόν, δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ἴδωμεν μὲ τοὺς σωματικούς μας ὀφθαλμοὺς κανένα ἀπὸ τὰ μὴ αἰσθητά, ὁ Θεὸς θέλει νὰ καταστήση αἰσθητὴν τὴν θείαν του ἐνέργειαν διὰ μέσου αὐτῶν τῶν φαινομένων. Συνεπῶς, ὅταν ὁ δίκαιος ἐδοκίμασε κατάπληξιν καὶ ἐτάραξε τὴν σκέψιν του ὁ φόβος καὶ ἡ ἐπελθοῦσα ἔκστασις τότε, λέγει, ἐλέχθη πρὸς αὐτόν. Εἶπες, λέγει, πῶς θὰ γνωρίσω; Καί, ἀκόμη, ἠθέλησες νὰ ἔχης κάποιαν ἀπόδειξιν διὰ τὸ πῶς ἐπρόκειτο νὰ κληρονομήσης τὴν χώραν αὐτήν. Νά, σοῦ δίδω καὶ τὴν ἀπόδειξιν. Διότι χρειάζεται νὰ ἔχης μεγάλην πίστιν, E διὰ ν' ἀντιληφθῇς ὅτι ἐγὼ ἠμπορῶ νὰ φέρω τὰ πράγματα εἰς αἰσιόδοξον τέλος καὶ ὅταν ἀκόμη ἔχουν φθάσει εἰς ἀπελπιστικὴν κατάστασιν. «Καὶ ὁ Θεὸς εἶπε πρὸς τὸν Ἄβραμ. Πρέπει νὰ μάθης καλῶς, ὅτι οἱ ἀπόγονοί σου θὰ ζήσουν παροικοῦντες εἰς ξένην χώραν, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι θὰ ἔχουν αὐτοὺς ὡσὰν δούλους, θὰ τοὺς κακοποιήσουν καὶ θὰ τοὺς ἐξευτελίζουν ἐπὶ τετρακόσια ἔτη.[14] Τὸ ἔθνος δὲ εἰς τὸ ὁποῖον θὰ γίνουν δοῦλοι, θὰ τὸ τιμωρήσω ἐγώ. Ὕστερα ἀπ' αὐτὸ θὰ ἔλθουν ἐδῶ εἰς τὴν Χαναὰν μὲ πολλὰ ὑπάρχοντα».[15] Ὅσα ἐλέχθησαν εἶναι πολὺ σοβαρὰ καὶ ἀ-

---

12. Ἐξόδ. 19, 18.

13. Ψαλμ. 103, 32.

14. Εἰς τὸ Ἐξόδ. 12, 40 ἀναγράφεται ὅτι μετὰ παρέλευσιν τετρακοσίων τριάκοντα ἐτῶν «ἐξῆλθεν ἡ δύναμις Κυρίου». Κατὰ ποῖον τρόπον συμβιβάζεται ἡ ὑπάρχουσα διαφορά; Ἐν προκειμένῳ δύο γνῶμαι ὑπάρχουν. Κατὰ τὴν πρώτην, ὁ ἀριθμὸς τετρακόσια ἔτη ἀναφέρεται διὰ τὸ στρογγύλον αὐτοῦ, ἐνῷ κατὰ τὴν δευτέραν ὁ ἀριθμὸς τετρακόσια τριάκοντα ἔτη δηλοῖ τὸν ἀκριβῆ ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν. Συγκεκριμένως· 25 ἔτη παραμονῆς τοῦ Ἀβραὰμ εἰς τὴν γῆν Χαναὰν μέχρι τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰσαάκ, 60 ἔτη τοῦ Ἰσαὰκ μέχρι τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰακώβ, 130 ἔτη τοῦ Ἰακὼβ μέχρι τῆς συναντήσεώς του μὲ τὸν Φαραὼ εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἐν συνόλῳ 215 ἔτη. Ἐὰν ἀφαιρεθοῦν αὐτὰ ἀπὸ τὰ 430, ὑπολείπονται ἄλλα 215 ἔτη, τὰ ὁποῖα παρῆλθον ἀπὸ τὴν συνάντησιν τοῦ Φαραὼ μὲ τὸν Ἰακὼβ εἰς τὴν Αἴγυπτον μέχρι τῆς ἐξόδου τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον. Συνεπῶς, ἡ φράσις «ἐν γῇ οὐκ ἰδίᾳ» πρέπει, συμφώνως πρὸς τὰ ἐν Γαλ. 3, 17 λεγόμενα, ν' ἀποδοθῇ ὄχι μόνον εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Χαναάν. Δηλαδή, ἡ χρονολογία αὐτὴ ἀρχίζει ἀπὸ τὴν εἴσοδον τοῦ Ἀβραὰμ εἰς τὴν Χαναάν, ἡ ὁποία ἔγινε κατὰ τὸ 75ον ἔτος τῆς ἡλικίας του. Κατὰ τὴν δευτέραν γνώμην, ὁ Θεὸς δὲν ἔδωσεν ὑπόσχεσιν διὰ τὸν χρόνον τῆς ἐξόδου των ἐκ τῆς Αἰγύπτου, ἀλλ' ἔκανε μόνον διαθήκην.

15. Γεν. 15, 13 - 16.

παιτοῦν νεανικὴν ψυχήν, 376 A ἡ ὁποία πετᾷ καὶ ἐγκαταλείπει ὅλα τὰ ἀνθρώπινα πράγματα. Πράγματι, καὶ ἂν ἀκόμη ὁ πατριάρχης εἶχε ψυχὴν γενναίαν, ἀνδρείαν καὶ εὐσεβῆ, ὅλ' αὐτὰ ἦσαν ἀρκετὰ νὰ τοῦ προκαλέσουν σύγχυσιν καὶ ταραχήν. «Πρέπει νὰ μάθῃς», λέγει, «ὅτι οἱ ἀπόγονοί σου θὰ ζήσουν παροικοῦντες εἰς ξένην χώραν, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι θὰ ἔχουν αὐτοὺς ὡσὰν δούλους, θὰ τοὺς κακοποιήσουν καὶ θὰ τοὺς ἐξευτελίζουν ἐπὶ τετρακόσια ἔτη. Τὸ ἔθνος δὲ εἰς τὸ ὁποῖον θὰ γίνουν δοῦλοι, θὰ τιμωρήσω ἐγώ. Ὕστερα ἀπ' αὐτὰ θὰ ἔλθουν ἐδῶ μὲ πολλὰ ὑπάρχοντα».

Μὴ ἀπορῇς, λέγει ὁ Θεός, ἐξετάζων τὸν ἑαυτόν σου τὸ γῆράς σου, τὴν στείρωσιν τῆς Σάρας καὶ τὴν νέκρωσιν τῆς μήτρας, καὶ μὴ νομίσῃς ὅτι εἶπα κάτι τὸ ἀδύνατον, ἐπειδὴ σοῦ ὑπεσχέθην B «ὅτι εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτήν». Δὲν σοῦ προλέγω μόνον αὐτό, ἀλλ' ἀκόμη, ὅτι οἱ ἀπόγονοί σου θὰ ἀχθοῦν αἰχμάλωτοι εἰς ξένην χώραν. Καὶ δὲν εἶπεν ὅτι θὰ ὁδηγηθοῦν εἰς τὴν Αἴγυπτον, οὔτε ὠνόμασε τὴν χώραν, ἀλλὰ λέγει· «εἰς ξένην χώραν». Ἐκεῖ θὰ γίνουν δοῦλοι καὶ θὰ ὑποστοῦν μεγάλην ταλαιπωρίαν καὶ θὰ βασανισθοῦν ὄχι δι' ὀλίγον χρόνον, οὔτε ἐπ' ὀλίγα ἔτη, ἀλλὰ ἐπὶ τετρακόσια ἔτη. Ἐγὼ θὰ λάβω ἐκδίκησιν δι' αὐτοὺς καὶ τὸ ἔθνος ἐκεῖνο ποὺ θὰ τοὺς ὑποδουλώσῃ, θὰ τὸ κρίνω ἐγὼ καὶ τοιουτοτρόπως θὰ τοὺς κάνω νὰ ἐπανέλθουν ἐδῶ μὲ πολλὰ ὑπάρχοντα. C Συγχρόνως, δηλαδή, προέλεγεν εἰς τὸν Ἄβραμ μὲ ἀκρίβειαν ὅσα θὰ συνέβαιναν εἰς τὴν συνέχειαν, ὑπαινισσόμενος καὶ τὴν ὑποδούλωσιν καὶ τὴν κάθοδον εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποίαν θὰ ἐδοκίμαζον οἱ Αἰγύπτιοι ἐξ αἰτίας τῶν Ἰσραηλιτῶν, καὶ τὴν μεγαλοπρεπῆ ἐπάνοδόν των. Ἀλλ' ἐπὶ πλέον ὑποδεικνύει εἰς αὐτὸν ὅτι τὰ θαυμαστὰ γεγονότα δὲν θὰ συμβοῦν μόνον εἰς αὐτὸν καὶ θὰ πραγματοποιηθοῦν ὅσα τοῦ ὑπεσχέθη ὁ Θεός, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἴδιον θὰ συμβαίνῃ καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους του. Αὐτά, λοιπόν, λέγει, σοῦ τὰ εἶπα, ὥστε, πριν νὰ ἀποθάνῃς, νὰ εἶσαι εἰς θέσιν νὰ γνωρίζῃς ὅσα θὰ συμβοῦν εἰς τοὺς ἀπογόνους σου. «Σὺ δὲ ἀποθνήσκων», λέγει, «θὰ μεταβῇς πρὸς τοὺς προπάτοράς σου, D ἀφοῦ φθάσῃς εἰς εὐτυχισμένα γεράματα».[16] Δὲν εἶπε θ' ἀποθάνῃς, ἀλλὰ «θὰ μεταβῇς», ὡσὰν νὰ ἐπρόκειτο ν' ἀποδημήσῃ καὶ νὰ ὑπάγῃ ἀπὸ τὴν μίαν πατρίδα εἰς τὴν ἄλλην. «Θὰ μεταβῇς», λέγει, «πρὸς τοὺς

16. Γεν. 15, 15. Τὸ προκείμενον χωρίον ὁμιλεῖ διὰ μίαν πέραν τοῦ τάφου παράτασιν τῆς ζωῆς.

προπάτοράς σου», ἐννοῶν ὄχι τοὺς κατὰ σάρκα, βεβαίως. Διότι πῶς ἦτο δυνατὸν αὐτό, ἀφοῦ ὁ πατέρας του ἦτο ἄπιστος καὶ δὲν ἐπετρέπετο ὁ πιστὸς πατριάρχης νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν ἴδιον μὲ ἐκεῖνον τόπον; Διότι «ὑπάρχει, λέγει, «μεγάλη ἀπόστασις μεταξύ μας».[17] Τότε διὰ ποῖον λόγον εἶπε «πρὸς τοὺς προπάτοράς σου»; Μά, ὑπαινισσόμενος τοὺς δικαίους ἐκείνους, ὅπως εἶναι ὁ Ἄβελ, ὁ Νῶε, ὁ Ἐνὼχ καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι δίκαιοι ποὺ ἔζησαν μαζὶ μ' αὐτούς.

«Ἀφοῦ φθάσῃς εἰς εὐτυχισμένα γεράματα». Πιθανόν, ὅμως, νὰ ἐρωτήσῃ κάποιος. Καὶ ποῖα εἶναι τὰ εὐτυχισμένα γεράματα, E τὸ νὰ περάσῃ τὴν ζωήν του διὰ μέσου τόσων θλίψεων; Μά, μὴ βλέπῃς μόνον αὐτό, ἄνθρωπε. Ἀλλὰ συλλογίσου καὶ τὴν κατὰ καιροὺς λαμπρότητά του καὶ πόσον ἔνδοξος ἔγινεν αὐτὸς ποὺ ἦτο ξένος, ποὺ δὲν εἶχε πατρίδα, ποὺ δὲν εἶχε οἰκίαν, καὶ πόσην φροντίδα ἐδείκνυεν ὁ Θεὸς δι' αὐτὸν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς του. Λοιπόν, νὰ μὴ κρίνῃς τὰ πράγματα συμφώνως πρὸς τὰς σημερινὰς ἀντιλήψεις, οὔτε νὰ θεωρῇς ὅτι εὐτυχισμένα γεράματα σημαίνει νὰ ζῇς εἰς τὴν τρυφὴν καὶ τὴν πολυφαγίαν, ν' ἀποκτᾷς πλούτη, πλῆθος ὑπηρετῶν καὶ ἀγέλας ἀπὸ δούλους. 377 A Αὐτά, βεβαίως, δὲν ἔχουν τὴν δύναμιν νὰ δημιουργήσουν εὐτυχισμένα γεράματα, ἀλλ', ἀντιθέτως, ἠμποροῦν νὰ προσάψουν καὶ μεγάλην κατηγορίαν εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος, ἂν καὶ εἶναι γέρων, δὲν ζῇ μὲ σωφροσύνην, οὔτε, ἐνῷ εὑρίσκεται εἰς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του, σκέπτεται κάτι ἀπὸ τὰ πρέποντα, ἀλλὰ κάθε ἡμέραν ἱκανοποιεῖ τὴν κοιλίαν του καὶ ἐπιδιώκει τὰ συμπόσια καὶ τὰς μέθας, καθ' ἣν στιγμὴν πρόκειται μετ' ὀλίγον νὰ τοῦ ζητηθοῦν εὐθύναι δι' ὅλ' αὐτά. Αὐτός, ὅμως, ποὺ ἔζησεν ἐναρέτως, αὐτός, πράγματι, ἀποθνήσκει, ἀφοῦ φθάσῃ εἰς εὐτυχισμένα γεράματα, καὶ λαμβάνει τὰς ἀμοιβὰς καὶ τὰς ἀνταποδόσεις διὰ τοὺς κόπους ποὺ ὑπέμεινεν ἐπὶ τῆς γῆς. Δι' αὐτὸ λέγει· αὐτὰ θὰ συμβοῦν εἰς τοὺς ἀπογόνους σου, ἐνῷ ἐσὺ θ' ἀποθάνῃς, ἀφοῦ φθάσῃς εἰς εὐτυχισμένα γεράματα.

B Σκέψου πάλιν εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, ὅτι καὶ αὐτὰ ἦσαν ἀρκετὰ διὰ νὰ ταράξουν τὴν σκέψιν τοῦ πατριάρχου, ἐὰν δὲν ἦτο μεγάλη ἡ ἀνδρεία του καὶ ὑπερβολικὴ ἡ θεοσέβειά του. Ἀσφαλῶς, ἐὰν ἦτο κάποιος ἀπὸ τοὺς συνηθισμένους ἀνθρώπους, θὰ ἔλεγεν. Διὰ ποίαν αἰτίαν μοῦ ὑπεσχέθης ὅτι θὰ πολλαπλασιάσῃς τοὺς ἀπογόνους μου, ἀφοῦ πρόκειται νὰ ἀντιμετωπίσουν τόσους κινδύνους καὶ νὰ γίνουν δοῦλοι διὰ τόσον μεγάλο χρονικὸν διάστημα; Ποία ἡ

17. Λουκ. 16, 26.

ὠφέλεια δι' ἐμένα; 'Αλλ' ὁ δίκαιος δὲν ἐσκέφθη τίποτε ἀπ' αὐτά, ἀλλ' ὡσὰν εὐγνώμων ὑπηρέτης ἠγάπα ὅ,τι τοῦ ἔδιδεν ὁ Θεὸς καὶ ὅ,τι ἐφαίνετο καλὸν εἰς τὸν Θεὸν αὐτὸ ἤρεσε καὶ εἰς αὐτόν.

'Εν συνεχείᾳ τοῦ φανερώνει καὶ τὸν χρόνον τῆς ἐπιστροφῆς ἐκ τῆς δουλείας. C Διότι, ὅταν ἀνεφέρθη εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν, καθώρισεν αὐτὸν εἰς τετρακόσια ἔτη. «Οἱ ἀπόγονοί σου κατὰ τὴν τετάρτην γενεὰν θὰ ἐπιστρέψουν ἐδῶ ἐκ τῆς ἐν τῇ ξένῃ χώρᾳ δουλείας των».[18] 'Αλλ' ἐδῶ ἴσως κάποιος θὰ διατυπώσῃ τὴν ἀπορίαν, διατὶ εἶπεν ὅτι θὰ μείνουν ἐπὶ τετρακόσια ἔτη δοῦλοι, ἐνῷ οὔτε τὰ μισὰ δὲν ἔμειναν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Μά, δι' αὐτὸ δὲν εἶπεν, ὅτι θὰ περάσουν τετρακόσια ἔτη εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἀλλ' εἶπε» «εἰς ξένην χώραν», ὥστε νὰ καταστῇ δυνατὸν νὰ συνυπολογισθῇ εἰς τὰ ἔτη τῆς παραμονῆς των εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ὁ χρόνος ποὺ ἐπέρασεν ἀπὸ τότε ποὺ ὁ Ἄβραμ ἔλαβε τὴν ἐντολὴν νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν Χαρράν. Δι' αὐτό, βεβαίως, ἡ Γραφὴ μᾶς ἐγνωστοποίησε καὶ τὴν ἡλικίαν του, ὅταν εἶπεν ὅτι ἦτο ἑβδομήκοντα πέντε ἐτῶν,[19] D καθ' ἣν στιγμὴν ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Χαρράν. 'Εάν, λοιπόν, κανένας ἐπιθυμῇ νὰ μετρήσῃ τὰ ἔτη ποὺ μεσολαβοῦν ἀπὸ τὸ γεγονὸς αὐτὸ μέχρι τῆς ἐξόδου ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, θὰ διαπιστώσῃ ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐτῶν εἶναι ὀρθός.[20] 'Αλλὰ καὶ κάτι ἄλλο εἶναι δυνατὸν νὰ λεχθῇ, ὅτι, δηλαδή, ὁ Κύριος, ἐπειδὴ εἶναι φιλάνθρωπος καὶ δίδει τὰς τιμωρίας ἀναλόγως πρὸς τὰς δυνάμεις μας, ὅταν εἶδεν ὅτι οἱ 'Ιουδαῖοι εἶχαν ἐξαντληθῇ ἀπὸ τὰ βάσανα τῆς δουλείας καὶ ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι ἐφέροντο μὲ μεγάλην σκληρότητα πρὸς αὐτούς, ἐτιμώρησεν αὐτοὺς πρὶν νὰ ὁλοκληρωθῇ ὁ καθωρισμένος χρόνος καὶ ἔδωσεν εἰς τοὺς 'Ιουδαίους τὴν ἐλευθερίαν. E Διότι ἔχει αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὴν συνήθειαν ὁ Κύριος, ἐπειδὴ διὰ μέσου ὅλων τῶν ἐνεργειῶν του ἐπιδιώκει τὴν ἰδικήν μας σωτηρίαν, καί, ἐὰν μᾶς ἀπειλήσῃ μὲ κάποιαν τιμωρίαν, ὅταν ἡμεῖς θελήσωμεν νὰ δείξωμεν εἰλικρινῆ μετάνοιαν, ἀνακαλεῖ τὰς ἀρχικάς του ἀποφάσεις. 375 A Καὶ ἀντιθέτως, ἐὰν πάλιν ὑποσχεθῇ νὰ μᾶς δώσῃ κάποιο ἀγαθὸν καὶ ἡμεῖς δὲν κάνωμεν ὅ,τι ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἡμᾶς, τότε οὔτε ὁ ἴδιος δὲν φέρει εἰς πέρας τὰς ὑποσχέσεις του, διὰ νὰ μὴ γίνωμεν τοιουτοτρόπως χειρότεροι. Καὶ ὅλα αὐτὰ γενικῶς, ὅσοι εἶναι

18. Γεν. 15, 16.
19. Πρβλ. Γεν. 12, 4.
20. Βλέπε σημείωσιν 14 τῆς παρούσης ὁμιλίας.

φιλότεχνοι περὶ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν θείων Γραφῶν θὰ ἠμπορέσουν νὰ τὰ εὕρουν εἰς αὐτάς.

«Οἱ ἀπόγονοί σου», λέγει, «κατὰ τὴν τετάρτην γενεὰν θὰ ἐπιστρέψουν ἐκ τῆς ἐν τῇ ξένῃ χώρᾳ δουλείας των. Δὲν θὰ ἐπιστρέψουν ἐνωρίτερον, διότι αἱ κακίαι τῶν 'Αμορραίων δὲν ἔχουν συμπληρωθῇ ἀκόμη διὰ νὰ τιμωρηθοῦν».[21] Τότε, λέγει, θὰ εἶναι καιρός, ἀφ' ἑνὸς μὲν οἱ ἀπόγονοί σου νὰ ὁδηγηθοῦν εἰς τὴν ἐλευθερίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ κάτοικοι αὐτῆς τῆς περιοχῆς νὰ τιμωρηθοῦν διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν των καὶ νὰ ἐκδιωχθοῦν ἀπὸ τὴν χώραν. Καὶ τὰ δύο, λοιπόν, θὰ γίνουν εἰς τὸν κατάλληλον καιρόν, δηλαδή, καὶ τῶν ἀπογόνων σου ἡ ἀποκατάστασις καὶ ἡ ἐκδίωξις αὐτῶν ἐδῶ (τῶν 'Αμορραίων). B «Διότι», λέγει, «δὲν ἔχουν συμπληρωθῇ ἀκόμη αἱ ἁμαρτίαι των». Ὡσὰν νὰ εἴπῃ κάποιος. Δὲν ἔχουν ἀκόμη διαπράξει τόσον πολλὰ ἁμαρτήματα, ὥστε νὰ ὑποστοῦν τόσην μεγάλην τιμωρίαν. 'Επειδή, δηλαδή, ὁ Κύριος εἶναι φιλάνθρωπος ὄχι μόνον δὲν δίδει τιμωρίας μεγαλυτέρας ἀπὸ τὰς κακίας, τὰς ὁποίας ἔχομεν διαπράξει, ἀλλὰ πολὺ μικροτέρας. Δι' αὐτὸ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτῶν φέρεται μὲ μακροθυμίαν μεγάλην, ὥστε μόνοι των μὲ τὰς ἁμαρτίας των νὰ προκαλέσουν τὴν τιμωρίαν των, χωρὶς νὰ ἔχουν καμμίαν δικαιολογίαν.

C Εἴδατε, ὅτι ὁ Θεὸς τὰ ἀνεκοίνωσεν ὅλα μὲ ἀκρίβειαν εἰς τὸν πατριάρχην, ὥστε νὰ ἐνισχύσῃ τὴν πίστιν του ἀπὸ πάσης ἀπόψεως καὶ νὰ ἔχῃ τὴν βεβαιότητα ὅτι ὅσα ἐλέχθησαν εἰς αὐτὸν θὰ ἐπαληθεύσουν ὁπωσδήποτε καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους του. 'Ακόμη, ν' ἀποκτήσῃ σταθερὰν πίστιν ἀπὸ ὅσα τοῦ ἐλέχθησαν καὶ τοιουτοτρόπως ἀναγκαίως νὰ πραγματοποιηθῇ καὶ ὅ,τι ἀναφέρεται εἰς αὐτόν. Εἰς τὴν συνέχειαν, ἀφοῦ ὡλοκληρώθη ἡ πρόρρησις καὶ ἔλαβεν ὁ πατριάρχης ἱκανοποιητικὴν ἀπόδειξιν τῶν εὐεργεσιῶν ποὺ ἔλαβεν «ὅταν ὁ ἥλιος ἔδυεν, ἧναψε μία φλὸξ καὶ ἐφάνη κάμινος νὰ καπνίζῃ καὶ λαμπάδες πυρός,[22] αἱ ὁποῖαι ἐπέρασαν διὰ μέσου τῶν τεμαχισθέντων ζώων».[23] D 'Εφάνη-

21. Γεν. 15, 16. Ὑπῆρχαν, δηλαδή, ἀκόμη εὐσεβεῖς εἰς τὴν περιοχήν. Ἐξ ἄλλου, δέκα δίκαιοι σώζουν τὴν πόλιν κατὰ τὰ ἐν Γεν. 18, 32 λεγόμενα. Ὑπῆρχεν ὁ Μελχισεδέκ, ὁ βασιλεὺς καὶ ἱερεύς, καὶ ὁπωσδήποτε καὶ ἄλλοι ὑπήκοοί του θὰ ἦσαν ὅμοιοι μ' αὐτόν.

22. Ἐφάνη, δηλαδή, κλίβανος ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξήρχοντο δᾶδες μετὰ λαμπάδων καὶ καπνοῦ, τὰ ὁποῖα εἶναι σύμβολα φωτεινότητος καὶ τοῦ μυστηριώδους τρόπου, διὰ τῶν ὁποίων ὁ Θεὸς κυβερνᾷ τὸν κόσμον. Ὅλ' αὐτὰ δηλοῦν τὴν παρουσίαν τοῦ Θεοῦ (Ἐξόδ. 13, 21).

23. Γεν. 15, 17. Ἡ διέλευσις τῶν λαμπάδων διὰ μέσου τῶν τεμαχίων τῶν ζώων σημαίνει τὴν διέλευσιν τοῦ Θεοῦ διὰ μέσου αὐτῶν καὶ τὴν

σαν, λοιπόν, φλόξ, κάμινος καὶ λαμπάδες διὰ νὰ γνωρίσῃ ὁ δίκαιος τὴν ἐγκυρότητα τῶν συνθηκῶν καὶ ἀντιληφθῇ τὴν ἐνέργειαν τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ. Ἔπειτα, ἀφοῦ ἔγιναν τὰ πάντα καὶ ὡλοκληρώθησαν, ἡ δὲ φωτιὰ κατέκαυσε τὰ θυσιασθέντα ζῷα, τότε, λέγει· «Κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἔδωσεν ὑπόσχεσιν ὁ Κύριος εἰς τὸν Ἄβραμ λέγων· εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν γῆν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τῆς Αἰγύπτου μέχρι τοῦ ποταμοῦ τοῦ μεγάλου Εὐφράτου τῆς Μεσοποταμίας.[24] Ἐπίσης θὰ δώσω εἰς σᾶς τοὺς λαούς[25] τοὺς Κιναίους,[26] τοὺς Κενεζαίους,[27] τοὺς Κεδμωναίους,[28] τοὺς Χετταίους,[29] τοὺς Φερεζαίους,[30] τοὺς Ραφαεὶμ,[31] τοὺς Ἀμορραίους, τοὺς Χαναναίους, τοὺς Εὐαίους, τοὺς Γεργεσαίους καὶ τοὺς Ἰεβουσαίους».[32] E Κύτταξε μὲ ποῖον τρόπον καθιστᾷ βεβαίαν τὴν ὑπόσχεσιν ποὺ τοῦ δίδει μὲ ὅσα τοῦ λέγει εἰς τὴν συνέχειαν. «Ἔδωσε», λέγει, «ὁ Κύριος ὑπόσχεσιν εἰς τὸν Ἄβραμ λέγων· εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν γῆν αὐτήν. Ἔπειτα, διὰ νὰ ἠμπορέσῃ ὁ δίκαιος νὰ σχηματίσῃ μίαν ἰδέαν τοῦ πόσον θὰ ἁπλωθοῦν καὶ θὰ πολλαπλασιασθοῦν οἱ ἀπόγονοί του ἀπὸ τὸ πλάτος τῆς χώρας καὶ τὴν ἔκτασιν τῶν συνόρων αὐτῆς λέγει· «Ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τῆς Αἰγύπτου μέχρι τοῦ ποταμοῦ Εὐφράτου» τόσην ἔκτασιν, λέγει, θὰ καταλάβουν οἱ ἀπόγονοί σου. Πρό-

---

ἐπικύρωσιν τῆς διαθήκης.

24. Ἐνταῦθα ὁρίζονται τὰ ὅρια τῆς μελλούσης νὰ δοθῇ συμφώνως πρὸς τὴν θείαν ὑπόσχεσιν γῆς νοτιοδυτικῶς διὰ τοῦ Νείλου ποταμοῦ ἢ διὰ τοῦ μέσου τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἀπὸ Παλαιστίνης εἰς τὴν Αἴγυπτον, διὰ τοῦ ποταμοῦ δὲ Εὐφράτου βορειοδυτικῶς.

25. Διὰ τῶν λεχθέντων εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ καθορίζεται τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας αὐτῆς καὶ οἱ λαοὶ τοὺς ὁποίους θὰ ὑποτάξουν.

26. Κιναῖοι ἢ Κεναῖοι· κατῴκουν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἰορδάνου καὶ ἀνῆκον εἰς τοὺς Μαδιανίτας. Ὁ πενθερὸς τοῦ Μωϋσέως Ἰεθὸρ ἦτο Κεναῖος.

27. Κενεζαῖοι· πρόκειται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα διὰ μεταγενέστερον λαόν, καταγόμενον ἀπὸ τὸν ἔγγονον τοῦ Ἠσαῦ Κενέζ. Ἰσως πρόκειται μᾶλλον συγχέονται μὲ τοὺς Κεναίους.

28. Κεδμωναῖοι· λαὸς κατοικῶν εἰς τὸ νότιον τμῆμα τῆς Χαναάν, μᾶλλον ἀραβικῆς προελεύσεως.

29. Χετταῖοι· ἕνας ἀπὸ τοὺς πλέον σημαντικοὺς λαοὺς τῆς Ἀρχαίας Ἱστορίας, κατέχων ἐξέχουσαν θέσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἀνατολῆς πλησίον τῶν Αἰγυπτίων, τῶν Μεσοποταμίων καὶ τῶν Ἑβραίων, μᾶλλον ἀρείας καταγωγῆς.

30. Φερεζαῖοι· Πιθανὸν κατεῖχον μικρὸν τμῆμα τῆς νοτίου Παλαιστίνης.

31. Ραφαεὶμ· πρόκειται μᾶλλον διὰ τοὺς Ζομζομμὶν, περὶ ὧν βλέπε Δευτερ. 2, 20 ἑξ.

32. Ἰεβουσαῖοι· οἱ κάτοικοι τῆς Ἰεβούς, τῆς ὀνομασθείσης ἐν συνεχείᾳ Ἱερουσαλήμ. Ἀπετέλουν ἰδιαίτερον φυλετικὸν κλάδον, ὁ ὁποῖος ἀφωμοιώθη πρὸς τὸν λαὸν τοῦ Ἰσραήλ.

σεξε μὲ ποῖον τρόπον διὰ μέσου ὅλων αὐτῶν ὁ Θεὸς ἐπιθυμεῖ νὰ δείξῃ εἰς τὸν πατριάρχην τὸ πόσον πολὺ θὰ αὐξηθοῦν οἱ ἀπόγονοί του. Παραπάνω, δηλαδή, τοῦ εἶπεν ὅτι οἱ ἀπόγονοί του θὰ εἶναι ἀναρίθμητοι, ὡσὰν τὸ πλῆθος τῶν ἀστέρων τοῦ οὐρανοῦ, ἐδῶ δὲ τοῦ ἐφανέρωσε καὶ τὸ μῆκος τῶν συνόρων τῆς χώρας, τὴν ὁποίαν θὰ κατελάμβανον αὐτοί, ὥστε καὶ ἀπὸ τὴν ἔκτασιν αὐτῆς ν' ἀντιληφθῇ τὸ πόσον θὰ ἐπολλαπλασιάζοντο εἰς τὸ μέλλον οἱ ἀπόγονοί του 379 A Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ μνημονεύει κεχωρισμένως τὸ κάθε ἔθνος, ποὺ θὰ ἔδιδεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν ἀπογόνων του, διὰ νὰ παράσχῃ περισσοτέρας λεπτομερείας εἰς τὸν δίκαιον. Καὶ ἐνῷ ἐδόθησαν τόσον μεγάλαι ὑποσχέσεις ἡ Σάρα ἔμεινεν ἄτεκνος καὶ τὸ γῆράς της ἐπεξετείνετο, διὰ νὰ δώσουν μεγίστην ἀπόδειξιν τῆς πίστεώς των καὶ ἀντιληφθοῦν τότε καὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὴν ἀδυναμίαν καὶ τῆς θείας δυνάμεως τὸ μέγεθος.

Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ δώσω μεγάλην ἔκτασιν εἰς τὴν ὁμιλίαν μου, ἀφοῦ σταματήσω εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ τῆς διηγήσεως, B σᾶς παρακαλῶ νὰ γίνετε μιμηταὶ τοῦ πατριάρχου. Διότι σκέψου, ἀγαπητέ, πόσην ἀμοιβὴν ἔλαβε διὰ τοὺς λόγους ποὺ εἶπε πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Σοδόμων,[33] ἢ μᾶλλον δι' ὅλην ἐκείνην τὴν ἀρετήν, τὴν ὁποίαν ἔδειξε καθ' ὅλην τὴν ζωήν του, καί, ἀκόμη, σκέψου μὲ πόσην συγκατάβασιν συμπεριεφέρετο πρὸς αὐτὸν ὁ Θεός, δεικνύων πρὸς ὅλους ἡμᾶς τὸ μέγεθος τῆς μεγαλοδωρίας του μὲ ὅσα ἔκαμεν εἰς τὸν πατριάρχην καὶ ὅτι, ἐὰν ἡμεῖς προφθάσωμεν καὶ δείξωμεν ἔστω καὶ μικρὸν ἔργον ἀρετῆς, δὲν παραβλέπει οὔτε τὸ ἐλάχιστον, ἀλλὰ μᾶς ἀμείβει μὲ μεγάλας δωρεάς, ἀρκεῖ μόνον νὰ δείξωμεν εἰλικρινῆ πίστιν, ὅπως ἀκριβῶς ὁ δίκαιος αὐτός, C χωρὶς ποτὲ νὰ ταράσσεται ὁ νοῦς μας, ἀλλὰ νὰ ἔχωμεν σταθερὰν καὶ ἀμετακίνητον ἀπόφασιν. Διότι καὶ ὁ πατριάρχης ὑπ' αὐτὰς τὰς προϋποθέσεις προώδευσεν. Ἄκουσε, βεβαίως, τὸν μακάριον Παῦλον νὰ διακηρύσσῃ τὴν πίστιν, τὴν ὁποίαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἔδειξεν ὁ Ἄβραμ. Λέγει, λοιπόν· «Ἐξ αἰτίας τῆς πίστεώς του ὁ Ἄβραμ ὑπήκουσεν, ὅταν ἐκαλεῖτο νὰ βγῇ ἀπὸ τὴν πατρίδα του καὶ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν τόπον, τὸν ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ λάβῃ κληρονομίαν. Καὶ ἐβγῆκε, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ποῦ πηγαίνει»,[34] ὑπενθυμίζων εἰς ἡμᾶς ἐκεῖνο ποὺ εἶπεν ὁ Θεός, δηλαδή· «Φύγε ἀπὸ τὴν πατρίδα σου καὶ ἔλα εἰς χώραν, τὴν ὁποίαν

---

33. Πρβλ. Γεν. 14, 22 - 24.

34. Ἑβρ. 11, 8.

θὰ σοῦ ὁρίσω».[35] Εἶδες σταθερὰν πίστιν; Εἶδες εἰλικρινῆ ψυχήν; Αὐτὸν ἂς μιμηθῶμεν καὶ ἡμεῖς καὶ ἂς φύγωμεν ἀπὸ τὰς ὑποθέσεις τῆς ἐπιγείου ζωῆς μὲ τὴν σκέψιν καὶ τὴν προθυμίαν **D** καὶ ἂς βαδίσωμεν πρὸς τὸν οὐρανόν. Εἶναι, βεβαίως, δυνατὸν αὐτό, ἐὰν θέλωμεν νὰ ἀκολουθήσωμεν ἐκεῖνον τὸν δρόμον, ἔστω καὶ ἂν εὑρισκώμεθα εἰς τὴν γῆν, ἀρκεῖ νὰ πράττωμεν ἔργα ἄξια τοῦ οὐρανοῦ, ἀρκεῖ νὰ μὴ εἴμεθα προσκεκολλημένοι εἰς τὰ πράγματα τοῦ κόσμου τούτου, ἀρκεῖ νὰ μὴ ἐπιδιώκωμεν τὴν δόξαν τὴν ματαίαν τῆς παρούσης ζωῆς, ἀλλὰ νὰ περιφρονῶμεν αὐτὴν καὶ νὰ δεικνύωμεν προθυμίαν διὰ τὴν ἀληθινὴν καὶ αἰωνίαν. Ἀρκεῖ νὰ μὴ ἀπασχολούμεθα μὲ τὰς πολυτελεῖς ἐνδυμασίας καὶ νὰ μὴ μᾶς ἀπορροφᾷ ὁ καλλωπισμὸς τοῦ σώματος, ἀλλὰ ὅλον αὐτὸν τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον νὰ τὸν μεταφέρωμεν εἰς τὴν φροντίδα διὰ τὴν ψυχὴν **E** καὶ νὰ μὴ ἀνεχώμεθα νὰ εἶναι γυμνὴ καὶ ἔρημος ἀπὸ τὴν ἐνδυμασίαν τῆς ἀρετῆς. Ἀρκεῖ νὰ περιφρονῶμεν τὰς ἀπολαύσεις, ν' ἀποφεύγωμεν τὴν γαστριμαργίαν, ἀρκεῖ νὰ μὴ ἐπιδιώκωμεν τὰ συμπόσια καὶ τὰ δεῖπνα, ἀλλὰ νὰ εἴμεθα ὀλιγαρκεῖς σύμφωνα μὲ τὴν ἀποστολικὴν προτροπὴν ποὺ λέγει· «Ὅταν ἔχωμεν τροφὰς καὶ ἐνδύματα νὰ ἀρκούμεθα εἰς αὐτά».[36] Διότι, πές μου, σὲ παρακαλῶ, ποίαν ὠφέλειαν ἔχομεν ἀπὸ τὰ περιττά, ὅταν ἀπὸ τὴν πολυφαγίαν κινδυνεύῃ νὰ διαρραγῇ ἡ κοιλία μας ἢ χάνωμεν τὸ λογικόν μας ἀπὸ τὴν ἄμετρον οἰνοποσίαν; Ἢ μήπως ἀπὸ τὰς αἰτίας αὐτὰς δὲν γεννῶνται 380 **A** ὅλα τὰ σωματικὰ καὶ ψυχικὰ κακά; Πράγματι, ἀπὸ ποῦ προέρχονται αἱ παντὸς εἴδους ἀσθένειαι καὶ στρεβλώσεις τῶν μελῶν τοῦ σώματος; Μήπως δὲν προέρχονται ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι φορτώνομεν τὸν στόμαχόν μας μὲ περισσοτέραν ἀπὸ τὴν ἀναγκαίαν τροφήν; Ἀπὸ ποῦ προέρχονται αἱ μοιχεῖαι, αἱ πορνεῖαι, αἱ ἁρπαγαί, αἱ πλεονεξίαι, οἱ φόνοι, αἱ λῃστεῖαι καὶ ἐν γένει ἡ διαφθορὰ τῆς ψυχῆς; Μήπως δὲν εἶναι αἰτία τὸ γεγονὸς ὅτι ἐπιθυμοῦμεν σφόδρα τὸ ὑπερβολικὸν ἀντὶ τοῦ συμμέτρου; Διότι ὅπως ὁ Παῦλος καθώρισεν ὡσὰν αἰτίαν ὅλων τῶν κακῶν τὴν φιλαργυρίαν,[37] **B** καθ' ὅμοιον τρόπον δὲν θὰ πέσῃ ἔξω κανένας, ἐὰν ὀνομάσῃ πηγὴν ὅλων τῶν κακῶν τὴν ἀμετρίαν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἔχωμεν περισσότερα ἀπὸ ὅσα μᾶς χρειάζονται κατὰ περίπτωσιν. Διότι ἐὰν δὲν ἐπιθυμῶ-

35. Γεν. 13, 1.
36. Α' Τιμ. 6, 8.
37. Πρβλ. Α' Τιμ. 6, 10.

μεν τὴν ὑπερβολὴν εἰς τὴν τροφήν, εἰς τὰ ἐνδύματα, εἰς τὰς οἰκίας καὶ εἰς τὰς ἄλλας σωματικὰς ἀνάγκας, τότε τὸ ἀνθρώπινον γένος θὰ ἀπηλλάσσετο ἀπὸ μεγάλας καταστροφάς.

Ἀλλὰ δὲν γνωρίζω κατὰ ποῖον τρόπον ὁ καθένας μας ἀναλόγως πρὸς τὰς δυνάμεις του, ἀφοῦ προσεβλήθη ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν τῆς πλεονεξίας, εἰς καμμίαν περίπτωσιν δὲν ἐπιδιώκει νὰ κινηθῇ ἐντὸς τῶν ὁρίων ποὺ προδιαγράφει ἡ ἀνάγκη, ἀλλ' ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἀποστολικὴν προτροπήν, ποὺ λέγει, **C** «ὅταν ἔχωμεν τροφὰς καὶ ἐνδύματα νὰ ἀρκούμεθα εἰς αὐτά»,[37a] τοιουτοτρόπως ἡμεῖς ἐνεργοῦμεν γενικῶς, χωρὶς νὰ λαμβάνωμεν ὑπ' ὄψιν μας ὅτι ἔχομεν εὐθύνας καὶ θὰ δώσωμεν λόγον δι' ὅσα ἀποκτῶμεν πέραν τῶν ἀναγκαίων, διότι δὲν διεχειρίσθημεν ὀρθῶς ὅ,τι μᾶς ἔδωσεν ὁ Κύριος. Διότι δὲν μᾶς τὰ ἔδωσε διὰ νὰ τὰ χρησιμοποιήσωμεν μόνον διὰ τὴν ἰδικήν μας ἀπόλαυσιν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐξυπηρετήσωμεν καὶ τὰς ἀνάγκας τῶν συνανθρώπων μας. Συνεπῶς, ποίαν συγχώρησιν ἀξίζουν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι καὶ εἰς τὴν ἐνδυμασίαν φανερώνουν μεγάλην βλακείαν καὶ φροντίζουν νὰ ἐνδύωνται μὲ τὰ νήματα τῶν σκωλήκων[38] καὶ τὸ χειρότερον ὑπερηφανεύονται δι' αὐτά, ἐνῷ ἔπρεπε νὰ κρύπτωνται, νὰ φοβοῦνται καὶ νὰ τρέμουν, **D** διότι ἐνδύονται αὐτὰ ὄχι ἐξ αἰτίας κάποιας σκοπιμότητος καὶ ἀναγκαιότητος, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς βλακείας καὶ τῆς κενοδοξίας, μὲ σκοπὸν ἀντικειμενικὸν νὰ θαυμασθοῦν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἀγορᾶς. Ἐνῷ ὁ συνάνθρωπός σου περιφέρεται γυμνός, χωρὶς νὰ ἔχῃ οὔτε ἕνα χονδρὸν ἔνδυμα νὰ φορέσῃ. Καὶ δὲν σοῦ κινεῖ τὴν συμπάθειαν οὔτε ἡ φυσικὴ συγγένεια, οὔτε ἡ συνείδησίς σου σὲ παρωθεῖ νὰ βοηθήσῃς τὸν συνάνθρωπόν σου, οὔτε ἡ εἰκόνα τῆς φοβερᾶς ἐκείνης ἡμέρας, οὔτε ὁ φόβος τῆς κολάσεως, οὔτε τὸ μέγεθος τῶν ὑποσχέσεων, οὔτε τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Κύριός μας θεωρεῖ ὡσὰν προσωπικήν του εὐεργεσίαν τὴν πρὸς τοὺς συνανθρώπους μας προσφερομένην βοήθειαν.[39] **E** Ἀλλὰ ὡσὰν νὰ ἔχουν λιθίνην καρδίαν καὶ νὰ εὑρίσκωνται ἔξω ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, τοιουτοτρόπως σκέπτονται πλέον, ὅτι ἐξ αἰτίας τῆς πολυτελοῦς ἐνδυμασίας ἔχουν ὑπερβῆ τὰ ἀνθρώπινα φυσικὰ πλαίσια, χωρὶς ν' ἀντιλαμβάνωνται μὲ πόσην εὐθύνην βαρύνουν τοὺς ἑαυτούς των, μὲ τὸ νὰ διαχει-

37a. Α' Τιμ. 6, 8.
38. Δηλαδή, μὲ μεταξωτὰ ὑφάσματα.
39. Πρβλ. Ματθ. 25, 40. 45.

ρίζωνται κατὰ τρόπον κακὸν τὰ ἀγαθά, ποὺ τοὺς ἐνεπιστεύθη ὁ Κύριος, καὶ δὲν θέλουν νὰ δώσουν ἕνα μικρὸν μέρος ἀπ' αὐτὰ εἰς τοὺς συνδούλους των, ἀλλὰ τὰ ἀφήνουν εὐχαρίστως νὰ καταπρώγωνται ἀπὸ τοὺς σκώληκας καὶ τοιουτοτρόπως πλέον προετοιμάζουν ἀφθονωτέραν τὴν φωτιὰν τῆς κολάσεως. Μὰ καὶ ἂν ἀκόμη οἱ πλούσιοι προσέφεραν εἰς τοὺς πτωχοὺς ὅλα ὅσα ἔχουν φυλαγμένα εἰς τὰς ἀποθήκας των, καὶ πάλιν δὲν θὰ ἠμπορέσουν ν' ἀποφύγουν τὴν κόλασιν διὰ τὴν σπατάλην ποὺ κάνουν εἰς τὰ ἐνδύματα καὶ εἰς τὰ φαγητά. 381 A Πράγματι, πόσης τιμωρίας δὲν εἶναι ἄξιοι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι μὲ κάθε τρόπον ἐπιδιώκουν νὰ ἐνδύωνται συνήθως μὲ μεταξωτὰ ὑφάσματα καὶ νὰ συγκεντρώνωνται εἰς τὴν ἀγοράν, περιβαλλόμενοι χρυσοΰφαντα ἐνδύματα καὶ ἐν γένει νὰ στολίζωνται ποικιλοτρόπως, ἐνῷ ἀφήνουν τὸν Χριστὸν γυμνόν, χωρὶς νὰ ἔχη οὔτε τὴν στοιχειώδη τροφήν; Προπάντων, βεβαίως, ὁ λόγος αὐτὸς ἁρμόζει εἰς τὰς γυναῖκας. Διότι εἰς αὐτὰς δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν μεγαλυτέραν ἀγάπην πρὸς τὸν καλλωπισμὸν καὶ τὴν ἀσωτίαν καὶ τὴν τάσιν νὰ φοροῦν μαζὶ μὲ τὰ χρυσοϋφασμένα ἐνδύματα τὰ χρυσᾶ κοσμήματα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἐπὶ τοῦ τραχήλου καὶ εἰς τὰ ἄλλα μέλη τοῦ σώματος καὶ αἰσθάνονται μεγάλην ὑπερηφάνειαν δι' αὐτά. B Πές μου, σὲ παρακαλῶ, πόσων πτωχῶν τὰς κοιλίας ἠμποροῦσαν νὰ γεμίσουν, πόσα γυμνὰ σώματα νὰ καλύψουν τὰ κοσμήματα μόνον ποὺ κρέμονται εἰς τὰ αὐτιὰ τῶν γυναικῶν ματαίως καὶ ἀσκόπως, χωρὶς νὰ παρέχουν κανένα κέρδος, παρὰ μόνον βλάβην καὶ ζημίαν προκαλοῦν εἰς τὴν ψυχήν; Δι' αὐτὸ καὶ ὁ διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης, ἀφοῦ εἶπεν «ἔχοντες τροφὰς καὶ σκεπάσματα»,[39a] μετέφερε τὸν λόγον πάλιν πρὸς τὰς γυναῖκας καὶ λέγει «θέλω αἱ γυναῖκες νὰ στολίζωνται, ὄχι μὲ πλεξίματα τῶν μαλλιῶν των ἢ μὲ χρυσᾶ ἢ μαργαριταρένια κοσμήματα ἢ μὲ πολυτελῆ ἐνδύματα».[40] Κύτταξε ὅτι δὲν θέλει νὰ στολίζωνται καθ' ὑπερβολήν, οὔτε νὰ φοροῦν χρυσᾶ ἢ μαργαριταρένια κοσμήματα καὶ πολυτελῆ ἐνδύματα, ἀλλὰ τὸν πραγματικὸν στολισμὸν νὰ τὸν παρέχωμεν εἰς τὴν ψυχήν, C λαμπρύνοντες τὴν ὡραιότητα τῆς ψυχῆς μὲ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀγαθῶν ἔργων, χωρὶς ν' ἀνεχώμεθα νὰ βλέπωμεν αὐτὴν ἐστερημένην αὐτῶν, ρυπαράν, διψῶσαν, ἐνδεδυμένην πτωχικῶς, νὰ λυώνη ἀπὸ τὴν πεῖναν, νὰ κρυσταλλώνη ἀπὸ τὸ ψῦχος. Πράγματι, ἡ φροντίς,

39a. Α' Τιμ. 6, 8.
40. Α' Τιμ. 2, 9.

ποὺ ἀποβλέπει εἰς τὸν καλλωπισμὸν τοῦ σώματος, τῆς ψυχῆς τὴν ἀσχημίαν ἀποδεικνύει καὶ ἡ τρυφηλότης αὐτοῦ τὴν πεῖναν αὐτῆς φανερώνει καθὼς καὶ ἡ πολυτελὴς ἐνδυμασία τὴν γυμνότητα αὐτῆς παρουσιάζει. Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος φροντίζει τὴν ψυχήν του καὶ ἀποδίδει μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν ὡραιότητα καὶ τὸ κάλλος αὐτῆς, νὰ εἶναι προσκεκολλημένος εἰς τὰ ἐξωτερικὰ στολίδια. D Ὅπως πάλιν εἶναι ἀδύνατον ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἐξωτερικὴν μεγαλοπρέπειαν, μὲ τὸν καλλωπισμὸν τῆς ἐνδυμασίας καὶ τὰ χρυσᾶ κοσμήματα, νὰ δείξη καὶ τὴν ἐλαχίστην φροντίδα δι' αὐτήν.

Πράγματι, εἰς ποίαν περίπτωσιν θ' ἀνεχθῆ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ τοῦ εἴδους νὰ γνωρίση κάτι ἀπὸ τὰ πρέποντα ἢ νὰ κατανοήση τὰ πνευματικὰ ζητήματα, ἀφοῦ μίαν φορὰν ἐρρίφθη ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὰ ἐπίγεια ἀγαθὰ καί, ὅπως θὰ ἐλέγομεν, σύρεται εἰς τὸ χῶμα, χωρὶς νὰ εἶναι εἰς θέσιν ν' ἀνορθωθῆ, ἀλλὰ μένει διαρκῶς σκυμμένη, προσθέτουσα κάθε ἡμέραν ἀνυπολόγιστον βάρος ἁμαρτιῶν ἐπάνω της; Δὲν εἶναι τώρα δυνατὸν νὰ παρουσιάσω μὲ τὸν λόγον ὅσα δυσάρεστα πράγματα δημιουργοῦνται ἀπὸ τὴν κατάστασιν αὐτήν, E ἀλλ' εἶναι ἀρκετὸν νὰ τὸ ἀφήσω αὐτὸ εἰς τὴν συνείδησιν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀφωσιωμένοι εἰς αὐτά, διὰ νὰ μᾶς εἴπουν πόσας θλίψεις ὑφίστανται κάθε ἡμέραν ἐξ αἰτίας αὐτῶν. Δηλαδή, ἢ ἐχάθη κάποιο χρυσὸν κόσμημα καὶ μεγάλη θύελλα καὶ ἀναταραχὴ ἔπεσε εἰς τὴν οἰκίαν ἢ κάποιος ὑπηρέτης ἔκλεψε κάτι καὶ ὅλοι ὑποβάλλονται εἰς μαστιγώσεις καὶ βασανιστήρια καὶ φυλακίζονται. Ἢ μερικοὶ ζηλόφθονοι τὰ ἥρπασαν καὶ ἀποτόμως τὸν ἀπεγύμνωσαν ἀπὸ τὰ πλούτη του, ὁπότε μεγάλη καὶ ἀβάστακτος εἶναι ἡ λύπη. Ἢ αἱ περιστάσεις τῶν πραγμάτων ἦσαν ἀντίθετοι καὶ τὸν ἔρριψαν εἰς τελείαν πτωχείαν, καὶ ἔκαναν τὴν ζωήν του βαρυτέραν ἀπὸ τὸν θάνατον. Ἢ τέλος κάποιο ἄλλο συμβὰν δυσάρεστον τοῦ προσκάλεσε μεγάλην στενοχωρίαν. 382 A Καί, γενικῶς, δὲν εἶναι ποτὲ δυνατὸν νὰ συναντήσης τὴν ψυχὴν ἐκείνην, ἡ ὁποία ἀσχολεῖται ἀποκλειστικῶς μὲ τὰ πράγματα αὐτά, νὰ εἶναι ἥσυχος καὶ ἀμέριμνος, ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λείψουν τὰ κύματα τῆς θαλάσσης οὔτε ν' ἀριθμηθοῦν, ἐπειδὴ τὸ ἕνα διαδέχεται τὸ ἄλλο, κατὰ τὸν ἴδιον ἀκριβῶς τρόπον δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀριθμηθοῦν καὶ αἱ ταραχαὶ ποὺ γεννῶνται ἀπ' αὐτὰ τὰ πράγματα.

Δι' αὐτό, σᾶς παρακαλῶ, ν' ἀποφεύγωμεν τὴν πλεονε-

ξίαν εἰς ὅλα τὰ πράγματα καὶ τὴν προσπάθειαν νὰ ἔχωμεν περισσότερα ἀπὸ ὅσα μᾶς χρειάζονται. Διότι ὁ ἀληθινὸς πλοῦτος καὶ ἡ ἀδαπάνητος περιουσία συνίσταται, ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὸ νὰ ἐπιδιώκωμεν ὅσα μᾶς χρειάζονται, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὸ νὰ διαθέτωμεν ὅπως πρέπει ὅσα περισσεύουν ἀπὸ τὴν κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν μας. B Πράγματι, ὅποιος ἐνεργεῖ τοιουτοτρόπως, οὔτε τὴν πτωχείαν φοβεῖται ποτέ, οὔτε δυσκολίας ὑφίσταται, οὔτε ταραχὴν δοκιμάζει, ἀλλ' εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὰς συκοφαντίας, ἐλεύθερος ἀπὸ τὰς ἐπιβουλεύσεις καί, διὰ νὰ εἴπω γενικῶς, θὰ εὑρίσκεται εἰς διαρκῆ γαλήνην καὶ θ' ἀπολαμβάνῃ ἡσυχίαν καὶ μακαριότητα. Καὶ τὸ σπουδαιότερον ἀπὸ ὅλα καὶ ἡ συγκεφαλαίωσις τῶν ἀγαθῶν εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς θὰ ἔχῃ τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ τοῦ χορηγηθῇ μεγάλη βοήθεια ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ἐπειδή, βεβαίως ἀπεδείχθη πιστὸς διαχειριστὴς τῶν χρημάτων τοῦ Κυρίου. Διότι λέγει· «Μακάριος θὰ εἶναι ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον, ὅταν ἔλθῃ ὁ Κύριός του, θὰ τὸν εὕρῃ νὰ φέρεται καὶ νὰ ἐνεργῇ φρονίμως καὶ πιστῶς».[41] C δηλαδὴ νὰ διανέμῃ τὰ ἀγαθὰ εἰς τοὺς συνανθρώπους, χωρὶς νὰ τὰ ἀποθηκεύῃ μὲ ἰσχυρὰς θύρας καὶ ἀσφαλιστικοὺς μοχλοὺς καὶ νὰ τὰ παραχωρῇ ὡσὰν τροφὴν εἰς τοὺς σκώληκας, ἀλλὰ νὰ καλύπτῃ τὰς ἀνάγκας τῶν πτωχῶν καὶ τοιουτοτρόπως νὰ ἀποδεικνύεται καλὸς καὶ πιστὸς διαχειριστὴς τῶν ἀγαθῶν ποὺ τοῦ ἔδωσεν ὁ Κύριος, ὥστε ν' ἀποκομίσῃ καὶ τὸν μισθὸν τῆς καλῆς αὐτῆς διαχειρίσεως καὶ ν' ἀξιωθῇ ν' ἀποκτήσῃ καὶ τὰ ὑπεσχημένα ἀγαθά, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις καὶ ἡ τιμή, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Γένοιτο.

41. Λουκ. 12, 43.

382 D ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΟΓΔΟΗ

«Η ΣΑΡΑ, Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΤΟΥ ΑΒΡΑΜ, ΔΕΝ ΤΟΥ ΕΓΕΝΝΗΣΕ ΚΑΝΕΝΑ ΤΕΚΝΟΝ. ΤΗΝ ΔΕ ΣΑΡΑΝ ΥΠΗΡΕΤΕΙ ΜΙΑ ΑΙΓΥΠΤΙΑ ΔΟΥΛΗ,[1] Η ΟΠΟΙΑ ΩΝΟΜΑΖΕΤΟ ΑΓΑΡ».[2]

Καὶ πάλιν τὸ σημερινὸν ἀνάγνωσμα παρακινεῖ τὴν γλῶσσάν μου νὰ ὁμιλήσῃ διὰ τὰ γεγονότα ποὺ σχετίζονται μὲ τὸν πατριάρχην. Καὶ νὰ μὴ παραξενευθῆτε, ἐπειδὴ ἀσχολούμεθα ἐπὶ τόσας ἡμέρας μὲ τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ, χωρὶς μέχρι σήμερα νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ τὴν ὁλοκληρώσωμεν. Διότι εἶναι μεγάλη ἡ ἀφθονία τῆς ἀρετῆς τοῦ Ἅβραμ E καὶ τὸ μέγεθος τῶν κατορθωμάτων του δὲν ἠμπορεῖ καμμία ἀνθρωπίνη γλῶσσα νὰ παραστήσῃ. Ἀσφαλῶς, αὐτὸν τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς ἀπὸ τὸν οὐρανὸν ἐστεφάνωσε καὶ ἐπήνεσε, ποῖος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους θὰ δυνηθῇ νὰ ἐπαινέσῃ κατὰ τρόπον ἀντάξιον τῆς ἀρετῆς του; Καὶ ὅμως, μολονότι αἱ ἱκανότητές μου δὲν ἐπαρκοῦν διὰ νὰ ἐπαινέσω ἀντάξια τὸν πατριάρχην, ἐν τούτοις, συμφώνως μὲ τὸ μέτρον τῶν δυνάμεών μου, σᾶς παρουσιάζω τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ, ἐπειδὴ ἐπιθυμῶ νὰ σᾶς ὁδηγήσω νὰ θαυμάσετε καὶ νὰ μιμηθῆτε τὴν ἀρετήν του. Διότι, ὁπωσδήποτε, ἡ θεοσέβεια τοῦ πατριάρχου εἶναι ἱκανὴ νὰ φρονιματίσῃ κάθε ἄνθρωπον καὶ νὰ προσελκύσῃ πρὸς τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς, ὅποιον προσέξῃ τὴν ζωὴν τοῦ πατριάρχου.

Ἀλλά, σᾶς παρακαλῶ, νὰ προσέχετε εἰς ὅσα σᾶς λέγω, ὥστε καὶ ἀπὸ τὸ σημερινὸν ἀνάγνωσμα νὰ γνωρίσετε καλὰ τὴν εὐσεβῆ συμπεριφορὰν τοῦ δικαίου ἀνδρός. Διότι τὸ παραπάνω χωρίον εἶναι ἀρκετὸν διὰ νὰ διδάξῃ ἄνδρας καὶ γυναῖκας 383 A νὰ ἔχουν μεγάλην ἀγάπην μεταξύ των καὶ νὰ κρατοῦν ἀδιάσπαστον τὸν συζυγικὸν δεσμόν, χωρίς, οὔτε ὁ ἄνδρας νὰ φέρεται μὲ τυραννικὸν

1. Αὐτὴ ἦτο μία ἀπὸ ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι εἶχαν δοθῆ ἀπὸ τὸν Φαραὼ εἰς τὸν Ἀβραὰμ (Γεν. 12, 16).

2. Γεν. 16, 1. Τὸ ὄνομα Ἄγαρ εἶναι ἀραβικῆς καταγωγῆς, δι' αὐτὸ ὑπάρχει ἡ γνώμη ὅτι αὐτὴ ἦτο δούλη εἰς τὴν Αἴγυπτον, καὶ κατήγετο ἀπὸ τὴν Ἀραβίαν.

τρόπον πρὸς τὴν σύζυγόν του, ἀλλὰ σὰν μέλος ἀδύνατον νὰ τὴν περιβάλλῃ μὲ μεγάλην συγκατάβασιν καὶ ἀγάπην, οὔτε, πάλιν, ἡ γυναῖκα νὰ ἐρίζῃ πρὸς τὸν ἄνδρα, ἀλλὰ νὰ συναγωνίζωνται μεταξύ των εἰς τὸ ποῖος θὰ σηκώσῃ τὸ βάρος τοῦ ἄλλου καὶ νὰ θεωροῦν ὑπεράνω ὅλων τὴν διατήρησιν τῆς μεταξύ των ἀγάπης. Ἐπιβάλλεται, ὅμως, νὰ σᾶς ἐπαναλάβω τὰ ἴδια τὰ λόγια τῆς Γραφῆς, διὰ νὰ γίνῃ πιὸ κατανοητὴ ἡ διδασκαλία. «Ἡ δὲ Σάρα», λέγει, «ἡ γυναῖκα τοῦ Ἄβραμ δὲν τοῦ ἐγέννησε κανένα τέκνον. Τὴν δὲ Σάραν ὑπηρέτει μία Αἰγυπτία δούλη, ἡ ὁποία ὠνομάζετο Ἄγαρ». Πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ ἀγαπητέ μου, καὶ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἀνέκφραστον μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ, **B** ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν μεγάλην πίστιν καὶ εὐγνωμοσύνην τοῦ δικαίου, τὴν ὁποίαν ἐξεδήλωνε πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τὰς ὑποσχέσεις ποὺ τοῦ ἐδόθησαν. Πόσας φοράς, δηλαδή, τοῦ ὑπεσχέθη ὁ Θεός, ὅτι εἰς τοὺς ἀπογόνους του θὰ δώσῃ σὰν κληρονομίαν τὴν χώραν αὐτὴν καὶ ὅτι θὰ πολλαπλασιασθοῦν τόσον πολὺ οἱ ἀπόγονοί του, ὥστε νὰ παρομοιάζωνται πρὸς τὸ ἄπειρον πλῆθος τῶν ἀστέρων καί, ἐνῷ ἔβλεπεν ὅτι καμμία ἀπὸ τὰς ὑποσχέσεις αὐτὰς δὲν ἐπραγματοποιεῖτο, ἀλλὰ παρέμειναν μόνον λόγια, ἐν τούτοις δὲν ἐταράσσετο τὸ μυαλό του οὔτε ἐκλονίζετο ἡ πεποίθησίς του, ἀλλ' ἔμενε σταθερός, ἐπειδὴ ἐπίστευεν εἰς τὴν δύναμιν τοῦ ὑποσχομένου. Δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον καὶ τώρα ἡ Γραφὴ ἐτόνισε τὸ σημεῖον αὐτό, ὅταν εἶπεν· **C** «Ἡ δὲ Σάρα ἡ γυναῖκα τοῦ Ἄβραμ δὲν τοῦ ἐγέννησε κανένα τέκνον». Δηλαδή, τὸ ἑξῆς, σχεδόν, μᾶς φανερώνει μὲ τοὺς λόγους αὐτούς, ὅτι ὕστερα ἀπὸ ὅλας τὰς ὑποσχέσεις αὐτάς, ὕστερα ἀπὸ τὴν σύναψιν τῶν συμφωνιῶν, μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι θ' ἀποκτήσῃ ἀναρίθμητον πλῆθος ἀπογόνων, ἐν τούτοις δὲν ἐδυσφόρει, δὲν κατελαμβάνετο ἀπὸ φόβον, ὅταν ἔβλεπε ὅτι καμμία ὑπόσχεσις δὲν ἐγίνετο πραγματικότης, ἀλλὰ τὰ γεγονότα ἦσαν τελείως ἀντίθετα. Δι' αὐτὸ ὕστερα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ λέγει, ὅτι· «Ἡ δὲ Σάρα ἡ γυναῖκα του δὲν τοῦ ἐγέννησε κανένα τέκνον», διὰ νὰ ἀντιληφθῇς ὅτι τίποτε περισσότερον δὲν ἀπέκτησεν μετὰ τὰς ὑποσχέσεις αὐτοῦ τοῦ εἴδους, καὶ ἐπιπλέον ἡ στείρωσις καὶ ἡ νέκρωσις τῆς μήτρας τῆς Σάρας, ἦταν ἀρκετὰ διὰ νὰ ρίψουν τὸν δίκαιον εἰς μεγάλην ἀπορίαν. **D** Ἀλλ' ὁ πατριάρχης δὲν ἔδιδε πλέον σημασίαν εἰς τὰ ἐμπόδια ποὺ προήρχοντο ἀπὸ τὴν φύσιν, ἀλλ' ἀποβλέπων εἰς τὴν ἐφευρετικότητα τοῦ Κυρίου καὶ ἀκόμη εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι

ἦτο ὁ δημιουργὸς τῆς φύσεως καὶ ἠμποροῦσε νὰ εὕρῃ διέξοδον ἐκεῖ ποὺ ὑπάρχει τελεία δυσκολία, καὶ σὰν εὐγνώμων δοῦλος, δὲν ἐρευνᾷ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον θὰ πραγματοποιηθοῦν αἱ ὑποσχέσεις, μὰ ἀφήνει τὸ ἔργον αὐτὸ εἰς τὴν ἀκατάληπτον πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ ἴδιος ἐπίστευεν εἰς ὅ,τι τοῦ εἶπεν ὁ Θεός. Δι' αὐτὸ λέγει ὅτι, παρὰ τὰς μεγάλας αὐτὰς ὑποσχέσεις, «ἡ Σάρα δὲν τοῦ ἐγέννησε κανένα τέκνον. Τὴν δὲ Σάραν ὑπηρέτει μία Αἰγυπτία δούλη, ἡ ὁποία ὠνομάζετο Ἄγαρ».

Βεβαίως ἡ θεία Γραφὴ δὲν μᾶς ἀνέφερεν ἄσκοπα εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ τὴν δούλην, **E** ἀλλὰ τὸ ἔκανε αὐτὸ διὰ νὰ μάθωμεν ἀπὸ ποῦ εἶχεν ἀποκτήσει αὐτήν. Δι' αὐτὸ προσέθεσε καὶ τὸ χαρακτηριστικὸν ὅτι ἦτο Αἰγυπτία, διὰ νὰ φέρωμεν εἰς τὴν μνήμην μας τὴν διήγησιν ἐκείνην καὶ νὰ ἀντιληφθῶμεν ὅτι ἡ δούλη αὐτὴ ἦτο μία ἀπὸ ἐκείνας ποὺ τοῦ ἔδωσεν ὁ Φαραώ, ὅταν ὁ Θεὸς τοῦ σύμπαντος τὸν ἐτιμώρησεν αὐστηρὰ διὰ τὴν προσβλητικήν του συμπεριφορὰν πρὸς τὴν Σάρραν. Αὐτήν, λοιπόν, τὴν ἔφερε μαζί του ὁ Ἄβραμ, ὅταν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Παλαιστίνην. Συνεπῶς, δι' αὐτὸ ἡ θεία Γραφὴ μᾶς ἐγνώρισε τὸ ὄνομά της καὶ τὸ ἔθνος ἀπὸ τὸ ὁποῖον κατήγετο αὐτή.[3]

Ἀλλὰ πρόσεξε, σὲ παρακαλῶ, ἐδῶ τὴν εὐσέβειαν καὶ τὸ μέγεθος τῆς σωφροσύνης τῆς Σάρας, **384 A** καὶ τοῦ πατριάρχου τὴν ἀνέκφραστον πειθὼ καὶ τὴν ὑπακοήν. «Ἡ Σάρα περίλυπος», λέγει ἡ Γραφή, «εἶπε πρὸς τὸν Ἄβραμ, ὅταν εὑρίσκοντο εἰς τὴν γῆν Χαναάν. Ἰδού, ὁ Θεὸς μὲ ἔχει ἀνίκανον πρὸς τεκνογονίαν. Ἔλα λοιπὸν εἰς ἕνωσιν μὲ τὴν δούλην μου, δι' ν' ἀποκτήσῃς τέκνον ἐξ αὐτῆς».[4] Κύτταξε τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς γυναικός. Δὲν εἶπε τίποτε παρόμοιον, σὰν ἐκεῖνο ποὺ λέγει ἀργότερα ἡ

3. Βλέπε σημ. 1 καὶ 2 τῆς παρούσης ὁμιλίας.

4. Γεν. 16, 2. Τὰ παιδιὰ τῆς δούλης γεννώμενα διὰ τοῦ κυρίου ἐθεωροῦντο ὡς τέκνα τῆς κυρίας. Βλέπε Γεν. 30, 3. Ἡ Σάρα βιάζεται νὰ ἐκπληρωθῇ ἡ θεία ὑπόσχεσις. Ἡ βία ὅμως αὐτὴ ὑπῆρξεν αἰτία θλίψεως δι' αὐτήν. Ὁ Θεὸς βέβαια ὑποσχόμενος εἰς τὸν Ἀβραὰμ υἱὸν ἐν 15. 4 δὲν εἶχεν ὁρίσει τὴν Σάρραν ὡς μητέρα, ἀλλὰ μόνον τὸν Ἀβραὰμ ὡς πατέρα. Μολονότι αἱ πράξεις αὐταὶ καὶ τῶν δύο εἶχον ἀνώτερον χαρακτῆρα ἀπὸ σαρκικῆς καὶ ζηλοτύπου ἀπόψεως, ἐν τούτοις ἡ Ἁγία Γραφὴ δὲν φαίνεται νὰ ἐπιδοκιμάζῃ αὐτάς. Ἀντίθετα τὰς ψέγει διὰ τῶν κακῶν ἀποτελεσμάτων ποὺ εἶχαν. Δι' ὅσων λέγονται εἰς τὸν στίχον 4 τοῦ παρόντος κεφαλαίου, ὅτι δηλαδὴ ἡ Ἄγαρ περιεφρόνησε τὴν Σάραν, ὅταν ᾐσθάνθη ὅτι εἶναι ἔγγυος. Αὐτὴ ἦτο ἡ τιμωρία τῆς Σάρας διὰ τὴν βίαν ποὺ ἔδειξε πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ὑποσχέσεως τοῦ Θεοῦ. (Βλέπε Ἰωὴλ Γιαννακοπούλου, ἔ.ἀ. σελ. 134).

Ραχὴλ πρὸς τὸν Ἰακώβ. «Δός μου τέκνα, εἰ δὲ μή, θ' ἀποθάνω».[5] Ἀλλὰ τί λέγει; «Ἰδού, ὁ Θεὸς μὲ ἔχει ἀνίκανον πρὸς τεκνογονίαν». Ἐπειδή, λέγει, ὁ δημιουργὸς τῆς φύσεως μὲ κατέστησεν ἀνίκανον πρὸς τεκνογονίαν καὶ μοῦ ἀπεστέρησε τὴν ἀπόκτησιν τέκνων, διὰ νὰ μὴ παραμείνης καὶ σὺ ἄτεκνος ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς μου στειρώσεως, ἀφοῦ ἔφθασες πλέον εἰς τὸ γῆρας, **B** «ἔλα εἰς ἕνωσιν μὲ τὴν δούλην μου, διὰ ν' ἀποκτήσης τέκνον ἐξ αὐτῆς». Μεγάλη καὶ ἀνέκφραστος ἡ εὐσέβεια τῆς γυναικός. Διότι ποία γυναῖκα μέχρι τώρα ἐπροτίμησε νὰ κάνη αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ἢ νὰ δώση αὐτὴν τὴν συμβουλὴν εἰς τὸν σύζυγόν της, ἢ νὰ παραχωρήση τὸ κρεββάτι της εἰς τὴν δούλην της;

Εἶδες πόσον εἶναι ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ κάθε πάθος. Ὁ δὲ σκοπὸς καὶ ἐπιδίωξίς των εἶναι ἕνας, νὰ μὴ παραμείνουν χωρὶς τέκνα. Ἀλλ' ἐφρόντιζαν νὰ εὕρουν τὸν τρόπον σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖον καὶ τὴν χαρὰν ποὺ δίδουν τὰ τέκνα ν' ἀποκτήσουν καὶ τὴν μεταξύ των ἀγάπην καὶ εἰρήνην νὰ διατηρήσουν ἀδιάσπαστον. Συλλογίσου, σὲ παρακαλῶ, ἐν προκειμένῳ τὴν ὑπερβολικὴν σωφροσύνην **C** καὶ τὴν μεγάλην ἐπιείκειαν τοῦ πατριάρχου. Διότι οὔτε συμπεριεφέρετο σκληρὰ καὶ βάναυσα πρὸς τὴν σύζυγόν του ἐξ αἰτίας τῆς ἀτεκνίας της, ὅπως κάνουν μερικοὶ ἀνόητοι, οὔτε πάλιν ἐμειώνετο ἡ ἀγάπη του πρὸς αὐτὴν ἀπὸ τὴν ἰδίαν αἰτίαν. Γνωρίζετε, βεβαίως, γνωρίζετε ὅτι τὸ γεγονὸς αὐτὸ πρὸ πάντων εἰς πολλοὺς ἄνδρας γίνεται αἰτία νὰ ταπεινώνουν τὰς γυναῖκάς των, ὅπως πάλιν καὶ τὸ ἀντίθετον[6] γίνεται ἀφορμὴ νὰ ἐκδηλώνουν μεγάλην ἀγάπην πρὸς αὐτάς, ἐπειδή, ὅλως δι' ὅλου ἀπερίσκεπτα καὶ ἀνόητα, ἀποδίδουν εἰς τὴν γυναῖκα καὶ τὴν ἀτεκνίαν καὶ τὴν εὐτεκνίαν, χωρὶς νὰ γνωρίζουν ὅτι τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν δημιουργὸν τῆς φύσεως καὶ ὅτι οὔτε ἡ συνουσία οὔτε τίποτε ἄλλο εἶναι δυνατὸν νὰ συντελέση εἰς τὴν ἀπόκτησιν τέκνων, ἐὰν δὲν συνεργῇ τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ ἀπὸ ὑψηλὰ **D** καὶ δὲν κατευθύνῃ τὴν φύσιν πρὸς τὴν γέννησιν. Αὐτά, λοιπόν, τὰ ἐγνώριζε καλὰ ὁ δίκαιος καὶ δὲν ἐπέρριπτε τὴν εὐθύνην τῆς ἀτεκνίας εἰς τὴν γυναῖκά του, ἀλλὰ δι' ὅλης τῆς συμπεριφορᾶς του τῆς ἀπέδιδε τὴν τιμὴν ποὺ τῆς ἀνῆκε. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ αὐτή, κινουμένη ἀπὸ τὴν φιλοτιμίαν καὶ ἐπιθυμοῦσα ν' ἀποδείξη πόσην ἀγάπην εἶχε πρὸς τὸν δίκαιον, χωρὶς νὰ ἐπι-

5. Ἔ.ἀ. 30, 1. Δηλαδὴ θ' αὐτοκτονήσω.
6. Δηλαδὴ ἡ ἀπόκτησις τέκνων.

διώκη τὸ ἀτομικόν της συμφέρον, ἀλλὰ τὸ πῶς θὰ προσφέρη κάποιαν παρηγορίαν εἰς ἐκεῖνον διὰ τὴν ἀτεκνίαν, σχεδὸν μὲ τὰ ἴδια της τὰ χέρια ἐπῆρε τὴν Αἰγυπτίαν δούλην καὶ τὴν ὡδήγησεν εἰς τὸ ἰδικόν της κρεββάτι. Ἀλλὰ καὶ μὲ τοὺς λόγους της καθώρισε τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὁποῖον ἠνέχθη νὰ κάνῃ αὐτὴν τὴν ἐνέργειαν, ὅταν λέγῃ· **E** Ἐπειδὴ ἐγὼ ἀπεδείχθην ἄχρηστος καὶ ἀκατάλληλος διὰ νὰ τεκνοποιήσω. «Διότι ὁ Θεός», λέγει, «μὲ κατέστησε ἀνίκανον πρὸς τεκνογονίαν». Κύτταξε εὐγνώμονα ψυχήν, ἡ ὁποία δὲν λέγει τίποτε τὸ κακόν, οὔτε κλαίει διὰ τὴν στείρωσιν, ἀλλὰ μόνον τὸ ἑξῆς θέλει νὰ μᾶς καταστήση φανερόν, ὅτι, δηλαδή, ὑπέφερε μὲ πραότητα καὶ γενναιότητα τὴν ἀτεκνίαν, ἐπειδὴ ἀπέδιδεν αὐτὴν εἰς τὸν δημιουργὸν τῆς φύσεως καὶ παρεδέχετο ὅ,τι ἐφαίνετο καλὸν εἰς τὸν Θεὸν παρὰ ὅ,τι ἤρεσεν εἰς αὐτὴν καὶ ἐφρόντιζε μὲ ποῖον τρόπον θὰ ἠμπορέση νὰ παρηγορήση τὸν ἄνδρα της.

Λοιπόν, ἐπειδή, λέγει «ὁ Κύριος μὲ κατέστησεν ἀνίκανον πρὸς τεκνογονίαν». 385 **A** Πόση εἶναι ἡ σημασία τοῦ ρήματος «συνέκλεισε»; Πόσον ἀποδεικνύει τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀνέκφραστον αὐτοῦ δύναμιν; Δηλαδή, ὅπως ἀκριβῶς ἡμεῖς, λέγει, κλείομεν καὶ ἀνοίγομεν τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ μας, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἐνεργεῖ καὶ ὁ Θεὸς ἐπὶ τῆς φύσεως καὶ μὲ τὴν προσταγήν του σφραγίζει καὶ ἀκινητεῖ αὐτήν, καὶ πάλιν, ὅταν θελήση, τὴν ἐλευθερώνει καὶ τὴν διατάσσει νὰ ἐκτελῇ τὸ ἔργον της. Ἐπειδή, λέγει «ὁ Θεὸς μὲ κατέστησεν ἀνίκανον πρὸς τεκνογονίαν, ἔλα εἰς ἕνωσιν μὲ τὴν δούλην μου, διὰ ν' ἀποκτήσω τέκνον διὰ μέσου αὐτῆς». Γνωρίζω ὅτι ἐγὼ εἶμαι ἡ αἰτία τῆς ἀτεκνίας, δι' αὐτὸ δὲν θέλω νὰ σοῦ στερήσω τὴν χαρὰν ποὺ δίδουν τὰ τέκνα. Πιθανὸν νὰ ὑπωπτεύετο ἡ Σάρα ὅτι δὲν ἦτο αὐτὴ μόνον ἡ αἰτία τῆς ἀτεκνίας, **B** ἀλλὰ νὰ εὐθύνετο δι' αὐτὴν καὶ ὁ πατριάρχης. Δι' αὐτό, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ διαπιστώση τὴν ἀλήθειαν ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα, προσφέρει τὴν δούλην καὶ τὴν ὁδηγεῖ εἰς τὸ ἴδιον τὸ κρεββάτι της, ὥστε νὰ πληροφορηθῇ ἐμπρακτα ἐὰν πρέπει ν' ἀποδίδῃ εἰς τὸν ἑαυτόν της ὁλόκληρον τὴν εὐθύνην τῆς ἀτεκνίας. «Καὶ ὁ Ἄβραμ», λέγει, «ὑπήκουσεν εἰς τὴν συμβουλὴν τῆς Σάρας».[7] Μεγάλη εἶναι ἡ εὐσέβεια τοῦ δικαίου. Διότι αὐτὸ ποὺ εἶπα παραπάνω θὰ τὸ ἐπαναλάβω καὶ τώρα. Ὅτι, δηλαδή, οὔτε

7. Γεν. 16, 2.

προηγουμένως ἐσκέφθη αὐτὸ ὁ πατριάρχης, ἂν καὶ εἶχε φθάσει εἰς βαθὺ γῆρας, καὶ τώρα, ἀφοῦ ἐδέχθη πρόθυμα τὴν συμβουλὴν τῆς Σάρας, ὑπήκουσε, ἀποδεικνύων ὅτι ὄχι ἀπὸ μίαν ἁπλῆν ἐπιθυμίαν, οὔτε ὑποκύπτων εἰς κάποιο πάθος, ἐδέχθη νὰ ἔλθη εἰς ἕνωσιν μὲ τὴν δούλην, C ἀλλὰ προέβη εἰς τὴν πρᾶξιν αὐτὴν διὰ ν' ἀποκτήση διαδόχους.

«Καὶ ἡ Σάρα ἡ γυναῖκα τοῦ Ἄβραμ ἀφοῦ ἐπῆρε τὴν Αἰγυπτίαν δούλην της Ἄγαρ, δέκα ἔτη μετὰ τὴν ἄφιξίν των εἰς τὴν Χαναάν, ἔδωκεν αὐτὴν εἰς τὸν Ἄβραμ ὡς σύζυγόν του».[8] Πρόσεξε τὴν ἀκρίβειαν τῆς Γραφῆς. Δηλαδή, διὰ νὰ μάθωμεν ὅτι οὔτε ὕστερα ἀπὸ τοὺς λόγους αὐτούς, τοὺς ὁποίους τοῦ εἶπεν ἡ Σάρα, δὲν ἔσπευσε μὲ προθυμίαν διὰ νὰ πραγματοποιήση τὴν συμβουλήν. Δι' αὐτὸ καὶ λέγει ἡ Γραφή· «Ἡ Σάρα, ἡ γυναῖκα τοῦ Ἄβραμ, ἀφοῦ ἐπῆρε τὴν Αἰγυπτίαν δούλην της Ἄγαρ». Σχεδὸν μᾶς ἀποδεικνύει ἡ θεία Γραφή, D ὅτι ἠνέχθη ν' ἀναλάβη τὸ ἔργον αὐτό, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ παρηγορήση τὴν σύζυγον καὶ νὰ ὑπακούση εἰς αὐτήν. Καὶ διὰ νὰ μάθης μὲ ἀκρίβειαν τὴν σωφροσύνην καὶ τὴν ἐγκράτειαν τοῦ πατριάρχου προσθέτει ἡ Γραφή· «Ὕστερα ἀπὸ δέκα ἔτη ἀπὸ τότε ποὺ ἐγκατεστάθη μαζὶ μὲ τὸν ἄνδρα της τὸν Ἄβραμ εἰς τὴν Χαναάν». Βέβαια, δὲν ἐσημείωσεν ἄσκοπα καὶ τὸν χρόνον, ἀλλὰ διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ πληροφορηθῶμεν ἐπὶ πόσα ἔτη ἔκανεν ὑπομονὴν ὁ δίκαιος καὶ ὑπέφερε μὲ γενναιότητα τὴν ἀτεκνίαν καί, ἐπειδὴ ἦτο ἀπηλλαγμένος ἀπὸ κάθε πάθος, ἔδειξε μεγάλην ἐγκράτειαν. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθωμεν καὶ κάτι ἄλλο, δι' αὐτὸ ἐπρόσθεσεν· «Ὕστερα ἀπὸ δέκα ἔτη ἀπὸ τότε ποὺ ἐγκατεστάθη μαζὶ μὲ τὸν ἄνδρα της τὸν Ἄβραμ εἰς τὴν Χαναάν». E Δὲν μᾶς ἐγνώρισε, βέβαια, ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς συζυγικῆς των ζωῆς μὲ τοὺς λόγους αὐτούς, ἀλλὰ τὸ χρονικὸν διάστημα, κατὰ τὸ ὁποῖον ἔζησαν μαζὶ εἰς τὴν Χαναάν. Ἀπὸ ποίαν αἰτίαν καὶ διὰ ποῖον σκοπὸν τὸ ἔκανεν αὐτό; Μά, ἐπειδὴ ἀμέσως, μόλις ἔφθασε καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Χαναάν, τοῦ ὑπεσχέθη ὁ φιλάνθρωπος Κύριος ὅτι «θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτὴν ὡς κληρονομίαν εἰς τοὺς ἀπογόνους σου», καὶ πάλιν, ὕστερα ἀπ' αὐτά, μίαν καὶ δύο φορὰς τοῦ ἀνενέωσε τὰς ὑποσχέσεις αὐτάς, διὰ νὰ γνωρίσης, ἀγαπητέ μου, ὅτι, μολονότι ὁ Κύριος ἐπὶ τόσα ἔτη ἀνέβαλλε 386 A καὶ καμμία ἀπὸ

8. Ἔ.ἀ. στ. 3.

τὰς ὑποσχέσεις δὲν ἐπραγματοποιεῖτο, ἐν τούτοις δὲν ἐκλονίζετο ἡ ψυχὴ τοῦ δικαίου αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπρόσεχε περισσότερον τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ, παρὰ τὰς ἰδικάς του σκέψεις καὶ ἐπιθυμίας. Δι' αὐτὸ λέγει· «Ὕστερα ἀπὸ δέκα ἔτη ἀπὸ τότε ποὺ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Χαναάν».

Εἶδες γενναιότητα τῆς ψυχῆς, εἶδες ἄσκησιν τῆς εὐσεβείας, μὲ ποῖον τρόπον βραδύνει καὶ ἀναβάλλει ὁ Κύριος, ἐπειδὴ θέλει νὰ τὸν καταστήση ἐνδοξότερον; Ἐπειδή, δηλαδή, ἐνδιαφέρεται διὰ τοὺς ἰδικούς του ἀνθρώπους, δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ τοὺς δίδη μόνον τὰς δωρεάς του, ἀλλὰ θέλει νὰ τοὺς δοξάζη καὶ νὰ φανερώνη τὴν πίστιν του εἰς ὅλους. Πραγματικά, ἐάν, μόλις τοῦ ὑπεσχέθη ὅτι θὰ δώση τὴν χώραν αὐτὴν ὡς κληρονομίαν εἰς τοὺς ἀπογόνους του, B ἤνοιγε καὶ τὴν μήτραν τῆς Σάρας καὶ τοῦ ἔδιδε τέκνα, τότε οὔτε τὸ θαῦμα θὰ ἦτο τόσον μεγάλο, οὔτε καὶ ἡ πίστις τοῦ δικαίου θὰ ἐγίνετο γνωστὴ εἰς ὅλους. Βεβαίως, ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ καὶ τότε θὰ ἐγίνετο φανερά, διότι, μολονότι τὸ ἐργαστήριον τῆς φύσεως ἦτο νεκρὸν καὶ εἶχε καταστῆ ἄχρηστον πρὸς τεκνοποιΐαν, ἐν τούτοις ὁ Θεὸς μὲ τὴν προσταγήν του θὰ τοῦ ἔδιδε ζωὴν καὶ δύναμιν. Ἀλλ' ὁ πατριάρχης δὲν θὰ ἐφόρει τόσον ἔνδοξον στέφανον, ὅπως τώρα, ὅπου ἐπὶ τόσον χρόνον ἐδοκιμάζετο ἡ ἀρετή του καὶ κάθε ἡμέραν ἐγίνετο πιὸ λαμπρά.

Καὶ διὰ νὰ μάθης ὅτι ὄχι μόνον θέλει νὰ εὐεργετῆ ὁ Θεὸς καὶ νὰ προσφέρη τὰς δωρεάς του, C ἀλλὰ συνηθίζει μαζὶ μὲ αὐτὰς νὰ ἐπιθυμῆ νὰ καταστήση αὐτοὺς ἐνδοξοτέρους, κύτταξε ὅτι τὸ ἴδιον ἔκανε καὶ εἰς τὴν Χαναναίαν[9] καὶ δι' αὐτὸ ἐβράδυνε καὶ ἀνέβαλλε τὴν θεραπείαν, διὰ νὰ μὴ ἱκανοποιήση μόνον τὴν παράκλησίν της, ἀλλὰ νὰ καταστήση αὐτὴν γνωστὴν εἰς ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην. Ὅταν, δηλαδή, ἐπλησίασε τὸν Ἰησοῦν καὶ τὸν ἱκέτευσε λέγουσα· «Ἐλέησόν με, Κύριε, ἡ θυγατέρα μου κατέχεται ἀπὸ δαιμόνιον καὶ ὑποφέρει φρικτά»,[10] δὲν καταδέχεται οὔτε ἀπάντησιν νὰ τῆς δώση ὁ εὐσπλαγχνικὸς καὶ φιλάνθρωπος Θεός, ὁ ὁποῖος πάντοτε προφθάνει τὰς αἰτήσεις μας προτοῦ τὰς διατυπώσωμεν. Καὶ οἱ μὲν μαθηταί, ἐπειδὴ δὲν ἐγνώριζον τί ἐπρόκειτο νὰ γίνη καὶ ὅτι ἀπὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν γυναῖκα αὐτὴν D δὲν ἤθελεν ὁ Ἰησοῦς νὰ παραμείνη κρυμμένος ὁ πνευματικός της θησαυρὸς καὶ

9. Ματθ. 15, 21. ἑξ.
10. Ἔ.ἀ. στ. 22.

δι' αὐτὸ δὲν ἀπαντᾷ εἰς αὐτήν, μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι αὐτοὶ εἶναι εὐσπλαγχνικώτεροι, ἀφοῦ ἐπῆγαν κοντά του, τὸν «παρεκάλουν λέγοντες· «Κάμε της αὐτὸ ποὺ ζητεῖ διὰ νὰ φύγῃ, διότι φωνάζει δυνατὰ ἀπὸ πίσω μας καὶ θὰ μαζευθῇ λαὸς πολύς»,[11] σχεδὸν ὑποδεικνύοντες ὅτι δὲν ὑποφέρουν πλέον τὴν ἐνόχλησίν της. «Κάμε της αὐτὸ ποὺ ζητεῖ», λέγουν, ὄχι ἐπειδὴ ἡ ἀσθένεια εἶναι βαρεῖα, οὔτε ἐπειδὴ ἡ αἴτησις εἶναι δικαιολογημένη, ἀλλὰ νὰ τῆς κάμῃς ὅ,τι θέλει, «ἐπειδὴ φωνάζει δυνατὰ πίσω μας καὶ θὰ μαζευθῇ λαὸς πολύς». Τί ἔκανεν ὅμως ὁ Κύριος; Ἐπειδὴ ἤθελε καὶ τὸν πνευματικὸν θησαυρὸν ἐκείνης ν' ἀποκαλύψῃ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀφ' ἑνὸς μέν, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ τοὺς μαθητὰς νὰ διδάξῃ τὸ πόσον ἀπέχουν ἀπὸ τοῦ νὰ ἔχουν τὴν ἰδίαν φιλανθρωπίαν μὲ αὐτόν, δίδει ἀπάντησιν, ἡ ὁποία ἦτο ἱκανὴ καὶ τὸ μυαλὸ ἐκείνης νὰ θολώσῃ, ἐὰν δὲν εἶχε προσεκτικὴν ψυχήν, E θερμὸν πόθον καὶ ἰσχυρὰν προθυμίαν, καὶ ἐκείνους ν' ἀποτρέψῃ ἀπὸ τὴν μεσολαβητικήν των προσπάθειαν. «Δὲν ἀπεστάλην ἀπὸ τὸν Πατέρα μου», λέγει, «παρὰ διὰ τὰ χαμένα πρόβατα τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ γένους».[12] Ἡ ἀπάντησις αὐτὴ τοὺς μὲν μαθητὰς ἔκανε νὰ παύσουν νὰ παρακαλοῦν διὰ τὴν γυναῖκα, ἐκείνην ὅμως δὲν τὴν ἔκανε πιὸ διστακτική, ἀλλὰ μᾶλλον τῆς ἔδωσε ἀφορμὴν νὰ παρακαλῇ μὲ μεγαλυτέραν θέρμην. Πραγματικά, αὐτὰ εἶναι τὰ γνωρίσματα μιᾶς πονεμένης ψυχῆς, ἡ ὁποία ἔρχεται νὰ παρακαλέσῃ διὰ κάτι μὲ θερμὴν διάθεσιν. Δὲν προσέχει εἰς τίποτε ἀπὸ ὅ,τι τῆς λέγουν, 387 A ἀλλ' ἕνα σκοπὸν ἔχει μόνον, νὰ ἐπιτύχῃ, δηλαδή, ἐκεῖνο ποὺ ἐπιδιώκει. Πρᾶγμα ποὺ ἔκανε καὶ αὐτή. Διότι, ὅταν ἤκουσε τὴν ἀπάντησιν, πάλιν, λέγει ἡ Γραφή, προσεκύνησε αὐτὸν καὶ ἔλεγε· Κύριε ἐλέησόν με.[13] Ἐγνώριζε τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Κυρίου, δι' αὐτὸ ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ κοντά του καὶ νὰ τὸν παρακαλῇ. Ἀλλὰ κύτταξε πάλιν τὴν σοφίαν καὶ τὴν ἐφευρετικότητα τοῦ Κυρίου. Οὔτε καὶ τότε τῆς δίδει τὴν βοήθειάν του, ἀλλὰ τῆς ἀπαντᾷ μὲ μεγαλυτέραν σκληρότητα καὶ τραχύτητα. Διότι ἐγνώριζε τὴν ἀρετὴν τῆς γυναικὸς καὶ δὲν ἤθελε νὰ τὴν εὐεργετήσῃ κρυφά, ἀλλ' ἐπεθύμει καὶ οἱ μαθηταὶ νὰ πληροφορηθοῦν τὴν αἰτίαν τῆς βραδύτητος διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ αἰτήματος αὐτῆς καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι νὰ μάθουν B

11. Ἔ.ἀ. στ. 23.
12. Ἔ.ἀ. στ. 24.
13. Πρβλ. ἔ.ἀ. στ. 25.

τὴν δύναμιν τῆς ἐπιμόνου προσευχῆς καὶ τὴν ἀρετὴν τῆς γυναικός. Λέγει λοιπόν· «Δὲν εἶναι σωστὸν νὰ πάρῃ κανεὶς τὸ ψωμὶ τῶν παιδιῶν καὶ νὰ τὸ ρίψῃ εἰς τὰ σκυλάκια».[14] Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, τὴν σταθερότητα καὶ τὴν ἐπιμονὴν τῆς γυναικός, μὲ ποῖον τρόπον, δηλαδή, καιομένη ἀπὸ τὴν θέρμην τῆς προθυμίας, πετῶσα ἀπὸ τὴν πίστιν εἰς τὸν Θεόν, κόπτουσα τὰ σπλάγχνα της, ὅπως ἠμπορεῖ νὰ εἴπῃ κανείς, ἀπὸ τὴν λύπην της καὶ ἔχουσα μεγάλην ἀγάπην πρὸς τὴν θυγατέρα της, δὲν ἀποκρούει καθόλου τὴν ὑβριστικὴν ἀπάντησιν, ἀλλὰ δέχεται τὴν ὀνομασίαν τοῦ σκύλου, ὁμολογεῖ ὅτι εἶναι σκυλάκι, διὰ νὰ ἠμπορέσῃ ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν ἀγρίαν κατάστασιν τῶν σκύλων καὶ ἀμέσως νὰ συγκαταριθμηθῇ εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ. Λοιπόν, ἄκουσε καὶ τοὺς λόγους τῆς γυναικὸς διὰ νὰ μάθῃς πόσον κέρδος προσφέρει ἡ μακροθυμία τοῦ Θεοῦ. C Διότι ὄχι μόνον δὲν ἀπεμάκρυνε τὴν γυναῖκα ἡ σκληρὴ ἀπάντησις τοῦ Κυρίου, ἀλλ' ἀντιθέτως ἐπολλαπλασίασε τὴν προθυμίαν της. Πραγματικά, ὅταν ἤκουσε αὐτοὺς τοὺς λόγους λέγει· «Ναί, Κύριε· δέχομαι ὅτι εἶμαι σκυλάκι. Διότι καὶ τὰ σπιτίσια σκυλάκια τρώγουν ἀπὸ τὰ ψίχουλα ποὺ πίπτουν ἀπὸ τὸ τραπέζι τῶν κυρίων των».[15] Κατάλαβες διὰ ποῖον λόγον ἔδειξε μέχρι τώρα τὴν μακροθυμίαν του ὁ Κύριος; Μά, διὰ νὰ μάθωμεν τὴν μεγάλην πίστιν τῆς γυναικὸς ἀπὸ τοὺς λόγους της αὐτούς. Διότι πρόσεξε ὅτι ἀμέσως ὁ Κύριος τὴν ἐπήνεσε καὶ τὴν ἐστεφάνωσε, ὅταν εἶπεν· «Ὦ γυναῖκα, ἡ πίστις σου εἶναι μεγάλη».[16] D Μὲ θαυμασμὸν καὶ ἐπαίνους ἀπέλυσεν αὐτήν, ἡ ὁποία κατ' ἀρχὰς οὔτε ἀπάντησιν δὲν ἠξιώθη νὰ λάβῃ ἀπὸ αὐτόν. «Εἶναι μεγάλη ἡ πίστις σου», λέγει. Καὶ πραγματικὰ ἦτο μεγάλη διὰ τὸ γεγονὸς ὅτι, μολονότι μία καὶ δύο καὶ πολλὰς φορὰς ἔβλεπε τὸν Κύριον ν' ἀρνῆται νὰ τῆς ἐκπληρώσῃ τὸ αἴτημά της, ἐν τούτοις δὲν ἀπεγοητεύθη οὔτε παρῃτήθη τῆς προσπαθείας, ἀλλὰ μὲ τὴν καρτερικότητά της κατώρθωσε νὰ τὸν μεταπείσῃ καὶ νὰ δημιουργήσῃ τὰς προϋποθέσεις ὥστε νὰ πραγματοποιηθῇ τὸ θέλημά της. Διότι τῆς ἀπαντᾷ «ἂς γίνῃ εἰς σέ, ὅπως θέλεις».[17]

14. Ἔ.ἀ. στ. 26.
15. Ἔ.ἀ. στ. 27.
16. Ἔ.ἀ. στ. 28.
17. Ἔ.ἀ.

Εἶδες ὅτι αὐτός, ποὺ προηγουμένως οὔτε νὰ τῆς ἀπαντήση δὲν κατεδέχετο, πόσον πλουσιοπάροχος εἶναι τώρα εἰς τὰς δωρεάς; E Διότι ὄχι μόνον ἁπλῶς ἱκανοποίησε τὸ αἴτημά της, ἀλλὰ συγχρόνως τὴν ἐπήνεσε καὶ τὴν ἐστεφάνωσεν. Ὅταν, λοιπόν, εἶπεν, «ὢ γυναῖκα», ἔδειξε τὸ πόσον ἐξεπλάγη ἀπὸ τὴν πίστιν αὐτῆς, ἐνῷ, ὅταν εἶπε «ἡ πίστις σου εἶναι μεγάλη», ἀπεκάλυψεν εἰς ἡμᾶς τὸν πνευματικὸν πλοῦτον τῆς γυναικός. Ἔπειτα λέγει «ἂς γίνη εἰς σέ, ὅπως θέλεις». Ὅ,τι θέλεις, ὅ,τι ἐπιθυμεῖς, αὐτὸ ἀκριβῶς σοῦ προσφέρω. Διότι ἡ τόσον μεγάλη σου καρτερικότης καὶ ἡ ἐπιμονὴ σὲ καθιστᾷ ἀξίαν νὰ ἐκπληρωθῇ τὸ αἴτημά σου. Εἴδατε τὴν σταθερότητα τῆς πίστεως τῆς γυναικός, εἴδατε τὴν αἰτίαν τῆς μακροθυμίας τοῦ Θεοῦ καὶ ἀντελήφθητε ὅτι, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τὴν δοξάση περισσότερον, δι' αὐτὸ ἀνέβαλλε τὴν ἱκανοποίησιν τῆς παρακλήσεώς της;

Ἀλλὰ ἂς ἐπανέλθωμεν, ἐὰν θέλετε, εἰς τὴν προκειμένην ἱστορίαν, διὰ νὰ μάθωμεν ὅτι διὰ κανένα ἄλλον λόγον δὲν ἀνέβαλεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τόσα ἔτη τὴν πραγματοποίησιν τῶν ὑποσχέσεων, 388 A ποὺ ἔδωσεν εἰς τὸν πατριάρχην, παρὰ διὰ νὰ τὰς δώση εἰς αὐτὸν μὲ μεγαλυτέραν λαμπρότητα καὶ συγχρόνως διὰ νὰ καταστήση γνωστὴν εἰς ὅλους τὴν πίστιν τοῦ δικαίου. Διὰ τοῦτο λέγει «Ὕστερα ἀπὸ δέκα ἔτη ἀπὸ τότε ποὺ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Χαναάν», διὰ νὰ καταλάβης πόσος χρόνος ἐπέρασεν ἀπὸ τότε ποὺ ὁ Ἄβραμ ἔλαβε τὰς ὑποσχέσεις. Διότι μόλις ἔφθασεν εἰς τὴν Χαναὰν ἤκουσεν ἀπὸ τὸν Θεόν, ὅτι «εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω ὡς κληρονομίαν τὴν χώραν αὐτήν», ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν παρέλευσιν τόσου χρόνου καὶ ὁ ἴδιος ἔμενε χωρὶς τέκνα καὶ τῆς Σάρας ἡ στείρωσις ἐχειροτέρευεν.

«Καὶ ἡ Σάρα ἔδωκε τὴν Ἄγαρ», λέγει ἡ Γραφή, «εἰς τὸν ἄνδρα της τὸν Ἄβραμ ὡς σύζυγον». Κύτταξε ποῖον ρόλον ἔπαιζεν ἡ εὐσέβεια εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων τῆς παλαιᾶς ἐκείνης ἐποχῆς. B Καὶ οἱ ἄνδρες ἦσαν ἐγκρατεῖς καὶ ἔδιδαν μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν σωφροσύνην καὶ αἱ γυναῖκες ἦσαν ἀπηλλαγμέναι ἀπὸ τὸ πάθος τῆς ζηλοτυπίας. Διότι ἐπίτηδες ἐπαναλαμβάνει συνεχῶς ἡ Γραφὴ «Ἀφοῦ ἡ Σάρα ἐπῆρε τὴν δούλην της Ἄγαρ», καὶ πάλιν «Τὴν ἔδωκεν αὐτὴν ὡς σύζυγον», διὰ νὰ μάθης μὲ πόσην ἀπάθειαν προέβαινεν εἰς τὴν ἐνέργειαν αὐτὴν καὶ πόση μεγάλη ἦτο ἡ εὐσέβεια καὶ τῶν δύο.

«Καὶ ὁ Ἄβραμ», λέγει ἡ Γραφή, «ἔρχεται εἰς ἕνωσιν μὲ τὴν Ἄγαρ, ἡ ὁποία κατέστη ἔγγυος».[18] Κύτταξε μὲ ποῖον τρόπον πληροφορεῖται ἡ Σάρα ὅτι δὲν ὀφείλεται εἰς τὸν δίκαιον ἡ ἀτεκνία της, ἀλλ' ἡ ἰδική της στείρωσις εἶναι ἡ αἰτία αὐτῆς. Διότι ἀμέσως ἡ ἕνωσις ἔφερε τὴν σύλληψιν. C Ἀλλὰ πρόσεξε πάλιν τὴν ἀγνωμοσύνην τῆς δούλης καὶ τὴν ἀσθένειαν τῆς γυναικείας φύσεως, διὰ νὰ μάθης καὶ ἀπὸ τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὴν μεγάλην ἐπιείκειαν τοῦ πατριάρχου. «Καὶ ὅταν ἡ Ἄγαρ», λέγει, ἠσθάνθη ὅτι εἶναι ἔγκυος, ὑπερηφανεύθη καὶ περιεφρόνησε τὴν κυρίαν της Σάραν».[19] Πραγματικά, τέτοιος εἶναι ὁ χαρακτὴρ τῶν δούλων. Ὅταν, δηλαδή, ἀποκτήσουν κάποιαν μικρὰν δύναμιν, δὲν ἀνέχονται νὰ παραμείνουν μέσα εἰς τὸν κύκλον τῆς δικαιοδοσίας των, ἀλλ' ἀμέσως λησμονοῦν τὴν ἰδιότητά των καὶ σπεύδουν νὰ ἐκδηλώσουν τὴν ἀχαριστίαν των. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἔπαθε καὶ ἡ δούλη τῆς Σάρας. Ὅταν, λοιπόν, εἶδε τὸν ὄγκον τῆς κοιλίας της, δὲν ἐσκέφθη, οὔτε τῆς κυρίας της τὴν ἀνέκφραστον εὐσέβειαν, οὔτε τὴν μηδαμινότητα τῆς ἰδικῆς της ἀξίας, D ἀλλὰ κατελήφθη ἀπὸ ἔπαρσιν καὶ ὑπερήφανον φρόνημα καὶ περιεφρόνησε τὴν μεγάλην φροντίδα, ποὺ ἔδειξε δι' αὐτὴν ἡ κυρία της, μέχρι τοῦ σημείου νὰ τὴν ὁδηγήση εἰς τὸ κρεββάτι τοῦ ἀνδρός της.

Τί ἔκανεν ὅμως, ἡ Σάρα; «Εἶπε», λέγει, «πρὸς τὸν Ἄβραμ. Μὲ ἀδικεῖς.[20] Ἐγὼ σοῦ ἔδωσα τὴν δούλην μου εἰς τὴν ἀγκάλην σου. Ἐκείνη, αἰσθανθεῖσα ὅτι εἶναι ἔγγυος, ὑπερηφανεύθη καὶ μὲ περιεφρόνησεν.[21] Ὁ Θεὸς ἂς κρίνῃ μεταξὺ ἐμοῦ καὶ σοῦ, διότι ἀνέχεσαι τὴν διαγωγήν της».[22] Ἐδῶ πρόσεξε, σὲ παρακαλῶ, τὴν ἀνέκφραστον μακροθυμίαν τοῦ δικαίου καὶ τὸν σεβασμόν, τὸν ὁποῖον δεικνύει πρὸς τὴν Σάραν, μὲ τὸ νὰ ζητῇ συγγνώμην διὰ τὴν παράλογον αὐτὴν κατηγορίαν. Διότι αὐτὴ ποὺ μὲ τὰ ἴδια της τὰ χέρια παρέδωσε τὴν δούλην της εἰς τὸν ἄνδρα της ὡς σύζυγον, αὐτὴ ποὺ εἶπεν «ἔλα εἰς ἕνωσιν μὲ τὴν δούλην μου», E αὐτὴ ποὺ ἀπὸ ἰδικήν της θέλησιν καὶ πρωτοβουλίαν τὸν προέτρεψεν εἰς τὴν ἕνωσιν αὐτήν, αὐτὴ ἤλ-

18. Γεν. 16, 4.

19. Ἡ.ἑ. Βλέπε καὶ σημ. 4 τῆς παρούσης ὁμιλίας.

20. Ἡ Σάρα παραπονεῖται πρὸς τὸν Ἀβραάμ, ἐπειδὴ δὲν ἔλαβεν ἀμέσως μέτρα αὐστηρά, ὥστε ν' ἀνακαλέση εἰς τὴν τάξιν τὴν δούλην, εἰς τὴν ὁποίαν, πιθανόν, ὁ Ἀβραὰμ νὰ εἶχε δώσει περισσότερον τοῦ δέοντος θάρρος.

21. Δηλαδή, ἡ συμπεριφορὰ τῆς δούλης ὑπῆρξε προκλητικὴ ἀπέναντι τῆς Σάρρας.

22. Γεν. 16, 5

λαξε γνώμην καὶ λέγει «Μὲ ἀδικεῖς». Μήπως αὐτός, ὦ γυναῖκα, ἔσπευσε νὰ ἔλθῃ εἰς ἕνωσιν μὲ τὴν δούλην; Μήπως ἐκινήθη ἀπὸ ἀσέλγειαν καὶ ἐπραγματοποίησε τὴν πρᾶξιν αὐτήν; Ὑπακούων εἰς ἐσένα καὶ εἰς τὴν συμβουλήν σου, τὸ ἔπραξεν αὐτό. Λοιπόν, ποίαν ἀδικίαν σοῦ ἔκανε ὁ σύζυγός σου; «Ἐγὼ σοῦ ἔδωκα τὴν δούλην μου εἰς τὴν ἀγκάλην σου». Ἐὰν λοιπόν, ὁμολογῇς ὅτι ἡ ἰδία τὴν ἔδωσες καὶ δὲν τὴν ἐπῆρε μὲ ἰδικήν του πρωτοβουλίαν, τότε διὰ ποῖον λόγον τὸν κατηγορεῖς ὅτι σὲ ἀδικεῖ; 389 A Ναί, λέγει. Μολονότι σοῦ τὴν ἔδωσα ἐγώ, ὤφειλες, ὅταν εἶδες τὴν αὐθάδειάν της, νὰ συγκρατήσῃς τὴν ἀπρεπῆ της συμπεριφοράν. Διότι, ὅταν ἀντελήφθη «ὅτι εἶναι ἔγγυος, μὲ περιεφρόνησεν. Ὁ Θεὸς ἂς κρίνῃ μεταξὺ ἐμοῦ καὶ σοῦ, διότι ἀνέχεσαι τὴν διαγωγήν της». Βεβαίως, τὰ λόγια αὐτὰ ταιριάζουν εἰς τὸν χαρακτῆρα τῆς γυναικὸς καὶ εἶναι γνώρισμα τῆς ἀδυναμίας τῆς γυναικείας φύσεως. Δηλαδή, τὰ ἑξῆς λέγει πρὸς αὐτόν. Ἐγὼ μέν, ἐπειδὴ ἤθελα νὰ παρηγορήσω τὴν ἀτεκνίαν σου, ἔδειξα τόσην μεγάλην φροντίδα, ὥστε τὴν δούλην μου μὲ τὰ ἴδια τὰ χέρια μου νὰ σοῦ παραδώσω ὡς σύζυγον καὶ νὰ σὲ παρωθήσω εἰς ἕνωσιν μὲ αὐτήν, σὺ ὅμως ἐνῷ, ὅταν εἶδες ὅτι αὐτὴ ἔγινε πιὸ αὐθάδης, ἐπειδὴ ἔμεινεν ἔγγυος, καὶ ἐγόμισεν ἀπὸ ὑπερηφάνειαν, B ἔπρεπε νὰ τὴν συγκρατήσῃς καὶ νὰ τὴν τιμωρήσῃς διὰ τὴν προσβολὴν ποὺ μοῦ ἔκανε, ἐν τούτοις δὲν τὸ ἔκανες. Ἀλλά, σὰν νὰ ξεχνᾷς ὅλην τὴν προηγουμένην μας ζωήν, ἀνέχεσαι νὰ περιφρονοῦμαι ἐγώ, ποὺ τόσα ἔτη ἔζησα μαζί σου, ἀπὸ τὴν Αἰγυπτίαν δούλην μου καὶ νὰ ἀτιμάζωμαι.

«Ὁ Θεὸς ἂς κρίνῃ μεταξὺ ἐμοῦ καὶ σοῦ». Αὐτὰ εἶναι λόγια ψυχῆς ποὺ κατέχεται ἀπὸ πόνον. Καὶ ἐὰν ὁ πατριάρχης δὲν ἦτο εὐσεβὴς καὶ δὲν ἐδείκνυε μεγάλον σεβασμὸν πρὸς τὴν Σάραν, ἀσφαλῶς, θὰ ἐστενοχωρεῖτο διὰ τὰ λόγια αὐτὰ καὶ θὰ ἐλυπεῖτο διὰ τὴν βαρεῖαν μομφὴν ποὺ ἡ Σάρα διετύπωσεν ἐναντίον του. Ἀλλ' ὁ ἀξιοθαύμαστος αὐτὸς ἄνθρωπος, ἀφοῦ ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν του τὴν ἀδυναμίαν τῆς γυναικείας φύσεως, τὴν συνεχώρησε δι' ὅλα. «Ἂς κρίνῃ ὁ Θεὸς μεταξὺ ἐμοῦ καὶ σοῦ». C Σκέψου, λέγει, ποίαν μεγάλην παραχώρησιν ἔκανα διὰ τὴν ἰδικήν σου παρηγορίαν, ἐπειδὴ ἤθελα νὰ ὀνομασθῇς πατέρας, ἔστω καὶ εἰς γεροντικὴν ἡλικίαν, δι' αὐτὸ καὶ ἐξίσωσα τὴν δούλην μὲ τὸν ἑαυτόν μου. Σύ, ὅμως, ὅταν εἶδες ὅτι αὐτὴ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ γεγονότος ἐφέρετο μὲ ἀχαριστίαν, δὲν μὲ ἐπροστάτευσες, οὔτε μὲ ἀντήμειψες διὰ τὴν συμπάθειαν ποὺ ἔδειξα δι' ἐσένα.

«Ἂς κρίνῃ ὁ Θεὸς μεταξὺ ἐμοῦ καὶ σοῦ». Ἐκεῖνος, λέγει, ὁ ὁποῖος γνωρίζει τὰς κρυφὰς σκέψεις τῆς διανοίας τοῦ καθενός, αὐτὸς θὰ εἶναι δικαστὴς μεταξύ μας, καὶ θὰ μαρτυρήσῃ ὅτι ἐγώ, ἀφοῦ ἐνίκησα κάθε πάθος ζηλοτυπίας, ἐπροτίμησα τὴν ἰδικήν σου παρηγορίαν, παρὰ τὸν ἑαυτόν μου, D καὶ σοῦ ὡδήγησα τὴν δούλην μου εἰς τὸ κρεβάτι σου. Σὺ ὅμως, χωρὶς νὰ λάβῃς τίποτε ὑπ' ὄψιν σου ἀπὸ ὅσα σοῦ ἔκανα, ἐπιτρέπεις εἰς ἐκείνην νὰ ἀντιτάσσῃ τὸν ἐγωϊσμόν της εἰς τὴν ἰδικήν μου συγκατάβασιν, δὲν συγκρατεῖς τὸ θράσος της, οὔτε συνετίζεις τὴν ἀχάριστον δούλην. Τί ἀπαντᾷ, λοιπόν, ὁ ἀδάμας, ὁ γενναῖος ἀθλητὴς τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἀπὸ κάθε περίπτωσιν πλέκει τοὺς στεφάνους τῆς δόξης διὰ τὸν ἑαυτόν του; Ἀποδεικνύων καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὴν ἀρετήν του, κύτταξε τί λέγει πρὸς αὐτήν· «Ἰδού, ἡ δούλη σου εἶναι εἰς τὴν διάθεσίν σου. Μεταχειρίσου αὐτήν, ὅπως σοῦ ἀρέσει».[23] Μεγάλη εἶναι ἡ φιλοσοφία τοῦ δικαίου καὶ πολλὴ τῆς μακροθυμίας του ἡ ὑπερβολή. E Δηλαδή, ὄχι μόνον δὲν ὠργίσθη δι' ὅ,τι τοῦ εἶπεν ἡ Σάρα, ἀλλὰ μὲ μεγάλην συγκατάβασιν τῆς ἀπαντᾷ καὶ λέγει· Ὑποπτεύεσαι ὅτι ἐγὼ εἶμαι αἴτιος τῶν προσβολῶν σου καὶ νομίζεις ὅτι εὐχαριστοῦμαι δι' ὅσα ἔκανεν ἡ δούλη, ἐπειδὴ μίαν φορὰν ἐκοιμήθη εἰς τὸ κρεβάτι μου. Μάθε, ὅμως ὅτι καὶ προηγουμένως, ἐὰν δὲν ἐδεχόμην αὐτὸ διὰ νὰ ὑπακούσω εἰς ἐσένα, δὲν θὰ ἠνεχόμην ποτὲ νὰ ὁδηγήσω τὴν δούλην εἰς τὸ ἰδικόν σου κρεβάτι. Καὶ τώρα, διὰ νὰ πεισθῇς περὶ αὐτοῦ ἀπὸ τὰ γεγονότα, νὰ εὑρίσκεται εἰς τὴν ἐξουσίαν σου. 390 A «Μεταχειρίσου αὐτήν, ὅπως σοῦ ἀρέσῃ». Μήπως σοῦ ἀφήρεσε κανένας τὴν ἐξουσίαν σου; Μὴ σοῦ ἐστέρησε κανένας τὴν κυριαρχίαν ποὺ ἔχεις ἐπ' αὐτῆς; Διότι, ἂν καὶ κατεδέχθην νὰ ἔλθω εἰς ἕνωσιν μὲ αὐτήν, δια-

23. Ἔ.ἀ. στ. 6. Ὁ Ἀβραὰμ διὰ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν διαταραχθεῖσαν εἰρήνην εἰς τὸ σπίτι του, παραδίδει τὴν δούλην Ἄγαρ εἰς τὴν Σάραν, τὴν κυρίαν της.

Ὅσα λέγονται εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ φανερώνουν δύο πράγματα: α) Ἡ Ἁγία Γραφὴ δὲν ἀποκρύπτει τὰς ἀδυναμίας καὶ τὰς ἐλλείψεις καὶ τῶν ἁγιωτέρων προσώπων. β) Ἀποδεικνύει καὶ τὴν ἱστορικότητα καὶ τὴν ἀρχαιότητα ὁλοκλήρου τοῦ περιεχομένου τῆς Γενέσεως. Διότι τὸ δικαίωμα τῆς μεταχειρίσεως τῆς δούλης ὑπὸ τῆς κυρίας της κατὰ βούλησιν ἦτο νόμος ποὺ ἴσχυεν εἰς τὴν Βαβυλῶνα κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τοῦ Ἰακώβ, ὄχι ὅμως καὶ βραδύτερον, περιεχόμενος καὶ εἰς τὸν περίφημον κώδικα τοῦ Χαμμουραμπί, παράγρ. 146. (Βλέπε Ἰωὴλ Γιαννακοπούλου, ἔ.ἀ. σελ. 185).

τηρεῖς τὴν ἐξουσίαν σου ἐπ' αὐτῆς καὶ εὑρίσκεται εἰς τὴν διάθεσίν σου. Ἠμπορεῖς νὰ τὴν τιμωρήσῃς, νὰ τὴν συμβουλεύσῃς, νὰ τῆς ἐπιβάλῃς ποινὰς καὶ τιμωρίας. Ὅ,τι θέλεις καὶ ὅπως σοῦ ἀρέσει, ἔτσι νὰ συμπεριφέρεσαι πρὸς αὐτήν. Μὴ μοῦ προκαλῇς μόνον ζητήματα, μόνον μὴ μοῦ καταλογίζῃς ὅσα ἔπραξεν αὐτὴ μὲ τὴν αὐθάδη διαγωγήν της. Διότι δὲν παρεκινήθην ἀπὸ σαρκικὸν πάθος ἰδικόν μου διὰ νὰ καταδεχθῶ τὴν ἕνωσιν μὲ αὐτήν, ὥστε νὰ προσφέρω εἰς αὐτὴν παράλογον προστασίαν, παρασυρόμενος ἀπὸ τὸ πάθος μου αὐτό. Γνωρίζω τὴν τιμὴν ποὺ ὀφείλω νὰ σοῦ ἀπονέμω, ἐνῷ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος δὲν ἀγνοῶ τῶν ὑπηρετῶν τὴν ἀχαριστίαν. B Δὲν δίδω καμμίαν σημασίαν εἰς αὐτήν, δὲν τὴν φροντίζω καθόλου. Ἕνα εἶναι ἐκεῖνο ποὺ μὲ ἐνδιαφέρει μόνον, τὸ νὰ σὲ κάνω νὰ μὴ αἰσθάνεσαι λύπην καὶ ταραχὴν καὶ νὰ εὑρίσκεσαι εἰς μεγάλην τιμήν, ἀπηλλαγμένη ἀπὸ κάθε πρᾶγμα ποὺ σοῦ προξενεῖ δυσαρέσκειαν.

Αὐτὴ εἶναι ἀληθινὴ οἰκογένεια, αὐτὸς εἶναι ὁ πραγματικὸς ἄνδρας, ὅταν δὲν λεπτολογῇ τοὺς λόγους τῆς γυναικός του, ἀλλά, φερόμενος μὲ συγκατάβασιν διὰ τὴν ἀδυναμίαν τῆς γυναικείας φύσεως, ἕνα πρᾶγμα ἐπιδιώκει νὰ ἐπιτύχῃ, πῶς, δηλαδή, θὰ ἀπομακρύνῃ τὴν λύπην της καὶ θὰ διατηρήσῃ σταθερὰν τὴν μεταξύ των εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν. Ἂς τὰ ἀκούσουν αὐτὰ οἱ ἄνδρες καὶ ἂς μιμηθοῦν τὴν ἐπιείκειαν τοῦ δικαίου καὶ ἂς ἀπονέμουν τὸν ἀνάλογον σεβασμὸν καὶ τὴν τιμὴν πρὸς τὰς γυναῖκάς των καὶ ἂς τὰς φροντίζουν σὰν ἀσθενέστερα σκεύη, C ὥστε νὰ αὐξάνῃ ἡ μεταξύ των ἀγάπη. Διότι αὐτὸ εἶναι ἀληθινὸς πλοῦτος, αὐτὴ ἡ πιὸ μεγάλη περιουσία, ὅταν ὁ ἄνδρας δὲν εὑρίσκεται εἰς διχόνοιαν μὲ τὴν γυναῖκά του, ἀλλά, σὰν νὰ εἶναι ἕνα σῶμα, ἔτσι εἶναι ἑνωμένοι. «Διότι οἱ δύο θὰ γίνουν», λέγει, «μία σάρκα, ἐρχόμενοι εἰς ἕνωσιν μεταξύ των».[24] Οἱ σύζυγοι αὐτοῦ τοῦ εἴδους, εἴτε ζοῦν εἰς τὴν πενίαν, εἴτε εἰς τὴν ἀφάνειαν, θὰ εἶναι πιὸ εὐτυχεῖς ἀπὸ ὅλους, ἐπειδὴ ἀπολαμβάνουν ἀληθινὴν εὐχαρίστησιν καὶ περνοῦν τὴν ζωήν των εἰς διαρκῆ γαλήνην. Ὅπως, βέβαια, ὅσοι στεροῦνται αὐτοῦ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ὁ ἕνας ζηλεύει τὸν ἄλλον καὶ καταστρέφουν τὸ ἀγαθὸν τῆς εἰρήνης, εἴτε κολυμβοῦν μέσα εἰς ἄφθονον πλοῦτον, εἴτε ἔχουν πολυτελῆ τραπέζια, εἴτε κατέχουν μεγάλα ἀξιώματα, ζοῦν τὴν χειροτέραν ζωὴν ἀπὸ ὅλους, D ἀφοῦ κάθε ἡμέραν δημιουργοῦν εἰς βάρος των κύματα καὶ ἀ-

24. Ἔ.ἀ. 2, 24.

νωταραχάς, ἀλληλοϋποπτεύονται καὶ δὲν ἠμποροῦν νὰ νοιώσουν καμμίαν ἡδονήν, ἐπειδὴ ὁ ἐσωτερικὸς πόλεμος συνταράσσει τὰ πάντα καὶ δημιουργεῖ μεγάλην δυσαρέσκειαν μεταξύ των. Ἀλλὰ ἐδῶ δὲν συμβαίνει κάτι τέτοιο. Μά, ὁ πατριάρχης μὲ τὴν μεγάλην του ἀγαθότητα κατεπράϋνε τὸν θυμὸν τῆς συζύγου του καὶ ἐγέμισε τὸ σπίτι του ἀπὸ εἰρήνην μὲ τὸ νὰ δώσῃ εἰς τὴν σύζυγόν του ὁλόκληρον τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς δούλης.

«Καὶ ἡ Σάρα ἐκακοποίησε[25] τὴν Ἄγαρ», λέγει, «ἡ δὲ δούλη ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Σάραν καὶ τὸ σπίτι τοῦ Ἄβραμ».[26] Ἐπειδή, δηλαδή, πιθανὸν νὰ ἐτιμώρησε τὴν αὐθάδειάν της, E δι' αὐτὸ καὶ ἡ δούλη ἐτράπη εἰς φυγήν. Διότι αὐτὴν τὴν συνήθειαν ἔχουν οἱ δοῦλοι. Ὅταν δὲν ἔχουν τὴν δυνατότητα νὰ ἐκδηλώνουν ἐλεύθερα τὸν χαρακτῆρά των, ἀλλ' ἐμποδίζονται εἰς τὰς ἐνεργείας των, ἀμέσως δραπετεύουν ἀπὸ τοὺς κυρίους των καὶ τρέπονται εἰς φυγήν. Ἀλλὰ πρόσεξε ἐν προκειμένῳ πάλιν πόσην βοήθειαν εὑρίσκει ἡ δούλη ἀπὸ τὸν οὐρανόν, διὰ τὴν τιμὴν ποὺ ἀπελάμβανεν ὁ δίκαιος. Ἐπειδή, δηλαδή, περιέφερε μαζί της τὸ σπέρμα τοῦ δικαίου, δι' αὐτὸ καὶ ἀξιοῦται νὰ ἴδῃ τὴν ὀπτασίαν τοῦ ἀγγέλου. 391 A «Διότι ὁ Ἄγγελος Κυρίου εὗρε τὴν Ἄγαρ πλανωμένην εἰς τὴν ἔρημον πλησίον κάποιας πηγῆς ὕδατος ἡ ὁποία εὑρίσκεται εἰς τὸν δρόμον πρὸς τὴν ἔρημον Σούρ».[27] Κύτταξε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, ὅτι δὲν περιφρονεῖ κανένα, ἀλλ' εἴτε εἶναι δοῦλος εἴτε δούλη, ἀποδεικνύει πρὸς ὅλους ἀνεξαιρέτως τὴν πρόνοιάν του, ἀποβλέπων ὄχι εἰς τὴν διαφορὰν τῶν ἀξιωμάτων, ἀλλὰ εἰς τὴν διάθεσιν τῆς ψυχῆς ἑκάστου. Ἐν προκειμένῳ, ὅμως, ὁ ἄγγελος δὲν ἐμφανίζεται χάριν τῆς παιδίσκης, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς τιμῆς ποὺ ἀπέδιδεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν δίκαιον. Διότι, ὅπως εἶπα παραπάνω, ἔπρεπεν αὐτὴ νὰ τύχῃ μεγάλης προνοίας, ἐπειδὴ ἠξιώθη νὰ δεχθῇ τὸ σπέρμα τοῦ δικαίου. «Καὶ ὁ ἄγγελος Κυρίου, ὅταν εὑρῆκεν αὐτήν, εἶπε πρὸς αὐτήν. B Ἄγαρ, δούλη τῆς Σάρας, πόθεν ἔρχεσαι καὶ ποῦ ὑπάγεις;»[28] Πρόσεξε ὅτι καὶ οἱ λόγοι τοῦ ἀγγέλου τῆς ὑπενθυμίζουν

25. Τὸ κείμενον ἔχει «ἐκάκωσεν», τὸ ὁποῖον σημαίνει μᾶλλον ὅτι τὴν ἐσωφρόνισε καὶ τὴν ἐνουθέτησεν.
26. Γεν. 16, 6.
27. Ἔ.ἀ. στ. 7. Ἡ ἔρημος Σοὺρ εὑρίσκεται πλησίον καὶ βορειοανατολικῶς τῆς Αἰγύπτου. Ἡ δούλη φεύγουσα κατευθύνεται πρὸς τὴν Αἴγυπτον, τὴν πατρίδα της, καὶ ἐκάθισεν ὀλίγον κοντὰ εἰς τὴν πηγὴν διὰ νὰ ἀναπαυθῇ καὶ ὕστερα νὰ συνεχίσῃ τὸν δρόμον της.
28. Ἔ.ἀ. στ. 8.

τὴν ἀξίαν της. Διότι διὰ νὰ τὴν καταστήσῃ πιὸ προσεκτικήν, ἀμέσως τὴν προσφωνεῖ μὲ τὸ ὄνομά της καὶ λέγει· «Ἄγαρ». Πραγματικά, συνηθίζομεν κατὰ κάποιον τρόπον νὰ προσέχωμεν περισσότερον εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι μᾶς φωνάζουν μὲ τὸ ὄνομά μας. Ἔπειτα, λέγει· «Δούλη τῆς Σάρας». Τῆς ὑπενθυμίζει, δηλαδὴ τὴν κυρίαν της, ὥστε νὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἀντιληφθῇ ὅτι, καὶ ἂν ἀκόμη πολλὰς φορὰς εἶχε κοιμηθῆ εἰς τὸ κρεββάτι τοῦ Κυρίου της, πάλιν ἦτο ὑποχρεωμένη νὰ θεωρῇ τὴν Σάραν κυρίαν της.

Κύτταξε, λοιπόν, ὅτι ὁ ἄγγελος ἐρωτᾷ, διὰ νὰ τὴν ἀναγκάσῃ νὰ δώσῃ ἀπάντησιν. C Ἀπὸ ποῦ, λέγει, ἔφθασες τώρα εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν ἔρημον καὶ ποῦ κατευθύνεσαι; Δι' αὐτὸ καὶ ὁ ἄγγελος ἐμφανίζεται εἰς αὐτήν, ὅταν ἔφθασεν εἰς τὴν ἔρημον αὐτήν, διὰ νὰ μὴ σχηματίσῃ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι κάποιος τυχαῖος περαστικὸς εἶναι ὁ ἐρωτῶν. Διότι ἦτο ἐρημιὰ καὶ δὲν ὑπῆρχε κανένας ἄλλος. Διὰ νὰ καταλάβῃ, λοιπόν, ὅτι δὲν εἶναι κάποιος ἀσήμαντος αὐτὸς ποὺ ὁμιλεῖ πρὸς αὐτήν, δι' αὐτό, ἀφοῦ ἐνεφανίσθη εἰς τὴν ἔρημον, ἐρωτᾷ αὐτήν. Καὶ ἐκείνη ἀπαντᾷ· «Ἔφυγα ἀπὸ τὴν Σάραν τὴν κυρίαν μου».[29] Κύτταξε ὅτι δὲν ἀρνεῖται ὅτι εἶναι δούλη, ἀλλὰ τὰ ὁμολογεῖ ὅλα ὅπως εἶναι εἰς τὴν πραγματικότητα; Δὲν εἶναι, λέγει, ἄνθρωπος αὐτὸς ποὺ μὲ ἐρωτᾷ, D διὰ νὰ ἠμπορέσω νὰ τὸν ἐξαπατήσω. Διότι ἐπρόφθασε καὶ μὲ ἀπεκάλεσε μὲ τὸ ὄνομά μου καὶ ἀνέφερε καὶ τὴν κυρίαν μου. Συνεπῶς, πρέπει καὶ ἐγὼ νὰ εἴπω ὁλόκληρον τὴν ἀλήθειαν. «Ἔφυγα», λέγει, «ἀπὸ τὴν Σάραν τὴν κυρίαν μου». Πρόσεξε ὅτι λέγει τὸ ὄνομα τῆς κυρίας της, χωρὶς νὰ ἐκδηλώνῃ καμμίαν κακίαν ἐναντίον της. Διότι δὲν εἶπεν ὅτι μοῦ συμπεριεφέρετο μὲ κακίαν οὔτε εἶπεν ὅτι μὲ ἐβασάνισε καὶ ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦσα νὰ ὑποφέρω τὴν σκληρότητά της ἐτράπην εἰς φυγήν. Τίποτε τὸ κακὸν δὲν εἶπεν, ἀλλὰ μόνον τὸν ἑαυτόν της κατηγόρησεν, ὅταν εἶπεν ὅτι ἐδραπέτευσεν.

Ἐγνώρισες τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτῆς; Πρόσεξε τώρα τί εἶπεν ὁ ἄγγελος πρὸς αὐτήν. E «Καὶ ὁ ἄγγελος Κυρίου εἶπε πρὸς αὐτήν. Ἐπίστρεψε εἰς τὴν κυρίαν σου καὶ ταπεινώσου ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν της».[30] Εἰς τὴν φράσιν τῆς δούλης ὅτι «ἐδραπέτευσα ἀπὸ τὴν κυρίαν μου», ὁ ἄγγελος λέγει· «Ἐπίστρεψε», δηλαδή, γύρισε πάλιν εἰς αὐτὴν καὶ μὴ συμπεριφέρεσαι μὲ ἀχαριστίαν πρὸς αὐτήν, ἡ ὁποία τόσον πο-

29. Ἔ.ἀ.
30. Ἔ.ἀ. στ. 9.

λύ σὲ εὐηργέτησεν. Ἔπειτα, ἐπειδὴ ἐξ αἰτίας τῆς ἀλαζονείας καὶ τοῦ ἐγωϊσμοῦ της εἶχεν ἐξοργίσει τὴν κυρίαν της, λέγει ὁ ἄγγελος «καὶ ταπεινώσου ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν της», δηλαδὴ νὰ ὑποταχθῇς εἰς αὐτήν, διότι αὐτὸ εἶναι τὸ συμφέρον σου. Νὰ παραδεχθῇς τὴν δουλείαν, μὴ ἀγνοεῖς τὴν κυριαρχίαν, 392 A μὴ ὑψηλοφρονῇς, μὴ φαντάζεσαι παραπάνω ἀπὸ ὅσον ἀξίζεις. Ταπεινώσου ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν της, δεῖξε μεγάλην ὑποταγήν. Τὰ λόγια αὐτὰ τοῦ ἀγγέλου ἐμαλάκωσαν ἀρκετὰ τὴν ψυχήν της, ἐταπείνωσαν τὸν ἐγωϊσμόν της, ἐχαλιναγώγησαν τὸν θυμόν της, μεγάλην γαλήνην ἔφεραν εἰς τὴν σκέψιν της.

Εἰς τὴν συνέχειαν, διὰ νὰ μὴ νομίσῃ ὅτι τυχαῖα καὶ ἄσκοπα ἠξιώθη νὰ τύχῃ τόσης φροντίδος, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθῃ ὅτι ἐξ αἰτίας τοῦ σπέρματος τοῦ δικαίου εὑρίσκει τόσην περιποίησιν, πρόσεξε μὲ ποῖον τρόπον παρηγορεῖ αὐτήν. στηρίζει τὴν ψυχήν της καὶ τῆς προσφέρει ἱκανοποιητικὴν παραμυθίαν, μὲ ὅσα προσθέτει. B «Καὶ ὁ ἄγγελος Κυρίου εἶπε πρὸς αὐτήν. Θὰ πληθύνω πολὺ τοὺς ἀπογόνους σου, ὥστε λόγῳ τοῦ πλήθους νὰ μὴ δύνανται νὰ ἀριθμηθοῦν».[31] Καὶ αὐτό, λέγει, σοῦ προλέγω, ὅτι οἱ ἀπόγονοί σου θὰ εἶναι τόσον πολλοί, ὥστε δὲν θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀριθμηθοῦν. Συνεπῶς, μὴ σὲ κυριεύῃ ἡ λύπη, μὴ ἀπαγοητεύεσαι, μὴ σὲ πιάνῃ ταραχή, ἀλλὰ νὰ δείξῃς καθολικὴν ὑποταγήν. Διότι, νά, «εἶσαι ἔγγυος, θὰ γεννήσῃς υἱὸν καὶ θὰ τὸν ὀνομάσῃς Ἰσμαήλ».[32] Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς, λέγει, σοῦ προλέγω τὴν γέννησιν καὶ δίδω ἀκόμη καὶ τὸ ὄνομα τοῦ παιδιοῦ ποὺ θὰ γεννηθῇ, διὰ νὰ ἐπανέλθῃς ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτὰς καὶ νὰ διορθώσῃς τὰ σφάλματά σου, ἀφοῦ γνωρίσῃς περισσοτέρας λεπτομερείας. C «Διότι ὁ Κύριος», λέγει, «διετέθη εὐμενῶς ὑπὲρ σοῦ, λόγῳ τῆς θλίψεώς σου αὐτῆς».[33] Ἀπὸ ἐδῶ πληροφορούμεθα πόσον κέρδος δίδουν αἱ θλίψεις καὶ πόσην ὠφέλειαν προσφέρουν αἱ συμφοραί. Ἐπειδή, δηλαδή, ἀνεχώρησε ἀπὸ τὴν κυρίαν της καὶ ἐμεγάλωσεν ἡ λύπη της, περιεκυκλώθη ἀπὸ τὰς θλίψεις, εὑρισκομένη μόνη της μέσα εἰς τὴν ἔρημον καὶ ζῶσα εἰς τὴν στενοχωρίαν, ὕστερα ἀπὸ τόσην εὐημερίαν καὶ τὴν ἄνοδόν της εἰς τὴν θέσιν ποὺ ταιριάζει εἰς τὴν κυρίαν της, δι' αὐτὸ καὶ γρήγορα τῆς ἐδόθη ἡ ἀνάλογος βοήθεια. Αὐτά, λέγει, τὰ ὁποῖα σοῦ ὑπεσχέθην, θὰ πραγματοποιηθοῦν καὶ θὰ γεν-

31. Ἔ.ἀ. στ. 10.
32. Ἔ.ἀ. στ. 11.
33. Ἔ.ἀ.

νήσης υἱὸν καὶ οἱ ἀπόγονοί σου θὰ εἶναι ἀναρίθμητοι, «διότι ὁ Κύριος διετέθη εὐμενῶς ὑπὲρ σοῦ λόγῳ τῆς θλίψεώς σου αὐτῆς».

Συνεπῶς, καὶ ἡμεῖς ἂς μὴ ἀγανακτῶμεν, D ὁσάκις ἀπὸ μίαν κακὴν τροπὴν τῶν πραγμάτων ὑφιστάμεθα ταπείνωσιν. Διότι τίποτε ἄλλο δὲν βοηθεῖ τὴν φύσιν μας, ὅσον ἡ συστολή, τὸ ταπεινὸν φρόνημα καὶ χαλιναγώγησις τῆς ἐπάρσεως τῆς ψυχῆς. Πραγματικά, τότε μᾶς ἀκούει περισσότερον ὁ Κύριος, ὅταν τὸν ἐπικαλούμεθα μὲ λυπημένην ψυχὴν καὶ ταπεινωμένην καρδίαν καὶ ἐπιμένωμεν εἰς τὰς παρακλήσεις μας. «Διότι ὁ Κύριος διετέθη», λέγει, «εὐμενῶς ὑπὲρ σοῦ λόγῳ τῆς θλίψεώς σου αὐτῆς».

Ἐν συνεχείᾳ, προλέγει τὰς ἀσχολίας τοῦ παιδιοῦ ποὺ πρόκειται νὰ γεννηθῇ· «Ὁ υἱός σου αὐτός», λέγει, «θὰ εἶναι ἄνθρωπος τῆς ὑπαίθρου τόσον δυνατός»,[34] ὥστε θὰ στρέφεται ἐναντίον ὅλων E καὶ ὅλοι θὰ στρέφωνται ἐναντίον αὐτοῦ. Καὶ οἱ ἀπόγονοί του θὰ κατοικήσουν ἀνατολικῶς τῶν Ἰσραηλιτῶν».[35] Τῆς προμηνύει ὅτι θὰ εἶναι γενναῖος, πολεμιστὴς καὶ ὅτι θὰ δείξῃ μεγάλην ἐπιμέλειαν διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς. Εἶδες πόσον τιμᾶται ὁ πατριάρχης μὲ ὅσα ἔγιναν εἰς τὴν δούλην; Διότι ἡ πρόνοια δι' αὐτὴν ἀποδεικνύει τὴν εὔνοιαν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν δίκαιον.

Αὐτὰς τὰς συμβουλὰς ἀφοῦ ἔδωσεν ὁ Ἄγγελος εἰς τὴν Ἄγαρ καὶ τῆς ὑπεσχέθη τὰ ὅσα ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν, ἀνεχώρησεν. Ἀλλὰ κύτταξε πάλιν τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς δούλης. 393 A «Ἡ Ἄγαρ», λέγει ἡ Γραφή, «εὐγνωμονοῦσα ἐπεκαλέσθη τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου τοῦ λαλοῦντος πρὸς αὐτὴν καὶ εἶπε. Σὺ εἶσαι ὁ Θεὸς ὁ ρίψας εὐσπλαγχνικὸν βλέμμα πρὸς ἐμὲ τὴν δυστυχισμένην. Ἡ Ἄγαρ ὡμολόγησε καὶ εἶπε. Πραγματικά, ἐνώπιόν μου εἶδα τὸν παρουσιασθέντα εἰς ἐμὲ Κύριον. Διὰ τοῦτο εὐχαριστοῦσα ὠνόμασε τὴν πηγήν· φρέαρ ὅπου εἶδα τὸν Κύριον. Τοῦτο εὑρίσκεται μεταξὺ Κάδης καὶ Βαράχ».[36] Κύτταξε ὅτι καὶ ἡ Ἄγαρ θέλει νὰ διατηρήσῃ συνεχῶς τὴν ἀνάμνησιν τοῦ γεγονότος αὐτοῦ μὲ τὴν ὀνομασίαν ποὺ δίδει εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον. «Διότι ὠνόμασε», λέγει, «τὴν πηγὴν ἐκείνην· φρέαρ ὅπου εἶδα τὸν Κύριον». Εἶδες ὅτι ἡ δούλη σιγὰ - σιγὰ λόγῳ τῆς θλίψεως εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκεται γίνεται πιὸ εὐσεβὴς καὶ ἐκδηλώνει μεγάλην εὐγνωμοσύνην διὰ τὴν γενομένην εἰς αὐτὴν εὐεργεσίαν B καὶ ἐπίστευσεν ὅτι τὴν ἀμείβει ὁ Θεός, ἀφοῦ ἠξιώθη νὰ τύχῃ τόσης φροντίδος; «Καὶ ἡ Ἄγαρ» προσθέτει ἡ Γραφή, «πραγματικὰ ἐγέννησε μετ' ὀλίγον υἱὸν εἰς τὸν Ἄβραμ. Ὁ Ἄβραμ δὲ ὠνόμασε τὸν υἱόν του, τὸν ὁποῖον ἡ Ἄγαρ τοῦ ἐχάρισε, Ἰσμαήλ».[37]

Ἀπὸ τὰ γεγονότα αὐτὰ μανθάνομεν πόσον μεγάλο ἀγαθὸν εἶναι ἡ ἐπιείκεια καὶ πόσην ὠφέλειαν ἠμποροῦμεν νὰ ἀποκομίσωμεν ἀπὸ τὰς θλίψεις. Καὶ τὴν μὲν ἐπιείκειαν γνωρίζομεν ἀπὸ τὴν συμπεριφορὰν ποὺ ἔδειξεν ὁ πατριάρχης πρὸς τὴν Σάραν καὶ κατεπράϋνε τὴν ἀγανάκτησίν της, μὲ τὸ νὰ δώσῃ τὴν δούλην εἰς τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν της καὶ ἔτσι νὰ γεμίσῃ τὸ σπίτι του ἀπὸ εἰρήνην, τὴν δὲ ὠφέλειαν ποὺ δίδουν αἱ θλίψεις ἠμποροῦμεν νὰ τὴν ἴδωμεν ἀπὸ ὅσα συνέβησαν εἰς τὴν δούλην. C Ὅταν, δηλαδή, τὴν ἐπετίμησεν ἡ κυρία της καὶ ἔφυγε μακριά της καὶ ὑπέστη μεγάλην ταλαιπωρίαν, ἀφοῦ μὲ πονεμένην ψυχὴν ἐπεκαλέσθη τὸν Κύριον, ἀμέσως ὑψώθη νὰ ἴδῃ τὸν ἐξ οὐρανοῦ ἀπεσταλμένον. Πραγματικά, διὰ νὰ μάθῃ ὅτι, ἐπειδὴ ἐταπεινώθη καὶ συνεστάλη, ἠξιώθη τῆς μεγάλης αὐτῆς φροντίδος, λέγει πρὸς αὐτὴν ὁ ἄγγελος. «Νά, εἶσαι ἔγγυος. Θὰ γεννήσῃς υἱὸν καὶ θὰ τὸν ὀνομάσῃς Ἰσμαήλ, διότι ὁ Κύριος διετέθη εὐμενῶς ὑπὲρ σοῦ λόγῳ τῆς θλίψεώς σου ταύτης».

Λοιπόν, ἀφοῦ γνωρίζωμεν, ἀγαπητοί μου, ὅτι, ἐὰν εἴμεθα προσεκτικοί, αἱ θλίψεις μᾶς φέρουν πιὸ κοντὰ εἰς τὸν Κύριον καὶ τότε μόνον θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ προσελκύσωμεν τὴν βοήθειάν του, ὅταν μὲ πονεμένην ψυχὴν καὶ θερμὰ δάκρυα προσερχώμεθα εἰς αὐτόν, D ἂς μὴ αἰσθανώμεθα βαθεῖαν λύπην διὰ τὰς θλίψεις μας, ἀλλά, συλλογιζόμενοι τὸ κέρδος ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτάς, νὰ ὑποφέρωμεν μὲ πραότητα ὅλα τὰ θλιβερὰ συμβάντα τῆς ζωῆς μας, καὶ ἀκόμη, ἂς διδασκώμεθα νὰ συμπεριφερώμεθα μὲ ἐπιείκειαν καὶ ἠρεμίαν πρὸς ὅλους μὲν γενικὰ τοὺς συνανθρώπους, πρὸ πάντων ὅμως πρὸς τὰς γυναῖκάς μας. Καὶ νὰ προσέχωμεν πάρα πολύ, ὥστε, εἴτε μᾶς κατηγορήσουν δίκαια εἴτε ἄδικα, νὰ μὴ λεπτολογῶμεν τὰ πράγματα, ἀλλὰ δι' ἕνα μόνον νὰ φροντίζωμεν, νὰ ἐξαφανίζωμεν, δηλαδή, τὰ αἴτια τῆς λύπης καὶ νὰ φέρωμεν εἰς τὸ σπίτι μας ἀπόλυτον εἰρήνην, ὥ-

34. Μὲ ὅσα λέγει ὁ ἄγγελος εἰς τοὺς στίχους 11 καὶ 12 δεικνύει, α) τὴν φύσιν τοῦ ἀπογόνου (υἱός), β) τὸ ὄνομα (Ἰσμαήλ), γ) τὸν χαρακτῆρά του (ἄγροικος ἄνθρωπος) καὶ δ) τὴν πατρίδα του ὅπου θὰ κατοικήσῃ (ἔναντι τῶν ἀδελφῶν του), δηλαδὴ ἀνατολικῶς τῆς Παλαιστίνης

35. Γεν. 16, 12.

36. Ἔ.ά. στ. 13 - 14. Πρὸς νότον τῆς Βηρσαβεὲ καὶ πρὸς δυσμὰς τῆς παραδεδεγμένης Κάδης ὑπάρχει σήμερον φρέαρ, τὸ ὁποῖον οἱ Βεδουῖνοι ὀνομάζουν Moilahhi Hagar. Ἡ ὅλη τοποθεσία εὑρίσκεται βορειοανατολικὰ τῆς χερσονήσου τοῦ Σινᾶ.

37. Ἔ.ά. στ. 15.

οτε καὶ ἡ γυναῖκα νὰ ἀφοσιώνεται εἰς τὸν ἄνδρα της καὶ ὁ ἄνδρας νὰ ἠμπορῇ νὰ καταφεύγῃ πρὸς αὐτήν, σὰν εἰς λιμάνι, ἀπὸ τὰς ἐξωτερικὰς ταραχὰς καὶ τοὺς θορύβους E καὶ κοντά της νὰ εὑρίσκῃ κάθε παρηγορίαν. Διότι ἡ γυναῖκα ἐδόθη εἰς τὸν ἄνδρα διὰ νὰ τὸν βοηθῇ, ὥστε ἀσφαλιζόμενος ὁ ἄνδρας μὲ τὴν συμπαράστασιν τῆς γυναικὸς νὰ ἠμπορῇ νὰ ὑφίσταται τὰ κακὰ ποὺ τοῦ συμβαίνουν. Πραγματικά, ἐὰν εἶναι ἐνάρετος καὶ μετρημένη, δὲν θὰ προσφέρῃ μόνον εἰς τὸν ἄνδρα τὴν παρηγορίαν ἀπὸ τὴν συγκατοίκησιν, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλας τὰς ἄλλας ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς θὰ ἀποδείξῃ πόσον εἶναι ἀπαραίτητος ἡ παρουσία της, ἐλαφρύνουσα καὶ διευκολύνουσα τὰ πάντα εἰς αὐτόν, χωρὶς νὰ τὸν ἀφήνῃ νὰ ἀντιλαμβάνεται, οὔτε τὰς ἐξωτερικὰς οὔτε τὰς εἰς τὴν οἰκογένειαν καθ' ἡμέραν συμβαινούσας δυσκολίας. Ἀλλά, σὰν ἄριστος κυβερνήτης, 394 A ἔτσι θὰ γαληνέψῃ τὴν τρικυμίαν τῆς ψυχῆς του μὲ τὴν ἰδικήν της σοφίαν καὶ μὲ τὴν σύνεσίν της θὰ τοῦ δώσῃ μεγάλην παρηγορίαν.

Ὅσοι, λοιπόν, σύζυγοι εἶναι συνδεδεμένοι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δὲν ἠμπορεῖ πλέον κανένα δυσάρεστον τῆς παρούσης ζωῆς νὰ τοὺς λυπήσῃ, οὔτε νὰ τοὺς ἀφαιρέσῃ τὴν χαράν των. Διότι, ὅταν ὑπάρχῃ ὁμόνοια, εἰρήνη καὶ δεσμὸς ἀγάπης μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικός, τότε εἰς αὐτοὺς συσσωρεύονται ὅλα τὰ ἀγαθὰ καὶ θὰ καταστοῦν ἀπρόσβλητοι ἀπὸ κάθε ἐπιβουλήν, σὰν νὰ εἶναι ὠχυρωμένοι πίσω ἀπὸ κάποιο μεγάλο καὶ ἀπόρθητον τεῖχος, δηλαδή, μὲ τὴν ὁμόνοιαν ποὺ χαρίζει ὁ Θεός. Αὐτὴ θὰ τοὺς κάνῃ πιὸ ἰσχυροὺς καὶ ἀπὸ τὸν ἀδάμαντα, αὐτὴ θὰ τοὺς καταστήσῃ πιὸ σκληροὺς καὶ ἀπὸ τὸν σίδηρον, αὐτὴ θὰ τοὺς προστατεύσῃ πιὸ ἀποτελεσματικὰ ἀπὸ κάθε πλοῦτον καὶ περιουσίαν, B αὐτὴ θὰ τοὺς ἀνεβάσῃ εἰς τὴν πιὸ μεγάλην δόξαν, αὐτὴ θὰ τοὺς δώσῃ μὲ μεγάλην ἀφθονίαν τὴν εὔνοιαν τοῦ Θεοῦ.

Ὅθεν, σᾶς παρακαλῶ, νὰ μὴ θεωρῶμεν τίποτε πολυτιμότερον ἀπὸ αὐτήν, ἀλλὰ νὰ κάνωμεν καὶ νὰ ἐνεργῶμεν τὰ πάντα, ὥστε νὰ ὑπάρχῃ γαλήνη καὶ εἰρήνη εἰς τὴν οἰκογένειαν. Διότι τότε τὰ παιδιὰ ποὺ θὰ γεννηθοῦν θὰ μιμηθοῦν τὴν ἀρετὴν τῶν γονέων των, οἱ ὑπηρέται ἐπίσης θὰ τοὺς ἀκολουθήσουν εἰς τὸ καλόν, ἡ οἰκογένεια θὰ προοδεύσῃ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως καὶ μεγάλη θὰ εἶναι ἡ εὐημερία τῶν πραγμάτων. Πραγματικά, ὅταν προτιμῶμεν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, C ὅλα τὰ ἄλλα θὰ ἔλθουν κατὰ φυσικὴν ἀκολουθίαν καὶ δὲν θὰ δοκιμάσωμεν καμμίαν λύπην, διότι

ἡ ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ θὰ μᾶς χορηγῇ τὰ πάντα μὲ ἀφθονίαν. Λοιπόν, διὰ νὰ ζῶμεν χωρὶς λύπην τὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ νὰ προσελκύσωμεν εἰς μεγαλύτερον βαθμὸν τὴν εὔνοιαν τοῦ Θεοῦ, ἂς προσκολληθῶμεν εἰς τὴν ἀρετήν, ἂς φροντίζωμεν νὰ φέρωμεν εἰς τὸ σπίτι μας τὴν ὁμόνοιαν καὶ τὴν εἰρήνην, ἂς ἐνδιαφερώμεθα διὰ τὴν εὐκοσμίαν τῶν παιδιῶν μας, ἂς ἐπιμελώμεθα τὸν χαρακτῆρα τῶν ὑπηρετῶν μας, ὥστε, ἀφοῦ δι' ὅλα αὐτὰ λάβωμεν πλουσίας ἀμοιβάς, ν' ἀξιωθῶμεν νὰ ἀποκτήσωμεν καὶ τὰ ὑπεσχημένα ἀγαθά, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, τὸ κράτος, ἡ τιμὴ τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΕΝΑΤΗ

«ΟΤΑΝ ΔΕ Ο ΑΒΡΑΜ ΕΓΙΝΕΝ ΕΝΕΝΗΝΤΑ ΕΝΝΕΑ ΕΤΩΝ, ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΘΗ Ο ΘΕΟΣ ΕΙΣ ΑΥΤΟΝ».[1]

Εἴδατε, ἀγαπητοί μου, ὅτι τίποτε ἀπὸ ὅσα περιέχονται εἰς τὴν θείαν Γραφὴν δὲν εἶναι περιττόν; Εἴδατε μὲ ποῖον τρόπον σᾶς παρουσίασα χθὲς τὰ σχετιζόμενα μὲ τὴν Ἄγαρ γεγονότα καὶ τὴν δραπέτευσιν αὐτῆς ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Ἀβραμ 394 E καὶ πόσην ὠφέλειαν ἐπήραμε ἀπὸ ἐκεῖ; Διότι ἐμάθαμε τὴν μεγάλην ἐπιείκειαν τοῦ πατριάρχου, τὸ μέγεθος τῆς σωφροσύνης του, τὸν σεβασμὸν ποὺ ἔδειξε πρὸς τὴν Σάραν, ἐπειδὴ ἐθεώρησε τὴν ὁμόνοιαν πρὸς αὐτὴν πολυτιμοτέραν ἀπὸ κάθε ἄλλο πρᾶγμα. Εἴδαμε τὴν ἀνέκφραστον φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος διὰ τὴν τιμὴν ποὺ ἀπέδιδεν εἰς τὸν δίκαιον, ὄχι μόνον ἐπανέφερε τὴν Ἄγαρ, ἡ ὁποία ἐπλανᾶτο εἰς τὴν ἔρημον, ἀφοῦ ἀπέδρασε φοβουμένη τὴν κυρίαν της, ἀλλὰ ἐχάρισε καὶ τὴν γέννησιν τοῦ Ἰσμαήλ, προσφέρων μὲ τὸ γεγονὸς αὐτὸ μεγάλην παρηγορίαν εἰς τὸν δίκαιον καὶ ἀμείβων αὐτὸν διὰ τὴν τόσον μεγάλην ὑπομονήν του. Καὶ ὅταν ἐγεννήθη ὁ Ἰσμαήλ, 395 A ἐπειδὴ ἡ θεία Γραφὴ ἤθελε νὰ μᾶς φανερώση τὴν ἡλικίαν τοῦ πατριάρχου, μᾶς ἀνέφερε καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν, ὅταν εἶπεν, ὅτι «ὅταν ἐγεννήθη ὁ Ἰσμαήλ, ὁ Ἄβραμ ἦτο ὀγδοήκοντα ἓξ ἐτῶν».[2] Λοιπόν, ἂς ἴδωμεν τί ἐπηκολούθησε, διὰ νὰ γνωρίσωμεν πάλιν ἀπὸ τὴν συνέχειαν τῶν γεγονότων καὶ τοῦ δικαίου τὴν μεγάλην ὑπομονὴν καὶ τοῦ Κυρίου τὴν ἀνέκφραστον καὶ ὑπερβολικὴν φιλανθρωπίαν. Θὰ γνωρίσωμεν δὲ μὲ ἀκρίβειαν, ἐὰν κατορθώσωμεν νὰ μάθωμεν πάλιν τὰ ἔτη τῆς ζωῆς τοῦ δικαίου, καὶ κατὰ ποῖον τρόπον ἐπακτοποίει ὁ ἀγαθὸς Θεὸς τὰ γεγονότα ποὺ ἀνεφέροντο εἰς αὐτόν, δοκιμάζων εἰς κάθε περίπτωσιν τὴν σταθερότητα τῆς πίστεως τοῦ δούλου του B καὶ ἀποκαλύπτων τὴν θεοφιλῆ του διάθεσιν. Ὁ Θεός, βέβαια, ἐγνώριζε καλὰ ἐκ τῶν

1. Γεν. 17, 1.
2. Ἔ.ἀ. 16, 16. Συνεπῶς, μεταξὺ τῶν γεγονότων τοῦ 16 κεφ. καὶ τῶν τοιούτων τοῦ 17 μεσολαβοῦν 13 χρόνια.

προτέρων τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ δούλου του, ἤξερε τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς του καὶ ἐγνώριζε μὲ ἀκρίβειαν τὸν μαργαρίτην. Ἐπειδή, ὅμως, ἤθελε νὰ τὸν καταστήση γνωστὸν καὶ εἰς ὅλους τοὺς τότε παρευρισκομένους, ὥστε καὶ εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεὰς ἡ ἀρετὴ τοῦ δικαίου νὰ γίνη παράδειγμα πρὸς μίμησιν εἰς τοὺς ἐπιθυμοῦντας, διὰ τοῦτο ὀλίγον κατ' ὀλίγον φανερώνει τὸν πλοῦτον τῆς ψυχῆς τοῦ δικαίου, διὰ νὰ διδασκώμεθα καὶ ἡμεῖς νὰ μὴ δυσπιστῶμεν εἰς τὰς ὑποσχέσεις ποὺ μᾶς δίδει ὁ Θεός, οὔτε νὰ δυσανασχετῶμεν ἀπὸ τὴν ἀναβολὴν τῆς ἐκπληρώσεως αὐτῶν, ἀλλὰ νὰ ἔχωμεν μεγαλυτέραν ἐμπιστοσύνην εἰς τὰ μὴ βλεπόμενα παρὰ εἰς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀντιλαμβανόμεθα διὰ τῆς ὁράσεως καὶ ἐγγίζομεν μὲ τὰ χέριά μας, C ἀφ' ὅσον μᾶς δίδει τὴν ὑπόσχεσιν ὁ Κύριος τοῦ Σύμπαντος. Καὶ πρέπει νὰ γνωρίζωμεν καλῶς ὅτι δὲν εἶναι ποτὲ δυνατὸν νὰ διαψευσθοῦν αἱ ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ. Ἀλλά, καὶ ἂν ἀκόμη μὲ τὴν πάροδον τῶν χρόνων συμβῆ κάτι ἀντίθετον πρὸς τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ, οὔτε τότε πρέπει νὰ κλονίζεται κανείς, ἀλλὰ νὰ γνωρίζη τὴν πανσοφίαν καὶ τὴν παντοδυναμίαν τοῦ ὑποσχεθέντος Θεοῦ καὶ ὅτι ὅλα ὑποχωροῦν καὶ ὑποτάσσονται εἰς Αὐτόν, ὅταν θελήση νὰ πραγματοποιήση ὅσα ἔχει σκεφθῆ. Διότι ἠμπορεῖ νὰ προσφέρη ἀκόμη καὶ ὑπερφυσικὰς δωρεάς, ἀφοῦ εἶναι ὁ Κύριος καὶ ὁ Δημιουργὸς τῆς φύσεως. Ἂς μὴ ἀσχολούμεθα λοιπόν, D ὑπερβολικὰ μὲ ὅσα πραγματοποιεῖ ὁ Θεός, ἔχοντες ὡς κριτήριον τὴν ἀδυναμίαν μας, οὔτε νὰ δυσπιστῶμεν δι' αὐτὰ στηριζόμενοι εἰς τὴν φυσικὴν ἀκολουθίαν τῶν πραγμάτων, ἀλλά, ὡσὰν εὐγνώμονες δοῦλοι, γνωρίζοντες τὴν ὑπέρμετρον δύναμιν τοῦ Κυρίου μας, ἂς πιστεύωμεν εἰς τὰς ὑποσχέσεις Του, ὑπερνικῶντες τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν μας. Τοιουτοτρόπως καὶ ὅσα μᾶς ὑπεσχέθη θὰ ἐπιτύχωμεν καὶ θὰ ἀπολαύσωμεν τὴν εὔνοιάν του καὶ ἀναλόγως πρὸς τὰς δυνάμεις μας θὰ τιμήσωμεν τὸν Θεόν. Ἀσφαλῶς ἡ μεγαλυτέρα τιμή, τὴν ὁποίαν ἀποδίδομεν εἰς τὸν Θεὸν εἶναι αὐτή, δηλαδὴ τὸ νὰ ἔχωμεν ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν δύναμίν του καὶ ὅταν ἀκόμη, ὅσα συμβαίνουν εἶναι ἀντίθετα, πρὸς ὅσα διὰ τῶν σωματικῶν ὀφθαλμῶν βλέπομεν. Καὶ διατί παραξενεύεσαι, ἂν τὸ νὰ μὴ ἀμφιβάλλωμεν E εἶναι μεγίστη τιμὴ προκειμένου καὶ περὶ τοῦ Θεοῦ; Ἀκόμη καὶ μεταξὺ τῶν συνανθρώπων μας, ἐὰν δὲν ἀμφιβάλλωμεν, ὅταν μᾶς ὑπόσχωνται κάτι ἀπὸ αὐτὰ τὰ φθαρτὰ καὶ πρόσκαιρα πράγματα, ἀλλ' ἐλπίζωμεν μὲ θάρρος εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος μᾶς ὑ-

πόσχεται, κάθε ἕνας θεωρεῖ ὅτι τοῦ ἀποδίδεται ἡ μεγίστη αὐτὴ τιμή, τὸ ὅτι, δηλαδή, ἡμεῖς δὲν ἐδείξαμεν ἀμφιβολίας, ἀλλ' ἠλπίσαμεν μὲ θάρρος εἰς τὰς ὑποσχέσεις του. Ἐὰν λοιπὸν συμβαίνῃ αὐτὸ καὶ διὰ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, τὰ ὁποῖα πολλὰς φορὰς μεταβάλλονται, ἢ ἕνεκα ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθοῦν αἱ ἀποφάσεις, πολὺ περισσότερον ὀφείλομεν διὰ τὰς θείας ὑποθέσεις νὰ ἐλπίζωμεν μὲ θάρρος εἰς τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ, ἔστω καὶ ἂν ἔχῃ μεσολαβήσει πολὺς χρόνος διὰ τὴν πραγματοποίησίν των.

Λοιπόν, αὐτά, τώρα, δὲν ἐλέχθησαν ἀπὸ ἐμὲ χωρὶς αἰτίαν, 396 A ἀλλὰ διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ μάθωμεν, ὅταν ἐξετάσωμεν τὴν ἀρχὴν τῶν ὅσων ἐκτίθενται εἰς ἡμᾶς, ὅτι ὁ φιλάνθρωπος Θεός, θέλων νὰ καταστήσῃ εἰς ὅλους γνωστὸν τὸν πατριάρχην, ἐπιδεικνύει τὴν μεγάλην του μακροθυμίαν ἐπὶ τόσα πολλὰ ἔτη. Καὶ ὁ δίκαιος Ἀβραὰμ δὲν δυσανασχετεῖ, δὲν γίνεται δυσκίνητος ἕνεκα τῆς ἀποστάσεως, δὲν παραιτεῖται, ἀλλὰ δι' ὅλων του τῶν προσπαθειῶν ἐπιδεικνύει τὰ θεοφιλῆ του φρονήματα, ἐνισχυόμενος μὲ τὰς καλυτέρας ἐλπίδας. Θὰ γνωρίσωμεν δὲ μὲ ἀκρίβειαν τὸ μέγεθος τῆς ἀρετῆς τοῦ πατριάρχου, ἐὰν πληροφορηθῶμεν πόσος χρόνος ἐμεσολάβησε. Βέβαια, ὅλα αὐτὰ θὰ μᾶς τὰ διδάξῃ μὲ σαφήνειαν ὁ μακάριος Μωϋσῆς φωτιζόμενος ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

B Τί λέγει λοιπὸν αὐτός; Ὅταν ὁ Ἀβραὰμ ὑπήκουσε εἰς τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀφοῦ ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὴν Χαρρὰν κατηυθύνθη εἰς τὴν γῆν Χαναάν, ἦτο ἑβδομήκοντα πέντε ἐτῶν. Καὶ ἀμέσως, ἀφοῦ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν γῆν Χαναάν, ὑπεσχέθη εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς ἀπογόνους του ὅτι θὰ τοῦ δώσῃ ὁλόκληρον τὴν γῆν, καὶ ὅτι θὰ ἀναδείξῃ τόσον πολυαρίθμους τοὺς ἀπογόνους του, ὥστε νὰ μὴ ἀριθμοῦνται, ὅπως ἀκριβῶς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης καὶ οἱ ἀστέρες. Καὶ ὕστερα ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὑπόσχεσιν συνέβησαν ἐν τῷ μεταξὺ πολλὰ γεγονότα εἰς τὸν δίκαιον, δηλαδὴ ἡ μετάβασις εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐξ αἰτίας τῆς πείνης, ἡ ἁρπαγὴ τῆς Σάρας καὶ ἀμέσως κατόπιν ἡ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ φροντίς. C Καὶ πάλιν, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐπιστροφὴν ἀπὸ ἐκεῖ, ἡ γενομένη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Γεράρων προσβολὴ πρὸς τὴν Σάραν καὶ ἀμέσως ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ παρασχεθεῖσα προστασία.[3] Καὶ ἐνῷ ὁ δίκαιος ἔβλεπε νὰ συμβαίνουν ὅ-

3. Πρβλ. Γεν. 20 ἑξ. καὶ ὁμιλίαν 45ην εἰς τὴν Γένεσιν.

λα αὐτὰ εἰς αὐτὸν μετὰ τὴν δοθεῖσαν ἐκείνην ὑπόσχεσιν τοῦ Θεοῦ, δὲν ἐκλονίσθη ἡ ἀφοσίωσίς του, οὔτε ἐξήταζε διὰ ποῖον λόγον αὐτός, ὁ ὁποῖος ἔλαβε τέτοιαν ὑπόσχεσιν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καθημερινῶς περιπίπτει εἰς τόσον πολλοὺς καὶ ποικίλους πειρασμοὺς καὶ ἐπὶ τόσον μεγάλο χρονικὸν διάστημα παραμένει ἄτεκνος. Ἀλλὰ καὶ ἔμεινεν ἱκανοποιημένος καὶ ἐδέχετο μετ' εὐχαριστήσεως τὰς ἀποφάσεις τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ἦτο φιλόθεος καὶ δὲν ἠνείχετο νὰ ὑποβάλῃ εἰς ἔρευναν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἰδικῆς του σκέψεως ὅσα ἐγίνοντο ἀπὸ τὸν Θεόν.

D Καὶ ὕστερα ἀπὸ δέκα ἔτη ἀποκτᾷ τὸν Ἰσμαήλ, τὸν γεννηθέντα ἀπὸ τὴν Ἄγαρ, καὶ ἐνόμιζε, λοιπόν, ὅτι διὰ τοῦ Ἰσμαὴλ ἐκπληροῦται ἡ ὑπόσχεσις τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτόν. «Διότι ἦτο ὁ πατριάρχης», λέγει, «ὀγδοήκοντα ἓξ ἐτῶν, ὅταν ἐγεννήθη ὁ Ἰσμαήλ». Ἀλλ' ὁ φιλάνθρωπος Θεός, ἀφοῦ ἐξήσκησε τὴν ὑπομονὴν τοῦ δικαίου πατριάρχου ἐπὶ δέκα τρία ἐπὶ πλέον ἔτη,[4] τότε πραγματοποιεῖ τὴν ὑπόσχεσίν του. Διότι γνωρίζει καλὰ ὅτι ἡ ἀρετὴ τοῦ δικαίου Ἀβραὰμ ἀνεδείχθη λαμπροτέρα καὶ ἐνδοξοτέρα διὰ τῆς ἐπὶ μακρὸν χρόνον δοκιμασίας, ὅπως ἀκριβῶς καθαρίζεται ὁ χρυσὸς εἰς τὸ χωνευτήριον· «Ὅταν ἔγινεν ὁ Ἄβραμ ἐνενήκοντα ἐννέα ἐτῶν», λέγει, E «Παρουσιάσθη πάλιν ὁ Θεὸς εἰς αὐτόν». Καὶ ἕνεκα ποίου ἔδειξε μακροθυμίαν ἐπὶ τόσον χρονικὸν διάστημα; Ὄχι μόνον διὰ νὰ γνωρίσωμεν καλὰ τὴν ὑπομονὴν τοῦ δικαίου καὶ τὴν μεγάλην ἀρετήν, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ἴδωμεν τὴν ὑπερβολικήν του δύναμιν. Διότι, ὅταν τὸν ἐγκατέλειψεν ἡ φυσικὴ ἱκανότης καὶ ἦτο πλέον ἄχρηστος διὰ νὰ τεκνοποιήσῃ ἐπειδὴ τὰ μέλη τοῦ σώματός του εἶχαν μαρανθῆ τελείως καὶ ἀπὸ τὸ γῆρας εἶχαν νεκρωθῆ, τότε, ἀποκαλύπτων καὶ τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου καὶ δεικνύων τὴν ὑπερφυσικήν του δύναμιν, πραγματοποιεῖ τὰ τῆς ὑποσχέσεώς του. Ἀλλ' εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἀκούσωμεν καὶ τοὺς λόγους, οἱ ὁποῖοι ἐλέχθησαν ἀπὸ τὸν Θεὸν πρὸς τὸν Ἄβραμ. 397 A «Ὅταν ἔγινεν ὁ Ἀβραὰμ ἐνενήκοντα ἐννέα ἐτῶν», λέγει, «παρουσιάσθη εἰς αὐτὸν ὁ Θεὸς καὶ τοῦ εἶπεν· Ὅταν δὲ ἀκούσῃς «ὤφθη»,[5] μὴ νομίσῃς κάτι ἀνάξιον λόγου, οὔτε ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ αἰσθητὴ διὰ τῶν σωματικῶν ὀφθαλμῶν ἡ θεία καὶ ἄφθαρτος ἐκείνη δύναμις, ἀλλὰ νὰ τὰ ἐννοῇς ὅλα μὲ εὐσέβειαν. Εἶπε λοιπὸν ὁ Μωϋσῆς ὅτι παρουσιάσθη εἰς αὐτὸν ὁ Θεός, ἀντί, δηλα-

4. Βλέπε σημ. 2. τῆς παρούσης ὁμιλίας.
5. Λέξις τοῦ κειμένου.

δή, νὰ εἴπῃ, ὅτι ἠξίωσεν αὐτὸν τῆς ἐπισκέψεώς του καὶ τὸν ἐθεώρησεν ἄξιον τῆς παρ' αὐτοῦ θείας φροντίδος καὶ συνδιαλέγεται μαζί του μὲ πολλὴν συγκατάβασιν καὶ λέγει· «Ἐγώ εἶμαι ὁ Θεός σου. Γίνου εὐάρεστος ἐνώπιόν μου καὶ ἄμεμπτος, διότι μεταξὺ ἐμοῦ καὶ σοῦ ὑπογράφεται συμφωνία, ὅτι θὰ σὲ πληθύνω πάρα πολύ. Ὁ Ἄβραμ εὐγνωμονῶν τὸν Θεὸν ἔπεσε πρηνὴς καταγῆς».[6] B Ὑπῆρξε μεγάλη ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ δικαίου, ἀλλὰ καὶ ἡ φιλανθρωπία τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτὸν ἦτο ὑπερβολική. Διότι εἶπεν «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός σου», σχεδὸν λέγων ὅτι ἐγὼ εἶμαι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος μέχρι σήμερα διηυθέτησα ποικιλοτρόπως τὰς ὑποθέσεις σου, ὅτι ἐγὼ εἶμαι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος σὲ ὡδήγησα ἐδῶ, ἀφοῦ σὲ ξεσήκωσα ἀπὸ τὴν πατρίδα σου, ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὁ ἀναδειχθεὶς ὑπέρμαχός σου εἰς πᾶσαν ἐποχήν, καὶ ὁ ὁποῖος σὲ κατέστησα ἀνώτερον ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους σου, καὶ δὲν τοῦ εἶπεν ἁπλῶς ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός, ἀλλὰ τοῦ εἶπεν «ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός σου». Παρατήρησε τὴν μεγάλην ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, C κατὰ ποῖον τρόπον καὶ δι' αὐτῆς τῆς προσθήκης ἐπιδεικνύει τὴν πατρικὴν στοργὴν πρὸς τὸν δίκαιον Ἀβραάμ. Διότι ὁ Θεὸς ὁλοκλήρου τῆς οἰκουμένης, ὁ δημιουργὸς τῶν ὅλων, ὁ ποιητὴς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς εἶπεν· «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός σου». Εἶναι μεγάλο τὸ μέγεθος τῆς τιμῆς τὴν ὁποίαν ἀποδίδει εἰς τὸν δίκαιον Ἀβραάμ. Κατὰ παρόμοιον τρόπον συνηθίζει νὰ ὁμιλῇ καὶ πρὸς τοὺς προφήτας. Διότι ὅπως ἀκριβῶς τώρα αὐτός, ὁ ὁποῖος εἶναι κοινὸς εἰς ὅλους Κύριος, καταδέχεται νὰ προσφωνῆται ἀπὸ τὸν ὑπηρέτην του. Θὰ τὸν εὕρωμεν δὲ ἀργότερα νὰ λέγῃ, «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τοῦ Ἰακώβ»,[7] τοιουτοτρόπως καὶ οἱ προφῆται συνηθίζουν νὰ λέγουν: «Ὦ Θεέ μου, Θεέ μου», χωρὶς νὰ θεωροῦν τὴν κυριαρχίαν του ἰδικήν των ἀποκλειστικότητα, ἀλλὰ ἀποδεικνύοντες καὶ αὐτοὶ τὸν ἀκατάσχετον πόθον των πρὸς Αὐτόν. D Βεβαίως, ὅμως, δὲν εἶναι καθόλου παράδοξον τὸ νὰ πράττουν τοῦτο ἄνθρωποι· ὅταν ὅμως πράττῃ τοῦτο δι' ἀνθρώπινα πράγματα ὁ ἴδιος ὁ Θεός, αὐτὸ εἶναι τὸ πρωτοφανὲς καὶ παράδοξον. Ἀλλ' ἂς μὴ θαυμάζωμεν, ἀγαπητοί, καὶ ἂς ἀκούσωμεν νὰ λέγῃ ὁ προφήτης· «Εἶναι ἀνώτερος ἕνας πράττων τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, πάρα ἀμέτρητοι ἁμαρτωλοί».[8] Καὶ ἂς ἀκούσωμεν πάλιν νὰ λέγῃ ὁ

6. Γεν. 17, 1-3.
7. Ἐξόδ. 3, 6.
8. Σοφ. Σειρ. 16, 3.

μακάριος Παῦλος· «Περιεφέροντο ὡς πλανόδιοι ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ἔχοντες ὡς ἐνδύματα δέρματα προβάτων καὶ αἰγῶν, στερούμενοι, θλιβόμενοι καὶ κακοπαθοῦντες· πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἁγίους ἄνδρας δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συγκριθῇ, ὡς ἄξιος, ὁλόκληρος ὁ κόσμος».[9] Τοιουτοτρόπως, ὁ μὲν προφήτης διεκήρυξεν ὅτι εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ μυρίους παρανόμους ὁ ἕνας, ὁ ὁποῖος πράττει τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου, ὁ δὲ μακάριος Παῦλος, ὁ διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης, ἀφοῦ μᾶς ἀνέφερε δι' ὅλους τοὺς ἐναρέτους, E οἱ ὁποῖοι διαβιοῦν μὲ θλίψεις καὶ στενοχωρίαν, λέγει, ὅτι «δὲν εἶναι ἄξιος πρὸς σύγκρισιν μὲ αὐτοὺς ὁ κόσμος ὁλόκληρος». Ἀφοῦ ἀνέφερεν ὁλόκληρον τὸν κόσμον ὁ Παῦλος, ἀντιπαρέβαλε πρὸς αὐτὸν αὐτούς, οἱ ὁποῖοι διώκονται καὶ θλίβονται, διὰ νὰ διδαχθῇς πόσον μεγάλο εἶναι τὸ μέγεθος τῆς ἀρετῆς. Διὰ τοῦτο καὶ λέγει πρὸς τὸν πατριάρχην ὁ τῶν ὅλων δημιουργός· «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός σου, γίνου εὐάρεστος ἐνώπιόν μου καὶ ἄμεμπτος». Διότι δὲν θὰ παραβλέψω τοὺς ἱδρῶτας τῆς τόσον μεγάλης ἀρετῆς σου, ἀλλὰ «μεταξὺ ἐμοῦ καὶ σοῦ ὑπογράφεται συμφωνία, ὅτι θὰ σὲ πληθύνω πάρα πολύ». Δὲν εἶπεν ἁπλῶς θὰ σοῦ δώσω τὴν δυνατότητα νὰ ἀποκτήσῃς πλῆθος ἀπογόνων, 398 A ἀλλὰ καὶ «πάρα πολλούς», ὑποδεικνύων τὸ μέγεθος τῆς αὐξήσεως, καὶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔλεγε προηγουμένως ὅτι θὰ αὐξηθοῦν οἱ ἀπόγονοί σου «ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης καὶ οἱ ἀστέρες», τοῦτο ἐφανέρωσεν ἐδῶ διὰ τοῦ «σφόδρα».[10] Ἀλλά, βλέπων ὁ εὐγνώμων καὶ θεοφιλὴς ὑπηρέτης τὴν τόσον μεγάλην συγκατάβασιν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπειδὴ ἐξεπλάγη ὁ Ἀβραὰμ ἀπὸ τὴν τόσον μεγάλην φροντίδα τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν λάτρην του καὶ ἐπειδὴ ἀντελήφθη καλῶς καὶ τὴν ἀνθρωπίνην του ἀδυναμίαν καὶ τὴν ἀγαθότητα καὶ ἄπειρον δύναμιν τοῦ Θεοῦ, «ἔπεσε πρηνής, κατὰ γῆς», λέγει, δεικνύων διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ τὴν μεγάλην του εὐγνωμοσύνην. Διότι ὄχι μόνον δὲν ἔχασε τὸν νοῦν του καὶ δὲν ὑπερηφανεύθη διὰ τὴν εὔνοιαν, ἡ ὁποία τοῦ επιδείχθη ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἀντιθέτως πολὺ περισσότερον ἐταπεινώθη ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ. Πραγματικὰ «ἔπεσε πρηνής, κατὰ γῆς», λέγει ἡ Γραφή. B Διότι ἡ εὐγνώμων ψυχὴ εἶναι αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ πρᾶγμα, ὅταν, δηλαδή, ἀπολαμβάνῃ μεγαλυτέρας εὐεργεσίας, τότε ἐπιδεικνύει πρὸς τὸν Θεὸν πολὺ μεγαλυτέραν εὐλάβειαν.

9. Ἑβρ. 11, 37-38.
10. Λέξις τοῦ κειμένου.

Δι' αὐτὸ «ἔπεσες», λέγει, «πρηνής, κατὰ γῆς». Ἐπειδὴ οὐδὲ κἂν ἐτόλμα νὰ ἀνασηκωθῇ, βλέπων ὁ δίκαιος Ἀβραὰμ νὰ ἔχῃ πραγματοποιηθῇ εἰς τὸν ἑαυτόν του τόσον μεγάλη εὐεργεσία ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπειδὴ ἀνελογίζετο τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἀνθρωπίνης του φύσεως, ἐπεδείκνυε τὴν μεγάλην του εὐλάβειαν παραμένων πρηνής. Παρατήρησε ἐν συνεχείᾳ τὴν ἄφατον μεγαλοδωρίαν τοῦ Θεοῦ. Πραγματικά, «εἶπεν εἰς αὐτὸν ὁ Θεὸς τὰ ἑξῆς· Ἐγὼ σοῦ ὁμιλῶ. Ἰδοὺ ἡ πρὸς σὲ ὑπόσχεσίς μου. Θὰ γίνῃς γενάρχης πολλῶν λαῶν. Τὸ ὄνομά σου δὲν θὰ εἶναι ὅπως μέχρι τώρα Ἄβραμ,[11] C ἀλλὰ θὰ ὀνομάζεσαι Ἀβραάμ,[12] διότι ὥρισα σὲ πατριάρχην πολλῶν λαῶν. Θὰ σὲ αὐξήσω πολύ, θὰ σὲ κάνω πατριάρχην πολλῶν φυλῶν καὶ βασιλεῖς θὰ προέλθουν ἀπὸ σέ».[12α]

Παρατήρησε, ἀγαπητέ, πῶς ὁμιλεῖ τώρα πρὸς τὸν δίκαιον μὲ σαφήνειαν καὶ διὰ νὰ καταστήσῃ εἰς αὐτὸν περισσότερον ἀκριβῆ τὴν πληροφορίαν προσθέτει εἰς τὴν προσφώνησίν του καὶ τὸ ἐπὶ πλέον στοιχεῖον καὶ λέγει «Θὰ γίνῃς γενάρχης πολλῶν λαῶν. Τὸ ὄνομά σου δὲν θὰ εἶναι ὅπως μέχρι τώρα Ἄβραμ, ἀλλὰ θὰ ὀνομάζεσαι Ἀβραάμ, διότι ὥρισα σέ, πατριάρχην πολλῶν λαῶν». Διότι ὅπως ἀκριβῶς τὸ προηγούμενον ὄνομα ἐσήμαινε τὴν ἐδῶ ἐπιστροφὴν ἀπὸ τὴν πέραν χώραν, D (διότι Ἄβραμ εἰς τὴν Ἑβραϊκὴν γλῶσσαν σημαίνει ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἦλθεν ἀπὸ πέραν, καὶ τὸ γνωρίζουν αὐτό, ὅσοι εἶναι κάτοχοι ἐκείνης τῆς γλώσσης), ἐπειδὴ λοιπὸν ἐπρόκειτο νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Χαναὰν ἀπὸ τὴν πέραν χώραν, δι' αὐτὸ οἱ γονεῖς του τοῦ ἔδωσαν αὐτὸ τὸ ὄνομα. Ἀλλὰ πιθανὸν νὰ εἴπῃ τις· Καὶ ἐὰν ἦσαν ἄπιστοι οἱ γονεῖς του, ἀπὸ ποῦ ἦτο γνωστὴ εἰς αὐτοὺς ἡ πρόγνωσις αὐτὴ ὥστε νὰ τοῦ προσδώσουν αὐτὸ τὸ ὄνομα, τὸ ὁποῖον ἐφανέρωνεν ὅ,τι ἐπρόκειτο νὰ συμβῇ ὕστερα ἀπὸ πολὺν χρόνον; Καὶ αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις τῆς ἐφευρετικῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ, τὸ ὅτι δηλαδὴ πολλὰς φορὰς ἀκόμη καὶ διὰ τῶν ἀπίστων διευθετεῖ παρόμοια ζητήματα. Καὶ παρόμοια θὰ εὕρωμεν νὰ ἔχουν συμβῇ καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις. E Διότι ἀμέσως μᾶς ἔρχεται εἰς τὸν νοῦν τὸ ὄνομα τοῦ Νῶε. Πραγματικά, καὶ εἰς αὐτὸν οἱ γονεῖς του ἔδωσαν ὀνομασίαν ὄχι ἄνευ σημασίας, οὔτε κατὰ τύχην, ἀλ-

11. Ἄβραμ, σημαίνει πατὴρ ὕψους, ἢ ὑψηλὸς ἢ περάτης.
12. Ἀβραάμ, σημαίνει πατὴρ πλήθους.
12α. Γεν. 17, 4 - 6.

λὰ θέλοντες νὰ ἐπισημάνουν ἐκ τῶν προτέρων τὸν κατακλυσμόν, ὁ ὁποῖος ἐπρόκειτο νὰ συμβῇ μετὰ ἀπὸ πεντακόσια ἔτη. Ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ὅτι ὁ πατὴρ τοῦ Νῶε ἔδωσε αὐτὸ τὸ ὄνομα εἰς τὸ παιδί του, 399 A ὄχι ἐπειδὴ ἦτο ἐνάρετος, ἄκουε τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ἡ ὁποία λέγει μὲ σαφήνειαν, ὅτι ὁ Νῶε ἀνεδείχθη ὁ μόνος δίκαιος καὶ τέλειος εἰς τὴν γενεάν του.[13] Ἐὰν καὶ ὁ Λάμεχ ὁ πατὴρ τοῦ Νῶε ἦτο ζηλωτὴς τῆς ἀρετῆς τοῦ δικαίου δὲν θὰ τὸ παρεσιωποῦσεν ἡ Ἁγία Γραφὴ καὶ δὲν θὰ ἔλεγεν ὅτι ὁ Νῶε ἦτο ὁ μόνος δίκαιος. Ὅταν ἐπρόκειτο λοιπὸν νὰ δώσῃ τὸ ὄνομα εἰς τὸ παιδί του, λέγει· «Καὶ θὰ εἶναι τὸ ὄνομά του Νῶε· αὐτὸς θὰ μᾶς ἀναπαύσῃ ἀπὸ τῶν κακῶν ἔργων τῶν χειρῶν μας, καὶ ἀπὸ τὸ ἄγονον τῆς γῆς, τὴν ὁποίαν κατηράσθη ὁ Θεός».[14] Πές μου, ἀπὸ ποῦ ἦτο δυνατὸν ἐκεῖνος νὰ γνωρίζῃ ὅσα ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν μετὰ ἀπὸ τόσας γενεάς; «Θὰ ὀνομασθῇ, λοιπόν, Νῶε, διότι αὐτὸς θὰ μᾶς ἀναπαύσῃ». B Τὸ ὄνομα «Νῶε» εἰς τὴν Ἑβραϊκὴν γλῶσσαν σημαίνει ἀνάπαυσις. Ἐπειδή, λοιπόν, αὐτὸς ἐπρόκειτο νὰ διασωθῇ μόνος ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν κατακλυσμόν, ὁ ὁποῖος συνέβη εἰς τὴν οἰκουμένην καὶ νὰ ἀποτελέσῃ τρόπον τινὰ τὴν ἀπαρχὴν τῆς συστάσεως τῆς ἐπομένης γενεᾶς, δι' αὐτὸν τὸν λόγον λέγει ἡ Γραφή· «Αὐτὸς θὰ μᾶς ἀναπαύσῃ», ὀνομάζων ἀνάπαυσιν τὸν κατακλυσμόν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν εἶχεν ἀποκάμει ὁλόκληρος ἡ γῆ ἀπὸ τὴν πονηρίαν τῶν κατοίκων της καὶ εἶχεν ὑποστῇ μεγάλην κακοποίησιν, ἦλθεν ὁ κατακλυσμὸς καὶ τὴν γῆν, ἡ ὁποία εἶχε γίνει ἀκάθαρτος ἀπὸ τὴν κακίαν τῶν κατοίκων της, ἐκαθάρισε μὲ τὴν πτῶσιν τῶν ὑδάτων, C καὶ ἐσταμάτησε τὴν πονηρίαν τῶν ἐλεεινῶν ἐκείνων ἀνθρώπων καὶ ἐκείνους διὰ τῆς τιμωρίας ἀνέπαυσε. «Διότι», λέγει ἡ Γραφή, «ὁ θάνατος εἶναι εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀνάπαυσις».[15] Παρετήρησες ὅτι διευθετεῖ ὁ Θεὸς πολλὰς φορὰς διὰ τῶν ἀπίστων ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ συμβοῦν; Κατὰ τὸν ἴδιον λοιπὸν τρόπον ἔδωσαν καὶ οἱ γονεῖς του εἰς τὸν πατριάρχην τὸ ὄνομά του ἐξ ἀρχῆς, θέλοντες νὰ δηλώσουν ἐκ τῶν προτέρων ὅτι θὰ γίνῃ μετανάστης καὶ ὅτι θὰ φθάσῃ εἰς ξένην χώραν ἀφοῦ περάσῃ τὸν ποταμόν. Ἀφοῦ λοιπόν, λέγει, ἐκεῖνο τὸ ὄνομα, D τὸ ὁποῖον ἐδόθη ἀπὸ τοὺς γονεῖς σοῦ ἐφανέρωνε ἐκ τῶν προτέρων τὸ ὅτι ἐπρόκειτο νὰ διαπεραιωθῇς ἐδῶ προερχόμενος ἀπὸ ἐ-

13. Πρβλ. Γεν. 6, 9.
14. Ἔ.ἀ. στ. 29.
15. Ἰὼβ 3, 23.

κεῖ, παραδέξου καὶ τὴν προσθήκην τοῦ στοιχείου ἄλφα εἰς τὸ ὄνομά του, διὰ νὰ μάθης ὅτι αὐτὸ σοῦ δεικνύει ὅτι «θὰ γίνης πατὴρ πολλῶν ἐθνῶν». Καὶ μάλιστα παρατήρησε τὴν ἀκρίβειαν ἐκείνων τὰ ὁποῖα λέγει. Δὲν εἶπε, θὰ γίνης πατὴρ ὅλων τῶν ἐθνῶν, ἀλλὰ πατὴρ «πολλῶν ἐθνῶν». Διότι ὑπῆρχον καὶ ἄλλα ἔθνη, τὰ ὁποῖα ἐπρόκειτο νὰ απομακρυνθοῦν ἀπὸ ἐκεῖ, διὰ νὰ κατακτήσουν οἱ ἀπόγονοι τοῦ πατριάρχου ὡς κληρονόμοι τὴν χώραν, δι' αὐτὸ λέγει «σὲ κατέστησα πατέρα πολλῶν ἐθνῶν». Ἐπειδὴ γνωρίζω καλῶς τὸ μέγεθος τῆς ἀρετῆς σου θὰ σὲ ἀναδείξω διδάσκαλον πολλῶν ἐθνῶν «καὶ θὰ αὐξάνω τοὺς ἀπογόνους σου καὶ θὰ τοὺς πληθύνω ὑπερβολικά. Καὶ θὰ προέλθουν ἔθνη ἐκ τῶν ἀπογόνων σου καὶ θὰ γεννηθοῦν βασιλεῖς μεταξὺ αὐτῶν».

E Ἀγαπητοί, νὰ μὴ ἀναγνώσωμεν ἐπιτροχάδην αὐτὰ τὰ ὁποῖα μᾶς λέγει ἡ Γραφή, χωρὶς νὰ δώσωμεν σημασίαν. Διότι ἐὰν ἀντιληφθῶμεν καλῶς τὴν ἡλικίαν τοῦ πατριάρχου καὶ ὅτι ἤκουσεν αὐτὰ ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ τοῦ λέγη εἰς τὰ τελευταῖα γηρατειά του θὰ μείνωμεν κατάπληκτοι καὶ ἀπὸ τὴν πίστιν τοῦ δικαίου Ἀβραὰμ καὶ ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν δύναμιν τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ. Διότι ἐπεσήμανεν ὅτι θὰ αὐξηθοῦν τόσον πολὺ οἱ ἀπόγονοι ἑνὸς ἀνθρώπου σχεδὸν ἀπονεκρωθέντος καὶ τοῦ ὁποίου τὰ μέλη ἔχουν διαλυθῆ καὶ καθημερινῶς σκέπτεται τὸν θάνατον, ὥστε νὰ δημιουργηθοῦν μάλιστα πολλὰ ἔθνη ἐξ αὐτοῦ. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ λέγει ὅτι θὰ γεννηθοῦν ἀπὸ ἐσένα καὶ βασιλεῖς. Εἶδες μέγεθος ὑποσχέσεως; «θὰ αὐξάνω τοὺς ἀπογόνους σου ὑπερβολικά». Δὲν ἀποκαλύπτει ἁπλῶς τὸν διπλασιασμόν, 400 A ἀλλὰ φανερώνει εἰς τὸν Ἀβραὰμ τὸ ὑπερβολικὸν πλῆθος τῶν ἀπογόνων του. Καὶ ἐπειδὴ διὰ τῆς προσθήκης τοῦ στοιχείου τούτου εἰς τὸ ὄνομά του ἔγραφε τὴν διαθήκην κατὰ τρόπον ἀνεξάλειπτον, ὡς νὰ ἔγραψεν ἐπάνω εἰς κάποιαν στήλην τὴν ὑπόσχεσιν, λέγει πάλιν· «Θὰ πραγματοποιήσω τὴν ὑπόσχεσίν μου ταύτην πρὸς σὲ καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους σου, ἔπειτα ἀπὸ σέ, εἰς ὅλας τὰς γενεάς των. Σοῦ δίδω ὑπόσχεσιν παντοτεινὴν καὶ ἀνέκκλητον, ὅτι θὰ εἶμαι Θεὸς εἰς σέ».[16] Δὲν θὰ ἐπιδείξω, λέγει, εἰς τὸν Ἀβραὰμ ὁ Θεός, μόνον δι' ἐσένα φροντίδα μεγάλην, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἀπογόνους σου καὶ μετὰ ἀπὸ τὸν θάνατόν σου. Παρατήρησε πῶς κερδίζει τὴν ψυχὴν τοῦ δικαίου Ἀβραὰμ μὲ τὸ νὰ ὑποσχεθῆ εἰς αὐτὸν ὅτι καὶ εἰς

16. Γεν. 17, 7.

τοὺς ἀπογόνους του θὰ προσφέρη μεγάλην φροντίδα. Καὶ ποία εἶναι ἡ δύναμις τῆς συμφωνίας; Εἰς αὐτό, τὸ ὁποῖον τοῦ λέγει. «Ὥστε νὰ εἶμαι Θεὸς εἰς ἐσένα καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους σου μετὰ ἀπὸ ἐσένα». B Διότι αὐτὸ θὰ εἶναι τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν καὶ εἰς ἐσένα καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους σου. «Καὶ θὰ δώσω εἰς ἐσένα καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους σου μετὰ ἀπὸ ἐσένα τὴν χώραν, τὴν ὁποίαν προσωρινῶς κατοικεῖς, ὁλόκληρον τὴν γῆν Χαναάν, ὥστε νὰ τὴν κατέχουν αἰωνίως. Καὶ θὰ εἶμαι Θεὸς εἰς αὐτούς».[17] Ἕνεκα τῆς ἀρετῆς σου θὰ ἀπολαύσουν οἱ ἀπόγονοί σου τὴν πρόνοιάν μου καὶ δώσω εἰς αὐτοὺς τὴν γῆν Χαναάν, νὰ τὴν κατέχουν αἰωνίως. «Καὶ θὰ εἶμαι Θεός των». Τί σημαίνει, «Καὶ θὰ εἶμαι Θεὸς αὐτῶν»; Τὸ λέγει ὁ Θεὸς ἀντὶ νὰ τοῦ εἴπη ὅτι θὰ ἐπιδείξω μεγάλην φροντίδα δι' αὐτοὺς καὶ πολλὴν πρόνοιαν, εἰς πᾶσαν περίπτωσιν θὰ παράσχω εἰς αὐτοὺς τὴν βοήθειάν μου. C Μόνον, «σὺ νὰ διατηρήσης τὴν διαθήκην μου καὶ οἱ ἀπόγονοί σου μετὰ ἀπὸ ἐσένα νὰ τὴν διατηρήσουν εἰς τὰς γενεάς των».[18] Τίποτε ἄλλο δὲν ἐπιζητῶ ἀπὸ σᾶς παρὰ μόνον τὴν ὑπακοὴν εἰς ἐμὲ καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην σας καὶ τότε ἐγὼ θὰ πραγματοποιήσω ἐκεῖνα ἀκριβῶς τὰ ὁποῖα σᾶς ὑπεσχέθην.

Ἔπειτα, λοιπόν, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ κάνη ἰδικούς του ἐκείνους οἱ ὁποῖοι θὰ ἐγεννῶντο ἐξ αὐτοῦ καὶ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ ἀναδείξη τὸν λαὸν ἰδικόν του καὶ διὰ νὰ μὴ ἀναμιχθῆ τὸ πλῆθος τῶν ἀπογόνων του, τὸ ὁποῖον θὰ ἐπολλαπλασιάζετο, μὲ τὰ ἔθνη ἐκεῖνα, τῶν ὁποίων ἐπρόκειτο νὰ κατακτήσουν τὴν χώραν, ἀλλά, ἀκόμη, καὶ ἐπειδὴ ἀργότερα ἐπρόκειτο κατὰ τὴν προφητικήν του ἀγγελίαν νὰ ὑποστοῦν τὴν δουλείαν τῶν Αἰγυπτίων καὶ διὰ νὰ μὴ ἀναμιχθοῦν μὲ τὰ ἔθνη, τὰ ὁποῖα εὑρίσκοντο εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅταν θὰ ἔφθανον ἐκεῖ, D διατάσσει τὸν δίκαιον Ἀβραὰμ νὰ ἐφαρμόση τὴν περιτομὴν πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τὰ ἄλλα ἔθνη καὶ λέγει· «Αὐτὸ θὰ εἶναι τὸ ἐξωτερικὸν γνώρισμα, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ διατηρῆς τὴν ὑπόσχεσίν μου σὺ καὶ οἱ ἀπόγονοί σου ἔπειτα ἀπὸ σὲ εἰς τὴν μνήμην σας εἰς ὅλας τὰς γενεάς των· Πᾶν ἄρρεν τέκνον θὰ περιτέμνεται. Θὰ περικόψετε, δηλαδή, τὴν σαρκίνην ἀκροβυστίαν σας».[19]

Ἔπειτα, διὰ νὰ διδάξη καὶ ἐκείνους καὶ ὅλους ἡμᾶς διὰ ποῖον λόγον ἔδωσεν αὐτὴν τὴν διαταγὴν καὶ ὅτι διὰ

17. Ἔ.ἀ. στ. 8.
18. Ἔ.ἀ. στ. 9.
19. Ἔ.ἀ. στ. 10 - 11.

κανένα ἄλλον λόγον δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ γίνεται αὐτό, παρὰ διὰ νὰ ξεχωρίζῃ ὁ λαός του, λέγει· «Καὶ τοῦτο θὰ εἶναι σημεῖον τῆς μεταξύ μας συμφωνίας».[20] Ἐν συνεχείᾳ, καθορίζει καὶ τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ γίνεται αὐτό. E Κάθε ἀρσενικὸν παιδὶ θὰ περιτέμνεται ὀκτὼ ἡμέρας μετὰ τὴν γέννησίν του καὶ ὁ ἐν τῷ οἴκῳ σου δοῦλος καὶ ὁ διὰ χρημάτων ἀγορασθεὶς τοιοῦτος καὶ ὅλοι γενικά, ὅπως ἠμπορεῖ νὰ λεχθῇ, ποὺ εὑρίσκονται κοντά σας, θὰ ὑποστοῦν τὴν περιτομήν. Καὶ κάθε ἀπερίτμητος, τοῦ ὁποίου δὲν περιετμήθη ἡ ἀκροβυστία κατὰ τὴν ὡρισμένην ἡμέραν, θὰ καταστραφῇ, διότι περιεφρόνησε τὴν συμφωνίαν μου αὐτήν.[21] Διότι δὲν ἐτήρησε, λέγει, τὴν ἐντολήν. Κύτταξε τὴν σοφίαν τοῦ Κυρίου, ὁ ὁποῖος, ἐπειδὴ ἐγνώριζε τὴν ἀστάθειαν τῆς ψυχῆς τῶν μεταγενεστέρων, σὰν νὰ ἔθετε κάποιον χαλινόν, ἔτσι ἔδωσε τὸ διακριτικὸν αὐτὸ γνώρισμα τῆς περιτομῆς, 401 A συγκρατῶν τὴν ἀκάθεκτον ὁρμὴν αὐτῶν, ὥστε νὰ μὴ ἀναμιγνύωνται καὶ ἀπορροφῶνται ἀπὸ τὰ ἄλλα ἔθνη. Ἐπειδή, δηλαδή, ἐγνώριζε τὴν τάσιν των πρὸς τὰς σαρκικὰς ἡδονὰς καὶ ὅτι δὲν θὰ ἀνεχθοῦν, ἔστω καὶ ἂν συνέχεια διδάσκωνται, νὰ συγκρατοῦν τὴν ἄλογον ὁρμήν, δι' αὐτὸ δίδει εἰς αὐτοὺς διαρκῆ ὑπόμνησιν, καὶ τοὺς ἔδεσε, σὰν μὲ κάποιον δεσμόν, μὲ τὸ γνώρισμα τῆς περιτομῆς, θέσας ὅρια καὶ κανόνας νὰ μὴ προχωροῦν πάρα πέρα, ἀλλὰ νὰ περιορίζωνται εἰς τὰ πλαίσια τοῦ ἰδικοῦ των ἔθνους, χωρὶς νὰ ἔρχωνται εἰς καμμίαν ἐπιμιξίαν πρὸς τὰ ἄλλα ἔθνη, μὰ νὰ διατηροῦν καθαρὸν τὸ σπέρμα τοῦ πατριάρχου, B ὥστε ἔτσι νὰ καταστῇ δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθῇ καὶ ἡ ὑπόσχεσις τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς κάποιος πατέρας συνετὸς καὶ μετρημένος, ποὺ ἔχει κόρην ἀκόλαστον, βάζει εἰς αὐτὴν περιορισμοὺς καὶ δίδει ἐντολήν, ὥστε νὰ μὴ ἐξέρχεται ποτὲ ἀπὸ τὴν θύραν τοῦ σπιτιοῦ του οὔτε νὰ ἐμφανίζεται εἰς τοὺς προσερχομένους ξένους, ἀλλὰ πολλὰς φορὰς τῆς θέτει δεσμὰ εἰς τὰ πόδια, διὰ νὰ ἠμπορέσῃ ἔτσι νὰ ὑπερνικήσῃ τὴν μεγάλην της ἀκολασίαν κατὰ τὸν ἴδιον, λοιπόν, τρόπον καὶ ὁ φιλάνθρωπος Κύριος, σὰν δεσμὰ τῶν ποδῶν, ἔτσι ἔθεσε τὸ σημεῖον τῆς περιτομῆς εἰς τὸ σῶμα, ὥστε, ἔχοντες ἀφ' ἑαυτῶν τὴν ὑπόμνησιν τῆς ἐντολῆς του, C νὰ μὴ χρειάζωνται εἰς τὸ ἑξῆς διδασκαλίαν ἀπὸ ἄλλους.

Μά, οἱ ἀγνώμονες καὶ ἀναίσθητοι Ἰουδαῖοι καὶ τώρα

20. Ἔ.ἀ.
21. Πρβλ. Ἔ.ἀ. στ. 13-14.

θέλουν νὰ τηροῦν τὴν περιτομὴν παράκαιρα καὶ ἔτσι ἐμφανίζουν παιδικὴν νοοτροπίαν. Πές μου, ὅμως, διὰ ποῖον σκοπὸν θέλουν τώρα νὰ περιτέμνωνται; Τότε, βέβαια, ἔλαβαν αὐτὴν τὴν ἐντολὴν διὰ νὰ μὴ συμφύρωνται μὲ τὰ παράνομα ἔθνη. Τώρα, ὅμως, ποὺ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἐγνώρισαν τὴν ἀλήθειαν τοῦ πραγματικοῦ φωτός, ποίαν ὠφέλειαν προσφέρει ἡ περιτομή; Μήπως συντελῇ καθόλου εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς ψυχῆς ἡ ἀποκοπὴ τῆς σαρκός; Δὲν ἤκουσαν ποὺ ὁ Θεὸς τοὺς εἶπε καθαρά, ὅτι «αὐτὸ θὰ εἶναι τὸ σημεῖον τῆς μεταξύ μας συμφωνίας»,[22] ἀποδεικνύων, σχεδόν, ὅτι ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης των ἀγνωμοσύνης εἶχαν ἀνάγκην τοῦ σημείου αὐτοῦ τοῦ αἰσθητοῦ; Τὸ ἴδιον συμβαίνει, βέβαια, καὶ μὲ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα πολλὰς φοράς. Ὅταν, δηλαδή, δὲν ἔχωμεν ἐμπιστοσύνην εἰς κάποιους, ἐπιδιώκομεν νὰ λάβωμεν ἕνα ἀποδεικτικὸν στοιχεῖον ὡς ἐνέχυρον καὶ ἐγγύησιν, ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς τῶν ὅλων, ἐπειδὴ ἐγνώριζε τὸ εὐμετάβλητον τῆς γνώμης αὐτῶν, κατεδέχθη νὰ ἀπαιτήσῃ ἀπὸ αὐτοὺς τὸ σημεῖον αὐτό, ὄχι διὰ νὰ τηρῆται αἰωνίως αὐτό, ἀλλὰ διὰ νὰ καταργηθῇ, ὅταν θὰ ἔπαυαν νὰ ὑφίστανται αἱ προϋποθέσεις, αἱ ὁποῖαι τὸ ἐπέβαλλαν. E Πραγματικά, ὅπως, ὅταν μερικοὶ ζητοῦν στοιχεῖον ἀποδεικτικὸν μιᾶς καταστάσεως καὶ θέλουν νὰ λάβουν ἐνέχυρον, καταργοῦνται αἱ ἐγγυήσεις αὐταί, ὅταν τελειώσῃ καὶ ἡ ὑπόθεσις ποὺ τὰ ἐπέβαλεν, ἔτσι καὶ ἐν προκειμένῳ, λοιπόν, ἐπειδὴ τὸ σημεῖον αὐτὸ εἰσήχθη διὰ νὰ διακρίνεται ὁ λαὸς τοῦ πατριάρχου, ἔπρεπεν, ἀφοῦ τὰ ἔθνη ἐκεῖνα, ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων ἐδέχθητε τὸ σημεῖον αὐτό, ἄλλα μὲν καθ' ὁλοκληρίαν ἐξέλιπαν, ἄλλα δέ, μετὰ ἀπὸ αὐτά, προσῆλθαν εἰς τὸ φῶς τῆς ἀληθείας, νὰ μὴ περιφέρετε, πλέον, τὸν ἔλεγχον τῆς ἀγνωμοσύνης, ἀλλὰ νὰ ἀπαλλαγῆτε ἀπὸ αὐτὸν καὶ νὰ ἐπανέλθετε εἰς τὴν ἀρχικήν σας εὐγένειαν. Συλλογίσου, σὲ παρακαλῶ, ὅτι ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος ἄνθρωπος, τὸν πατριάρχην ἐννοῶ, προτοῦ ἀκόμη νὰ λάβῃ τὴν ἐντολὴν τῆς περιτομῆς, (διότι ἦτο ἐνενήκοντα ἐννέα ἐτῶν, ὅταν τοῦ ἐδόθη ἡ διαταγὴ αὐτή), 402 A καὶ εὐάρεστος ἦτο εἰς τὸν Θεὸν καὶ πολλὰς φορὰς τὸν ἐπήνεσεν ὁ Κύριος. Ὅταν, ὅμως, ἐπρόκειτο νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ὑπόσχεσις καὶ νὰ γεννηθῇ ὁ Ἰσαάκ, νὰ αὐξηθοῦν οἱ ἀπόγονοι καὶ νὰ ἀποθάνῃ ὁ πατριάρχης, τότε δέχεται τὴν ἐντολὴν τῆς περιτομῆς καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἡλικίαν περιτέμνεται, διὰ νὰ καταστοῦν νόμος

22. Ἔ.ἀ. στ. 11.

καὶ κανὼν ζωῆς διὰ τοὺς μεταγενεστέρους αἱ πράξεις τοῦ πατριάρχου.

Καὶ διὰ νὰ πεισθῆτε, ἀγαπητοί, ἐξ ὁλοκλήρου, ὅτι δὲν προσφέρει τίποτε ἡ περιτομὴ εἰς τὴν προσπάθειαν νὰ καταστῆ ἡ ψυχὴ ἐνάρετος, δυνάμεθα νὰ τὸ ἴδωμεν ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα. Διατί λέγει ὅτι «κάθε ἀρσενικὸν παιδὶ θὰ περιτέμνεται ὀκτὼ ἡμέρας ἀπὸ τῆς γεννήσεως»; **B** Νομίζω, ὅτι ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς ὥρισε τὸν χρόνον αὐτὸν διὰ δύο λόγους. Ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν διὰ νὰ ἠμπορέση τὸ παιδί, λόγῳ τῆς νηπιακῆς του ἡλικίας, νὰ ὑποστῆ χωρὶς μεγάλον πόνον τὴν περιτομὴν τῆς σαρκός, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ διὰ νὰ διδαχθοῦν ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ περιστατικά, ὅτι δὲν ὠφελεῖ καθόλου τὴν ψυχὴν τὸ γεγονὸς αὐτό, ἀλλὰ γίνεται ἁπλῶς ὡς διακριτικὸν γνώρισμα. Πραγματικά, τὸ ἀνώριμον παιδί, ποὺ δὲν ἀντιλαμβάνεται τὰ συμβαίνοντα καὶ δὲν ἔχει καμμίαν ἀνεπτυγμένην αἴσθησιν τῶν γεγονότων, ποίαν ψυχικὴν ὠφέλειαν θὰ ἠμπορέση νὰ ἀποκομίση ἀπὸ αὐτό; Διότι ἐκεῖνα εἶναι κατορθώματα τῆς ψυχῆς, ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν διάθεσίν μας. Βέβαια, εἶναι κατορθώματα τῆς ψυχῆς τὸ νὰ προτιμήσης τὴν ἀρετὴν καὶ νὰ ἀπαρνηθῆς τὴν κακίαν. **C** Κατόρθωμα τῆς ψυχῆς εἶναι ὄχι τὸ νὰ μὴ ἐπιθυμῆς μόνον τὰ περισσότερα, ἀλλὰ τὸ νὰ προσφέρης τὰ ὑπάρχοντά σου εἰς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην. Ψυχῆς κατόρθωμα εἶναι ὄχι μόνον νὰ μὴ ἔχης προσκολληθῆ εἰς τὰ παρόντα ἐπίγεια ἀγαθά, ἀλλὰ τὸ νὰ περιφρονῆς μὲν αὐτὰ καὶ νὰ σκέπτεσαι κάθε ἡμέραν τὰ μελλοντικὰ ἐπουράνια ἀγαθά. Τὸ νὰ δεχθῆς, ὅμως, τὸ σημεῖον τῆς σαρκός, τί εἴδους κατόρθωμα εἶναι;

Μά, οἱ ἀγνώμονες καὶ ἀναίσθητοι Ἰουδαῖοι, ἐνῷ ἐφάνη ἡ ἀλήθεια, κάθονται ἀκόμη εἰς τὴν σκιάν, καί, ἐνῷ ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης καὶ ἔστειλε τὰς ἀκτῖνας τοῦ φωτός του πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν, παραμένουν ἀκόμη εἰς τὸ φῶς τοῦ λυχναριοῦ προσηλωμένοι καὶ ὕστερα ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς στερεᾶς τροφῆς ἐξακολουθοῦν νὰ τρέφωνται ἀκόμη μὲ γάλα, **D** χωρὶς νὰ ἀνέχωνται νὰ ἀκούσουν τὸν μακάριον Παῦλον, ποὺ φωνάζει δυνατὰ καὶ λέγει διὰ τὸν πατριάρχην· «Καὶ ἔλαβε σημάδι ἐξωτερικὸν τὴν περιτομὴν σὰν σφραγῖδα, ἡ ὁποία ἐπεβεβαίωνε τὴν δικαίωσίν του ἀπὸ τὴν πίστιν, ποὺ ἔδειξεν ὅταν ἦτο ἀκόμη εἰς τὴν κατάστασιν τῆς ἀκροβυστίας».[23] Κύτταξε μὲ ποῖον τρόπον μᾶς ἐδίδαξε καὶ τὰ δύο ἐδῶ, ὅτι, δηλαδή, ἐδέχθη τὴν περιτομὴν σὰν σημάδι ἐξωτερικόν, καὶ ὅτι, ὅταν ἦτο ἀκόμη ἀπερίτμητος, ἔδειξε τὴν δικαιοσύνην ποὺ προῆλθεν ἀπὸ τὴν πίστιν του.

23. Ρωμ. 4, 11.

Διὰ νὰ μὴ φέρεται, ὅμως μὲ αὐθάδειαν ὁ Ἰουδαῖος καὶ ἐρωτᾷ· μήπως δὲν τὸν ἔκανε δίκαιον ἡ περιτομή; δι᾽ αὐτὸ ὁ μακάριος αὐτός, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Γαμαλιὴλ[24] καὶ ἐδιδάχθη μὲ ἀκρίβειαν τὸν νόμον, λέγει· **E** Νὰ μὴ νομίσετε, ἀναίσχυντοι Ἰουδαῖοι ὅτι ἡ περιτομὴ τὸν ἐβοήθησε καθόλου εἰς τὸ νὰ καταστῆ δίκαιος. Διότι κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα ποὺ ἦτο ἀπερίτμητος, ὅταν ἀπέδειξε τὴν πίστιν του, ἤκουσεν· «Ἐπίστευσε δὲ ὁ Ἀβραὰμ εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἡ πίστις του αὐτὴ ἐλογαριάσθη σὰν νὰ ἐτήρησε κάθε νόμον καὶ ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ καὶ ἔτσι ὁ Θεὸς τὸν ἀνεκήρυξε δίκαιον».[25] Ὅταν, λοιπόν, ἀνεκηρύχθη δίκαιος, διὰ τῆς πίστεώς του εἰς τὸν Θεόν, τότε δέχεται σὰν ἐξωτερικὸν γνώρισμα τὴν περιτομήν. Καί, ἀκόμη, πρῶτα προσθέτει τὸ γράμμα ἄλφα εἰς τὸ ὄνομά του καὶ ὕστερα τοῦ δίδει τὴν ἐντολὴν τῆς περιτομῆς, διὰ νὰ δείξη ὅτι ἕνεκα τῆς μεγάλης του ἀρετῆς τὸν ἐθεώρησε πλέον ἰδικόν του ἄνθρωπον καὶ χάριν αὐτοῦ καὶ τοὺς ἀπογόνους του.

403 **A** Καὶ ὅπως, ὅταν κανεὶς ἀποκτήση κάποιον δοῦλον, πολλὰς φορὰς τοῦ ἀλλάσσει καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὴν ἐξωτερικήν ἐμφάνισίν του, διὰ νὰ φανερώνη μὲ ὅλα αὐτὰ τὴν κυριαρχίαν του ἐπ᾽ αὐτοῦ, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ Θεὸς τῶν ὅλων, σὰν νὰ ἤθελε νὰ ξεχωρίση αὐτὸν ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν διὰ τῆς προσθήκης τοῦ γράμματος ἄλφα εἰς τὸ ὄνομά του τοῦ ἐγνώρισεν ὅτι θὰ γίνη γενάρχης πολλῶν ἐθνῶν, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ διὰ τῆς περιτομῆς ἔδειξεν ὅτι θὰ τοῦ εἶναι ὁ ἀγαπημένος λαὸς καὶ οἱ ἀπόγονοι ποὺ θὰ γεννηθοῦν ἀπὸ αὐτὸν νὰ εἶναι χωριστὰ ἀπὸ τὰ ἄλλα ἔθνη.

Ἀλλ᾽ ἐὰν ἐκεῖνοι ἐξ αἰτίας τῆς πωρώσεώς των ἐξακολουθοῦν νὰ θέλουν ἀκόμη τὴν περιτομὴν τῆς σαρκός, **B** χωρὶς νὰ ἀκούουν τὸν Παῦλον, ποὺ λέει· «ἐὰν περιτέμνεσθε, ὁ Χριστὸς τίποτε δὲν θὰ σᾶς ὠφελήση»,[26] (διότι δι᾽ αὐτὸ ἦλθεν ὁ Κύριος, διὰ νὰ καταργήση ὅλα αὐτά, καὶ δι᾽ αὐτὸ ἐτήρησεν ὅλας τὰς νομικὰς διατάξεις, διὰ νὰ παύση τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου πλέον. Καὶ δι᾽ αὐτὸ φωνάζει δυνατὰ ὁ μακάριος Παῦλος, ὅτι· «ἐγίνατε ἔκπτωτοι ἀπὸ τὴν χάριν ὅσοι προσπαθεῖτε νὰ δικαιωθῆτε διὰ μέσου τοῦ νόμου»),[27] ἡμεῖς ἂς πιστεύωμεν εἰς τὸν μακάριον Παῦλον καὶ

24. Πρβλ. Πράξ. 22, 3.
25. Ρωμ. 4, 3.
26. Γαλ. 5, 2.
27. Ἔ.ἀ. στ. 4.

ἂς δεχώμεθα τὴν ἀχειροποίητον περιτομήν. Διότι, λέγει· «Διὰ τῆς κοινωνίας σας μὲ αὐτὸν ἐπεριτμήθητε καὶ μὲ περιτομὴν πνευματικήν, ποὺ δὲν γίνεται ἀπὸ χέρι ἀνθρώπινον, ὅπως ἡ Ἰουδαϊκὴ περιτομή, ἀλλ' ἐνεργεῖται ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Συνίσταται δὲ ἡ περιτομὴ αὐτὴ εἰς τὸ γδύσιμον καὶ τὴν ἀποβολὴν τοῦ σώματος, ποὺ ἐδούλευσεν εἰς τὰς ἁμαρτίας τῆς σαρκός. C Καὶ τὸ γδύσιμον αὐτό, ποὺ ἔγινεν ὄχι διὰ τῆς κατακόψεως τοῦ σώματος, εἶναι ἡ περιτομή, ποὺ ἐλάβατε ἀπὸ τὸν Χριστόν».[28] Ἔπειτα, διδάσκων ἡμᾶς μὲ μεγαλυτέραν ἀκρίβειαν ποίου εἴδους εἶναι ἡ περιτομὴ αὐτή, προσέθεσε· «ὅταν ἐτάφητε μαζί του εἰς τὸ βάπτισμα».[29] Ὅπως, δηλαδή, τὸ ἐξωτερικὸν σημεῖον τῆς περιτομῆς τοὺς ἐξεχώριζεν ἀπὸ τὰ λοιπὰ ἔθνη καὶ ἀπεδείκνυε τὴν στενήν των σχέσιν μὲ τὸν Θεόν, κατὰ τὸν ἴδιον ἀκριβῶς τρόπον καὶ εἰς ἡμᾶς ἡ πνευματικὴ περιτομή, ποὺ ἔγινε διὰ μέσου τοῦ βαπτίσματος, καθιστᾷ πιὸ καθαρὸν καὶ ἀκριβῆ τὸν χωρισμὸν καὶ τὴν διάκρισιν τῶν πιστῶν ἀπὸ τοὺς ἀπίστους. «Διὰ τῆς κοινωνίας σας μὲ αὐτόν», λέγει «ἐπεριτμήθητε καὶ μὲ περιτομὴν πνευματικήν, ποὺ δὲν γίνεται ἀπὸ χέρι ἀνθρώπινον, ὅπως ἡ Ἰουδαϊκὴ περιτομή, ἀλλ' ἐνεργεῖται ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Συνίσταται δὲ ἡ περιτομὴ αὐτὴ εἰς τὸ γδύσιμον καὶ τὴν ἀποβολὴν τοῦ σώματος, ποὺ ἐδούλευσεν εἰς τὰς ἁμαρτίας τῆς σαρκός». Πραγματικά, ἐκεῖνο ποὺ κάνει ἐκεῖ ἡ περιτομὴ διὰ τῆς ἀποκοπῆς τῆς σαρκός, D αὐτὸ πραγματοποιεῖ εἰς ἡμᾶς τὸ βάπτισμα διὰ τῆς ἀποθέσεως τῶν ἁμαρτιῶν.

Ἀφοῦ, λοιπόν, μὲ τὸ βάπτισμα ἀπεβάλομεν μίαν φορὰν τὰς ἁμαρτίας τῆς σαρκὸς καὶ ἐνεδύθημεν τὸ καθαρὸν ἔνδυμα, ἂς παραμένωμεν, ἀγαπητοί, εἰς τὴν καθαρότητα καί, ἀφοῦ ἀποδειχθῶμεν ἀνώτεροι ἀπὸ τὰ πάθη τῆς σαρκός, ἂς πράττωμεν τὴν ἀρετήν. Καὶ ὅσοι εὑρισκόμεθα ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ ἂς μιμηθῶμεν αὐτὸν ποὺ ἔζησεν εἰς τὸν νόμον ἢ μᾶλλον πρὸ τοῦ νόμου, ὥστε, ἀφοῦ τακτοποιήσωμεν τὴν ζωήν μας σύμφωνα μὲ τὸ παράδειγμα αὐτοῦ, νὰ ἀξιωθῶμεν νὰ καταλήξωμεν εἰς τοὺς κόλπους αὐτοῦ καὶ νὰ ἀποκτήσωμεν τὰ αἰώνια ἀγαθά, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, E μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα συγχρόνως ἀνήκει ἡ δόξα, τὸ κράτος καὶ ἡ τιμή, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

28. Κολασ. 2, 11.
29. Ἔ.ά. στ. 12.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΗ

«ΚΑΙ Ο ΘΕΟΣ ΕΙΠΕΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΒΡΑΑΜ. ΤΗΣ ΣΑΡΑΣ, ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΟΣ ΣΟΥ ΤΟ ΟΝΟΜΑ, ΔΕΝ ΘΑ ΕΙΝΑΙ ΠΛΕΟΝ ΣΑΡΑ,[1] ΑΛΛΑ ΣΑΡΡΑ[2] ΘΑ ΟΝΟΜΑΖΕΤΑΙ ΑΥΤΗ».[3]

Ἐλᾶτε νὰ σᾶς παραθέσω σήμερα τὰ ὑπόλοιπα[4] τῆς χθεσινῆς πνευματικῆς τραπέζης καὶ ἔτσι νὰ θέσω τέλος εἰς τὸν λόγον αὐτόν, ἢ μᾶλλον εἰς τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν ὑπόσχεσιν, τὴν ὁποίαν ἔδωσεν ὁ Θεὸς τοῦ σύμπαντος εἰς τὸν πατριάρχην. Ἀλλά, ὅταν ἀκούσῃς ὑπόλοιπα, μὴ νομίσῃς ὅτι πρόκειται διὰ κάτι τὸ ὑλικόν. 404 A Διότι δὲν εἶναι ὅμοια τὰ ὑπόλοιπα τῶν φαγητῶν μὲ τὰ πνευματικὰ ὑπόλοιπα. Τὰ πρῶτα, βέβαια, ὅταν «μπαγιατέψουν», δὲν προσφέρουν τὴν ἰδίαν εὐχαρίστησιν εἰς ὅσους τὰ τρώγουν. Ἐὰν δὲ παραμείνουν ἐπὶ μίαν ἢ δύο ἡμέρας, τότε πλέον καθίστανται ἐξ ὁλοκλήρου ἄχρηστα. Ἀντίθετα, τὰ πνευματικὰ ὑπόλοιπα καὶ ἂν ἀκόμη παραμείνουν ὄχι μόνον ἐπὶ μίαν ἢ δύο ἡμέρας, ἀλλὰ αἰωνίως, προσφέρουν καὶ πάλιν τὴν ἰδίαν ὠφέλειαν καὶ δὲν χάνουν τὴν γλυκύτητά των. Διότι ἔχουν θείαν προέλευσιν καὶ πνευματικὴν ὑπόστασιν καὶ δι' αὐτὸ δὲν παθαίνουν καμμίαν βλάβην ἀπὸ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, ἀλλὰ κάθε ἡμέραν ἀποδεικνύουν πάντοτε νέαν τὴν χάριν των B καὶ γεμίζουν ἀπὸ μεγάλην χαρὰν ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ τὰ ἀπολαύσουν.

Ἀφοῦ, λοιπόν, αὐτοῦ τοῦ εἴδους εἶναι ἡ δύναμις τῶν ὑπολοίπων αὐτῶν, ἐλᾶτε καὶ ἐσεῖς μὲ προθυμίαν νὰ χορτάσετε ἀπὸ τὴν ἀπόλαυσιν αὐτῶν καὶ ἐγώ, βασιζόμενος εἰς τὴν δύναμίν των, νὰ τὰ παραθέσω εἰς τὴν ἀγάπην σας. Ἀλλὰ διὰ νὰ γίνῃ πιὸ κατανοητὸς ὁ λόγος εἶναι ἀνάγκη νὰ σᾶς ὑπενθυμίσω τὸ τέλος τῆς χθεσινῆς ὁμιλίας, ὥστε, ἀφοῦ συνδεθῶμεν μὲ τὴν σειρὰν τῶν σκέψεων ἐκείνων, νὰ

1. Σάρα. Ἑρμηνεύεται «Ἀρχή μου».
2. Σάρρα. Ἑρμηνεύεται «ἄρχουσα».
3. Γεν. 17, 15.
4. Ἡ λέξις τοῦ κειμένου εἶναι «λείψανα», ὑπ' αὐτὴν δὲ νοοῦνται τὰ ὅσα δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐκθέσῃ ὁ Χρυσόστομος εἰς τὴν προηγουμένην του ὁμιλίαν.

συνεχίσω τὴν διδασκαλίαν. Σᾶς ὡμίλησα, λοιπόν, χθὲς διὰ τὴν ἐντολὴν τῆς περιτομῆς καὶ συγκεκριμένα δι' ὅσα εἶπεν ὁ Θεὸς πρὸς τὸν πατριάρχην· C «Κάθε ἀρσενικὸν τέκνον θὰ περιτέμνεται καὶ αὐτὸ θὰ εἶναι σημεῖον τῆς μεταξύ μας συμφωνίας, ὅτι θὰ εἶμαι Θεός σας. Κάθε ἀρσενικὸν τέκνον σας θὰ περιτέμνεται ὀκτὼ ἡμέρας μετὰ τὴν γέννησίν του καὶ κάθε ἀπερίτμητος θὰ καταστραφῇ, διότι περιεφρόνησε τὴν συμφωνίαν μου αὐτήν».[5] Εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, δηλαδὴ εἰς τὸν λόγον περὶ τῆς περιτομῆς, ἐσταμάτησα τὴν διδασκαλίαν. Καὶ διὰ νὰ μὴ κουράσω ὑπερβολικὰ τὸ μυαλό σας μὲ τὸ μῆκος τοῦ λόγου, δὲν ἠθέλησα νὰ προχωρήσω παρακάτω. Διότι δὲν εἶναι αὐτὸς μόνον ὁ σκοπός μου, δηλαδή, νὰ σᾶς εἴπω πολλὰ καὶ νὰ φύγετε, D ἀλλ' ἐπιθυμῶ νὰ σᾶς προσφέρω διδασκαλίαν ἀνάλογον πρὸς τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἀντοχήν σας, ὥστε, ἀφοῦ πάρετε κάτι ἀπὸ τὴν ὠφέλειαν ποὺ περικλείουν τὰ λεγόμενα, ἔτσι νὰ φύγετε ὅλοι διὰ τὰ σπίτια σας. Ἐλᾶτε, λοιπόν, νὰ συμπληρώσωμεν τὰ λεχθέντα μὲ ὅσα ὑπολείπονται καὶ νὰ ἴδωμεν, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐντολὴν διὰ τὴν περιτομήν, τί προσέθεσεν ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς καὶ ὁμιλεῖ πρὸς τὸν πατριάρχην.

«Καὶ ὁ Θεός», λέγει ἡ Γραφή, «εἶπεν εἰς τὸν Ἀβραάμ. Τῆς Σάρας τῆς γυναικός σου τὸ ὄνομα δὲν θὰ εἶναι πλέον Σάρα, ἀλλὰ Σάρρα θὰ ὀνομάζεται αὐτή». Ὅπως ἀκριβῶς, λέγει, ὅταν προσέθεσα τὸ γράμμα ἄλφα εἰς τὸ ὄνομά σου, σοῦ ἐφανέρωσα ὅτι θὰ γίνῃς πατριάρχης πολλῶν ἐθνῶν, ἔτσι καὶ εἰς τὸ ὄνομα τῆς Σάρας προσθέτω καθ' ὅμοιον τρόπον τὸ γράμμα ρῶ, E διὰ νὰ μάθῃς ὅτι τώρα πλέον ἦλθεν ὁ καιρὸς νὰ πραγματοποιηθοῦν αἱ ὑποσχέσεις ποὺ ἀπὸ παλαιὰ σοῦ ἔδωσα. Διότι «θὰ ὀνομάζεται Σάρρα», λέγει. «Θὰ κάνω αὐτὴν καρποφόρον καὶ θὰ σοῦ δώσω δι' αὐτῆς υἱόν. Θὰ τὸν εὐλογήσω καὶ θὰ γίνῃ πατριάρχης πολλῶν λαῶν καὶ βασιλεῖς λαῶν θὰ γεννηθοῦν ἀπ' αὐτόν».[6] Δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἐπρόφθασα καὶ προσέθεσα τὸ γράμμα αὐτὸ εἰς τὸ ὄνομά της, διὰ νὰ πληροφορηθῇς ὅτι ὁπωσδήποτε θὰ πραγματοποιηθοῦν τὰ ὅσα σοῦ λέγω ἐγώ. Οὔτε νὰ κυριεύεσαι ἀπὸ ἀπελπισίαν, ὅταν σκέπτεσαι τὴν ἀδυναμίαν τῶν φυσικῶν σας δυνάμεων, ἀλλά, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὸ μέγεθος τῆς ἰδικῆς μου δυνάμεως, νὰ ἔχῃς πεποίθησιν εἰς ὅ,τι σοῦ λέγω. «Διότι θὰ κάνω αὐτὴν καρποφόρον καὶ θὰ σοῦ δώσω δι' αὐτῆς υἱόν». 405 A Θὰ τὸν εὐλογήσω καὶ θὰ

5. Γεν. 17, 10, 11, 12 καὶ 14.
6. Ἔ.ἀ. 17, 16.

γίνῃ πατριάρχης πολλῶν λαῶν καὶ βασιλεῖς λαῶν θὰ γεννηθοῦν ἀπ' αὐτόν».

Αἱ ὑποσχέσεις αὐταὶ ἦσαν ὑπεράνω τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ ὡμοίαζον σὰν νὰ τοῦ ὑπέσχετο ὅτι θὰ δημιουργήσῃ ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν πέτραν. Διότι, πραγματικά, καθόλου δὲν διέφερον ἀπὸ λίθους, καθ' ὃ μέρος ἀφορᾷ τὴν δυνατότητα πρὸς τεκνοποιΐαν, καὶ ὁ πατριάρχης, ὁ ὁποῖος ἐξ αἰτίας τοῦ γήρατος ἦτο πλέον ἀνίκανος πρὸς συνουσίαν καὶ ἀκατάλληλος πρὸς παιδοποιΐαν, καὶ ἡ Σάρρα, ἡ ὁποία ἐκτὸς τῆς στειρώσεως ἐβαρύνετο ἀκόμη ἀπὸ τὰ γεράματα. Μά, καὶ ὁ πατριάρχης, ὅταν ἤκουσεν αὐτά, B ἐνόμιζεν ὅτι ἡ ὑπόσχεσις ποὺ τοῦ ἔδωσε παλαιότερα ὁ Θεὸς ἐπραγματοποιήθη εἰς τὸν Ἰσμαήλ. Ἐπειδή, δηλαδή, τοῦ εἶπεν ὁ Θεός, ὅτι «εἰς ἐσένα καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους σου θὰ δώσω τὴν χώραν αὐτήν», δὲν ἀντελήφθη, ὅμως, ὅτι αὐτὰ τὰ λέγει διὰ τὸ τέκνον ποὺ θὰ γεννηθῇ ἀπὸ τὴν Σάρραν, καὶ δι' αὐτὸ ἐσκέπτετο ὅτι ἡ ὑπόσχεσις ἐπραγματοποιήθη.[7] Τώρα ὅμως, ὅταν ἤκουσε Κύριον τὸν Θεὸν νὰ τοῦ λέγῃ ὅτι «θὰ κάνω τὴν Σάρραν καρποφόρον καὶ θὰ σοῦ δώσω δι' αὐτῆς υἱόν, θὰ τὸν εὐλογήσω καὶ θὰ γίνῃ πατριάρχης πολλῶν λαῶν», καὶ ἀκόμη, ὅτι «βασιλεῖς λαῶν θὰ γεννηθοῦν ἀπ' αὐτόν», ἐπειδὴ δὲν ἤξερε τί νὰ εἴπῃ, (δὲν ἠμποροῦσε, βέβαια, νὰ ἀπιστήσῃ εἰς ὅ,τι τοῦ ἔλεγεν ὁ Θεός, ἐπειδὴ ἦτο εὐσεβής), καὶ σκεπτόμενος τὴν ἰδικήν του ἡλικίαν καὶ τὴν στείρωσιν τῆς Σάρρας, C ποὺ τὴν συνώδευσε μέχρις ἐκείνης τῆς ἡλικίας, καὶ εὑρεθεὶς εἰς ἀμηχανίαν ἀπὸ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Θεοῦ, «ἔπεσεν», λέγει, «πρηνὴς καὶ ἐγέλασεν».[8]

Κατάλαβε, λοιπόν, τὴν σοβαρότητα τῆς ὑποσχέσεως, ἀλλὰ ἐσκέφθη καὶ τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεως τοῦ ὑποσχομένου καὶ δι' αὐτὸ «ἔπεσε πρηνὴς καὶ ἐγέλασε», δηλαδή, ἐχάρηκεν ὑπερβολικά. Μά, ἔκανε καὶ τὰς ἀκολούθους σκέψεις. Πῶς ἦτο δυνατὸν ποτὲ σύμφωνα μὲ τὰ ἀνθρώπινα δεδομένα νὰ συμβῇ αὐτό. Καὶ πῶς εἰς ἡλικίαν ἑκατὸν ἐτῶν θὰ ἀποκτήσῃ υἱὸν καὶ πῶς ἡ στεῖρα, ποὺ παρέμεινεν ἄγονος μέχρι τὰ ἐνενήκοντα ἔτη της, θὰ ἠμπορέσῃ ἀπότομα νὰ γίνῃ κατάλληλος πρὸς τεκνοποιΐαν.[9] Καὶ ἐνῷ αὐτὰ ἐσκέπτετο μέσα του, D ἐν τούτοις δὲν ἐτόλμησε νὰ ἐκφράσῃ

7. Μὲ τὴν γέννησιν τοῦ Ἰσμαήλ.
8. Γεν. 17, 17. Δὲν ἐγέλασεν, ἐπειδὴ δὲν ἐπίστευσεν εἰς τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ, ἀλλ', ἀντίθετα, ἐπειδὴ ἐπίστευσε δι' αὐτὰ καὶ ἐγέμισε χαράν.
9. Πρβλ. ἔ.ἀ. στ. 17.

κάτι παρόμοιον μὲ τὴν γλῶσσάν του, ἀλλά, ἐκδηλώνων τὴν εὐγνωμοσύνην του, προσεύχεται[10] διὰ τὸν Ἰσμαήλ, λέγων σχεδὸν τὰ ἑξῆς· Κύριε μὲ παρηγόρησες εἰς ἱκανοποιητικὸν βαθμὸν καὶ μὲ τὴν γέννησιν τοῦ Ἰσμαὴλ μετέβαλες εἰς χαρὰν τὴν λύπην ποὺ ἐδίδεν ἡ ἀτεκνία. Διότι ποτὲ πλέον, ἀφοῦ ἐγεννήθη αὐτός, δὲν ἔβαλα εἰς τὸ μυαλό μου, οὔτε μοῦ ἐγεννήθη ἡ σκέψις καμμία φορά, ὅτι θ' ἀποκτήσω υἱὸν ἀπὸ τὴν Σάρραν, μὰ καὶ ἡ ἰδία δὲν ἤλπισεν εἰς κάτι παρόμοιον. Δι' αὐτὸ μοῦ ἔδωσε καὶ τὴν Ἄγαρ, ἐπειδὴ ἀπέβαλε κάθε ἐλπίδα τεκνοποιΐας. Συνεπῶς, ἱκανοποιητικὴν παρηγορίαν μᾶς ἔδωσεν E ἡ γέννησις τοῦ Ἰσμαήλ. Αὐτός, λοιπόν, τὸν ὁποῖον ἐσὺ μᾶς ἔδωσες, «ἂς ζῇ ἐνώπιόν σου»[11] καὶ θὰ εἶναι αὐτὸ μεγάλη παρηγορία μας καὶ τὰ ἰδικά μας γεράματα θὰ τὰ ἀναπληρώσῃ ἡ ζωὴ αὐτοῦ.

Τί ἔκανεν, ὅμως, ὁ φιλάνθρωπος Κύριος; Ἐπειδή, βέβαια, καὶ τὴν εὐσέβειαν τῆς ψυχῆς τοῦ δικαίου ἐδοκίμασε μὲ τὴν παράτασιν τοῦ χρόνου καὶ τὴν πίστιν τῆς Σάρρας καὶ εἶδεν ὅτι καὶ οἱ δύο ἀπεγοητεύθησαν, ὁ μὲν Ἀβραὰμ ἐξ αἰτίας τοῦ γήρατος, ἡ δὲ Σάρρα καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ γήρατος, ἀλλὰ καὶ τῆς στειρώσεως, διὰ τοῦτο λέγει· Τώρα θὰ συμβῇ αὐτό, ἐπειδὴ σᾶς φαίνεται καθ' ὁλοκληρίαν ἀδύνατον. Διότι δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἀνέβαλλα τὴν πραγματοποίησιν τῆς ὑποσχέσεως ἐπὶ μακρὸν χρόνον, διὰ νὰ σᾶς ἀποδείξω ὅτι ἡ δωρεά, ποὺ σᾶς προσφέρω, εἶναι ὑπὲρ φύσιν 406 A καί, ἀκόμη, διὰ νὰ μάθετε καὶ σεῖς καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι διὰ μέσου τῶν γεγονότων αὐτῶν, ὅτι εἶμαι Κύριος καὶ τῆς φύσεως, μὲ ὑπακούει εἰς ὅ,τι θέλω καὶ συμμορφοῦται πρὸς τὰς ἰδικάς μου διαταγάς. Διότι ἐὰν ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξίαν τὴν ἔφερα εἰς τὴν κατάστασιν τῆς ὑπάρξεως, πολὺ περισσότερον τὴν δημιουργηθεῖσαν αὐτὴν φύσιν θὰ ἠμπορῶ νὰ διορθώσω, ἐὰν ὑστερῇ εἰς κάτι. Συνεπῶς, διὰ ν' ἀποκτήσῃς θάρρος, ἄκουε καὶ σύνελθε καί, ἀφοῦ διώξῃς τὰς σκέψεις ποὺ γυρίζουν εἰς τὸ μυαλό σου, ἄκουσε μίαν σπουδαίαν εἴδησιν μὲ αὐτὰ ποὺ θὰ σοῦ εἴπω. Νὰ λοιπόν, ἡ γυναῖκά σου, τὴν ὁποίαν θεωρεῖς πλέον ἀνίκανον πρὸς τεκνοποιΐαν ἐξ αἰτίας τῆς στειρώσεως καὶ τοῦ γήρατος, αὐτὴ θὰ σοῦ γεννήσῃ υἱόν.[12] B Καὶ διὰ νὰ μὴ σοῦ μένουν ἀμφιβολίαι, νά, σοῦ δίδω ἐκ τῶν προτέρων καὶ τὸ ὄνομα τοῦ παιδιοῦ ποὺ θὰ γεννηθῇ. Δηλαδή, θὰ ὀνομάσῃς τὸ γεννώμενον Ἰσαάκ.[13]

10. Πρβλ. ἔ.ἀ. στ. 18.
11. Ἔ.ἀ.
12. Ἔ.ἀ. στ. 19.
13. Ἔ.ἀ.

«Διότι πρὸς αὐτὸν θὰ δώσω ὑπόσχεσιν, ἡ ὁποία θὰ ἔχῃ αἰώνιον ἰσχὺν εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τοὺς μετ' αὐτὸν ἀπογόνους του».[14] Πραγματικά, αὐτὸς εἶναι, τὸν ὁποῖον ἀπ' ἀρχῆς καὶ ἐκ προοιμίου σοῦ ὑπεσχέθην καὶ εἰς αὐτὸν θὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ἰδική μου ὑπόσχεσις. Δι' αὐτὸ καὶ σοῦ προλέγω τὰ πάντα, δηλαδή, ὄχι μόνον ὅτι θὰ γεννήσῃ υἱόν, ἀλλὰ καὶ πῶς θὰ τὸν ὀνομάσῃς καὶ ἀκόμη ὅτι πρὸς αὐτὸν θὰ δώσω ὑπόσχεσιν, C καὶ ὄχι μόνον πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ «καὶ εἰς τοὺς μετ' αὐτὸν ἀπογόνους του». Ἐν συνεχείᾳ ὁ μεγαλόδωρος εἰς τὰς προσφοράς, ὁ ὁποῖος τὰς παρακλήσεις μας τὰς ἐκπληρώνει μὲ τὸ παραπάνω, ἀφοῦ ἐστήριξε τὸ φρόνημα τοῦ δικαίου καί, ἠμπορεῖ νὰ εἴπῃ κανείς, μὲ ὅσα τοῦ ὑπεσχέθη τὸν ἔκανε νέον ἀπὸ γέρων ποὺ ἦτο καὶ τὸν νεκρόν, ὅπως λέγομεν, τὸν ἀνέστησε μὲ τοὺς λόγους του, τοῦ δίδει μὲ ἀφθονίαν τὰς εὐεργεσίας του καὶ λέγει· Καὶ θὰ πραγματοποιήσω ὅσα σοῦ ὑπεσχέθην, καὶ συγχρόνως, ἀφοῦ ὑπήκουσε τὴν προσευχὴν τοῦ δικαίου διὰ τὸν Ἰσμαήλ, προσθέτει· «Τὴν προσευχήν σου διὰ τὸν Ἰσμαήλ, ἤκουσα καὶ ἰδοὺ τὸν ἔχω εὐλογήσει. Θὰ τὸν αὐξήσω, θὰ τὸν πληθύνω πολύ. D Δώδεκα λαοὶ θὰ προέλθουν ἐξ αὐτοῦ καὶ ἔτσι θὰ γίνῃ αὐτὸς γενάρχης μεγάλου λαοῦ».[15] Ἐπειδὴ δηλαδή, λέγει, εἶναι ἰδικός σου ἀπόγονος τόσον πολὺ θὰ τὸν αὐξήσω καὶ θὰ τὸν πληθύνω ὑπερβολικά, ὥστε νὰ προέλθουν ἀπ' αὐτὸν δώδεκα ἔθνη. «Ἀλλὰ καὶ τὴν διαθήκην μου διὰ τὸν Ἰσαὰκ θὰ πραγματοποιήσω. Αὐτὸν θὰ γεννήσῃ εἰς σὲ ἡ Σάρρα εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος».[16]

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ κύτταξε ἀγαπητέ μου, κατὰ ποῖον τρόπον εἰς μίαν στιγμὴν ἔλαβεν ὁ δίκαιος τὰς ἀμοιβὰς ὅλου τοῦ χρόνου καὶ ἐξεπληροῦτο ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶπεν ὁ Χριστὸς πρὸς τοὺς μαθητάς του, ὅτι καθένας ποὺ ἄφησε πατέρα ἢ μητέρα, ἢ σπίτια ἢ ἀδελφοὺς διὰ νὰ μείνῃ ἠνωμένος καὶ νὰ μὴ χωρισθῇ ἀπὸ ἐμέ, E θὰ λάβῃ πολλαπλᾶ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ θὰ κληρονομήσῃ καὶ τὴν αἰώνιον ζωήν.[17] Σκέψου, σὲ παρακαλῶ, τὴν περίπτωσιν τοῦ δικαίου αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος, ἐπειδὴ ὑπήκουσε μὲ προθυμίαν εἰς τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου καί, ἀφοῦ ἐγκατέλειψε τὴν πατρίδα του, προετίμησε τὴν ξένην χώραν ἀντὶ τῆς ἰδικῆς

14. Ἔ.ἀ.
15. Ἔ.ἀ. στ. 20.
16. Ἔ.ἀ. στ. 21.
17. Πρβλ. Ματθ. 19, 29.

του, πῶς ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἀφοῦ ἔδειξε μεγάλην ὑπομονὴν καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς, κατέστη τόσον ἔνδοξος καὶ πασίγνωστος, ὥστε οἱ ἀπόγονοί του νὰ παρομοιάζωνται μὲ τοὺς ἀστέρας κατὰ τὸ πλῆθος. Πιθανόν, ἐὰν κανένας θελήση νὰ ὑπολογίση τὰ ὅσα ἔλαβεν ὁ δίκαιος αὐτὸς μὲ εὐσεβῆ διάθεσιν, θὰ διαπιστώση ὅτι ὄχι μόνον εἶναι ἑκατονταπλάσια, ἀλλὰ κατὰ πολὺ περισσότερα. Ἐάν, ὅμως, ἐδῶ εἰς τὴν γῆν ἔλαβε τόσας μεγάλας ἀμοιβάς, 407 A ποία γλῶσσα θὰ ἠμπορέση νὰ περιγράψη τὰς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀμοιβὰς αὐτοῦ; Μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸ θὰ ἠμπορέση νὰ περιγράψη ἡ γλῶσσα κατὰ τὸ δυνατόν. Διότι, ὅταν ἀκούσης ὅτι ὅλοι οἱ δίκαιοι ἀπὸ αὐτὸν μέχρι σήμερα καὶ μέχρι τῆς συντελείας τῆς ζωῆς αὐτῆς, θεωροῦν ὡς εὐχῆς ἔργον νὰ καταλήξουν εἰς τοὺς κόλπους τοῦ πατριάρχου, ποίαν μεγαλυτέραν ἀπ' αὐτὴν τιμὴν θὰ ἠμπορέση νὰ παρουσιάση; Κατάλαβες πόσην δύναμιν ἔχει ἡ ὑπομονή, ποία ἡ ἀξία τῆς ἀρετῆς, τί σημαίνει νὰ εἶναι κανεὶς εὐσεβὴς καὶ νὰ δεικνύη μεγάλην εὐγνωμοσύνην διὰ τὰς δωρεὰς ποὺ τοῦ δίδει ὁ Θεός; Ἐπειδή, δηλαδή, εἰς κάθε περίπτωσιν προσέφερεν ὅ,τι ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὸν ἴδιον, μὲ τὸ νὰ δέχεται μὲ εὐχαρίστησιν τὰ πάντα, καὶ τὰ καλὰ καὶ τὰ κακά, B δι' αὐτὸ καὶ ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς τοῦ ἐχάρισε τελευταῖον ἀπὸ ὅλα τὴν συγκεφαλαίωσιν τῶν ἀγαθῶν καὶ αὐτὸ ποὺ ὁ δίκαιος ἐπεθύμει περισσότερον ἀπὸ ὅλα. Διότι κύτταξε κατὰ ποῖον τρόπον ἐδοκίμαζεν ὁ Θεὸς τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου ἐπὶ εἴκοσι τέσσαρα ἔτη. Πραγματικά, ὅταν ἐβγῆκεν ἀπὸ τὴν Χαρράν, ὑπακούων εἰς τὴν προσταγὴν τοῦ Κυρίου, ἦτο, λέγει, ἑβδομήκοντα πέντε ἐτῶν[18] καὶ τώρα, ὅταν ἤκουσεν αὐτά, εὑρίσκετο πλέον εἰς τὸ ἑκατοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του.[19]

Ἀφοῦ ἠκούσαμεν αὐτά, ἀγαπητοί μου, ἂς παραδειγματιζώμεθα, ὥστε νὰ ἔχωμεν μεγάλην ὑπομονήν, C χωρὶς ποτὲ νὰ ἀγανακτῶμεν, οὔτε νὰ ἀδιαφορῶμεν διὰ τοὺς ἱδρῶτας ποὺ ἀπαιτεῖ ἡ ἀρετή, ἀλλὰ νὰ γνωρίζωμεν ὅτι ὁ Κύριός μας εἶναι φιλότιμος καὶ μεγαλόδωρος καὶ μᾶς ἀνταποδίδει μεγάλας ἀμοιβὰς εἰς ἀνταμοιβὴν μικρῶν κόπων, καὶ ἀκόμη ὅτι δὲν ἀποταμιεύει τὰ ἀγαθὰ αὐτὰ διὰ νὰ τὰ ἀπολαύσωμεν εἰς τὸ μέλλον, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπίγειον τωρι-

18. Πρβλ. Γεν. 12, 4.

19. Πρβλ. ἔ.ἀ. 17, 24. Τὸ κείμενον λέγει ὅτι ἦτο ἐνενήκοντα ἐννέα ἐτῶν, ἀλλ' ὁ Χρυσόστομος διὰ τὸ στρογγύλον τοῦ ἀριθμοῦ χρησιμοποιεῖ τὸν ἀριθμὸν ἑκατόν.

νὴν ζωήν μας μᾶς δίδει πλουσιοπάροχα μεγάλας δωρεάς, διὰ νὰ ἐνισχύη τὴν ἀδυναμίαν τῆς φύσεώς μας. Διότι καὶ ὁ πατριάρχης ὁ ἴδιος δὲν ὑπέμεινεν ὀλίγας λύπας κατὰ τὸ μεσολαβῆσαν χρονικὸν διάστημα, ἔστω καὶ ἂν κάθε φορὰν ἀνεμειγνύοντο καὶ τὰ καλὰ μὲ τὰς θλίψεις. Δηλαδή, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς τοῦ σύμπαντος φροντίζει διὰ τὴν ἰδικήν μας ἀδυναμίαν, D δὲν μᾶς ἀφήνει νὰ μένωμεν συνεχῶς μέσα εἰς τὰς θλίψεις, διὰ νὰ μὴ συντριβῆ ἡ ἀσθενική μας ὑπόστασις, ἀλλὰ γρήγορα μᾶς δίδει καὶ ὁ ἴδιος τὴν βοήθειάν του, ἐνισχύων τὴν προθυμίαν μας καὶ στηρίζων τὸν λογισμόν μας. Οὔτε πάλιν μᾶς ἀφήνει νὰ ζῶμεν εἰς συνεχῆ ἄνεσιν, διὰ νὰ μὴ στραφῶμεν πρὸς τὴν κακίαν, ἀφοῦ γίνωμεν πιὸ ἀδιάφοροι. Διότι ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, κάθε φορὰν ποὺ θὰ ἔχη μεγάλην ἄνεσιν καὶ εὐτυχίαν, λησμονεῖ τὴν εὐγενικήν της προέλευσιν καὶ προορισμὸν καὶ δὲν παραμένει σταθερὰ μέσα εἰς τὰ ἀνθρώπινα πλαίσια. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεός, σὰν φιλόστοργος πατέρας, ἄλλοτε μὲν μᾶς δίδει ἄνεσιν, ἄλλοτε δὲ μᾶς συγκρατεῖ καὶ μᾶς καθοδηγεῖ διὰ τῶν θλίψεων, ὥστε μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν νὰ διατηρήση χωρὶς βλάβην τὴν ψυχικήν μας ὑγείαν. E Ἐξ ἄλλου καὶ ὁ ἰατρός, ὅταν ἐπιχειρῆ νὰ θεραπεύση κάποιον ἄρρωστον, δὲν τοῦ ἐπιβάλλει συνεχῆ νηστείαν, οὔτε πάλιν τοῦ ἐπιτρέπει νὰ τρώγη ἀπὸ ὅλα χωρὶς φόβον, διὰ νὰ μὴ ἐπιδεινώση τὴν ἀσθένειαν ἡ πολυφαγία, ἀφοῦ προκαλέση πυρετόν, οὔτε ἡ ἀσιτία νὰ τὸν ἐξασθενήση περισσότερον. Ἀλλά, ἀφοῦ λάβη ὑπ' ὄψιν του τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἀντοχὴν τοῦ ἀρρώστου καὶ χρησιμοποιήση μὲ ἐπιμέλειαν τὰς ἰατρικάς του γνώσεις, καθορίζει ἐν συνεχείᾳ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν τὴν θεραπευτικὴν ἀγωγήν. Κατὰ τὸν ἴδιον, λοιπόν, τρόπον καὶ ὁ φιλάνθρωπος Θεός, ἐπειδὴ γνωρίζει τὸ συμφέρον τοῦ καθενός μας, ἄλλοτε μὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ζῶμεν ἐν ἀνέσει, ἄλλοτε δέ, χάριν ἐξασκήσεως, μᾶς ρίπτει εἰς τοὺς πειρασμούς. Πραγματικά, 408 A εἴτε μερικοὶ εἶναι ἐνάρετοι, μὲ τὴν ἔλευσιν τῶν πειρασμῶν ἀποδεικνύονται πιὸ ἔνδοξοι καὶ θὰ προσελκύσουν ἀφθονωτέραν τὴν ἐξ οὐρανοῦ βοήθειαν. Εἴτε, πάλιν, εὑρίσκονται εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ὅταν δέχωνται μὲ εὐχαρίστησιν τοὺς πειρασμούς, θὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὸ βαρὺ φορτίον τῶν ἁμαρτιῶν καὶ θὰ εὕρουν καὶ αὐτοὶ μεγάλην συγχώρησιν.

Δι' αὐτό, σᾶς παρακαλῶ, ἀφοῦ γνωρίζομεν τὴν ἀφευρετικότητα καὶ τὴν σοφίαν τοῦ ἰατροῦ τῶν ψυχῶν μας, εἰς καμμίαν περίπτωσιν νὰ μὴ ἐρευνῶμεν μὲ περιέργειαν τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον τακτοποιεῖ τὰ ζητήματα ὁ Θεός. Δι-

ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη τὸ ἰδικόν μας μυαλὸ δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὰ καταλάβῃ αὐτά, καὶ πάλιν νὰ κατεχώμεθα ἀπὸ κατάπληξιν διὰ τὰς μεθόδους τῆς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ τὸν δοξάζωμεν δι᾽ ὅλα, διότι ἔχομεν τόσον μεγάλον Κύριον, **B** τοῦ ὁποίου δὲν ἠμπορεῖ νὰ χωρέσῃ ἡ ἀνθρωπίνη σκέψις καὶ οἱ ἀνθρώπινοι συλλογισμοὶ τοὺς τρόπους μὲ τοὺς ὁποίους διευθετεῖ τὰ πάντα. Διότι οὔτε ἡμεῖς οἱ ἴδιοι δὲν γνωρίζομεν τὸ συμφέρον μας, ὅσον ὁ ἴδιος τὸ γνωρίζει. Οὔτε τόσον φροντίζομεν ἡμεῖς διὰ τὸν ἑαυτόν μας, ὅσον ὁ Θεὸς ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν σωτηρίαν μας, καὶ κάνει τὰ πάντα καὶ χρησιμοποιεῖ τὸ κάθε τι, διὰ νὰ μᾶς ὁδηγήσῃ εἰς τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς καὶ νὰ μᾶς ἁρπάσῃ ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ διαβόλου. Καὶ ὅταν ἴδῃ ὅτι ἡ εὐημερία δὲν ἠμπορεῖ νὰ μᾶς ὠφελήσῃ καθόλου, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἄριστος ἰατρός, ὅταν ἴδῃ ὅτι ἡ πολυφαγία μᾶς ὁδηγεῖ εἰς πολυσαρκίαν, μᾶς ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν ὑγείαν διὰ τῆς ἐγκρατείας, ἔτσι, λοιπόν, καὶ ὁ θαυμάσιος ἰατρὸς τῶν ψυχῶν μας μᾶς ἀφήνει ἐπ᾽ ὀλίγον, **C** διὰ νὰ ἀντιληφθῶμεν μὲ τὴν ἔλευσιν τῶν πειρασμῶν τὴν ζημίαν, τὴν ὁποίαν ὑπέστημεν ἀπὸ τὴν εὐημερίαν, καὶ ὅταν ἴδῃ ὅτι τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν ὑγείαν μας εὑρίσκονται εἰς καλὸν δρόμον, τότε πλέον μὲ τὴν ἰδικήν του βοήθειαν μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τοὺς πειρασμοὺς καὶ δεικνύει τὴν πρόνοιάν του δι᾽ ἡμᾶς μὲ ἀφθονίαν. Συνεπῶς, ἐὰν συμβῇ μερικοὶ ἐνάρετοι νὰ περιπέσουν εἰς πειρασμούς, ἂς μὴ ἀπελπίζωνται καὶ νὰ μὴ τὰ χάνουν, ἀλλὰ τότε περισσότερον νὰ ἐνισχύωνται καὶ νὰ τρέφωνται μὲ τὰς καλὰς ἐλπίδας, διότι ἡ ἔλευσις τῶν πειρασμῶν γίνεται δι᾽ αὐτοὺς ἀφορμὴ στεφάνων καὶ βραβείων. Εἴτε, πάλιν, ἐνῷ εὑρισκόμεθα εἰς τὰς ἁμαρτίας, ἐγκαταλειπόμεθα εἰς τοὺς πειρασμούς, **D** οὔτε καὶ ἔτσι νὰ δυσανασχετῶμεν, ἀλλὰ νὰ γνωρίζωμεν ὅτι ἡ ἔλευσις τῶν πειρασμῶν μᾶς καθαρίζει ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας τῆς ζωῆς μας, ὅταν δεχώμεθα μὲ εὐχαριστησιν ὅλα τὰ ἐπερχόμενα κακά. Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ εὐγνώμονος δούλου, νὰ μὴ εὐχαριστῇ, δηλαδή, τὸν κύριόν του μόνον ὅταν περνᾷ καλά, ἀλλὰ νὰ ἐκδηλώνῃ τὴν εὐγνωμοσύνην του καὶ εἰς τὴν ἀντίθετον περίπτωσιν. Ἔτσι, λοιπόν, καὶ ὁ πατριάρχης προώδευσε καί, ἀφοῦ ἀπέκτησε τόσην παρρησίαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἐδέχετο καὶ δωρεάν, ἡ ὁποία ὑπερέβαινε τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν.

Ἀλλ᾽ εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ θέματος τῆς ὁμιλίας μας, διὰ νὰ γνωρίσωμεν τὴν ὑ-

πακοὴν τοῦ δικαίου καὶ μὲ ποῖον τρόπον ἐφήρμοσε τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, **E** χωρὶς νὰ ζητήσῃ τὸν λόγον, οὔτε νὰ ἀπαιτήσῃ εὐθύνας, ὅπως ἀκριβῶς κάνουν πολλοὶ ἀνόητοι, οἱ ὁποῖοι ἐξετάζουν μὲ περιέργειαν ὅ,τι κάνει ὁ Θεὸς καὶ λέγουν· Διατί συνέβη αὐτό; Διατί συνέβη ἐκεῖνο; Καὶ ποῖον τὸ ὄφελος ποὺ ἔγινε αὐτὸ ἢ τὸ ἄλλο; Ἀλλ᾽ ὁ δίκαιος δὲν ἐσκέφθη τοιουτοτρόπως. Μά, σὰν δοῦλος ποὺ ἀγαπᾷ τὸν κύριόν του, ἔτσι ἔσπευδε νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἐντολὴν ποὺ ἔλαβε, χωρὶς νὰ τὴν ἐξετάζῃ μὲ περιέργειαν. Καὶ διὰ νὰ τὸ μάθῃς αὐτό, ἄκουσε τὸ ἀκόλουθον. Ὅταν, λοιπόν, τοῦ ἔδωσε τὴν ὑπόσχεσιν ὁ Κύριος, 409 A καὶ ἐτελείωσε τὴν συνομιλίαν του μὲ αὐτόν, ἀμέσως ὁ δίκαιος ἐφήρμοζε τὴν ἐντολὴν καὶ ἔκανεν εἰς τὸν Ἰσμαὴλ τὸ σημεῖον, ποὺ τὸν διέταξεν ὁ Θεός, ἐννοῶ τὴν περιτομήν, καὶ εἰς τοὺς γεννηθέντας δούλους εἰς τὸ σπίτι του καὶ εἰς τοὺς ἀγορασθέντας δούλους, σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ.[20] Περιετμήθη δὲ καὶ ὁ ἴδιος. «Ὁ Ἀβραάμ», λέγει, «ἦτο ἐνενήκοντα ἐννέα ἐτῶν, ὅταν περιέκοψε τὴν σαρκίνην ἀκροβυστίαν αὐτοῦ, ὅταν καὶ ὁ ἴδιος περιετμήθη. Ὁ δὲ υἱός του Ἰσμαὴλ ἦτο δέκα τριῶν ἐτῶν».[21] Μὴ νομίσῃς ὅτι τυχαῖα μᾶς ἐσημείωσεν ἡ Γραφὴ τὴν ἡλικίαν τοῦ πατριάρχου. Ἀλλὰ τὸ ἔκανεν αὐτὸ διὰ νὰ μάθῃς καὶ ἀπὸ αὐτὸ τὴν μεγάλην ὑπομονὴν τοῦ δικαίου, ὅτι, δηλαδή, μολονότι εὑρίσκετο εἰς βαθὺ γῆρας, ἐν τούτοις ὑπέμεινε μὲ πραότητα τὸν πόνον διὰ νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ· **B** δι᾽ αὐτὸν τὸν λόγον μᾶς δίδει τὴν ἡλικίαν των, καὶ ὄχι μόνον αὐτός, ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰσμαὴλ καὶ ὅλοι οἱ δοῦλοι, ποὺ ἐγεννήθησαν εἰς τὸ σπίτι του, περιτέμνονται. Διότι, ἀγαπητέ μου, δὲν εἶναι ἀσήμαντον πρᾶγμα ν᾽ ἀποκόψῃς ὑγιαίνουσαν σάρκα καὶ ἄλλην ποὺ νοσεῖ. Διότι καὶ ἂν οἱ βοηθοὶ τῶν ἰατρῶν ἀποκόπτουν ἕνα ἄρρωστον μέλος, εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν δὲν ὑπάρχει ὁ ἴδιος πόνος, δεδομένου ὅτι, ἠμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν, ἀποκόπτουν ἕνα μέλος, τὸ ὁποῖον ἔχει πλέον νεκρωθῆ καὶ ἔχει χάσει τὴν ζωτικήν του δύναμιν. Ἐν προκειμένῳ γέρων καὶ πρεσβύτης, (διότι ἦτο ἑκατὸν ἐτῶν), ὑπέφερε τὸν πόνον μὲ πραότητα, ἐπιδιώκων συγχρόνως καὶ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ νὰ ἐφαρμόσῃ καὶ τὸν υἱὸν καὶ ὅλους τοὺς γεννηθέντας εἰς τὸ σπίτι του δούλους νὰ καταστήσῃ πιὸ προθύμους, ὥστε νὰ μὴ διστάσουν, **C** ἀλλὰ νὰ ἐκτελέσουν ἀμέσως ὅ,τι διέταξεν ὁ Θεός

20. Ἔ.ἀ. στ. 23 - 26.
21. Ἔ.ἀ. στ. 24 - 25.

Εἶδες τί σημαίνει ἐνάρετος ἄνθρωπος καὶ μὲ ποῖον τρόπον ἐδίδαξεν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους του νὰ μιμηθοῦν τὸ παράδειγμά του; Ὅ,τι, λοιπόν, ἔλεγα χθές, τὸ ἴδιον θὰ ἐπαναλάβω καὶ τώρα. Ὅ,τι, δηλαδή, ἐξ αἰτίας ἐκείνου ἐδόθη ἐντολὴ ἀπὸ τὸν Θεόν, ὥστε εἰς τὴν νηπιακὴν ἡλικίαν νὰ ὑφίστανται τὴν περιτομὴν τὰ παιδιά, διὰ νὰ κόπτεται ἡ σάρκα των, ὅταν δὲν ἔχουν αἴσθησιν πλήρως ἀνεπτυγμένην καὶ ἔτσι νὰ μὴ νοιώθουν καθόλου πόνον.

Ἀλλὰ κύτταξε, ἀγαπητέ μου, τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀνέκφραστον εὐεργεσίαν του πρὸς ἡμᾶς. Ἐκεῖ, εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἀβραάμ, ὑπῆρχε καὶ ὀδύνη καὶ πόνος ἀπὸ τὴν πρᾶξιν ἐκείνην καὶ κανένα ἄλλο ὄφελος δὲν προσέφερεν ἡ περιτομή, D παρὰ τοῦτο μόνον, τὸ ὅτι μὲ τὸ σημεῖον αὐτὸ ἀνεγνωρίζοντο μεταξύ των καὶ διεκρίνοντο ἀπὸ τοὺς ἄλλους λαούς. Ἐνῷ ἡ ἰδική μας περιτομή, ἐννοῶ τὴν χάριν τοῦ βαπτίσματος, προσφέρει τὴν θεραπείαν χωρὶς πόνον, μᾶς δίδει ἀνυπολόγιστα ἀγαθά, μᾶς γεμίζει μὲ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος καὶ δὲν ἔχει καθωρισμένον χρόνον τῆς ἡλικίας διὰ νὰ γίνῃ, ὅπως τότε, ἀλλὰ εἶναι δυνατὸν νὰ δεχθῇ κανεὶς τὴν ἀχειροποίητον αὐτὴν περιτομὴν καὶ εἰς τὴν νηπιακὴν ἡλικίαν, καὶ εἰς τὴν ὥριμον καὶ εἰς τὴν γεροντικήν, χωρὶς νὰ ὑπομείνῃ πόνον, ἀλλὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸ βάρος τῶν ἁμαρτιῶν καὶ νὰ εὕρῃ συγχώρησιν ὅλων τῶν πλημμελημάτων ποὺ ἔχει διαπράξει εἰς τὴν ζωήν του. E Ἐπειδή, λοιπόν, εἶδεν ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς τὸ μέγεθος τῆς ἀσθενείας μας καὶ ὅτι εἴχαμεν ἀνάγκην ἀπὸ μεγάλην θεραπείαν, ἐπειδὴ ἡ ἀσθένειά μας ἦτο βαρεῖα τακτοποιῶν τὴν σωτηρίαν μας, μᾶς ἐχάρισε τὴν δυνατότητα νὰ ἀνακαινισθῶμεν μὲ τὸ λουτρὸν τῆς παλιγγενεσίας, ὥστε, ἀφοῦ ἀρνηθῶμεν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, δηλαδὴ τὰς πονηράς μας πράξεις, νὰ ἐνδυθῶμεν τὸν νέον καὶ νὰ βαδίζωμεν τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς.

Ἀλλά, σᾶς παρακαλῶ, νὰ μὴ γινώμεθα χειρότεροι ἀπὸ τοὺς ἀγνώμονας καὶ ἀχαρίστους Ἰουδαίους. Ἐκεῖνοι, δηλαδή, ὅταν ἐδέχοντο τὸ γνώρισμα αὐτὸ τῆς περιτομῆς,
410 A εἶχαν ἱκανοποιητικὴν ἀσφάλειαν, ὥστε νὰ μὴ ἀναμιγνύωνται μὲ τὰ ἄλλα ἔθνη, λόγῳ τῆς ἐπικοινωνίας μὲ αὐτά, ἐνῷ, καθ' ὃ μέρος ἀφορᾷ εἰς τὴν εὐσέβειαν, πολλὰς φορὰς ξεπέρασαν τοὺς μὴ Ἰουδαίους, ἐπειδὴ ἀπεδείχθησαν ἀγνώμονες πρὸς τὸν Θεόν. Ἀλλ' ἡμεῖς, ἀφοῦ μίαν φορὰν ἐδέχθημεν τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος περιτομήν, ἂς τακτοποιήσωμεν μὲ ἀσφάλειαν ὅτι μᾶς ἀφορᾷ. Δὲν λέγω νὰ μὴ

ἐρχώμεθα εἰς ἐπαφὴν μὲ τοὺς εἰδωλολάτρας, ἀλλά, μένοντες σταθεροὶ εἰς τὴν ἀρετήν μας καὶ συναναστρεφόμενοι μὲ αὐτούς, νὰ τοὺς προσελκύωμεν πρὸς τὴν εὐσέβειαν καὶ μὲ τὰ καλά μας ἔργα νὰ τοὺς διδάσκωμεν τρόπον ζωῆς. Διότι δι' αὐτὸ ὁ Κύριος ὅλων μας B ἐπέτρεψε νὰ ζοῦν μαζὶ οἱ πονηροὶ καὶ οἱ ἀγαθοί, οἱ εὐσεβεῖς καὶ οἱ ἀσεβεῖς, διὰ νὰ ὠφελοῦνται: οἱ πονηροὶ ἀπὸ τὴν διαγωγὴν τῶν ἀγαθῶν καὶ ἐκεῖνοι, ποὺ παραμένουν ἀκόμη αἰχμάλωτοι τῆς ἀσεβείας, νὰ ὁδηγοῦνται εἰς τὴν εὐσέβειαν. Διότι τίποτε δὲν ἔχει τόσην σημασίαν διὰ τὸν Θεόν, ὅσον ἡ σωτηρία τῆς ψυχῆς. Συνεπῶς, σᾶς παρακαλῶ, νὰ μὴ παραμελῶμεν οὔτε τοὺς ἑαυτούς μας οὔτε τοὺς πλησίον μας. Τοὺς ἑαυτοὺς μὲν μὲ τὸ νὰ τακτοποιῶμεν ὅ,τι ἀναφέρεται εἰς τὴν σωτηρίαν μας κατὰ τὸν τρόπον ποὺ φαίνεται καλὸν εἰς τὸν Θεόν, τοὺς πλησίον μας δέ, μὲ τὸ νὰ ἀκτινοβολῶμεν τόσον μὲ τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς, ὥστε, καὶ ὅταν ἡμεῖς δὲν ὁμιλῶμεν, νὰ παίρνουν ἱκανὴν διδασκαλίαν ὅσοι μᾶς παρακολουθοῦν. Ὅπως ἀκριβῶς, λοιπόν, ὅταν εἴμεθα ἐνάρετοι, θὰ κερδίσωμεν πάρα πολλὰ καὶ οἱ ἴδιοι, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπίστους θὰ ὠφελήσωμεν, καθ' ὅμοιον τρόπον, C ἐὰν ἀδιαφορήσωμεν καὶ οἱ ἴδιοι θὰ ὑποστῶμεν μεγάλην τιμωρίαν καὶ θὰ γίνωμεν αἰτία νὰ σκανδαλισθοῦν καὶ οἱ ἄλλοι. Πραγματικά, ὅπως, ὅταν εἴμεθα ἐνάρετοι, θὰ λάβωμεν ἀμοιβὴν διὰ δύο λόγους, δηλαδὴ ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι ἀκολουθοῦμεν τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι προσελκύομεν καὶ τοὺς συνανθρώπους μας εἰς τὴν γνωριμίαν τῆς ἀρετῆς. Κατὰ τὸν ἴδιον, λοιπόν, τρόπον καὶ προκειμένου περὶ τῆς κακίας δὲν τιμωρούμεθα μόνον διὰ τὰς ἁμαρτίας ποὺ ἔχομεν διαπράξει, ἀλλὰ καὶ διότι ἐγίναμεν ἀφορμὴ νὰ ἁμαρτήσουν καὶ ἄλλοι. Ἀλλά, μακάρι, νὰ μὴ συμβῇ κανένας, ἀπὸ ὅσους εὑρίσκονται ἐδῶ, νὰ δείξῃ παρομοίαν συμπεριφοράν, ἀλλ' ὅλοι μας νὰ κανονίζωμεν τὴν ζωήν μας κατὰ τρόπον ποὺ συντελεῖ εἰς τὴν στήριξιν καὶ τὴν οἰκοδομὴν τῶν συνανθρώπων μας, ὥστε νὰ ἠμπορέσωμεν μὲ παρρησίαν νὰ σταθῶμεν ἐνώπιον τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, D καὶ νὰ καταστῶμεν ἄξιοι τῶν ἀνεκφράστων ἐκείνων ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα εἴθε ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα συγχρόνως ἀνήκει ἡ δόξα, τὸ κράτος καὶ ἡ τιμή, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΗ ΠΡΩΤΗ

410 E «Ο ΘΕΟΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΘΗ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΒΡΑΑΜ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΟΝ ΠΛΗΣΙΟΝ ΤΗΣ ΔΡΥΟΣ ΤΟΥ ΜΑΜΒΡΗ ΚΑΙ ΚΑΘΗΜΕΝΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΘΥΡΑΝ ΤΗΣ ΣΚΗΝΗΣ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΜΕΣΗΜΒΡΙΑΝ».[1]

Διστάζω καὶ ἀποφεύγω σήμερα νὰ ἀρχίσω τὴν ἑρμηνευτικὴν διδασκαλίαν. Διότι, ὅταν σκεφθῶ, ὅτι ἐνῷ κάθε ἡμέραν σᾶς ὁμιλῶ, σᾶς συμβουλεύω καὶ σᾶς παραθέτω τὸ πνευματικὸν αὐτὸ τραπέζι, ἐν τούτοις πολλοί, ποὺ ἦλθαν ἐδῶ καὶ ἤκουσαν τὴν πνευματικὴν αὐτὴν διδασκαλίαν καὶ ἔλαβον μέρος εἰς τὴν φρικτὴν καὶ φοβερὰν τράπεζαν τῆς θείας εὐχαριστίας, περνοῦν τὰς ἡμέρας των εἰς τὰς ἱπποδρομίας, χωρὶς νὰ ἀποκομίσουν καμμίαν ὠφέλειαν ἀπὸ τὸν ἰδικόν μου ζῆλον διὰ νὰ τοὺς διδάξω, ἀλλά, σὰν νὰ εἶναι δοῦλοι εἰς κάποιαν συνήθειαν, 411 A μόλις τοὺς καλέσῃ ὁ διάβολος, ἀμέσως τρέχουν εἰς τὰ παράνομα ἐκεῖνα θέατρα καὶ καθιστοῦν μὲ τὴν θέλησίν των τοὺς ἑαυτούς των αἰχμαλώτους εἰς τὰ δίκτυα τοῦ πονηροῦ δαίμονος, καὶ οὔτε ἡ ἰδική μου νουθεσία, οὔτε ἡ πεῖρα καὶ τὸ ἀνώφελον τῆς ἐκεῖ παραμονῆς των γίνεται ἀφορμὴ νὰ διδαχθοῦν. Μὲ ποίαν, λοιπόν, προθυμίαν νὰ ἐκθέσω τὴν διδασκαλίαν μου πρὸς ἄνδρας, οἱ ὁποῖοι δὲν θέλουν τίποτε νὰ κερδίσουν ἀπὸ ὅσα τοὺς λέγω; Καὶ μὴ παραξενεύεσαι δι' αὐτό. Διότι καὶ ὁ γεωργός, ὅταν ἴδῃ ὅτι ὕστερα ἀπὸ πολλοὺς κόπους καὶ ταλαιπωρίας ἡ γῆ παραμένει ἄκαρπος, χωρὶς νὰ τοῦ δίδῃ παραγωγὴν ἀντάξιαν τῶν κόπων του, γίνεται πλέον πιὸ διστακτικὸς εἰς τὸ νὰ σπείρῃ τοὺς σπόρους B καὶ δὲν ἐκτελεῖ τὰς γεωργικὰς ἐργασίας μὲ τὴν ἰδίαν προθυμίαν. Καὶ ὁ ἰατρός, ἐπίσης, ὅταν ἴδῃ ὅτι ὁ ἄρρωστος δὲν ὑπακούει εἰς τὰς ὁδηγίας του, ἀλλὰ κάθε ἡμέραν προσπαθεῖ νὰ αὐξήσῃ τὴν ἀσθένειάν του, πολλὰς φορὰς τὸν ἀφήνει νὰ παραμείνῃ ἀσθενής, διὰ νὰ τὸν διδάξῃ ἡ ἰδία ἡ πεῖρα ποῖον εἶναι τὸ συμφέρον του. Καὶ αὐτοὶ ποὺ διδάσκουν τὰ γράμματα εἰς τὰ παιδιά, ὅταν ἴδουν ὅτι ξεχνοῦν τὰ προηγούμενα μαθήματα καὶ ξεχνοῦν ὅσα ἤδη ἔχουν διδαχθῆ, πολλὰς

1. Γεν. 18, 1.

φορὰς ἐπανέρχονται μὲ ἐπιμονὴν καὶ διορθώνουν τὴν ὀκνηρίαν των καὶ τοὺς ἐμπνέουν μεγαλύτερον ζῆλον.

C Ἀλλ' ὁ μὲν γεωργὸς εἶναι φυσικὸν νὰ καταλαμβάνεται πολλάκις ἀπὸ δισταγμὸν διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν γεωργικῶν ἐργασιῶν, ἐπειδὴ γνωρίζει ὅτι ἡ ζημία ποὺ ὑφίσταται γίνεται μεγαλυτέρα, ὅταν ὑπομένῃ τὸν πόνον καὶ ὑποβάλλεται εἰς τὴν δαπάνην τῆς σπορᾶς, ἐνῷ παράλληλα χάνει τοὺς καρπούς του. Καὶ ὁ ἰατρός, πάλιν, ὄχι παράλογα ἐγκαταλείπει πολλὰς φορὰς τὸν ἀσθενῆ, διότι τὸ θεραπευόμενον εἶναι σῶμα καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἀφήνει, ὥστε ἡ ἐπιδείνωσις τοῦ πόνου νὰ τὸν κάνῃ νὰ γνωρίσῃ τὴν ἀσθένειάν του καὶ ἔτσι νὰ δεχθῇ τὴν θεραπείαν ποὺ συνιστᾷ ὁ ἰατρός. Καὶ ὁ διδάσκαλος τῶν παιδιῶν ἐξ αἰτίας τῆς μικρᾶς των ἡλικίας πολλὰς φορὰς ἐπιτείνει τὰς τιμωρίας κατὰ τρόπον συμφέροντα. Μά, ἐγώ, σήμερα, ὑποσκελίζων ὅλους αὐτούς, ἑτοιμάζομαι νὰ δείξω πατρικὴν ἀγάπην πρὸς αὐτοὺς ποὺ ἔπταισαν D καὶ νὰ τοὺς διδάξω ὅτι, ἐὰν ἐπιμένουν εἰς τὴν ἀδιαφορίαν των, τότε αὐτὴ ἡ συμπεριφορά των θὰ γίνῃ αἰτία μεγαλυτέρας των καταδίκης. Βέβαια, ὁ γεωργὸς δὲν σπείρῃ τοὺς σπόρους μὲ τὴν ἰδίαν προθυμίαν, ὅταν ἀντιληφθῇ ὅτι ἡ δαπάνη αὐτὴ γίνεται μάταια καὶ ἄσκοπα, ἐγώ, ὅμως, εἶμαι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν αὐτήν. Διότι καὶ ὅταν ἀκόμη, ἐνῷ σπείρω τὸν πνευματικὸν αὐτὸν σπόρον, δὲν παίρνω τὸν καρπὸν ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας τῶν ἀκροατῶν, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν ὁ μισθός μου θὰ εἶναι πλήρης, καθ' ὅσον καὶ τὸ ἀργύριον, τοῦ ὁποίου μοῦ ἔχει ἀνατεθῆ ἡ διαχείρισις, E ἐξώδευσα, καὶ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου ἐφήρμοσα. Συνεπῶς, οἱ ἀκροαταὶ θὰ δώσουν λόγον εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος πρόκειται νὰ ζητήσῃ τὰ προσφερθέντα μὲ τόκον. Ἀλλὰ δὲν ἐξετάζω αὐτό, τὸ ὅτι, δηλαδή, ἐγὼ ἀπαλλάσσομαι τῆς τιμωρίας καὶ ἔκανα τὸ ἰδικόν μου χρέος, ἀλλὰ ἐπιθυμῶ καὶ ἐσεῖς νὰ πολλαπλασιάσετε ὅ,τι σᾶς ἐδόθη, διὰ νὰ μὴ εἶσθε ἔνοχοι ἐκείνης τῆς τιμωρίας, τὴν ὁποίαν ὑπέστη ἐκεῖνος ποὺ ἔχωσε τὸ τάλαντον καὶ τὰ χρήματα τοῦ κυρίου του καὶ ὄχι μόνον δὲν τὰ ἐπολλαπλασίασεν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔθαψεν. 412 A Παρόμοιοι εἶναι ὅσοι δέχονται τὸν λόγον τῆς διδασκαλίας, (διότι τάλαντον καὶ ἀργύριον αὐτὴν ὀνομάζει), καὶ δὲν προσπαθοῦν νὰ δώσουν καρποὺς καὶ νὰ τὸν πολλαπλασιάσουν.

Μά, εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ ἰσχυρισθῇ κάποιος ὅτι ἡ παραβολὴ αὐτὴ τῶν ταλάντων ἔχει λεχθῆ διὰ τοὺς διδασκάλους. Καὶ ἐγὼ τὸ ἴδιον λέγω· Ἐάν, ὅμως, τὴν ἐρευνήσω-

μεν μὲ ἀκρίβειαν, θὰ καταλάβετε ὅτι οἱ μὲν διδάσκαλοι εἶναι ὑπεύθυνοι διὰ τὴν διδασκαλίαν μόνον, ἐνῷ ἐσεῖς ἔχετε τὴν ὑποχρέωσιν ὄχι μόνον νὰ φυλάξετε αὐτήν, ἀλλὰ καὶ νὰ τὴν χρησιμοποιήσετε κατάλληλα, ὥστε νὰ τὴν πολλαπλασιάσετε. Καὶ διὰ νὰ πληροφορηθῆς καλύτερα αὐτό, εἶναι ἀνάγκη νὰ τὴν μελετήσωμεν μαζί. Λέγει, λοιπόν· Κάποιος κύριος ποὺ πρόκειται νὰ ταξιδεύσῃ, ἐκάλεσε τοὺς δούλους του καὶ εἰς ἄλλον μὲν ἔδωσε πέντε τάλαντα, **B** εἰς ἄλλον δὲ δύο, εἰς ἄλλον δὲ ἕνα. Ὕστερα δὲ ἀπὸ ἀρκετὸν χρόνον ἦλθεν ὁ κύριος καὶ ἐνεφανίσθησαν ἐνώπιόν του οἱ δοῦλοι. Καὶ ἀφοῦ προσῆλθεν αὐτὸς ποὺ ἐπῆρε τὰ πέντε τάλαντα λέγει· Κύριε, πέντε τάλαντα μοῦ παρέδωσες, ἰδοὺ ἄλλα πέντε τάλαντα ἐκέρδισα μὲ αὐτά.[2] Μεγάλη ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ δούλου, ἀλλὰ πλουσία καὶ τοῦ Κυρίου ἡ φιλανθρωπία. Διότι τί ἀπαντᾷ; «Εὖγε, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ. Εἰς ὀλίγα ἦσουν πιστός, εἰς πολλὰ θὰ σὲ ἐγκαταστήσω. Ἔλα μέσα διὰ νὰ ἀπολαύσῃς τὴν αὐτὴν χαρὰν μὲ τὸν Κύριόν σου».[3] Ἐπειδή, λέγει, ἔδειξες μεγάλην εὐγνωμοσύνην εἰς ἐκεῖνα ποὺ σοῦ ἐνεπιστεύθην, εἶσαι πλέον ἄξιος νὰ σοῦ ἀνατεθῇ ἡ διαχείρισις περισσοτέρων χρημάτων. «Προσῆλθε δὲ καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἐπῆρε τὰ δύο τάλαντα καὶ εἶπε· **C** Κύριε, δύο τάλαντα δὲν μοῦ ἔδωσες; Νά, ἄλλα δύο τάλαντα ἐκέρδησα μὲ αὐτά».[4] Μεγάλη ἦτο καὶ αὐτοῦ ἡ φροντὶς διὰ τὰ χρήματα τοῦ Κυρίου του, δι' αὐτὸ καὶ παίρνει τὴν ἰδίαν ἀμοιβὴν μὲ τὸν προηγούμενον. Καὶ διὰ ποῖον λόγον τιμᾶται ὁμοιοτρόπως αὐτὸς ποὺ ἔφερε τὰ δύο τάλαντα μὲ ἐκεῖνον ποὺ ἔφερε τὰ πέντε; Αὐτὸ εἶναι λογικόν. Διότι τὰ περισσότερα ἢ τὰ ὀλιγώτερα δὲν τὰ ἐδημιούργησεν οὔτε τοῦ ἑνὸς ὁ ζῆλος, οὔτε τοῦ ἄλλου ἡ ἀδιαφορία, ἀλλὰ τὸ ποσὸν ποὺ τοὺς ἐνεπιστεύθη ὁ κύριός των. Ἡ προθυμία, ὅμως, προσεφέρθη καὶ ἀπὸ τοὺς δύο ἡ ἰδία. Δι' αὐτὸ καὶ ἐπῆραν τὴν ἰδίαν ἀμοιβήν.

D Ὁ τρίτος, ὅμως, δὲν ἔκανε τίποτε παρόμοιον. Ἀλλὰ τί ἔκανεν; Προσῆλθε καὶ λέγει· «Κύριε, σὲ ἐγνώρισα ὅτι εἶσαι ἄνθρωπος σκληρός, ποὺ θερίζεις ἐκεῖ ὅπου δὲν ἔσπειρες καὶ μαζεύεις εἰς τὴν ἀποθήκην σου ἀπὸ ἐκεῖ ὅπου δὲν ἐσκόρπισες καὶ δὲν ἐλίχνισες τὸ ἀλωνισμένον. Καὶ ἐπειδὴ ἐφοβήθην, ἐπῆγα καὶ ἔκρυψα τὸ τάλαντόν σου μέσα εἰς τὴν

2. Πρβλ. Ματθ. 25, 14, 15, 19 καὶ 20.
3. Ἔ.ἀ. στ. 21.
4. Ἔ.ἀ. στ. 22.

γῆν. Νά, ἔχεις τὸ ἰδικόν σου».[5] Ὢ κακία δούλου, ὢ μέγεθος ἀγνωμοσύνης, ὄχι μόνον διότι δὲν εἰργάσθη καθόλου μὲ τὸ τάλαντον ποὺ τοῦ ἐδόθη, ἀλλὰ καὶ διότι, ἀντὶ νὰ προσφέρῃ τάλαντον, κατηγόρησε τὸν κύριόν του. Πραγματικά, αὐτὸ εἶναι τὸ γνώρισμα τῆς πονηρίας. Σκοτίζει τὸ μυαλὸ καὶ ὁδηγεῖ κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸν κρημνὸν ἐκεῖνον ποὺ μίαν φορὰν παρεξετράπη τῆς εὐθείας ὁδοῦ. Ὅλα αὐτὰ ἐλέχθησαν διὰ τοὺς διδασκάλους, διὰ νὰ μὴ ἀποκρύπτουν τὸν θησαυρὸν ποὺ τοὺς ἔχει ἐμπιστευθῆ, ἀλλὰ μὲ κάθε προθυμίαν νὰ τὸν προσφέρουν εἰς τοὺς μαθητάς των. **E** Μά, ἄκουσε ὅμως, ἀγαπητέ μου, ἀπὸ τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ κυρίου πρὸς ἐκεῖνον τὸν τρίτον δοῦλον, ὅτι καὶ οἱ μαθηταὶ εἶναι ὑπεύθυνοι καὶ δὲν θὰ τοὺς ζητηθοῦν μόνον ὅ,τι τοὺς ἐδόθησαν, ἀλλὰ μὲ τόκον θὰ κάνουν τὴν ἐξόφλησιν.
413 **A** Λοιπόν, τί εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ κύριος; «Δοῦλε πονηρέ». Φοβερὰ ἡ ἀγανάκτησις καὶ ἱκανὴ νὰ προκαλέσῃ κατάπληξιν ἡ ἀπειλή. Ἐὰν «ἐγνώριζες», λέγει, «ὅτι θερίζω ἐκεῖ ὅπου δὲν ἔσπειρα, καὶ συνάγω ἀπὸ ἐκεῖ, ὅπου δὲν ἐσκόρπισα εἰς τὸ ἀλῶνι διὰ νὰ λιχνισθῇ εἰς τὸν ἀέρα, ἔπρεπε, λοιπόν, σὺ νὰ καταθέσῃς τὸ χρῆμά σου εἰς τοὺς τραπεζίτας καὶ ὅταν θὰ ἠρχόμην ἐγώ, θὰ ἔπαιρνα μὲ τόκον αὐτὸ ποὺ μοῦ ἀνήκει».[6] Ὅταν λέγῃ «ἀργύριον», ἐννοεῖ τὰ τίμια λόγια, ἐνῷ «τραπεζίτας» ὀνομάζει ἐσᾶς, ποὺ ἀκούετε καὶ δέχεσθε τοὺς λόγους αὐτούς. Ἰδικόν σου καθῆκον εἶναι, λέγει, νὰ καταβάλῃς, ἐνῷ ἰδικόν μου εἶναι ν' ἀπαιτήσω ἀπὸ ἐκείνους ὄχι μόνον τὰ καταβληθέντα, ἀλλὰ καὶ τὸν τόκον ποὺ θὰ ἀπέδιδον αὐτά.

Βλέπετε, ἀγαπητοί μου, ὅτι εἶναι μεγάλος ὁ φόβος ποὺ περικλείουν τὰ λεχθέντα. Τί θὰ ἠμποροῦσαν νὰ εἴπουν αὐτοὶ ποὺ παραμελοῦν καὶ τὴν φύλαξιν τῶν καταβληθέντων, **B** ὅταν χρεώνονται καὶ διὰ τὸν τόκον αὐτῶν; Καὶ πρόσεξε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου. Εἰς μὲν τὰ ὑλικὰ χρήματα ἀπηγόρευσε νὰ λαμβάνωμεν τόκον. Διὰ ποῖον λόγον καὶ πρὸς ποῖον σκοπόν; Διότι καὶ ὁ δανειστὴς καὶ ὁ δανειζόμενος ὑφίστανται μεγάλην ζημίαν ἀπὸ τὴν ὑπόθεσιν αὐτήν. Πραγματικά, τοῦ τελευταίου ἡ πενία χειροτερεύει, ἐνῷ ὁ πρῶτος μαζὶ μὲ τὴν αὔξησιν τῶν χρημάτων φορτώνει τὸν ἑαυτόν του μὲ πλῆθος ἁμαρτιῶν. Δι' αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ ἀπὸ τὸ προοίμιον ἔθεσε νόμον εἰς τοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὁποῖοι ἦσαν πιὸ σκληροί, ὅταν εἶπεν· «Δὲν θὰ τοκίσῃς τὰ

5. Ἔ.ἀ. στ. 24 - 25.
6. Ἔ.ἀ. στ. 26 - 27.

χρήματά σου εἰς τὸν ἀδελφόν σου καὶ τὸν πλησίον σου».[7] Ποίαν ἀπολογίαν, λοιπόν, θὰ ἔχουν αὐτοὶ ποὺ φέρονται σκληρότερα καὶ ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους C καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν χάριν καὶ τὴν τόσην φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἀποδεικνύονται κατώτεροι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἔζων σύμφωνα μὲ τὸν Νόμον τοῦ Μωϋσέως, μᾶλλον δὲ καὶ χειρότεροι αὐτῶν; Εἰς τὰ πνευματικὰ ὅμως ζητήματα ὑπόσχεται ὅτι ὁ ἴδιος θὰ ἀπαιτήση τοὺς τόκους. Διατί; Διότι, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ὑλικὰ χρήματα, ὁ τόκος αὐτὸς εἶναι πνευματικός. Πραγματικά, ἐκεῖ ὁ δανεισθεὶς ἀμέσως καταντᾶ εἰς ἐσχάτην πενίαν. Ἐνῷ ἐδῶ ὁ δανειζόμενος, ὅταν δείξη μεγάλην εὐγνωμοσύνην, ὅσον περισσότερον τόκον θὰ εἰσφέρη, τόσον ἀφθονωτέραν θὰ δεχθῆ τὴν ἐξ οὐρανοῦ ἀμοιβήν.

Συνεπῶς, ὁ καθένας ἀπὸ σᾶς ἀγαπητοί μου, ὅταν ἐγὼ σᾶς προσφέρω ὅ,τι μοῦ ἔχει ἀνατεθῆ, D εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ κοπιάση καὶ νὰ ἀγρυπνήση διπλᾶ, ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν διὰ νὰ διαφυλάξη τὰ καταβληθέντα, ὥστε νὰ εἶναι σταθερά, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ νὰ ἐργασθῆ, ὥστε νὰ τὰ μεταδώση καὶ εἰς τοὺς ἄλλους καὶ νὰ ὁδηγήση πολλοὺς εἰς τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς, διὰ νὰ εἶναι πάλιν καὶ τὸ κέρδος σας διπλόν, δηλαδή, καὶ διὰ τὴν ἰδικήν σας σωτηρίαν καὶ διὰ τὴν ὠφέλειαν τῶν ἄλλων. Ἀσφαλῶς, ἐὰν κάνετε αὐτό, θὰ καταστήσετε καὶ ἐμένα πιὸ εὐτυχῆ, διότι λέγει· «Εὐτυχὴς εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ὁμιλεῖ πρὸς ἀνθρώπους ποὺ ἔχουν τὴν διάθεσιν νὰ τὸν ἀκούσουν»,[8] καὶ θὰ μοῦ δώσετε τὴν δύναμιν, ὥστε νὰ σᾶς παραθέτω πλουσιωτέραν τὴν πνευματικὴν αὐτὴν τράπεζαν. E Μὴ παραμελεῖτε, λοιπόν, τοὺς ἀδελφούς σας, οὔτε νὰ κυττάζετε τὸ ἰδικόν σας μόνον συμφέρον, ἀλλ᾽ ὁ καθένας σας νὰ φροντίζη νὰ γλυτώνη τὸν πλησίον του ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ διαβόλου καὶ ἀπὸ τὰ ἁμαρτωλὰ ἐκεῖνα θεάματα καὶ νὰ τὸν ἐπαναφέρη εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὑποδεικνύοντες εἰς αὐτὸν μὲ μεγάλην ἐπιείκειαν καὶ πραότητα καὶ τὸ μέγεθος τῆς ζημίας ποὺ ὑφίσταται ἀπὸ αὐτὰ καὶ τὴν ἀφθονίαν τῶν ἀγαθῶν ποὺ ἔχομεν ἐδῶ. 414 A Καὶ αὐτὸ νὰ μὴ τὸ κάνετε μίαν καὶ δύο φοράς, ἀλλ᾽ ἀδιακόπως. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη δὲν πεισθῆ σήμερα εἰς ὅ,τι τοῦ λέγεις, θὰ πεισθῆ αὔριον. Καὶ ἂν δὲν πεισθῆ αὔριον, ὅταν σὲ βλέπη νὰ ἐπιμένης, πιθανὸν νὰ ἐντραπῆ καὶ νὰ σεβασθῆ τὴν φροντίδα σου δι᾽ αὐτὸν καὶ ἔτσι νὰ ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὰ πράγματα ποὺ τὸν βλάπτουν. Εἰς καμμίαν δὲ περίπτωσιν νὰ μὴ λέγης ὅτι μίαν καὶ δύο καὶ τρεῖς καὶ πολλὰς φορὰς τοῦ ὡμίλησα, καὶ τίποτε δὲν ἐπέτυχα. Νὰ μὴ παύσης νὰ τὸν συμβουλεύης. Διότι ὅσον περισσότερον ἐπιμένεις, τόσον καὶ ὁ μισθός σου θὰ αὐξάνη. Δὲν βλέπετε πόσην μακροθυμίαν δεικνύει εἰς ἡμᾶς ὁ Θεὸς τοῦ σύμπαντος B καὶ ὅτι, ἐνῷ κάθε ἡμέραν παραβαίνομεν τὰς ἐντολάς του, ἐν τούτοις δὲν παύει νὰ φροντίζη δι᾽ ἡμᾶς, ἀλλὰ μᾶς χορηγεῖ ὅλα τὰ ἰδικά του, μὲ τὸ νὰ ἀνατέλλη τὸν ἥλιον, νὰ δίδη τὰς βροχὰς καὶ ὅλα τὰ ἄλλα; Κατὰ τὸν ἴδιον λοιπὸν τρόπον καὶ ἡμεῖς ἂς φροντίζωμεν διὰ τοὺς συνανθρώπους μας καὶ νὰ ἀντιστρατευώμεθα εἰς τὸν πονηρὸν ἐκεῖνον δαίμονα, ὥστε νὰ ματαιώνωμεν τὰ τεχνάσματά του. Πραγματικά, ἐὰν ὁ καθένας ἀπὸ ὅσους ἔρχονται ἐδῶ κατορθώση νὰ κερδίση ἔστω καὶ ἕνα ἄλλον, σκέψου ὅτι καὶ ἡ Ἐκκλησία θὰ δοκιμάση μεγάλην χαράν, ἐπειδὴ ηὐξήθησαν τὰ παιδιά της, καὶ ὁ διάβολος θὰ ἐντροπιασθῆ ὅταν ἴδη ὅτι τὰ δίκτυά του εἶναι στημένα ἄσκοπα καὶ ἀνώφελα. C Ἐάν, λοιπόν, κάνετε αὐτό, θὰ ἀκούσετε καὶ ἐσεῖς κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὸ «εὖγε, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, εἰς ὀλίγα ἦσουν πιστός, εἰς πολλὰ θὰ σὲ καταστήσω».

Ἀλλὰ εἶμαι ἀπολύτως βέβαιος ὅτι θὰ κάνετε αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Διότι βλέπω τὰ πρόσωπά σας καὶ σκέπτομαι ὅτι μὲ εὐχαρίστησιν ἐδέχθητε τὴν συμβουλήν μου καὶ δι᾽ αὐτὸ ἐλπίζω ὅτι θὰ πράξετε ὅ,τι ἐξαρτᾶται ἀπὸ σᾶς. Συνεπῶς, σταματῶ ἐδῶ τὸν λόγον διὰ τὸ θέμα αὐτό. Θὰ σᾶς παραθέσω δὲ τώρα τὴν πτωχὴν καὶ ἀσήμαντον τράπεζαν, ὥστε ἀφοῦ ἀπολαύσετε τὴν συνηθισμένην διδασκαλίαν, νὰ γυρίσετε ὕστερα εἰς τὰ σπίτια σας.

Εἶναι, ὅμως, ἀνάγκη καὶ σήμερα D νὰ ἀσχοληθῶμεν μὲ τὸν πατριάρχην Ἀβραάμ, διὰ νὰ μάθετε ποίας ἀμοιβὰς ἐδέχθη ἀπὸ τὸν Θεὸν διὰ τὴν φιλοξενίαν. «Ὁ Θεὸς παρουσιάσθη», λέγει, «εἰς τὸν Ἀβραὰμ εὑρισκόμενον πλησίον τῆς δρυὸς Μαμβρῆ καὶ καθήμενον εἰς τὴν θύραν τῆς σκηνῆς του κατὰ τὴν μεσημβρίαν».[9] Ἂς ἐξετάσωμεν κάθε μίαν λέξιν μὲ προσοχήν, ἂς ἀναπτύξωμεν τὸν θησαυρὸν καὶ ἂς γνωρίσωμεν ὅλον τὸν πλοῦτον ποὺ κρύπτεται εἰς αὐτάς. «Παρουσιάσθη», λέγει, «ὁ Θεὸς εἰς αὐτόν». Διὰ ποῖον λόγον ἤρχισεν ἔτσι· «Παρουσιάσθη ὁ Θεὸς εἰς αὐτόν»; Κύτταξε τοῦ Κυρίου τὴν φιλανθρωπίαν καὶ πρόσεξε τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ δούλου. Ἐπειδή, δηλαδή, κατὰ τὸ παρελθὸν ἐνεφανίσθη εἰς αὐτὸν καὶ μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα τοῦ ἔδωσε καὶ

7. Δευτ. 23, 20.
8. Σοφ. Σειρ. 25, 9.

9. Γεν. 18, 1.

τὴν ἐντολὴν διὰ τὴν περιτομήν, E αὐτὸς δὲ ὁ ἀξιοθαύμαστος πάντοτε ἔσπευδε νὰ ἐφαρμόσῃ τὰς ἐντολὰς ποὺ τοῦ ἔδιδεν ὁ Θεός, δι᾽ αὐτὸ ἀμέσως, χωρὶς τὴν παραμικρὰν ἀναβολὴν καὶ ὁ ἴδιος περιετμήθη, ἐκπληρῶν τὴν προσταγὴν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸν Ἰσμαὴλ περιέτεμε καὶ ὅλους τοὺς εἰς τὸν οἶκόν του γεννηθέντας δούλους του, καὶ ἀπέδειξε τὴν μεγάλην του ὑπακοήν, δι᾽ αὐτὸ καὶ πάλιν ἐμφανίζεται εἰς αὐτόν. Διότι τοιοῦτος εἶναι ὁ Κύριός μας, ὅταν ἴδῃ, ἀπὸ ὅσα ἔχουν γίνει, ὅτι εἴμεθα εὐγνώμονες, χορηγεῖ μὲ ἀφθονίαν καὶ δὲν παύει ποτὲ νὰ μᾶς εὐεργετῇ, ἀμείβων ἔτσι τὴν εὐγνωμοσύνην ἐκείνων ποὺ ὑπακούουν. Δι᾽ αὐτό, λοιπόν, ἐπειδὴ ὑπήκουσε, λέγει ὅτι πάλιν «παρουσιάσθη εἰς αὐτὸν ὁ Θεός». 415 A Δι᾽ αὐτὴν τὴν αἰτίαν, συνεπῶς, καὶ ὁ μακάριος Μωϋσῆς ἤρχισε τὴν διήγησιν λέγων· «Ὁ Θεὸς παρουσιάσθη εἰς αὐτὸν εὑρισκόμενον πλησίον τῆς δρυὸς Μαμβρῆ καὶ καθήμενον εἰς τὴν θύραν τῆς σκηνῆς του κατὰ τὴν μεσημβρίαν». Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ κύτταξε, σὲ παρακαλῶ, τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου. «Καθήμενον», λέγει, «εἰς τὴν θύραν τῆς σκηνῆς του». Τόσην μεγάλην σημασίαν ἀπέδιδεν εἰς τὴν φιλοξενίαν, ὥστε δὲν ἠνείχετο νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς κανένα ἄλλον τὴν πρόσκλησιν τῶν φιλοξενουμένων. Ἀλλὰ μολονότι εἶχε τριακοσίους δέκα ὀκτὼ δούλους γεννηθέντας εἰς τὸ σπίτι του, ἐν τούτοις ὁ ἴδιος, ἄνθρωπος πρεσβύτης, B φθάσας εἰς βαθὺ γῆρας, (διότι ἦτο πλέον ἑκατὸν ἐτῶν), ἐκάθητο εἰς τὴν θύραν. Καὶ αὐτὸς μὲν αὐτὸ τὸ ἔργον ἔκανε, χωρὶς νὰ τὸν ἐμποδίζῃ τὸ γῆρας, χωρὶς νὰ ἀναπαύεται, χωρὶς νὰ εἶναι ἐξαπλωμένος εἰς τὸ κρεββάτι του, ἀλλὰ ἐκάθητο εἰς τὴν θύραν. Ἄλλοι, ὅμως, πολλὰς φορὰς ὄχι μόνον δὲν δεικνύουν αὐτὸν τὸν ζῆλον διὰ τὴν φιλοξενίαν, ἀλλὰ καὶ μὲ ἀντίθετον τρόπον συμπεριφέρονται καὶ προσπαθοῦν νὰ ἀποφεύγουν τὰς συναντήσεις μὲ τοὺς ξένους, μὴ τυχὸν ἀναγκασθοῦν νὰ τοὺς φιλοξενήσουν χωρὶς νὰ τὸ θέλουν. Μά, ὁ δίκαιος δὲν ὁμοιάζει μὲ αὐτούς, ἀλλὰ «ἐκάθητο εἰς τὴν θύραν τῆς σκηνῆς του κατὰ τὴν μεσημβρίαν». C Πραγματικά, τόσον μεγάλη ἦτο ἡ ἐπιθυμία του νὰ φιλοξενῇ τοὺς διερχομένους καὶ τόση ἦτο ἡ ἀρετὴ τοῦ δικαίου, ὥστε καὶ κατὰ τὴν μεσημβρίαν ἔκανε τὸ ἔργον αὐτό. Φυσικά, ἄλλωστε. Ἐπειδή, δηλαδή, ἐγνώριζεν ὅτι ὅσοι εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ὁδοιποροῦν κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην πρὸ πάντων εἶχαν ἀνάγκην ἀπὸ ἐξυπηρέτησιν, δι᾽ αὐτὸ καὶ ἐδιάλεξεν ὡς κατάλληλον ὥραν αὐτὴν καὶ καθήμενος προσεκάλει τοὺς διερχομένους, θεωρῶν σὰν ἰ-

δικήν του ἀνάπαυσιν τὸ νὰ ἐξυπηρετῇ τοὺς πεζοπόρους, φροντίζων νὰ εἰσάγῃ εἰς τὸ σπίτι του τοὺς βασανιζομένους ἀπὸ τὸν καύσωνα, χωρὶς νὰ τοὺς ἐρωτᾷ ποῖοι εἶναι καὶ ποῦ πηγαίνουν, οὔτε νὰ ἐξετάζῃ, ἐὰν τοῦ ἦσαν γνωστοὶ ἢ ἄγνωστοι. Διότι δὲν ταιριάζει εἰς τὸν φιλοξενοῦντα νὰ ἐρευνᾷ τὰ πράγματα αὐτά, D ἀλλὰ νὰ δεικνύῃ τὴν καλήν του διάθεσιν εἰς ὅλους τοὺς περαστικοὺς ἀνθρώπους.

Καὶ ἀφοῦ, λοιπόν, ἔστησε τὸ δίκτυον διὰ νὰ συλλάβῃ διαβάτας πρὸς φιλοξενίαν, ἐστάθη ἄξιος νὰ ὑποδεχθῇ τὸν Κύριον τοῦ κόσμου μὲ τοὺς ἀγγέλους του. Δι᾽ αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Μὴ ξεχνᾶτε τὴν φιλοξενίαν, διότι μὲ αὐτὴν μερικοί, χωρὶς νὰ γνωρίζουν ποίους ἐδέχοντο, ἐφιλοξένησαν ἀγγέλους»,[10] ὑπονοῶν ὁπωσδήποτε τὸν πατριάρχην. Δι᾽ αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· «ὁποῖος θὰ ὑποδεχθῇ δι᾽ ἐμὲ καὶ πρὸς τιμήν μου ἕνα ἀπ᾽ αὐτοὺς τοὺς ἐλαχίστους, αὐτὸς εἶναι σὰν νὰ δέχεται καὶ νὰ τιμᾷ ἐμένα».[11] Ἂς τὰ ἀκούωμεν αὐτά, ἀγαπητοί μου, καὶ ὅταν πρόκειται νὰ φιλοξενήσωμεν κάποιον νὰ μὴ ἐρωτῶμεν ποτὲ ποῖος εἶναι καὶ ἀπὸ ποῦ ἔρχεται. Διότι ἐὰν ὁ πατριάρχης εἶχε κάνει παρομοίας ἐρωτήσεις, πιθανὸν νὰ ἡμάρτανεν. Ἀλλὰ ἀντελήφθη, λέγει, τὴν ἀξίαν τῶν προσερχομένων. Ἀπὸ ποῦ ἀποδεικνύεται αὐτό; Καὶ τότε διατί ἐθεωρήθη ἄξιος θαυμασμοῦ, ἐπειδὴ ἔκανεν αὐτό; E Διότι δὲν θὰ ἦτο τόσον ἀξιοθαύμαστος, ἐὰν εἶχεν ἀντιληφθῇ ποῖοι ἦσαν οἱ φιλοξενούμενοι, ὅσον εἶναι τώρα, ποὺ δὲν ἐγνώριζε ποῖοι ἦσαν οἱ προσερχόμενοι καὶ τοὺς πλησιάζει μὲ τόσην προθυμίαν καὶ τιμήν, ὅπως ὁ ὑπηρέτης τοὺς κυρίους του, σχεδὸν δεσμεύων αὐτοὺς μὲ τοὺς λόγους του καὶ παρακαλῶν αὐτοὺς νὰ μὴ ἀρνηθοῦν τὴν φιλοξενίαν του καὶ τοῦ προξενήσουν ἔτσι μεγάλην στενοχωρίαν. Αὐτό, βέβαια, τὸ ἔκανε μὲ τὴν θέλησίν του. Δι᾽ αὐτὸ καὶ μὲ μεγάλην προθυμίαν καὶ θερμὴν διάθεσιν ἐξεδήλωνε τὴν πρόθεσίν του νὰ τοὺς φιλοξενήσῃ. Ἀλλὰ ἂς ἀκούσωμεν τὰ ἴδια τὰ λόγια τοῦ συγγραφέως τῆς Γραφῆς, 416 A διὰ νὰ γνωρίσῃς νεανικὴν προθυμίαν εἰς τὰ βαθειὰ γεράματα, τὸν γέροντα νὰ φέρεται σὰν νέος, νὰ γεμίζῃ, σχεδόν, ἀπὸ χαρὰν καὶ νὰ θεωρῇ ὅτι κάποιον θησαυρὸν εὑρῆκε μὲ τὴν παρουσίαν τῶν προσελθόντων ξένων. «Ὁ Ἀβραάμ», λέγει, «σηκώσας τὰ βλέμματά του εἶδεν αἴφνης τρεῖς ἄνδρας ὀρθίους ἐνώπιόν του καὶ ἀφοῦ τοὺς

10. Ἑβρ. 13, 2.
11. Ματθ. 18, 5.

εἶδεν ἔτρεξεν ἀπὸ τῆς θύρας τῆς σκηνῆς του πρὸς συνάντησίν των».[12] Τρέχει καὶ πετᾷ ὁ γέρων, διότι εἶδε τὸ θήραμα, καὶ δὲν σκέπτεται καθόλου τὴν ἀδυναμίαν του, ἀλλὰ τρέχει πρὸς τὸ θήραμα, χωρὶς νὰ τοὺς προσκαλέση ἀπὸ μακριά, οὔτε νὰ διατάξη κάποιον ἀπὸ τοὺς δούλους του νὰ πράξη αὐτό, οὔτε νὰ φερθῆ μὲ σκληρότητα καὶ ἀδιαφορίαν, ἀλλ' ἔτρεξεν ὁ ἴδιος, σχεδὸν λέγων· Μοῦ ἔτυχε μεγάλος θησαυρός, σπουδαῖον ἐμπόρευμα, καὶ πρέπει ὁ ἴδιος προσωπικῶς νὰ διαχειρισθῶ αὐτό, μὴ τυχὸν καὶ μοῦ ξεφύγη τόσον μεγάλο κέρδος.[13] **B** Καὶ ὁ δίκαιος ἔκανεν ὅλα αὐτά, νομίζων ὅτι ὑποδέχεται ἀγνώστους εἰς αὐτὸν πεζοπόρους.

Ἂς γνωρίσωμεν καὶ ἂς μιμηθῶμεν τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου. Διότι ἐὰν πράττωμεν αὐτό, εἶναι φυσικὸν κάποτε νὰ μᾶς τύχη κάποιο παρόμοιον θήραμα.[14] Μᾶλλον, ὅμως, ἐὰν θέλωμεν, συνεχῶς ἠμποροῦμεν νὰ ἐπιτυγχάνωμεν αὐτὴν τὴν φιλοξενίαν. Ἐξ ἄλλου δι' αὐτὸ ὁ φιλάνθρωπος Κύριος, διὰ νὰ μὴ διστάζωμεν νὰ ἐκδηλώνωμεν παρομοίαν φιλοφροσύνην, οὔτε νὰ ἐξετάζωμεν τοὺς διερχομένους, λέγει· «ὁποῖος θὰ ὑποδεχθῆ δι' ἐμὲ καὶ πρὸς τιμήν μου ἕνα ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἐλαχίστους, αὐτὸς εἶναι σὰν νὰ δέχεται καὶ νὰ τιμᾷ ἐμένα. **C** Συνεπῶς, νὰ μὴ δίδης σημασίαν εἰς τὴν ἀσημότητα τοῦ προσερχομένου, οὔτε νὰ περιφρονήσης αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἐξωτερικήν του ἐμφάνισιν, ἀλλὰ σκέψου ὅτι διὰ μέσου αὐτοῦ ὑποδέχεσαι τὸν Κύριόν σου. Διότι ὅταν προσφέρης τὴν φιλοξενίαν σου ἐξ ὀνόματος τοῦ Κυρίου, σὰν νὰ ὑποδέχθης τὸν ἴδιον, ἔτσι θὰ ἀμειφθῆς. Καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἀδιάφορος καὶ ἀμελὴς αὐτὸς ποὺ δέχεται τὴν φιλοξενίαν σου, νὰ μὴ σὲ ἀπασχολῆ καθόλου τὸ ζήτημα αὐτό, διότι ὁ μισθὸς θὰ σοῦ προσφερθῆ ἀκέραιος, διότι μὲ τὴν πρᾶξίν σου τιμᾷς τὸν Κύριον καὶ μιμῆσαι τὴν ἀρετὴν τοῦ πατριάρχου. «Καὶ ἀφοῦ τοὺς εἶδεν», λέγει, «ἔτρεξεν ἀπὸ τῆς θύρας τῆς σκηνῆς του πρὸς συνάντησίν των». **D** Πολὺ σωστὰ χρησιμοποιεῖ τὸ «προσέδραμε», διὰ νὰ καταλάβης ὅτι ἦσαν ἄγνωστοι εἰς τὸν Ἀβραὰμ οἱ προσερχόμενοι καὶ δὲν ἐπῆγαν εἰς τὴν σκηνήν του μόνοι των. Δι' αὐτό, λοιπόν, διὰ νὰ μὴ χάση τὸ πνευματικὸν αὐτὸ κέρδος, ὁ γέρων, ὁ ἀσπρισμένος ἀπὸ τὰ χρόνια, ὁ ἑκατονταέτης

12. Γεν. 18, 2.
13. Μεταφορικῶς ὁμιλεῖ ἐν προκειμένῳ ὁ ἱερὸς πατήρ.
14. Δηλαδή, παρομοία φιλοξενία.

τρέχει καὶ μὲ τὴν ταχύτητά του ἀποδεικνύει τὴν προθυμίαν του. Καὶ ἀφοῦ τοὺς εἶδεν «προσεκύνησεν αὐτοὺς μέχρι τοῦ ἐδάφους καὶ εἶπεν εἰς τὸν πρῶτον[15] ἀπὸ τοὺς ξένους αὐτούς. Κύριε, ἐὰν ἔτυχον χάριν ἐνώπιόν σου, μὴ παρίδης τὸν δοῦλόν σου. Ἂς μοῦ ἐπιτραπῆ λοιπὸν νὰ πάρω καὶ νὰ σᾶς φέρω νερό, νὰ πλύνουν οἱ δοῦλοί μου τὰ πόδιά σας[16] καὶ νὰ δροσισθῆτε κάτω ἀπὸ τὴν δρῦν. Ἐγὼ δὲ θὰ ἑτοιμάσω καὶ θὰ σᾶς φέρω φαγητόν, **E** θὰ φάγετε καὶ μετὰ ταῦτα θὰ συνεχίσετε τὸν δρόμον σας, διότι διὰ τοῦτο ἐπεράσατε ἀπὸ ἐμὲ τὸν δοῦλόν σας, διὰ νὰ μοῦ δοθῆ ἡ τιμὴ νὰ σᾶς φιλοξενήσω».[17] Μεγάλον θαυμασμὸν προκαλοῦν οἱ λόγοι τοῦ δικαίου. Διότι ὄχι μόνον τοὺς ὑπεδέχθη, καὶ αὐτὸ εἶναι ἀξιοθαύμαστος ἐνέργεια πηγάζουσα ἀπὸ τὴν προθυμίαν του, ἀλλὰ τοὺς ὑπεδέχθη μὲ μεγάλην εὐχαρίστησιν, χωρὶς νὰ τὸν ἐμποδίση ἡ ἡλικία του, οὔτε νὰ διστάση διὰ τοὺς ξένους, (οἱ ὁποῖοι ἀσφαλῶς θὰ τοῦ ἔδιδαν τὴν ἐντύπωσιν ξένων καὶ ἀγνώστων ἀνθρώπων), οὔτε πάλιν νὰ ἀρκεσθῆ εἰς τὴν πρόσκλησιν ποὺ τοὺς ἀπηύθυνε διὰ τῶν λόγων, ἀλλὰ «προσεκύνησεν αὐτούς», λέγει, «μέχρι τοῦ ἐδάφους», δηλαδή, σχεδὸν τοὺς ἱκέτευε καὶ μὲ θέρμην τοὺς προσεκάλει, διὰ νὰ μὴ νομισθῆ ὅτι ἡ πρόσκλησίς του ἦτο ἐπιφανειακὴ καὶ τυπική. **417 A** Διὰ τοῦτο καὶ ἡ θεία Γραφὴ ἀποδεικνύουσα τὴν πολλὴν καὶ ἀνέκφραστον ἀρετὴν τοῦ δικαίου λέγει· «Προσεκύνησεν αὐτοὺς μέχρι τοῦ ἐδάφους», ἀποδεικνύων τὴν θερμότητα τῆς προσκλήσεώς του καὶ μὲ τὰς κινήσεις καὶ μὲ τοὺς λόγους του, ἐπίσης ἐφανέρωνε τὴν μεγάλην του ταπεινοφροσύνην, τὴν μεγίστην φιλοξενίαν του καὶ τὸ ἀπερίγραπτον ἐνδιαφέρον του.

«Καὶ ἀφοῦ προσεκύνησεν, λέγει, «εἶπεν εἰς τὸν πρῶτον ἐξ αὐτῶν τῶν ξένων. Κύριε, ἐὰν τυχὸν εὗρον χάριν ἐνώπιόν σου, μὴ παρίδης τὸν δοῦλόν σου». Τί ἠμπορεῖ νὰ εἴπη κανεὶς ἀντάξιον τοῦ δικαίου αὐτοῦ; Ἢ πῶς ἠμπορεῖ κανεὶς μὲ χίλια στόματα νὰ τὸν ἐπαινέση; Διότι τὸ νὰ εἴπη «Κύριε», εἶναι κάπως κατανοητόν, ἀλλὰ τὸ νὰ εἴπη, «ἐὰν τυχὸν εὗρον χάριν ἐνώπιόν σου», αὐτὸ εἶναι ἀπὸ τὰ παράδοξα. **B** Χάριν, λέγει, δίδεις, δὲν παίρνεις, ὅταν φιλοξενῆσαι. Πραγματικὰ τέτοιο πρᾶγμα εἶναι ἡ φιλοξενία, περισ-

15. Ἀπευθύνεται πρὸς τὸν ἕνα ἐξ αὐτῶν, τὸν Θεόν.
16. Τὸ πρῶτο δεῖγμα φιλοξενίας εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἦτο νὰ νίπτουν τοὺς πόδας τῶν φιλοξενουμένων, διότι φέροντες οἱ ὁδοιπόροι σανδάλια ἦσαν πάντα σκονισμένοι.
17. Γεν. 18, 2-5.

σότερα δηλαδή, παίρνει παρὰ δίδει, ὅποιος μὲ προθυμίαν ἐπιδίδεται εἰς αὐτήν.

Ἀλλὰ κανεὶς ἀπὸ ὅσους ἀκούουν αὐτὰ νὰ μὴ μειώνῃ τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου, νομίζων ὅτι ὁ δίκαιος ἔλεγεν αὐτά, ἐπειδὴ ἐγνώριζε ποῖοι ἦσαν οἱ ξένοι. Διότι τότε, ὅπως πολλὰς φορὰς ἐλέχθη, δὲν θὰ εἶχε καμμίαν ἀξίαν τὸ γεγονὸς αὐτό, ἐὰν ἔλεγεν αὐτά, γνωρίζων τοὺς ξένους. Ἀλλὰ τὸ ἄξιον θαυμασμοῦ καὶ τὸ παράδοξον εἶναι αὐτὸ ἀκριβῶς, ὅτι ἔλεγεν αὐτὰ μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι ἀπευθύνεται πρὸς ἀνθρώπους. Μὴ σοῦ κάνῃ δὲ ἐντύπωσιν τὸ ὅτι, ἐνῷ ὑπεδέχετο τρεῖς, ἐν τούτοις ὁ δίκαιος σὰν νὰ ἀποτείνεται πρὸς ἕνα πρόσωπον λέγει «Κύριε». C Διότι πιθανὸν κάποιος ἀπὸ τοὺς προσελθόντας νὰ τοῦ ἐφάνη μεγαλοπρεπέστερος, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀκριβῶς ἀπευθύνει καὶ τὴν παράκλησιν. Εἰς τὴν συνέχειαν, ὅμως, ἀπευθύνει λόγον καὶ πρὸς τοὺς τρεῖς καὶ λέγει· «Ἂς μοῦ ἐπιτραπῆ, λοιπόν, νὰ πάρω καὶ νὰ σᾶς φέρω νερό, νὰ πλύνουν οἱ δοῦλοί μου τὰ πόδιά σας». Καὶ πάλιν· «Καὶ νὰ δροσισθῆτε κάτω ἀπὸ τὴν δρῦν καὶ νὰ φάγετε φαγητὸν καὶ μετὰ ταῦτα νὰ συνεχίσετε τὸν δρόμον σας, διότι διὰ τοῦτο ἐπεράσατε ἀπὸ ἐμὲ τὸν δοῦλόν σας, διὰ νὰ μοῦ δοθῇ ἡ τιμὴ νὰ σᾶς φιλοξενήσω». Βλέπεις ὅτι σὰν νὰ μὴ γνωρίζῃ ποῖοι εἶναι, ἔτσι ὁμιλεῖ πρὸς αὐτούς, δηλαδὴ σὰν νὰ ἀπευθύνεται πρὸς ἀνθρώπους ποὺ τώρα ἦλθαν καὶ μίαν καὶ δύο φορὰς ὀνομάζει τὸν ἑαυτόν του δοῦλόν των; Καὶ πρόσεξε ἀκόμη μὲ ποῖον τρόπον προλέγει τὴν ἁπλότητα τῆς τραπέζης του, ἢ μᾶλλον τὴν πολυτέλειαν αὐτῆς. D «Ἂς μοῦ ἐπιτραπῆ λοιπὸν νὰ πάρω καὶ νὰ σᾶς φέρω νερό», λέγει, «νὰ πλύνουν οἱ δοῦλοί μου τὰ πόδιά σας καὶ νὰ δροσισθῆτε κάτω ἀπὸ τὴν δρῦν». Ἐπειδή, βέβαια, λέγει, ἐκουράσθητε καὶ ὑπεφέρατε ἀπὸ τὴν μεγάλην ζέστην δι' αὐτὸ σᾶς παρακαλῶ νὰ μὴ μὲ περιφρονήσετε. Διότι μήπως εἶναι τίποτε σπουδαῖον αὐτὸ ποὺ κάνω ἐγώ; Νερὸ ἠμπορῶ νὰ σᾶς προσφέρω μόνο διὰ νὰ πλυθῆτε κάτω ἀπὸ τὴν σκιὰν τοῦ δένδρου καὶ νὰ ξεκουρασθῆτε ἀπὸ τὴν κοπιαστικὴν ὁδοιπορίαν. Ἔπειτα τοὺς δίδει καὶ τοῦ φαγητοῦ τὴν εἰκόνα. Μὴ νομίσετε ὅτι θὰ σᾶς παραθέσω κανένα πολυτελὲς τραπέζι μὲ ποικιλίαν καρυκευμάτων καὶ ἀφθονίαν φαγητῶν. Ψωμὶ θὰ φᾶτε μόνον καὶ μετὰ «θὰ συνεχίσετε τὸν δρόμον σας, διότι διὰ τοῦτο ἐπεράσατε ἀπὸ ἐμὲ τὸν δοῦλόν σας, E διὰ νὰ μοῦ δοθῇ ἡ τιμὴ νὰ σᾶς φιφοξενήσω».

Εἶδες ὅτι χρησιμοποιεῖ διαφόρους τρόπους, ἐπειδὴ ἐπιθυμεῖ νὰ προλάβῃ τοὺς προσερχομένους καὶ θέλει μὲ τὰς κινήσεις, μὲ τοὺς λόγους καὶ μὲ ὅλα νὰ τοὺς προσελκύσῃ; Πραγματικά, κατὰ πρῶτον, λέγει, τοὺς προσεκύνησεν, ἔπειτα τοὺς ὀνομάζει κυρίους αὐτοὺς καὶ τὸν ἑαυτόν του δοῦλόν των. Κατόπιν, ἀναφέρει τί πρόκειται νὰ τοὺς προσφέρῃ, ἐξευτελίζων αὐτὸ καὶ ἀποδεικνύων ὅτι δὲν εἶναι τίποτε τὸ σπουδαῖον. Διότι, λέγει, νερὸ ἔχω νὰ σᾶς προσφέρω, ποὺ εἶναι δωρεὰν δι' ὅλους, διὰ νὰ πλύνετε τὰ πόδια σας καὶ ψωμὶ καὶ τὴν σκιὰν τῆς δρυός. 418 A Συνεπῶς, νὰ μὴ ταπεινώσετε τὴν σκηνήν μου, νὰ μὴ περιφρονήσετε τὰ γεράματά μου, νὰ μὴ ἀρνηθῆτε τὴν πρόσκλησίν μου. Γνωρίζω καλὰ πόσην ταλαιπωρίαν ὑπεφέρατε, φαντάζομαι τὴν ζέστην τοῦ καύσωνος καὶ δι' αὐτὸ θέλω νὰ σᾶς προσφέρω μικρὰν ἀνακούφισιν. Ποῖος φιλόστοργος πατέρας θὰ ἐδείκνυε τόσην μεγάλην ἀγάπην πρὸς τὸ παιδί του, ὅσην ἔδειξεν αὐτὸς πρὸς τοὺς ἀγνώστους καὶ τοὺς ξένους, τοὺς ὁποίους καθόλου δὲν ἐγνώριζεν ἐκ τῶν προτέρων; Ἀλλ' ἐπειδὴ προσῆλθε μὲ προθυμίαν καὶ μεγάλην θέρμην, δι' αὐτὸ ἐπέτυχε τὸ θήραμα καὶ κατώρθωσε νὰ συλλάβῃ μὲ τὸ δίκτυον τὴν λείαν. «Καὶ οἱ ἄνδρες ἀπήντησαν», λέγει· «ἔτσι θὰ κάνωμεν, ὅπως εἶπες».[18] Καὶ ὁ γέρων ἐπῆρε ζωήν. B Ἔχω, λέγει, εἰς τὰ χέριά μου τὸν θησαυρόν, κατέκτησα τὸν πλοῦτον, συνεπῶς ἐλεημόνησα τὰ γεράματα. Καὶ κύτταξε αὐτὸν πόσον χαίρεται διὰ τὸ γεγονὸς καὶ σχεδὸν σκιρτᾷ ἀπὸ ἀγαλλίασιν καὶ τόσον εὐχαριστεῖται σὰν νὰ κρατῇ εἰς τὰ χέριά του ἀνυπολόγιστα ἀγαθά.

«Καὶ ἔτρεξεν ὁ Ἀβραάμ», λέγει ἡ Γραφή, «εἰς τὴν σκηνήν».[19] Ὅπως, δηλαδή, ὅταν ἔσπευδε διὰ νὰ προσκαλέσῃ αὐτούς, ἐφανέρωσεν ἡ θεία Γραφὴ τὴν θέρμην καὶ τὴν προθυμίαν αὐτοῦ, μὲ τὸ νὰ εἴπῃ ὅτι «ἔτρεξεν πρὸς συνάντησιν αὐτῶν», ἔτσι καὶ τώρα, ὅταν εἶδε τοὺς ἄνδρας καὶ ἐπέτυχεν αὐτὸ ποὺ ἤθελεν, δὲν ἐξαντλεῖ τὴν προθυμίαν του, ἀλλὰ ἐκδηλώνει πάλιν θερμότερον τὸν πόθον του, C οὔτε γίνεται ἀδιάφορος πλέον, ἐπειδὴ εὑρίσκεται εἰς ἀσφάλειαν. Αὐτό, τὸ ὁποῖον πολλὰς φορὰς ἡμεῖς παθαίνομεν, δηλαδή, εἰς τὴν ἀρχὴν δεικνύομεν μεγάλην προθυμίαν κατὰ περίπτωσιν, ὅταν, ὅμως, ἐπιτύχωμεν τὸ ἐπιδιω-

18. Ἔ.ἀ. στ. 5.
19. Ἔ.ἀ. στ. 6.

κόμενον, τότε δὲν καταβάλλομεν τὴν ἰδίαν προσπάθειαν. Μὰ ὁ δίκαιος δὲν συμπεριφέρεται τοιουτοτρόπως. Ἀλλὰ τί κάνει; Πάλιν σπεύδει καὶ βιάζεται καὶ τρέχει ὁ γέρων πρὸς τὴν σκηνήν του «ὅπου ἦτο ἡ Σάρρα καὶ εἶπεν εἰς αὐτήν. Τρέξε καὶ ζύμωσε τρία «μέτρα»[20] «σιμιγδάλι».[21] Κύτταξε ὅτι παίρνει καὶ τὴν Σάρραν βοηθὸν εἰς τὸ κυνήγι καὶ ὅτι ἐξεπαίδευσεν αὐτὴν νὰ μιμῆται τὴν ἀρετήν του. Πραγματικά, καὶ ἐκείνην τὴν συμβουλεύει νὰ μὴ ἀντιμετωπίση μὲ ἀδιαφορίαν τὸ ἔργον αὐτό, D ἀλλὰ «τρέξε», λέγει. Ἐπετύχαμεν τὴν μεγάλην εὐκαιρίαν, ἂς μὴ χάσωμεν τὸν θησαυρόν, ἀλλὰ «τρέξε καὶ ζύμωσε τρία «μέτρα» σιμιγδάλι». Ἐπειδή, δηλαδή, ἀντελήφθη τὸ μέγεθος τοῦ κατορθώματος, ἤθελε νὰ ἔχη κοινωνὸν τῶν μισθῶν καὶ τῶν ἀμοιβῶν καὶ αὐτήν, ἡ ὁποία ἦτο ἡ σύντροφος τῆς ζωῆς του. Διότι πές μου σὲ παρακαλῶ, διατί δὲν διέταξε νὰ κάνη τὴν ἐργασίαν αὐτὴν μία δούλη, ἀλλ' ἀπευθύνθη πρὸς τὴν γυναῖκά του ποὺ ἦτο γηρασμένη; Ἦτο βέβαια τότε ἐνενήκοντα ἐτῶν. Καὶ ἡ Σάρρα δὲν ἀντιδρᾷ εἰς τὴν ἐντολήν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ δεικνύει τὴν ἰδίαν προθυμίαν.

Ἂς τὰ ἀκούουν αὐτὰ οἱ ἄνδρες, ἂς τὰ ἀκούουν καὶ αἱ γυναῖκες. E Οἱ μὲν ἄνδρες διὰ νὰ ἐκπαιδεύουν τοιουτοτρόπως τὰς συζύγους των, ὥστε, ὅταν παρουσιασθῆ κάποιο ἔργον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον θὰ προκύψη πνευματικὴ ὠφέλεια, νὰ μὴ τὸ ἐκτελοῦν διὰ μέσου τῶν δούλων, ἀλλὰ νὰ τὰ φέρουν ὅλα αὐτὰ εἰς πέρας μόνοι των, αἱ δὲ γυναῖκες, διὰ νὰ τρέχουν πρόθυμα νὰ βοηθοῦν τοὺς ἄνδρας εἰς τὰ παρόμοια ἔργα, χωρὶς νὰ ἀποφεύγουν τὴν φιλοξενίαν καὶ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν φιλοξενουμένων, ἀλλὰ νὰ μιμοῦνται τὴν ἡλικιωμένην Σάρραν, ἡ ὁποία εἰς τόσην μεγάλην ἡλικίαν κατεδέχετο νὰ ἐργάζεται καὶ νὰ ἐκτελῆ ἔργα ποὺ ταιριάζουν εἰς τὰς δούλας. Ἀλλὰ γνωρίζω ὅτι κανένας δὲν θὰ ἀνεχθῆ τὰ ὅσα σᾶς λέγω. 419 A Διότι τώρα ὅλαι φροντίζουν νὰ φέρωνται διαφορετικὰ ἀπὸ ἐκείνην καὶ μεγάλη βλακεία κατέχει τὰς γυναῖκας, ὥστε νὰ φροντίζουν διὰ τὰ πολυτελῆ ἐνδύματα, τὰ κοσμήματα, τὰ περιδέραια καὶ τὸν ἐξωτερικὸν ἐν γένει καλλωπισμόν, χωρὶς νὰ ἐνδιαφέρωνται καθόλου διὰ τὴν ψυχήν. Καὶ οὔτε ὁ Παῦλος δὲν τὰς συγκινεῖ, ὅταν φωνάζη καὶ λέγη αἱ γυναῖκες νὰ

20. «Μέτρον». Ἑβραϊκὸν μέτρον τῶν στερεῶν ἰσούμενον πρὸς 13,62 κιλά.
21. Γεν. 18, 6.

στολίζωνται «ὄχι μὲ φιλάρεσκα πλεξίματα τῶν μαλλιῶν των ἢ μὲ χρυσᾶ ἢ μαργαριταρένια κοσμήματα ἢ μὲ πολυτελῆ ροῦχα».[22] Κύτταξε ὅτι ἡ οὐρανομήκης αὐτὴ ψυχὴ δὲν ἐθεώρησεν ἀνάξιον πρὸς τὸν ἑαυτόν της νὰ ὁμιλήση δι' αὐτὰ τὰ πράγματα καὶ νὰ συμβουλεύση ἀκόμη καὶ διὰ τὰ πλεξίματα τῶν μαλλιῶν. Εἶναι, βέβαια, φυσικὸν αὐτό. Διότι ὅλη του ἡ φροντίδα ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ψυχῆς. B Ἐπειδή, λοιπόν, γνωρίζει ὅτι ὅλα αὐτὰ προκαλοῦν κυρίως τὴν ψυχικὴν καταστροφήν, διὰ τοῦτο δὲν παρέλειψε τίποτε ἀπὸ ὅσα ἦσαν κατάλληλα διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν γυναικῶν ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι ἐνεφάνιζαν ἀδυναμίαν εἰς τὰ ζητήματα αὐτά. Ἀλλὰ λέγει, ἐὰν θέλης νὰ στολίζεσαι, νὰ στολίζεσαι μὲ τὰ ἀληθινὰ στολίδια, τὰ ὁποῖα ταιριάζουν εἰς τὰς εὐσεβεῖς γυναῖκας. Δηλαδή, νὰ στολίζεσαι μὲ τὰ ἀγαθὰ ἔργα. Αὐτὰ εἶναι τὸ στολίδι τῆς ψυχῆς, αὐτὰ δὲν δέχονται καμμίαν κατηγορίαν ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, αὐτὰ δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ τὰ ἀφαιρέση, αὐτὰ μένουν ἀδαπάνητα διαρκῶς. Ἀντίθετα, ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ στολίδια γεννῶνται ἄπειρα κακά. Καὶ δὲν κάνω ἀκόμη λόγον διὰ τὴν ζημίαν τῆς ψυχῆς, τὴν ἀλαζονείαν ποὺ γεννᾶται ἀπὸ αὐτά, C τὸν ἐγωϊσμὸν ποὺ ἐκδηλώνομεν πρὸς τοὺς συνανθρώπους μας, τὴν ἀνοησίαν τῆς συμπεριφορᾶς, τῆς ψυχῆς τὴν διαφθοράν, τὴν ἀφθονίαν τῶν παρανόμων ἡδονῶν, ἀλλὰ λέγω ὅτι τὰ στολίδια αὐτὰ εἶναι εὐάλωτα ἀπὸ τὰς κακουργίας τῶν δούλων, τὰς ἐπιθέσεις τῶν ληστῶν, τὰς σκευωρίας τῶν συκοφαντῶν, καὶ θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ ἀναφέρη ὅτι ἀπὸ αὐτὰ προέρχονται ἀνυπολόγιστα κακὰ καὶ συνεχεῖς στενοχωρίαι.

Μά, ἡ Σάρρα δὲν εἶχε παρομοίας ἀντιλήψεις, ἀλλ' ἦτο στολισμένη μὲ τὰ ἀληθινὰ κοσμήματα. Δι' αὐτὸ καὶ ἦτο ἀνταξία τοῦ πατριάρχου σύζυγος καί, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος ἔσπευσε καὶ ἔτρεξε πρὸς τὴν σκηνήν, ἔτσι καὶ ἐκείνη μὲ προθυμίαν ἐξετέλει τὴν ἐντολήν του καὶ ἐζύμωνε τρία «μέτρα» σιμιγδάλι. Ἐπειδή, δηλαδή, τρεῖς ἦσαν οἱ φιλοξενούμενοι, δι' αὐτὸ διέταξε νὰ ζυμώση τρία «μέτρα», ὥστε γρηγορώτερα νὰ ἑτοιμασθῆ τὸ ψωμί. D Καὶ ἀφοῦ ἔδωσε αὐτὴν τὴν ἐντολήν, ὁ ἴδιος ἔτρεξε πάλιν εἰς τὰ βόδια του.[23] Ὦ νεότης τοῦ γέροντος, ὢ προθυμία τῆς ψυ-

22. Α' Τιμ. 2, 9.
23. Πρβλ. Γεν. 18, 7.

χῆς. Τρέχει εἰς τὰ βόδια του καὶ δὲν ἀφήνει νὰ πάῃ κάποιος ὑπηρέτης, ἀποδεικνύων μὲ κάθε μέσον εἰς τοὺς προσελθόντας μὲ πόσην χαρὰν ἐγέμισε καὶ πόσον σπουδαῖον γεγονὸς θεωρεῖ τὴν παρουσίαν των καὶ ἀκόμη ὅτι τὴν ὑπόθεσιν αὐτὴν τὴν θεωρεῖ ὡς θησαυρόν. «Καὶ ἐπῆρε», λέγει, μοσχάριον μικρὸν καὶ τρυφερόν».[24] Ὁ ἴδιος προσωπικῶς ἔκανε τὴν ἐκλογὴν καὶ ἀφοῦ ἐπῆρε τὸ καλύτερον ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα, τὸ ἔδωσεν εἰς τὸν ὑπηρέτην διὰ νὰ τὸ ἑτοιμάσῃ, προτρέπων καὶ ἐκεῖνον νὰ μὴ ἀμελήσῃ, E ἀλλὰ νὰ δείξῃ μεγάλην προθυμίαν.

Κύτταξε ὅτι ὅλα γίνονται μὲ ταχύτητα, μὲ θερμὴν προθυμίαν, μὲ φαιδρότητα, μὲ χαράν, μὲ μεγάλην ἀγαλλίασιν. «Καὶ ὁ ὑπηρέτης ἔσπευσε νὰ τὸ ἑτοιμάσῃ»,[25] λέγει. Μὰ ὁ γέρων οὔτε τότε ἡσύχαζεν, ἀλλὰ καὶ πάλιν κάνει τὰς ἐργασίας τοῦ ὑπηρέτου. Καὶ ἀφοῦ ἐπῆρε «βούτυρον, γάλα καὶ τὸ μοσχάρι, τὸ ὁποῖον ἔψησεν ὁ ὑπηρέτης, τὰ παρέθεσεν εἰς τοὺς ξένους».[26] Ὁ ἴδιος αὐτοπροσώπως ἔκανε τὰ πάντα καὶ ἡτοίμασε τὸ τραπέζι. Καὶ δὲν ἔκρινε τὸν ἑαυτόν του ἄξιον νὰ καθίσῃ μαζὶ μὲ αὐτοὺς εἰς τὸ τραπέζι, ἀλλὰ ἐνῷ ἐκεῖνοι ἔτρωγον, ὁ ἴδιος ἦτο ὄρθιος πλησίον αὐτῶν ὑπὸ τὴν δρῦν. 420 A Ὢ μέγεθος φιλοξενίας, ὢ ὑπερβολὴ ταπεινοφροσύνης, ὢ φιλοθέου ψυχῆς μεγαλεῖον. Ἵστατο πλησίον των ὁ ἑκατονταέτης αὐτὸς ἄνθρωπος, ἐνῷ αὐτοὶ ἔτρωγαν. Ἐγὼ νομίζω, ὅτι ἀπὸ τὸν μεγάλον πόθον καὶ τὴν προθυμίαν διὰ τὴν φιλοξενίαν ὑπερενίκησε τότε τὴν γεροντικήν του ἀδυναμίαν καὶ ἀπέκτησε κάποιαν μεγαλυτέραν δύναμιν. Συνηθίζεται, βέβαια, πολλὰς φορὰς ἡ προθυμία τῆς ψυχῆς, ὅταν εἶναι δυνατή, νὰ νικᾷ τὴν ἀδυναμίαν τοῦ σώματος. Ἵστατο, λοιπόν, ὁ πατριάρχης σὰν δοῦλος, ἐπειδὴ ἐθεώρει μεγίστην τιμὴν τὸ νὰ ἀξιωθῇ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τοὺς φιλοξενουμένους καὶ νὰ ἀνακουφίσῃ τὸν κόπον τῆς ὁδοιπορίας.

B Εἶδες πόση εἶναι ἡ φιλοξενία τοῦ δικαίου; Βέβαια, μὴ σκέπτεσαι ὅτι τοὺς παρέθεσε νὰ φᾶνε μόνον ψωμὶ καὶ τὸ μοσχάρι, ἀλλὰ ἐκεῖνο νὰ συλλογίζεσαι, μὲ πόσην, δηλαδή, τιμὴν καὶ πόσην ταπεινοφροσύνην ἔκανε τὴν φιλοξενίαν. Δὲν συμπεριεφέρθη, βέβαια, ὅπως οἱ πολλοί, οἱ ὁποῖοι, ὅταν κάνουν κάποτε κάποιαν ἀνάλογον ἐνέργειαν,

24. Ἔ. ἀ.
25. Ἔ. ἀ.
26. Ἔ. ἀ. στ. 8.

ὑπερηφανεύονται πρὸς τοὺς φιλοξενουμένους καὶ πολλὰς φορὰς περιφρονοῦν αὐτοὺς διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν ποὺ τοὺς προσέφεραν. Αὐτὴ δὲ ἡ συμπεριφορὰ ὁμοιάζει μὲ τὸ νὰ συγκεντρώσῃ κάποιος πλούτη καὶ νὰ πετάξῃ ἀπὸ τὰ χέρια του τὰ συγκεντρωθέντα, ἐνῷ θὰ τὰ μεταφέρῃ. Πραγματικά, ὅποιος κάνει κάτι μὲ ἀνόητον διάθεσιν καὶ φιλοξενεῖ κάποιον μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι μᾶλλον προσφέρει παρὰ λαμβάνει, δὲν γνωρίζει ποῖον ἔργον ἐπιτελεῖ, δι' αὐτὸ καὶ χάνει τὴν ἀμοιβὴν ποὺ προέρχεται ἀπ' αὐτό. C Μὰ ὁ δίκαιος αὐτός, ἐπειδὴ ἤξερε τί ἔκανε, μὲ ὅλα ὅσα ἔπραττεν ἐφανέρωνε τὴν προθυμίαν τῆς ψυχῆς του. Καὶ ἐπειδὴ μὲ ἀφθονίαν καὶ μεγάλην χαρὰν ἔσπειρε τὴν φιλοξενίαν, ἀμέσως ἀπὸ πλουσιοπάροχον χέρι ἐδέχετο τὰ δέματα τῆς καρποφορίας. Ὅταν, λοιπόν, ἔκανεν ὅ,τι ἐξηρτᾶτο ἀπὸ αὐτόν, χωρὶς νὰ παραλείψῃ τίποτε, ἀλλὰ ἐτελείωσεν ἡ φιλοξενία καὶ ἀπεδείχθη ἡ ἀρετὴ τοῦ δικαίου, τότε πλέον, διὰ νὰ πληροφορηθῇ ὁ δίκαιος ποίους ἐφιλοξένησε καὶ ποίων ἀγαθῶν αἰτία ἔγινε δι' αὐτὸν τὸ γεγονὸς αὐτὸ τῆς φιλοξενίας, D ἀποκαλύπτει τὸν ἑαυτόν του ὁ προσελθὼν[27] καὶ σιγὰ - σιγὰ φανερώνει εἰς τὸν δίκαιον τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεώς του. Ὅταν, δηλαδή, εἶδε τὸν δίκαιον νὰ ἵσταται κάτω ἀπὸ τὴν δρῦν καὶ μὲ τὴν στάσιν του ν' ἀποδεικνύῃ τὴν μεγάλην του τιμὴν καὶ φροντίδα δι' αὐτούς, λέγει πρὸς αὐτόν, «Ποῦ εἶναι ἡ γυναῖκά σου Σάρρα;».[28] Ἀμέσως μὲ τὴν ἐρώτησιν τοῦ ἔκανεν ὑπαινιγμόν, ὑποδεικνύων εἰς αὐτὸν ὅτι δὲν ἦτο κάποιος τυχαῖος ὁ προσελθών, ἀφοῦ βέβαια ἐγνώριζε καὶ τὸ ὄνομα τῆς γυναικός του. Ὁ δὲ Ἀβραὰμ ἀπήντησεν· «Νά, εὑρίσκεται ἐντὸς τῆς σκηνῆς».[29] Καὶ ἐπειδή, λοιπόν, ὁ Θεὸς ἐσκόπευε νὰ ὑποσχεθῇ εἰς αὐτὸν πράγματα ὑπὲρ φύσιν, δι' αὐτὸ καὶ μὲ τὸ νὰ εἴπῃ τὸ ὄνομα τῆς Σάρρας ἐφανέρωνεν εἰς αὐτὸν ὅτι ἦτο πάνω ἀπὸ ἄνθρωπον αὐτὸς E ποὺ ἦλθεν εἰς τὴν σκηνήν του. Πραγματικὰ λέγει ὁ ξένος· «ὅταν ἐπιστρέφων ἔλθω πρὸς σὲ κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος[30] καὶ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν θὰ ἔχῃ υἱὸν ἡ γυναῖκά σου Σάρρα».[31] Νά, λοιπόν, οἱ καρποὶ

27. Δηλαδή, ὁ πρῶτος τῶν φιλοξενουμένων, τὸν ὁποῖον ὁ Ἀβραὰμ παραπάνω ἀπεκάλεσε «Κύριον».
28. Γεν. 18, 9.
29. Ἔ. ἀ.
30. Ἡ λέξις τοῦ κειμένου «καιρὸς» σημαίνει ἔτος καὶ ἡ «ὥρα» σημαίνει ἐποχήν.
31. Γεν. 18, 10.

τῆς φιλοξενίας, νά, ὁ μισθὸς τῆς μεγάλης προθυμίας, νά, αἱ ἀμοιβαὶ τῶν κόπων τῆς Σάρρας. «Καὶ ἡ Σάρρα», λέγει, «ἤκουσεν αὐτὰ εὑρισκομένη εἰς τὴν θύραν τῆς σκηνῆς ὄπισθεν τοῦ Ἀβραάμ».[32] Καὶ ὅταν ἤκουσε αὐτό, «ἐγέλασε καθ' ἑαυτὴν λέγουσα. Μέχρι τώρα δὲν ἀπέκτησα υἱόν. Ὁ δὲ σύζυγός μου εἶναι γέρων».[33] Καὶ διὰ νὰ δικαιολογήσῃ ἡ θεία Γραφὴ τὴν ἀμφιβολίαν τῆς Σάρρας, ἐπρόφθασε καὶ ἐσημείωσεν ὅτι «ὁ Ἀβραὰμ καὶ ἡ Σάρρα ἦσαν γέροντες προχωρημένοι εἰς τὴν ἡλικίαν».[34] Καὶ δὲν ἐστάθη εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον, ἀλλὰ προσθέτει· 42) A «Εἰς τὴν Σάρραν ἔπαυσαν νὰ ὑπάρχουν τὰ γυναικεῖα ἔμμηνα συμπτώματα καὶ ἐπομένως ἦτο ἀνίκανος πρὸς τεκνοποίησιν».[35] Ἔχει ξηραθῆ, λέγει, ἡ πηγή, ἔχει τυφλωθῆ ὁ ὀφθαλμός, τὸ ἴδιον τὸ ἐργαστήριον εἶναι κατεστραμμένον πλέον.[36] Δι' αὐτὸ καὶ ἡ Σάρρα, ἀποβλέπουσα εἰς τὸ γεγονὸς αὐτό, συνελογίζετο καθ' ἑαυτὴν καὶ τὴν ἰδικήν της ἡλικίαν καὶ τὸ γῆρας τοῦ πατριάρχου. Ἀλλ' ἐνῷ ἐκείνη εὑρισκομένη εἰς τὴν σκηνὴν ἔκανεν αὐτὰς τὰς σκέψεις, αὐτὸς ποὺ γνωρίζει τὰς ἀποκρύφους σκέψεις, ἐπειδὴ ἤθελε ν' ἀποδείξῃ καὶ τῆς ἰδικῆς του δυνάμεως τὸ μέγεθος καὶ ὅτι δὲν τοῦ διαφεύγει κανένα ἀπὸ τὰ ἀπόρρητα, λέγει πρὸς τὸν Ἀβραάμ. «Διατί ἐγέλασεν ἡ Σάρρα καθ' ἑαυτὴν λέγουσα, «πραγματικὰ θὰ γεννήσω; ἐγὼ ἔχω γηράσει».[37] Διότι ἐκείνη ἐσκέπτετο καθ' ἑαυτήν. «Μήπως», λέγει, «εἶναι τίποτε ἀδύνατον διὰ τὸν Θεόν;»[38] B Νὰ ποὺ ἀπεκάλυψεν ἐξ ὁλοκλήρου τὸν ἑαυτόν του. Δὲν γνωρίζετε, λέγει, ὅτι, ἀφοῦ εἶμαι Κύριος τῆς φύσεως, ἠμπορῶ νὰ φέρω εἰς πέρας ὅ,τι θελήσω, καὶ ἀκόμη νὰ δώσω ζωὴν εἰς τὴν νεκρωμένην μήτραν καὶ νὰ τὴν καταστήσω κατάλληλον πρὸς τεκνογονίαν; Μήπως ὑπάρχει, λέγει, τίποτε ἀδύνατον διὰ τὸν Θεόν; Μήπως δὲν δημιουργῶ καὶ δὲν ἀλλάσσω τὰ πάντα; Μήπως δὲν εἶμαι Κύριος τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου; Ὑπάρχει τίποτε ἀδύνατον διὰ τὸν Θεόν; Δὲν σᾶς ὑπεσχέθην, λοιπόν, αὐτὸ ἐκ τῶν προτέρων; Μήπως εἶναι ποτὲ δυνατὸν νὰ μὴ πραγματοποιηθῇ ὅ,τι εἶπα; Ἄκουσε, λοιπόν· «Ναί, θὰ ἐ-

32. Ἔ. ἀ.
33. Ἔ. ἀ. στ. 12.
34. Ἔ. ἀ. στ. 11.
35. Ἔ. ἀ.
36. Μεταφορικῶς ὁμιλεῖ, διὰ νὰ δείξῃ τὴν ἀδυναμίαν τῆς Σάρρας πρὸς τεκνοποίησιν.
37. Γεν. 18, 13.
38. Ἔ. ἀ. στ. 14.

πιστρέψω πρὸς σὲ κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν καὶ θὰ ἔχῃ ἡ Σάρρα υἱόν».[39] C Ὅταν θὰ ἐπανέλθω κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος, τότε θὰ καταλάβῃ ἀπὸ τὰ γεγονότα ἡ Σάρρα ὅτι δὲν θὰ σταθῇ ἐμπόδιον εἰς αὐτὴν οὔτε τὸ γῆρας οὔτε ἡ στείρωσις. Ἀλλὰ ἡ ἰδική μου ὑπόσχεσις θὰ ἐπαληθεύσῃ καὶ ἡ γέννησις τοῦ υἱοῦ θὰ τῆς δείξῃ τὴν δύναμιν τῶν ὅσων ἐγὼ λέγω.

Ἐν συνεχείᾳ ἡ Σάρρα, ὅταν ἀντελήφθη ὅτι δὲν διέφυγαν τῆς προσοχῆς τοῦ φιλοξενουμένου καὶ αἱ σκέψεις της ἀκόμη, «ἠρνήθη λέγουσα, δὲν ἐγέλασα».[40] Διότι ὁ φόβος τῆς ἔφερε σύγχυσιν. Δι' αὐτὸ καὶ ἡ Γραφή, ἀποδίδουσα τὸ πᾶν εἰς τὴν ἀδυναμίαν της, λέγει· «Τὸ εἶπεν αὐτὸ ἡ Σάρρα, διότι ἐφοβήθη».[41] Ἀλλ' ὁ πατριάρχης λέγει πρὸς αὐτήν· «Ὄχι, ἀλλὰ ἐγέλασες».[42] Μὴ νομίσῃς, λέγει, ὅτι ἠμποροῦσες νὰ ξεγελάσῃς τὴν δύναμιν τοῦ φιλοξενουμένου, D ἐπειδὴ τὰς σκέψεις αὐτὰς τὰς ἔκανες μέσα σου καὶ κρυφὰ ἐγέλασες. Συνεπῶς, μὴ ἀρνῆσαι τὸ γεγονὸς καὶ μὴ αὐξάνῃς τὸ ἁμάρτημα. Διότι σήμερα θὰ μᾶς δοθοῦν μεγάλα ἀγαθά, ἀφορμὴ δὲ ὅλων αὐτῶν θὰ γίνῃ ἡ φιλοξενία αὐτή.

Αὐτόν, λοιπόν, ἂς μιμηθῶμεν ὅλοι καὶ ἂς δείξωμεν μεγάλην προθυμίαν διὰ τὴν φιλοξενίαν, ὄχι, βέβαια, διὰ νὰ λάβωμεν ὡς ἀμοιβὴν τὰ πρόσκαιρα καὶ φθαρτὰ ἐπίγεια ἀγαθά, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀποταμιεύσωμεν διὰ τοὺς ἑαυτούς μας τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἀθανάτων ἀγαθῶν. Πραγματικά, ἐὰν πράττωμεν αὐτό, καὶ ἡμεῖς ἐδῶ θὰ ὑποδεχθῶμεν τὸν Χριστὸν καὶ ὁ Χριστὸς θὰ μᾶς ὑποδεχθῇ εἰς τὰς οὐρανίους μονάς, E ποὺ ἔχουν ἑτοιμασθῆ δι' ὅσους ἀγαποῦν αὐτόν, καὶ θὰ ἀκούσωμεν ἀπὸ τὸν ἴδιον. «Ἐλᾶτε σεῖς ποὺ εἶσθε εὐλογημένοι ἀπὸ τὸν Πατέρα μου, λάβετε ὡς κληρονομίαν τὴν βασιλείαν, ποὺ ἔχει ἑτοιμασθῆ διὰ σᾶς ἀφ' ὅτου ἐθεμελιώνετο ὁ κόσμος».[43] Χάριν ποίου καὶ διατί; «Σᾶς ἀνήκει ἡ κληρονομία αὐτή, διότι ἐπείνασα καὶ μοῦ ἐδώσατε νὰ φάγω, ἤμουν διψασμένος καὶ μὲ ἐποτίσατε, ξένος ἤμουν καὶ δὲν εἶχα ποῦ νὰ μείνω καὶ μὲ ἐστεγάσατε εἰς τὸ σπίτι σας, μέσα εἰς τὴν φυλακὴν ἤμουν καὶ ἤλθατε νὰ μὲ ἰδῆτε καὶ νὰ μὲ παρηγορήσετε».[44] Ποῖον πρᾶγμα εἶ-

39. Ἔ. ἀ. Πρβλ. καὶ σημείωσιν 30 τῆς παρούσης ὁμιλίας.
40. Ἔ. ἀ. στ. 15.
41. Ἔ. ἀ.
42. Ἔ. ἀ.
43. Ματθ. 25, 34.
44. Ἔ. ἀ. στ. 35 - 36.

ναι εὐκολώτερον ἀπὸ αὐτά; Διότι μήπως μᾶς διέταξεν ὁ Κύριος νὰ περιεργαζώμεθα καὶ νὰ ἐξετάζωμεν σχολαστικὰ 422 A αὐτοὺς ποὺ πρόκειται νὰ φιλοξενήσωμεν καὶ νὰ ἐξυπηρετήσωμεν; Σύ, λέγει, κάνε τὸ καθῆκόν σου, εἴτε εἶναι εὐτελής, εἴτε ἀσήμαντος φαινομενικὰ αὐτὸς ποὺ θὰ περιποιηθῇς, διότι ὅ,τι προσφέρεις εἰς αὐτούς, τὰ παίρνω ἐγώ. Δι' αὐτὸ καὶ προσέθεσεν· «Κάθε τι ποὺ ἐκάματε εἰς ἕνα ἀπὸ τοὺς πτωχοὺς αὐτοὺς ἀδελφούς μου, ποὺ ἐφαίνοντο ἄσημοι καὶ πολὺ μικροί, τὸ ἐκάματε εἰς ἐμέ».[45]

Ἂς μὴ περιφρονήσωμεν, λοιπόν, τὸ μεγάλο κέρδος ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν φιλοξενίαν, ἀλλὰ κάθε ἡμέραν ἂς διεξάγωμεν μὲ ζῆλον τὸ καλὸν αὐτὸ ἐμπόριον, γνωρίζοντες ὅτι ὁ Κύριός μας ἀπαιτεῖ ἀφθονίαν τῆς προθυμίας καὶ ὄχι ὄγκον φαγητῶν, ὄχι τράπεζαν πολυτελῆ, ἀλλὰ ψυχὴν ἀγαθήν, ὄχι περιποίησιν ἁπλῶς μὲ τὰ λόγια μόνον, B ἀλλὰ ἀγάπην ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν καρδίαν καὶ τὴν εἰλικρινῆ διάνοιαν. Δι' αὐτὸ καὶ κάποιος σοφὸς ἔλεγε· «Περισσότερον ἀξίζει λόγος ἀγάπης, παρὰ ἡ προσφορὰ ὑλικῶν ἀγαθῶν».[46] Πραγματικά, πολλὰς φορὰς ἕνας λόγος παρηγορητικὸς προσέφερε πιὸ πολλὰ εἰς τὸ ἔχοντα ἀνάγκην ἀπὸ τὴν ὑλικὴν προσφοράν. Ἔχοντες, λοιπόν, ὑπ' ὄψει μας αὐτά, ἂς μὴ φερώμεθα ποτὲ μὲ σκληρότητα πρὸς τοὺς προσερχομένους ξένους. Ἀλλά, ἐὰν μὲν ἠμπορέσωμεν νὰ ἀνακουφίσωμεν τὴν πενίαν αὐτῶν, ἂς τὸ κάνωμεν αὐτὸ μὲ χαρὰν καὶ μεγάλην εὐχαρίστησιν, μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι δὲν προσφέρομεν, ἀλλὰ τὰ μέγιστα κερδίζομεν. Ἐάν, ὅμως, δὲν ἠμποροῦμεν, ἂς μὴ τοὺς φερώμεθα μὲ σκληρότητα, ἀλλὰ ἂς τοὺς προσφέρωμεν τὴν περιποίησιν ἔστω καὶ διὰ τοῦ λόγου καὶ ἂς τοὺς ἀπαντῶμεν μὲ ἐπιείκειαν. C Διὰ ποῖον λόγον, ὅμως, φέρεσαι σκληρὰ πρὸς αὐτόν; Μήπως σὲ ἀναγκάζει νὰ τὸν δεχθῇς; Μήπως σὲ βιάζῃ; Σὲ ἐκλιπαρεῖ, σὲ ἱκετεύει, σὲ παρακαλεῖ. Καὶ ὁποῖος κάνει αὐτά, δὲν εἶναι ἄξιος περιφρονήσεως. Μά, τί λέγω σὲ ἐκλιπαρεῖ καὶ σὲ παρακαλεῖ; Χιλίας εὐχὰς σοῦ κάνει. Καὶ ὅλα αὐτὰ διὰ νὰ λάβῃ ἕνα ὀβολὸν καὶ οὔτε αὐτὸν δὲν δίδομεν. Ποίαν ὅμως συγγνώμην θὰ εὕρωμεν; Ποίαν ἀπολογίαν θὰ ἔχωμεν, ὅταν ἡμεῖς κάθε ἡμέραν παραθέτωμεν διὰ τὸν ἑαυτόν μας τόσον πλουσίαν τράπεζαν καὶ πολλὰς φορὰς τρώγομεν περισσότερον ἀπὸ τὸ ἀπαραίτη-

45. Ἔ. ἀ. στ. 40.
46. Σοφ. Σειρ. 18, 16.

τον φαγητόν, ἐνῷ εἰς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην δὲν δίδομεν οὔτε κάτι ἀσήμαντον, ὅταν μάλιστα μὲ τὴν προσφοράν μας αὐτὴν ἀποκτῶμεν ἀνυπολόγιστα ἀγαθά; D Ἀλλά, ὢ τῆς μεγάλης μας ἀδιαφορίας μας. Πόσα, βέβαια, κακὰ ὑφιστάμεθα ἐξ αἰτίας αὐτῆς; Καὶ πόσον κέρδος χάνομεν μέσα ἀπὸ τὰ χέρια μας; Ἀκόμη, ἀποδιώκομεν τὴν εὐκαιρίαν τῆς σωτηρίας μας ποὺ μᾶς προσέφερεν ὁ Θεός, χωρὶς νὰ ἐννοῶμεν οὔτε νὰ σκεπτώμεθα τὴν μηδαμινὴν ἀξίαν τῶν διδομένων οὔτε τὸ μέγεθος τῶν ἀμοιβῶν ποὺ θὰ λάβωμεν δι' αὐτά. Ἀλλὰ ὅλα τὰ ἀγαθά μας τὰ κλείομεν εἰς τὰ χρηματοκιβώτια καὶ ἐπιτρέπομεν νὰ καταπρώγῃ ἡ σκουριὰ τὰ χρήματά μας, ἢ μᾶλλον τὰ προσφέρομεν εἰς τὰ χέρια τῶν κλεπτῶν, τὰ δὲ ποικίλα ἐνδύματά μας τὰ ἀφήνομεν νὰ τὰ τρώγῃ ὁ σκόρος καὶ δὲν ἀνεχόμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν ὅπως πρέπει ὅσα παραμένουν ἀχρησιμοποίητα, ὥστε πάλιν νὰ διαφυλάττωνται πρὸς χάριν μας E καὶ διὰ μέσου αὐτῶν νὰ κατορθώσωμεν νὰ ἀποκτήσωμεν τὰ ἀπόρρητα ἀγαθά, τὰ ὁποῖα, μακάρι, νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα συγχρόνως ἀνήκει ἡ δόξα, τὸ κράτος καὶ ἡ τιμή, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.